

הלל קוק | שמואל מרלין
התכתבות 1965-1986

הלל קוק | שמואל מרלין התכתבות 1965-1986

עריכה: רבקה קוק

מוסד הרצל לחקר הציונות
אוניברסיטת חיפה

Hillel Kook | Samuel Merlin

Correspondence 1965-1986

מסת"ב: 9-9-92683-965-978 ISBN:

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת בכתב מהמור"ל.

נדפס בישראל, תשפ"ב – 2022
עיצוב, סידור, עימוד והדפסה: א. אורן הפקות דפוס בע"מ

תוכן העניינים

7	שלמי תודה
9	פתח דבר
401–17	המכתבים
420–403	מפתח השמות
428	Introduction
430	Acknowledgements

שלמי תודה

קובץ מכתבים זה הוא תוצר של שיתוף פעולה הדוק ביני ובין פרופסור מעוז עזריהו, ראש מוסד הרצל לחקר הציונות באוניברסיטת חיפה. פרופסור עזריהו עודד, קרא, ערך ויעץ לאורך כל הדרך. ללא תמיכתו ועידודו – אין לי ספק שקובץ זה לא היה רואה אור. על כך אני מודה לו מעומק לב. תודות גם לרנטה שיין שקראה בצורה מדוקדקת ומדויקת את כל המכתבים. דרך עיניה הבוחנות למדתי לקרוא את המכתבים ולהכירם מחדש. נועם הליכותיה ליוו את תהליך העבודה והפכו אותם לתענוג צרוף. תודות לאלי ג'קובס על העריכה המופתית שלו של ההקדמה ועל התמיכה האינסופית. הוא עזר לי לדמיין את הפרוייקט מתחילת דרכו. תודות גם לד"ר אנטון ברקובסקי על עבודת ההקלדה ולכרמית וולברג ומיקה קופלס על עזרה בעריכה. תודה לאלכסנדרה ויטס וללין שלר על הקריאה וההערות המאירות. תודה לקרן הכס ולמכון לענייני אגן הים התיכון שללא תמיכתם הספר לא היה רואה אור.

פתח דבר

ספר זה מכנס חליפת מכתבים שמעולם לא ראתה אור: התכתבות בין שני חברים שהיו שותפים פוליטיים במשך מרבית חייהם הבוגרים – הלל קוק ושמואל מרלין. ממכתביהם של השניים מצטיירת ידידות יוצאת־דופן המספרת, מבעד לעדשה הסובייקטיבית שלאחר מעשה, את סיפורן של כמה מן השנים הסוערות ביותר במאה ה־20. במידה מסוימת הוא משקף את המאה עצמה – החל בתקוות לעתיד חדש של פוליטיקה אחרת, עבור בהבנה המפציעה של המכשולים העשויים לעצור בעד השינוי האפשרי מלהתרחש, וכלה בחיקם החובק של זיכרונות העבר, השבים ועולים לנוכח חוסר הוודאות המתחדש ושובם של קונפליקטים ישנים ושנאות שמכבר.

הלל קוק נולד בליטא בשנת 1915 ועלה לארץ ישראל עם משפחתו בשנת 1924. הוא גדל בירושלים במשפחה דתית; אביו היה הרב דב קוק ודודו הרב האשכנזי הראשי הראשון לארץ ישראל, הרב אברהם יצחק הכהן קוק. בשנת 1931 ייסד עם כמה פעילים נוספים את האצ"ל, ועד מהרה נעשה לתלמידו ומעריצו של זאב ז'בוטינסקי, ממנהיגיה הבולטים של תנועת הציונות. בשנת 1937 יצא קוק בשליחות לאירופה כדי לרכז את תנועת ההעפלה ולקדם את פעילותה. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה נסע לארצות הברית לבקשתו של זאב ז'בוטינסקי, כדי להמשיך בפעילות הפוליטית שמטרתה גיוס תמיכה בהקמת צבא עברי.

קוק פגש את מרלין בניו־יורק בשנת 1940. מרלין נולד בקישינב בשנת 1910, למד היסטוריה בסורבון שבפריז, ועם שובו לוורשה נעשה חבר ופעיל בתנועת בית"ר, עורך העיתון 'די טאט' בהוצאת התנועה וחברו הקרוב של ז'בוטינסקי. קוק ומרלין עמדו יחד בראשה של הקבוצה שהתכנתה "משלחת האצ"ל לארצות הברית". משנת 1940 עד שנת 1948 ייסדו השניים כמה ועדים שפעלו בשדה הפוליטי, ובראשם 'הוועד להקמת צבא עברי', 'ועד החירום להצלת יהודי אירופה' ו'הוועד העברי לשחרור האומה'. הם יצאו בסדרה של מסעות פרסום מוצלחים ביותר כדי להביא את מטרותיהם לידיעת הכלל, וגייסו לעזרתם אישים בולטים מן האליטה התרבותית, האינטלקטואלית והפוליטית בארצות הברית. הם ארגנו מצעדים, הדפיסו מודעות על פני עמודים שלמים בעיתונים נפוצים ועמדו בראשן של צעדות

לוושינגטון. הם סעדו במחיצת שמנה וסלתה של החברה האמריקאית, וקשרו קשרים קרובים עם אישים בולטים רבים. הטקטיקות הדרמטיות שנקטו היו שנויות במחלוקת, והקימו עליהם התנגדות עזה, בייחוד בקרב הקהילה היהודית המבוססת בארצות הברית ובמדינות אחרות.

בשנת 1948 שבו השניים לישראל, ונבחרו לאספה המכוננת כנציגי תנועת החירות בראשות מנחם בגין. קוק כיהן במשך קדנציה בודדת ולא רץ בשנית. מרלין פרש מן המפלגה בשנת 1953. עד שנת 1954 כבר פרשו שניהם מן החיים הפוליטיים. קוק היה אז בן שלושים ותשע; מרלין היה בן ארבעים וארבע.

במהלך שנות החמישים שבו השניים לניו-יורק. קוק נישא ונעשה איש עסקים מצליח. מרלין, האינטלקטואל שבצמד, ושנישא אף הוא, פנה לכתיבה ועסק אף בהוצאה לאור. בשנת 1958 ייסדו יחד מכון לחקר המזרח התיכון, ומרלין שימש כיושב הראש שלו; המכון נועד לעסוק במחקר מכוון-מדיניות. קוק המשיך בעסקיו השונים עד שנת 1965, ולאחר מותה של אשתו שב עם שתי בנותיו לישראל. עם שובו לישראל החל להתכתב עם מרלין, והשניים כתבו זה לזה דרך קבע במשך שני עשורים, עד שנת 1986. קוק ומרלין שלחו זה לזה 154 מכתבים, בעברית ובאנגלית. מכתבים אלו נמצאו לצד מסמכים אחרים בספרייתו הפרטית של קוק לאחר מותו בשנת 2001, ורואים אור לראשונה בספר זה. המכתבים מתעדים את הידידות הממושכת והעמוקה ששררה בין שני אנשים שפעלו יחד בשדה הפוליטי בתקופה עתירת סערות פוליטיות ואידאולוגיות.

* * *

חליפת המכתבים מספרת סיפורים רבים. היא חושפת את הפן האישי, החבוי בדרך כלל, בחייהם של שני אנשי ציבור, ומתארת את מאמצייהם לנהל חיים מחוץ לזירה הפומבית, הרחק מעין הכלל. הם כתבו זה לזה לעיתים קרובות, לפעמים אפילו פעם או פעמיים בשבוע. השיחה ביניהם גלוית לב, ועולה ממנה תחושה של קרבה רבה. הם סיפרו זה לזה על מעשי היום-יום שהיו שגרת חייהם; הם דיווחו זה לזה על תחלואיהם, על פגישותיהם עם אחרים, על הנסיעות ברכבת התחתית ועל מזג האוויר, על עניינים כלכליים ועל פרטי רכילות – מהמורות והתנסויות מחייהם הפרטיים. אולם מאחורי ההתכתבות ניצבים מאמצייהם המתמשכים לצקת מעט היגיון בשלב זה בחייהם, מאמצים שהם ביטוי לתחושת תקווה כמעט ברוחו של דון קישוט, מעורבת באכזבה

עמוקה ובייאושו מר. מרלין וקוק לא היו עוד אנשים רבי-מעש היוצרים את ההיסטוריה במו ידיהם, אולם סירבו לנטוש את תקוותיהם ואת שאיפותיהם לעתידה של מדינת ישראל, שעבורה לחמו כל חייהם; ואולי גם לא היו מסוגלים להרפות מהן.

מן הבחינה הזו, חליפת המכתבים מספרת גם את סיפורם של רבים מבני הדור – דור שהקדיש את חייו להשגת ריבונות עברית בארץ ישראל, שהזדהה עמוקות עם השקפה פוליטית זו או אחרת, אך עם ייסוד המדינה, שיטת המפלגות והפוליטיקה המוסדית שלה, הודר בהדרגה ממוקדי הכוח. תחושת הניכור שחשו קוק ומרלין הייתה עמוקה במיוחד, אך הם לא היו היחידים שמצאו את עצמם במצב זה. בישראל של שנות החמישים ושנות השישים היו רבים – מכל קצווי המחנות הפוליטיים, בעלי חזונות מדיניים שונים ומשונים – שלא הצליחו למצוא להם מקום במדינה שאך זה התהוותה. חליפת המכתבים בין קוק ומרלין מספרת סיפור ישראלי שונה – מבט על הפוליטיקה הישראלית מנקודת התצפית של מי שהיו בלב ההתרחשויות ונדחקו לשוליהן. אולם היא מתווה גם חזון אחר עבור מדינת ישראל – הדרך שלא נבחרה. לקוק ולמרלין הייתה השקפת עולם ברורה ומבוססת באשר לאופן שבו יש לבנות את מדינת ישראל, וכיצד יש לעשות זאת. הם צפו במהלכה של הפוליטיקה הישראלית מן הצד, ותמיד מתוך צער עמוק על מה שלא התרחש.

בעשור הראשון להתכתבות, שבו מעורבות הכותבים בחיי הציבור עוד הייתה זיכרון מוחשי וחי, מהדהדות במכתבים הפעלתנות ותחושת הדחיפות שהיו בוודאי היבט מרכזי בחיי השניים עשורים קודם לכן; הרצון להשפיע על הכלל, לקבוע את סדר היום הלאומי והפוליטי. ממכתביו של קוק עולה הרצון לפלס לעצמו דרך חדשה. הוא ימצא את האדם הנכון, יקבע את המקום הנכון. תפיסת העולם הפוליטית שלו תכה שורש והוא יצליח להעלות את ישראל על המסלול הנכון.

הדבר הכי חשוב, אתה לא תאמין, ניו יורק לא קיימת כמעט במוחי... אני מרגיש משוחרר, זה ממש נס... למרות הכול, אינני רואה שום אפשרות אחרת כי אם להישאר כאן לתקופה בלתי מוגבלת ולנסות לעשות דבר-מה. אי אפשר להבין אלא מתוך ניסיון אישי ואי אפשר לעשות דבר מבלי להפוך קודם לתושב של ממש... אינני יודע איך או מה אעשה, אבל יהיה המחיר (הרגשי והכלכלי) אשר יהיה, אנסה לפעול ויהי מה. (17/11/1966 ; 13/8/1966)

אולם עם חלוף השנים, בעשור השני והשלישי, ההתכתבות מתעדת את התפכחותם ההדרגתית ואת תחושת הניכור שלהם. לצד זאת, קוק חש כי אין לו עוד קול – הקול ששירת אותו היטב בעבר:

הרגשתי היא גרועה ביותר. קשה לי להתבטא, כי אני כותב את דבריי אני, כי אם מדבר לאחרים, והם יוצאים מסורסים ומבולבלים עד כי אפילו אני חושב שהם לא משכנעים. וגם אין באופן יסודי בפני מי להתבטא. אין לי עם מי להחליף דעה. וזה כמוכן לא עוזר לצלילות הדעה. (יום עצמאות, 1974)

התסכול גובר, ועמו עיסוקם של השניים בעבר. החל בשלהי שנות השבעים, המכתבים שבים לעסוק בפעילותם בשנות הארבעים; הם דנים בנימה של דחיפות בצורך לתעד את עברם, להגדיר מי היו ומה עשו, ובמאמציהם להשיג הכרה. נראה שמבחינת קוק, לכל הפחות, תיעוד פעילותם במהלך השואה והשנים שקדמו לקום המדינה היה הדרך לעסוק בהווה. ואזהרתו הנבואית מפני סכנות השכחה עדיין עומדת ומהדהדת:

בלי ההיסטוריה שלנו בעניין הצלת יהודי אירופה, לעולם לא ייעשה החשבון הפנימי על תגובת המנהיגות הציונית והיהודית, ובלי זה, אין צרי, אין מרפא לנוק הנפשי שההשמדה עשתה ליהודים של אותו דור, והמעבירים את זה לדורות הבאים. הסיכוי של התחדשות לאומית ישראלית הוא כמעט בלתי אפשרי בלי זה שישראל תמשיך להיות מפלט ליהודים הרואים בעצמם מועמדים לשואה חדשה, ובמקום תחייה לאומית יהיה גטו פלוס צבא, שייהפך ליותר ויותר גטואי וברוטלי בו בזמן. ולמרות זאת... אני מאמין שעדיין יש תקווה. (12/07/1979)

בשנות השבעים, קוק ומרלין מזקינים והולכים; ממכתביהם עולה תחושות אכזבה ושיממון שאינם פוליטיים בלבד אלא גם אישיים וקיומיים. במרלין הפציעה ההכרה כי המכון לא ישמש צוות חשיבה פוליטי שופע רעיונות – ולא יצלח לדבר אלא כארכיון לתיעוד עברם. קוק חיפש ללא הרף אחר "האדם האחד" שימשיך את מורשתו, שיצליח במקום שהוא עצמו נכשל, שיפעל במקום שהוא עצמו חסר אונים – שיסייע לו להתקדם. הכישלונות החוזרים ונשנים שנכשל מרלין בניסיונו להפיח במכון חיים

ופעילות, וחיפושו של קוק אחר ה"אחד", העלו אותם בסופו של דבר על שרטון, וכפו עליהם – כל אחד בדרכו – חוסר מעש וחוסר תוחלת. מצב סיפי, לא כאן ולא שם, שבו אין מנוחה, אין אפשרות לשמוח בקיים, אולם גם אי אפשר לנוע הלאה.

כללו של דבר, זוהי חליפת מכתבים המספרת את סיפורם של שני גולים פוליטיים. הם לכודים בין השייכות לזרות; ביתם איננו כאן אך גם לא שם. שניהם חשים קשר עמוק ל"מקום" היסטורי וגיאוגרפי, אולם נדמה שהם מצפים נואשות להולדתו של חזון חדש ולתהליך של בנייה חדשה שיִשְׁנו את דמותו של המקום; שייצרו את המקום שעליו חלמו. הם חשים "תקועים" בהוויית המקום הזה שאליו הם אינם חשים כל קשר. וכך כתב קוק למרלין בשנת 1974:

ברור לי מעבר לכל ספק שאני צריך לפעול בארצות הברית ולא כאן. אבל משהו מונע ממני... אולי אני חולה מדי ב"מחלה" הכללית שנפוצה כאן כל-כך – תחושת ההשתייכות למעין גטו מבוצר, הציפייה למאבק אפוקליפטי הממשמש ובא ושממנו איננו יכולים לברוח, תחושה שאין דרך לצאת מן הקהילה היהודית... בקצרה – תחושה רגשית [לא-רציונלית] לחלוטין. (25/4/1974)

בצירוף מקרים יוצא דופן, סיפור חייהם של השניים, שהחל בעקירה הכללית שעברה יהדות מזרח אירופה בראשית המאה ה-20, מגיע גם אל קיצו בתחושת עקירה, אף ששאיפותיהם הלאומיות התגשמו. גלותו של מרלין – שהתגורר בדירה קטנה בניו-יורק, מעולם לא הכה שורשים באדמת המקום ונסע ללא הרף בין ניו-יורק, פריז ותל-אביב – ממשיך יותר. גולה בכל מקום. מיואש בכל מקום:

"מלבד הכול, אני מיואש כל-כך מן התנאים בישראל, הן מן הממשלה והן מן העם, שתחושות ההשתייכות וההזדהות שלי נחלשות ומתפוגגות לאיטן. אם יש לך דבר-מה לומר על כך, בבקשה אמור, ואני כמובן אביא אותו בחשבון. ובאשר לשאיפות, לחזון, ליעד של תחייה עברית – הם הושגו והתבזבזו, עוותו, ויותר מכל חוללו; הם צועדים בבושה בחברה הדוגלת בבערות, במטריאליזם חולני, במשיחיות מטורפת שהולידה מעשי רשע סהרוריים ועמדות גזעניות; הם אסיריהם של זיכרונות מעוותים, פרימיטיביים, רצחניים

מן העבר הרחוק כל-כך. למציאות אין דבר וחצי דבר עם החזון שלו הקדשנו את חיינו. בכל זאת אין כוונתי לומר שהכול כלה כאבק פורח, אלא שלידתה המחודשת של ישראל חדשה, נורמלית, שפויה ויצירתית איננה צפויה להתרחש בימי חיי; אולי בעוד דור או שניים".

(6/15/1984)

* * *

המכתבים המקובצים בספר זה עולים יחד לכדי אוסף של מסמכים – ויחד הם יוצרים מסמך יחיד. מסמך המספר היסטוריות שונות; היסטוריה ציבורית רשמית של מעמד מסוים ביישוב בארץ ישראל לפני קום המדינה; היסטוריה של שני אנשים שמילאו תפקיד מרכזי במאבק על העצמאות; והיסטוריה של שנותיה הראשונות של מדינת ישראל – מדינאיה הזוטרים, החברה האזרחית שלה, שאיפותיה, מאבקה וזהויותיה. כמסמך הוא מאפשר מבט מנקודת ראותם הסובייקטיבית של שתי דמויות בעוד הן מהרהרות ונוכרות בעברן.

אולם אוסף מכתבים זה הוא גם בעת ובעונה אחת גלעד. המכתבים הם מסמכים חומריים, אישיים ביותר, שנכתבו ביד או הודפסו במכונת כתיבה, שנקראו ונקראו שוב. הם משדרים, באמצעות מילותיהם, רגש הדובר ישירות לנמען ודובר ישירות גם לכותב. כמכתבים, הם נועדו לדבר אך גם לשתוק – הם עדות לשיחה פרטית, לעיתים אישית ביותר, שהתנהלה במשך שנים ארוכות. במובן זה הם זיכרון, מעין מצבה, למעשי העבר של מרלין וקוק – מעשים המתווכים מבעד לצורכיהם הנוכחיים, לחשקיהם, לאכזבותיהם ולתחלואיהם הגופניים שבהווה. כמעט כל המכתבים פותחים באזכור לכתיבה עצמה; התנצלות על מכתב שלא נכתב קודם לכן, גערה על מכתב שלא נענה, בקשת סליחה על קוצר הדברים, או על אורכם... הרהורים אלו מעידים יותר מכול על חומירותם של המכתבים – על פיסת הנייר המשמשת כמצבה לימים עברו.

ואחרון אחרון חביב, חליפת המכתבים הזו התנהלה בין שני אנשים שאחד מהם היה אבי, והשני – חברו הטוב. חליפת המכתבים הזו מספרת אפוא את סיפורי. כילדה ליוויתי את אבי בנסיעותיו הלך ושוב, מביתנו שבישראל לניו-יורק ובחזרה. בכל כמה שנים היינו אורזים את מיטלטלינו ועוברים דירה; מבחינת הילדה שהייתי, משמעות המעבר הייתה בתי ספר חדשים, חברים חדשים, שפות חדשות. הייתי מודעת רק במעומעם לתקוות ולחרדה שהגיעו את המעברים הללו. הקריאה במכתבים כמוה כעיון במפת ילדותי

ונעוריי; אני מוצאת בהם נקודות ציון ממשיות ופוליטיות המעניקות רקע לזיכרונות ולחויות הילדות שלי, וחושפת עוד ועוד רובדי זיכרון. המכתבים נוסכים בידידות שבין אבי ומרלין את המשמעות והעומק שתמיד הרגשתי בקיומם, שהיו רקע קבוע לחייו האחרים של אבי. ככל שהתבגרתי הבנתי את עולמו של אבי הבנה עמוקה יותר, וחליפת מכתבים זו מוסיפה נדבך מהותי להבנה זו, וממקמת את צמיחתי שלי בהקשר רחב יותר ועמוק יותר.

רבקה קוק

הרצליה, 2022

המכתבים

מרלין היקר,

תודה רבה עבור מכתבך. ביליתי כאן קצת זמן בשיחות עם עובד בן-עמי ומשפחתו (שבא לכאן לשם ניתוח נוסף) ועם עו"ד שלו בשם ישראל צליוק מחיפה. אדם חריף ופיקח. אולם יותר שאני מחבר עם ישראלים, פחות אני מבין כיצד המדינה בכלל קיימת, והיות והיא קיימת ופועלת ואפילו מתפתחת איך שהוא, סימן שאני סתם לא מבין. החלטתי לא להשמיע דבר, כי אם רק לשמוע. אני פשוט רוצה ללכת לחדר כמו שאומרים. ואתחיל מעכשיו, ואמשיך כשאבוא ארצה בקיץ. אחרי כמה חודשים של לימוד אנסה להגיע לכלל דעה. בינתיים העניינים נראים יגעים ביותר.

אצלי אין חדשות. עובד יותר מדי כרגיל ועייף. קיבלתי את התרומה של 10 אלפים למכון, ובתחילת השנה, כלומר בשבוע הבא, אתחיל לשלם קצת חובות ישנים. כן פתחתי את החשבון החדש בבנק של שנקמן, וכשזה יתחיל לפעול בסדר, נסגור את החשבון הישן בצ'יס, או אשאיר שם חשבון קטן רדום, לשם נוחיותך לכשתחזור. מוכרחים למצוא מישהו שיטפל בענייני המכון כאן, אולי יש לך רעיון. אני מחפש בכל מקום.

איך אתה מסתדר עם כסף? אם יש צורך כתוב ואשלח לך בונדס (מותר לך לקבל כישראלי אלף דולר מתנה מכאן ואיני רואה למה אי אפשר לעשות זאת). כן כתוב אם אפשר לפתוח חשבון עבור המכון בארץ, ואם המכון בתור כזה יכול לקבל ולפדות בונדס. בינתיים אם נחוץ לך כסף אתה יכול ללוות ממשפחתי. דיברתי היום עם וינונה, שלומה בסדר. ואלבני אין קול. אשתדל לצלצל לפרוץ ולראות מה נשמע.

לא ברור לי מה הסטטוס של הדו"ח על בורגיבה. האם אתה עובד על זה? ומתי אתה חושב שזה יהיה מוכן. כן אמרת שתשלח לי משהו על הדו"ח הקליפורנאי על קפריסין, לא קיבלתי דבר.

היום טלפן לי אלי ויזל ואמר שמוקי כץ הוציא ספר על אלטלנה, ונגלגלה שיחה בינינו, ייתכן ואתן לו ריאיון ארוך והוא יכתוב מאמר על כך. זה לא מוצא חן בעיניי, למה לדון ולדוש בעבר החולני ולא העתיד. ומאידך מה אכפת לי. הייה שלום וכתוב, אם אתה רואה את הרצל ודבי וכו'. דרוש בשלומם וכתוב איך הם בעיניך הנבונות.

שלך בברכה

הלל היקר,

זה עכשיו קיבלתי את מכתבך מיום 26 דנא ומאוד שמחתי לשמוע ממך, אף על פי שתוכנו בדרך כלל מדאיג אותי: הנך עובד יותר מדי וזה לא טוב לא בשביל הגוף ולא בשביל הנפש. אולם כנראה שאינך יכול או שאינך רוצה מספיק להתגבר על כך.

נפגשתי פעמים מספר עם הרצל והמשפחה והם ששים לקראת בואך. לי יש הרושם שזהו עיקר תוכן חייהם בשלב זה. הם קצת מבולבלים ואינם יודעים מה הן כוונותיך בקשר עם דירה או בית. הם יהיו עצובים באם תחליטו סופית לגור בהרצליה, אולם כמובן ישלימו עם כך. אולם הם תוהים על אשר לא הודעתם להם לחפש דירה ואיפה. בטח תחליט ותודיע להם, או שאתה לא רוצה להחליט עד אשר לא תהיה כאן?

נפגשתי עם הידידה שלך הכט. היא בחורה די יפה ומעניינת אולם לא הצלחתי בשיחה אחת לתהות על קנקנה. קודם כול היא מדברת בלחש ובקול כל כך נמוך שלא תמיד הצלחתי לשמוע מה שהיא אומרת, מה שגרם לי לדאגה פן נעשיתי לכבד שמיעה. מה שכן הבינתי הוא שהיא מעוניינת בהסרת סרטים מבחינה מקצועית ואומנותית; שלזה היא מקדישה עכשיו את רוב מרצה; שהיא מאוכזבת מהארץ אלא באם אתה תבוא ותשנה את פני הדברים מהקצה אל הקצה; אחרת היא אולי תחליט לעזוב את הארץ, אלא שלא יודעת בדיוק איך תוכל להתקיים בפריז, למשל. היא הבטיחה להתקשר אתי שנית בקרוב ולא עשתה זאת. אולי עשיתי עליה רושם רע. אני לא יכול להתקשר אתה מכיוון שאין לי כתובתה / אני לא העתקתי את כתובתה מהמעטפה של מכתבך שאותו שלחתי אליה בצירוף מכתב לוואי ממני/. מסרתי לה את שני הבקבוקים של בושם, אולם היא לא משתמשת בבושם. אולי יחול שינוי בחייה ותתחיל להשתמש בזה.

כאן רווחת השמועה בכל החוגים שאתה עומד להתחתן. כולם באו אליי בשאלות על זהות, אופי, הגיל, קלסתר פניה, צבע השיער ומקום מגוריה/ הארץ, הקונטיננט/ של בחירת לבבך. הייתי אין אונים ולא יכולתי לענות דבר או חצי דבר. איש אינו מאמין לי שבאמת אינני יודע. אני גם לא הצלחתי לאתר את מקור השמועות.

(2) אני שמח שפתחת חשבון של האינסטיטוט בבנק של שנקמן. זה יעשה

את העניין קצת יותר סולידי, אף על פי שעדיין לא ברור לי איך תסביר לו את תשלום החובות בקנה מידה כה גדול. אולם אני, כמוכן, סומך עליך. באם באמת תהיינה עוד תרומות אולי זה יאזן איך שהוא במשך השנה. אם עדיין לא שילמת חובות אולי כדאי שתשלם אותם בראשית השנה של 1966, מכיוון שאת הדו"ח למס ההכנסה ול"אוניברסיטה" מגישים במסגרת השנה של הלוך 1 לינואר-31 לדצמבר. זה יראה כמוכן הכנסה גדולה וזה טוב. מה ששייך לשנת 1966 התמונה תהיה הרבה יותר טובה בגלל זה שהדו"ח יכיל עבודה והישגים ניכרים בפעילות האינסטיטוט.

האם נתקבלו עוד תרומות? קריגר אמר לי שהוא ישלח לכל הפחות 500 דולר תיכף אחרי עזובי את אמריקה. לא שלח לפני כן מכיוון ששותפו / אלדרידג' לא זוכר את שמו / היה מחוץ לעיר.

וינונה כתבה לי שנתקבל מכתב מנילסון ועוד מכתב מקליפורניה. ושהיא העבירה לך אותם. מה היה המכתב מקליפורניה – ממי? והאם נילסון שלח את הכסף?

(3) אני מסכים אתך שלא צריך לחסל את החשבון בבנק של 'צ'ייס מנהטן' לא רק בגלל הנוחיות כאשר אחזור אלא גם בגלל התשלומים השוטפים. אני חושב שאת שכר הדירה, הטלפון, ה"אנסרינג סרוויס" וכו' צריך לשלם להלכה האינסטיטוט. אחרת זה נראה משונה שלאנסטיטוט אין משרד, או שאינו משלם שכר דירה וכו'. על כן אני מציע שתשאיר בחשבון בצ'ייס אלף דולר. מה ששייך לתשלומים אני מציע שוינונה תשלם 100 דולר שכר דירה והאינסטיטוט 60. זה יקל עליה קצת את העול וחוז' מזה היא ממש עובדת עבור האינסטיטוט. היא כותבת מכתבים בשמי לכל מיני אנשים ומוסדות, עונה על קורספונדנציה שוטפת וכו'. כמו כן שהאינסטיטוט ישלם את הטלפון והחשמל – זה בערך 15 דולר לחודש / וכמו כן את ה"אנסרינג סרוויס" / חוץ מזה יהיה גם חיסכון של 3 לירות לחודש של שירות בבנק באם אתה מסכים, נא להודיע לי ואכתוב על כך לווינונה.

(4) על בורגיבה אני עובד חזק ומקווה לגמור בסוף חודש ינואר. זה יהיה מחקר מעניין, בכל אופן ככה נדמה לי. חוץ מזה באותו זמן בערך יהיה מוכן הדו"ח על קפריסין ע"י פרופסור מקליפורניה. אינני זוכר שכתבתי ששלחתי לך את הטיוטה הראשונה של החיבור שלו. אולם אני אכתוב לווינונה שתתקשר אתך ותשאל ממך באם אתה מעוניין לעיין בזה. באם תהיה לך סבלנות לעבור על זה היא תעביר לך את כתב היד יחד עם הקורספונדנציה שלי אתו / מחוץ למכתבים האחרונים שכבר התחלפו בינינו מאן /.

באם האינסטיטוט יוציא לאור את שני הדו"חות יהווה מצב חדש לגמרי

בשביל האינסטיטוט והוא יהיה שוב פעם על המפה. אני מקווה שבינתיים נקבל תשובה חיובית מה"בורד אוף ריג'נטס". זה שלא שמענו מהם עד כה לא צריך להדאיג אותך, מכיוון שגם לפני שלוש שנים / בפעם האחרונה / אף על פי שהגשנו להם את התעצומה יותר מוקדם, קיבלנו את התשובה שלהם רק בסוף ינואר. כמובן, שבאם התשובה תהיה שלילית ייווצר מצב חדש. אולם קודם כול אינני חושב שהתשובה תהיה שלילית ושנית באם אפילו תהיה שלילית זה עדיין לא יהיה סוף פסוק. עם פרסום שני הדו"חות נוכל לחדש אתם את השם ומען והם ישנו את דעתם. אז באמת לא תהיה להם שום סיבה למה לא לתת לנו את הצ'רטר.

5) כאן קרה לי פנצ'ר. כפי שידוע לך, פרופסור אבא לרנר נמצא בארץ והוא הדיקן של הפקולטה למדעים חברתיים. תכננתי בקשר אתו כל מיני דברים והוא היה במצב רוח טוב והתייחס יפה. בינתיים היתה לו התקפת לב והוא שוכב במיטה. ככה שבמקום שהוא יעבוד אתי אני צריך קצת לטפל בו ומבלה אתו קצת זמן / כמה שעות / פעמיים בשבוע. הוא מרגיש די טוב ומקווה לקום ממשכבו בשבוע הבא. אולם הרופא שלו הוא קצת יותר פסימי. בדרך כלל המחלה בלבלה אותו ואינני יודע מה ילד היום. כמובן שהעבודה כאן איננה תלויה בו. אולם אתו הדברים היו הרבה יותר נוחים, גם בגלל השתתפותו הוא וגם בגלל הקשרים המצוינים והפרסטיז'ה שלו בחוגים האקדמאיים. בעוד כמה ימים אראה מה המצב ואחליט אם אולי להתחיל לחפש איש אחר / או אנשים אחרים.

6) כסף לעת עתה יש לי. כאשר המצב ישתנה אודיע על כך. באם תהיה לך קצת סבלנות וכמה רגעים, נא כתוב אליי כמה שורות.

4 בינואר 1966

למרלין שלום רב,

זה עתה גמרתי לקרוא את מכתבך, והנני ממחר לענות בקצרה בכדי שלא תידחה תשובתי. נוסף לשביתה כאן שבוודאי קראת עליה, אני גם נותן מסיבה (עסקית בעיקר, עבור הבא"כוח החדש של 'סוויס ישראל'), וזה כאב ראש ובזבוז זמן מכיוון שאני תמיד שוכח שבעבר אני החלטתי לעשות מסיבה, ואחר כך הייתי מבקר את בטי למה היא עושה שוויץ כל כך מזה.

האמת היא שזו הרבה עבודה ובלבול מוח עם כל מיני שטויות. ובין מסיבה למסיבה אני שוכח.

השביתה גם היא מבזבזת חלק ניכר של היום בעיקר בגלל המרחק שמביתי למשרדי, וכן בגלל זה שהפסדתי את שוויון הנפש שלי לעניינים אמריקאיים. ובזמן שג'ונסון עושה מאמץ שלום, שבאם ייכשל, קרוב לוודאי שיביא למלחמה של ממש בווייטנאם, ואז קשה לדעת כיצד יכולים להסתבך הדברים (אם כי אני די אופטימי שלא יסתבכו). כאן מנהלים פוליטיקה פנימית כמו בארץ. אמנם לינדסי אינו ארצות הברית אבל זה מרגיז.

דינה הכת הוקסמה ממך, וכתבה לי מכתב ארוך וחם אודותך, ובוודאי בינתיים התקשרה אתך. אם לא, כתובתה 22 רחוב זאנגוויל קומה אחרונה, כלומר חדר על הגג. אין לה טלפון, ואתה יכול לכתוב לה או להתקשר אתה דרך עמוס קינן באם הם עדיין ידידים, מכיון שהיא לא מזכירה אותו בכלל זה חודשים.

נא מסור את מיטב איחוליי לאבא לרנר לרפואה שלמה ומהירה. אל תדאג לתשלומי החובות של האינסטיטוט, עשיתי בדיוק כפי שחשבת. חלק שילמתי ב־65 ומחר אשלם את השאר שאפשר לשלם לע"ע. יישארו בכל אופן סכומים יפים בבנק, כי מנילסון הגיעו כבר כ־8 אלפים ולע"ע הוא הוציא רק 2. הצעתך ביחס לשכר דירה וכו' בסדר גמור, כתוב לווינונה בהחלט ואני אעשה אתה את הסידורים הנחוצים.

כסף חדש לא נכנס, קריגר לא שלח כלום ואני לא רצה לבקשו מכיוון שקטנוניותו מרגיזה אותי. הוא קורבן הרבה יותר רציני של בן־נחום מאשר הוא יודע. ולא באותן המחלקות. חבל כי הוא מפעם לפעם עשה עליי רושם שהוא רוצה להיטיב את עצמו. אתה המשיך בעבודתך, ואני כאן אמשיך לחפש איזה אדם מתאים, ובטוחני שאמצא אדם שיוכל לפחות לשאת את עצמו ולטפל בעניינים השוטפים.

מתי צריך להגיש את הדו"ח לריג'נס עבור 65? אולי כדאי להקדים? ומה החוב לפרץ, והאם לשלוח לו צ'ק? הייה שלום וכל טוב וכתוב.

הלל היקר,

קיבלתי את מכתבך מיום 4 לח.ז. עלה במוחי רעיון שרציתי לבדוק אותו אתך אף על פי שאינני מתלהב ממנו יתר על המידה. הרעיון הוא להיפגש עם בורגיבה אישית בקשר עם המחקר שאני מכין. בשביל המחקר עצמו אין לזה שום חשיבות. הוא לא יגלה שום דבר נוסף על אשר כבר אמר וחזר עליו עשרות פעמים. לי נדמה שאני מכיר את דעותיו וגם חדרתי לכוונותיו הסמויות והגלויות ופגישה אישית יכולה רק להחליש את הרושם שלי על דעות אלו. מבחינה של "יחסי ציבור" ולהשאיר רושם על הקהל באמריקה גם כן אין לזה חשיבות. המחקר יהיה סולידי מאד ומבוסס על עובדות ו"רפרנסס" הרציניים ביותר. אולם בארץ פגישה כזו הייתה מהווה סנסציה גדולה מאד. וזה בגלל הרבה סיבות כולל גם העובדה שאשכול הגיע למסקנה, בעצמו או תחת לחץ האמריקאיים והצרפתים, שצריך לשבח ולהלל את בורגיבה ואת יוזמתו, בניגוד גמור לעמדתו בעבר. בנאום בכנסת שהציג את הממשלה החדשה הוא דיבר בשבחיו של בורגיבה ואמר שישראל מקבלת בברכה את דעותיו על ההכרה של דו-קיום, אף על פי שהיא כמובן דוחה את הצעותיו הקונקרטיות. לא אכנס כאן על הסתירה בדבריו של אשכול / "קור חם" / אלא שנראה שכאילו לזמן-מה לכל הפחות ה"אוריינטציה" הישראלית תהיה על בורגיבה. על כן נדמה שפגישה עם בורגיבה הייתה מעוררת הדים כאן בציבור ואולי אפילו הייתה מכה גלים. בעיקר לו אתה היית רואה אותו יחד אתי. זו יכולה להיות פעולה חד-צדדית ומוגבלת שהייתה מעלה אותנו על המפה. כמובן שיש קשיים. זוהי הוצאה של אלף דולר בערך באם שנינו נראה אותנו. בורגיבה יכול גם לסרב באם הוא ילמד שלשנינו יש דרכונים ישראליים. מצד שני אולי יהיה מעוניין מאוד בפגישה כזאת. יש כמה אפשרויות לבדוק את זה. אחת היא על ידי נילסן. לו יש קשרים מצוינים באפריקה, כולל צפון אפריקה. אולי הוא בעצמו יהיה מעוניין להצטרף למשלחת? יש גם אפשרויות אחרות. כמובן שצריך גם לקחת בחשבון שממשלת ישראל לא תראה פגישה כזאת בעין יפה, כלל וכלל.

כמובן, שאם העניין יצא לפועל, נצטרך לשמור את זה בסוד, עד שהמחקר יופיע, או עד שהוא כבר בדפוס ונודיע עליו רשמית. אלה הם בערך השיקולים. באם כל העניין לא נראה לך, אל תתרגש,

מכיוון שאני אדיש כלפיו, ויחד עם כך יש לי כל מיני ספקות, בעיקר בקשר עם קומפליקציות שזה עלול ליצור עם הממשלה שלנו.

איך הייתה המסיבה, אחרי הטרדות שהיא גרמה לך? מי היה שמה? האם כדאי שאכתוב לקריגר?

האם התקשרת לז'ן פרץ, אולי הוא יכול להחיש את עניין הצ'רטר? לא צריך לשלם לו את החוב, אלא רק אחרי שנקבל תשובה חיובית מאולבני. אחרת זה, בכל אופן בשלב הנוכחי, לזרוק כסף החוצה / אנחנו חייבים לו 250 דולר /.

את הדו"ח השנתי צריך להגיש במחצית מאי. לא כדאי להקדים מכיוון שזה לא נעשה וזה רק עלול לעורר שאלות. בשנים האחרונות, מאז אני חזרתי ארצה הייתי מגיש להם הדו"ח באוגוסט או בספטמבר, לפי רישיון מיוחד מ"האינטרנל רווניו".

נפגשתי עם דינה הכט ובילינו ערב נעים ומעניין מאוד בחדרה. מיומי לא ראיתי חדר כה קטן. היא קוראת לזה "תא של נזיר". היא תרגמה כמה שירים של קבפי, משורר יווני שאני מאוד מעריך. אולי בעקיפין אני אחראי עבור התעניינותה במשורר זה, מכיוון שבזמנו נתתי לעמוס קינן שני שירים משלו, והוא ביקש ממנה לתרגם אחד בשביל 'ציפור הנפש'. אגב, היא לא נפגשת יותר עם עמוס: היא לא יכולה לסלוח לו על התנהגותו בקשר עם חיסול השבועון ההומוריסטי הזה.

באם יש לך כמה דקות וסבלנות, כתוב לי כמה שורות.

שלך בידידות

18 למרס, 1966

הלל היקר,

אני מצטער וממש מתבייש על אשר לא כתבתי זמן כה ארוך. סיבות משכנעות אין לי לתת לך, אלא, כמו שאומרים באנגלית [חסרה מילה]. אחת היא שחיכיתי אולי יהיה לי דבר-מה קונקרטי להודיע לך בקשר עם קבוצת מחקר על דת ומדינה. אבא לרנר שיש לו כאן הקשרים הטובים ביותר ונוח

לי לעבוד אתו, היה עסוק וטרוד עם המשבר שעובר על האוניברסיטה וקשה היה לו להתפנות לאיזה שהוא צדדי. דבר אחד טוב קרה לו, אפשר להגיד אפילו טוב מאוד, וזהו שהוא התפטר מתפקידו של דיקן הפקולטה למדעי חברה. הוא פשוט היה "פלופ" גדול מכיוון שאין לו לא ניסיון וגם לא האופי החזק לעמוד בפני נחשול תדירי של אינטריגות – של כולם נגד כולם. עם ההתפטרות שלו מהתפקידים המנהליים הוא אולי יוכל להתפנות לדברים שלנו, בכל אופן עד כדי לעזור לי לקבל אנשים מתאימים.

המחקר על בורגיבה לוקח לי הרבה יותר זמן ועבודה מאשר תיארתי לעצמי. בראשונה, כאשר לא היה הצ'רטר, אני חשבתי על מאמר ארוך איזה 60-70 עמודים, בלי [חסרה מילה] מיוחד. אולם כאשר נכנסתי לעובי הקורה של העניין ראיתי שיש צורך בהמון עבודה, בעיקר בעובדות ותאריכים ומקורות. זה לקח לי המון זמן מה גם לאסוף את זה ואחר כך לקרוא את זה בעיון ולעבד את החומר. אף על פי שנתתי כל כך הרבה זמן לכך – הרבה יותר מאשר שיערתי – אני בכל זאת חושב שאולי מכמה בחינות זה כדאי. זה יהיה דו"ח מבוסס מאוד, עם הרבה אינפורמציה מעניינת על המצב במזרח התיכון בכללו וכמה אספקטים ספציפיים של בעיית היחסים בין ישראל למדינות ערב. עם צאתו של מחקר זה יחד עם המחקר של קפריסין, האינסטיטוט, ככה נדמה לי, שוב פעם יעלה על הפרק בצורה רצינית מאוד. אתה שאלת אותי על המצב הכלכלי בארץ. כולם אומרים שיש התחלת משבר ושילך ויחמיר בחודשים ובשנים הקרובות עד שאולי יגיע לקטסטרופה. חוץ מזה יש התמרמרות כללית כנגד הממשלה בגלל המיסים החדשים וההיטלים ועל ספיר על אשר גרם להתמוטטות הבורסה. אומנם המיסים החדשים, ההיטלים וההתייקרויות הם סקנדליוזיים – אנשי הממשלה יש להם מנטליות של אנשי עולם התחתון, אשר מנהלים מלחמה נגד האזרחים. על אף כל זה אינני חושב שיהיה משבר רציני והעיקר אינני חושב שהציבור מוצדק להתלונן. לא יהיה משבר מכיוון שבארץ אין כלכלה, ועל כן גם לא יכול להיות משבר. בארץ יש שנור, ז"א הזרמת כספים מהחוץ ועל אף כל הנבואות השחורות שהזרם ייפסק – הוא ימשיך לזרום. הגרמנים, על אף הטיפשות וחוסר כל רגש של כבוד עצמי וההתרפסות של ממשלת ישראל, על אף כל הארגומנטים השליליים שהישראלים משתמשים בהם – על אף הרצון שהישראלים מוכנים לקבל כל סכום שיתנו ולשלם כל מחיר עבורו – על אף כל זה, הגרמנים ימשיכו לתת הרבה מאוד כסף לישראל, וככה יעשו היהודים באמריקה ואפילו הממשלה האמריקאית תחדש את הסיוע תחת מסווה של כל מיני תוכניות חלם. אינני רוצה להיכנס כאן לפרטים למה אני חושב ככה. והמבין יבין.

מה ששייך לציבור הוא בהחלט אינו מוצדק להתלונן. אתה תמיד היית אומר את זה, ואתה בעצמך אינך יודע כמה שאתה צודק, בעיקר עכשיו. מכיוון שיותר מארבעים אחוז של תקציב המדינה, לפי הכרזתו של ספיר, הולכים לצורכי ביטחון. ז"א בערך שני מיליארד לירות לשנה. וזה בעיני הציבור הוא קודש קודשים, שלא רק שאסור לערער בזה, אלא אפילו לבדוק אם מבחינה מנהלית ואופרטיבית אין שמה בזבוז. הציבור הישראלי צריך להבין שבאם כמעט מחצית מתקציב המדינה מוקדש לצורכי ביטחון, אזי אחד משניים, או שמדינה כזו אין לה זכות ויכולת קיום, ומכיוון שהקהל לא חושב ככה, אזי אין לו הזכות להתלונן. הם סתם מרנגים, כמו דור המדבר מתוך השקפות צרות ואגואיסטיים. הם רוצים גם לאכול את העוגה וגם לשמור עליה – לפי ההיגיון היהודי הטיפוסי / ואולי הכלל-אנושי /.

אולי במכתב הבא אני אנסה גם להביע את דעתי בקשר עם התהליכים המפלגתיים שבמדינה. לעת עתה יש ברצוני רק להגיד שבכל המפלגות יש התאבנות טוטלית של המוח – והמנהיגים חיים מחוץ למציאות ההיסטורית. חוץ מזה הם כולם סובלים מניגודים פנימיים עמוקים מאוד, אולם, כפי שאתה נוהג להגיד, הניגודים הם לא על דברים עיקריים כי אם על דברים של מה בכך. עכשיו זה עוד יותר נכון מאשר אי פעם. המסגרות הקיימות אינן מתאימות יותר לתוכן המפלגתי, ויהיו תזוזות ושינויים ואולי גם זעזועים במפלגות הללו.

אני רואה לפעמים את דינה הכט, אולם לצערי הרב אני כל כך עסוק עם הכתיבה שאינני יכול לראות אותה לעיתים יותר קרובות. הרושם שלי הוא שהיא מאוד מתגעגעת לך ושיש לה תוכניות רציניות מאוד בקשר אתך. אתה בטח יודע את זה יותר טוב ממני.

החודש לא היה לי צורך בכסף. ובחודש הבא אולי עוד אפנה שוב פעם לאחיק.

זה לקח לי המון זמן עד שהתאוששתי כליל מאינפלואנציה, אולם נדמה לי שמצב בריאותי הוטב במקצת. בכל אופן הוא יותר טוב מאשר היה בזמן הזה לפני שנה. אז הייתי די מודאג. כמובן שאף פעם אי אפשר לדעת באופן יסודי. אולם ההרגשה העצמית היא לשעצמה חשובה מאד. וההרגשה שלי היא די טובה.

שלך בידידות נאמנה

מרלין היקר,

שמחתי לקבל את מכתבך. אני ממהר לכתוב לך כמה מילים כי אני זקוק לתשובה תכופה. עלה בדעתי לעשות סידור עם זכריה סיצין (אני יודע שכבר לא טוב לך בבטן) שיהיה מנהל העניינים האדמיניסטרטיביים והכספיים של המכון במשכורת כמובן על בסיס של חצי הזמן ומתוך הבנה כמובן שהאחריות היא רק במידה והוא יצליח לגייס כסף, שאני בטוח שיצליח. הוא דיבר עם מקסוול ראב, עו"ד, מי שהיה מזכירו של הקבינט של אייזנהאואר, והוא נלהב להיות נשיא האינסטיטוט, והוא מתאים אם כי אינו גאון, אבל הוא אדם חשוב ויעבוד. שנקמן נלהב לעניין אולם אינו מכיר את סיצין. גם נתן סטראוס (הרץ כעת לקונגרס) ייכנס לעניין אחרי הבחירות. טרם גמרתי דבר עם סיצין וגם אמרתי לו שלא אעשה כלום בלי להתקשר אתך, אולם אם כי החששות שלי, הוא בכל אופן המועמד היחידי, ואני ממש נוסע ביולי וצריך להתחיל משהו מיד אם רוצים שיהיה מכון.

כן דיברתי עם דן פרץ והוא ממליץ לדבר עם פרופ' קאמל קארפאט, טורקי מוסלמי פרופסור כאן בניו-יורק לענייני המזרח התיכון, הוא מעוניין לקבל עליו לעבוד חלק מזמנו במשכורת ולרכו את הצד האקדמאי. זה קאונטר באלאנס לראב-סיצין. טרם דיברתי אתו ולא ברור אם יצא משהו. אודיע לך, בינתיים אני מעוניין בריאקציה שלך לעניין סיצין.

לנארד שנקמן יהיה בארץ מיום ב' או א' 27 במרס לשבוע ימים. הוא יהיה במלון המלך דוד בירושלים, אשתו באה לישיבה של מועצת האוניברסיטה העברית שהיא חברה בה. התקשר אתו לומר שלום, ואולי גם להיפגש או בירושלים או בת"א, אני חושב שבירושלים יהיה לו יותר זמן. אולי אתה יכול גם להפגיש אותו עם פרופ' לרנר. הוא מוכן לעבוד אולם אינו יודע איך. שלום לדינה, היא נשמעת נורא אומללה, למה היא מפסידה את דירתה? אולי תיתן לה משרה במכון?

שלך בברכה

הלל היקר,

זה עכשיו קיבלתי את מכתבך מיום 23 דנא /התאחר בגלל שבת/ והנני ממחר לענות לך. קודם כול אני מסכים מראש לכל סידור שתמצא לנכון לעשות. אני אומר את זה בלי שום הסתייגות וגם בלי שום היסוסים. יחד עם זה אני מציע לך שתחשוב על כמה נקודות בטרם שתחליט:

א. לא כדאי לעשות הסדר שעלול למסור את המכון לשבטם וחסדם של אנשים זרים. אתה למוד ניסיון גם בארץ וגם באמריקה והנך יודע שלוקחים בן אדם או קבוצת אנשים מתוך כוונה שיעזרו וישתפו פעולה ולבסוף הנך עד שהוא/או הם/ השתלטו על המוסד ואתה נמצא בחוץ. בעיקר זה עלול לקרות במוסד כל כך עדין ומסובך כמו אינסטיטוט המטפל או שכוונתו לטפל בעניינים רגישים ושנויים במחלוקת עמוקה ויסודית. סיצין הוא בטח אינטריגנט כמו כל ציוני.

ב. צריך להיות זהיר ולא לקבל את ההתחייבויות הכספיות כלפי אנשים בטרם שיהיה בסיס לכך.

אני בטוח שאתה בעצמך יודע את כל זה ושתיקח את הנקודות הללו בחשבון.

על אף ההערות הללו אני שוב פעם חוזר שהנני מסכים בלב שלם לכל סידור שתעשה.

אני מאוד שמחתי לשמוע שאתה החלטת סופית לבוא ארצה. אני כמובן גם מרחם עליך, מכיוון שלא יהיה לך קל – אולם ההחלטה היא חשובה מאוד, ואולי גם גורלית.

בקשר עם שני המחקרים שנוציא השנה אצטרך לבוא לניו-יורק – אולי כבר במאי, ואז אוכל לטפל גם בריאורגניזציה של ועד הנאמנים של המכון, ואכניס גם את האנשים החדשים שאתה מדבר עליהם – מקסוול ראב, פרופסור קארפאט, ואולי גם אחרים בשביל המחשבה והפעולה שלנו. כמובן שזה לא צריך לעכב אותך אפילו ליום אחד בסידורים שיש בדעתך לעשות.

שלך בנאמנות

מרלין היקר,

אני מצטער שלא יצא לי לכתוב לך לפני כן. אולם כפי שחששתי הנסיעה עם הילדים לא הייתה צעד נוח במיוחד. שלשום הם טסו ארצה ואני טס מחר. כאן בז'נבה עשיתי ניסיון אחרון להסדיר את משרדי בניו-יורק ולא הצלחתי. האנשים בניו-יורק הם פעוטים ואני דואג כמובן לא לעסקים אלא לביזיונות. אולם אני משתדל לא לחשוב על זה. הם לא יודעים או מבינים דבר ורבע שזה לא אמריקאי. אם יש לך רגע עמוד בקשר עם שרה ווקר ועם ג'רי ושאל אם אתה יכול לעזור להם לקיים קשר סדיר אתי או לטפל בדברים מקריים שיקרו. מקווה שאתה ווינונה ככי טוב. אני לא הצלחתי לנוח ובארץ מי יודע מה מחכה לי. נחתי בוודאי לא. הישראלים שראיתי כאן, ויש הרבה, נותנים לי אלרגיה. מקווה שאצליח לגבש לי סביבה של אנשים חדשים לגמרי בעיקר בין הנוער.

קראתי חלק מהפרק של ספרך על בורגיבה. הוא טוב. אולם לדעתי זקוק לעריכה יסודית בעיקר אם אתה חושב על מו"ל אמריקאי, זה לא הסגנון שהם רגילים לו. בכל אופן כך נדמה לי. אתה כותב שפצצת השלום של בורגיבה הייתה מעשה היסטורי עצום והרושם הוא שהוא הוכר בתור כזה. והאמת שאתה ממשיך לפרטה היא להיפך ויש קצת סתירה בין דבריך. אולם דברים כאלו יאוזנו ויתוקנו על ידך, ובוודאי כבר עשית הרבה שינויים. לכשיהיה לך דרפט שלם מוכן נא העבירו לי בהזדמנות הראשונה. אני אבקש את דב ערב שיצלצל לך ותוכל לתת לו במקום לשלוח בדואר.

נא צלצל לשרה ווקר, ולנילי אם היא עוד שם ועזור לה בחיסול הדירה עם יש לה צורך בעזרה. היא צריכה למסור מפתחות לעו"ד של בעל הדירה (לוֹרִיא) ולקבל ממנו שחרור (Release) שהכול בסדר ושאינן להם תביעות ורק אז לתת לי צ'ק עבור 3 חודשים שכר דירה (יולי אוגוסט וספטמבר). אם לא נותן שחרור שלא תשלם, אלא תכתוב לי.

איך אתה מרגיש ומה הן תוכניותיך? איך אתה מסתדר עם החום? כאן היה קר וגשם כל הזמן עד היום.

ד"ש לידידים שאתה רואה. וכמובן לווינונה

שלך בנאמנות

August 2, 1966

Dear Hillel,

I received your letter from Genève dated July 23. It arrived with some delay – perhaps because of the air-strike. I hope to succeed to rest and that your mind is clear and perceptive for the great things – and ideas – which you will have to face in the months to come. What are your first impressions, if any? I am terribly eager to know.

1) I am sorry that you are worried, though I have to be last person to wonder since I am always upset and disturbed by all kinds of worries and preoccupations, many of which are only in the mind and not in objective reality. Anyhow, as far as the apartment is concerned, Nili probably gave you already a report. Sara Walker (is this her name?) is aware of what she has to do and how she has to behave with Lurie. She will not give him the keys before she has the release in her hands. I think that you may rely upon her. In such things she seems to me to be 100% reliable and responsible. The trouble is that you still left a tremendous amount of things (some of them “shmontzes”) and it is quite a job to dispose of everything. It seems that Rose took a great deal and the rest, including the sewing machine, Sara is taking and keep them for you in her place. All the books are packed in cartons and together with the pictures (paintings) will be brought this week to the office. I'll be there and see that they are put away in some kind of order. The paintings, I understand you wish to hang on the walls of the office which will be done. The books I'll try to put in the closets and the rest on the shelves. This week or the latest Monday or Tuesday of next week the apartment will be cleaned, and after that the keys will be handed over to Lurie and Sara will get the release. As I said, Sara will take care of it in a responsible manner.

2) I spoke to Jerry several times. It is difficult for me to give

you an intelligent picture simply because I don't understand the nature and method of the stock-exchange transactions. Anyhow, what I understood from the conversations is that he adopted an extremely cautious yet watchful attitude in view of the unusual nervousness of the stock-market these last couple of weeks. He prefers to sit on his haunches rather than to risk transactions. Of course this may result in some losses – because in the meantime there are running expenses of the office. But he believes that these losses are by comparison much smaller than the risks he would run by doing business these days. I understand that he brought business to a quasi~ standstill, though not completely. He also told me that he is keeping you abreast of the situation and developments.

The trouble is that I cannot be of much help not only because I don't know what I can do, but also because I am leaving next Monday for Europe and shall be back here only by September the 8th. I must make this trip otherwise Winona would collapse. She worked very hard in the office and in the evenings till midnight she worked on my manuscript. She just must have a rest – otherwise she would risk a nervous breakdown. The trip is comparatively cheap since we are going by Charter. (250 dollars a round-trip) But when I will be back and you will still think it advisable I shall go to the office every day or so and I shall see how I could be helpful there. Anyhow I shall write to you frequent reports of what my impressions will be and as much I shall be able to understand of the situation. Letters from and to Israel go fast and I believe you will be able to direct the affairs from there, that is if they will really require your attention, and that it will be necessary for you to make any decisions.

I shall be in France from August the 15 (the first week we shall be in Amsterdam) and you can write to me at the following address: Hotel de Lutece, 5 rue Jules Chaplain, Paris 6. I am very eager to hear from you.

3) I spoke to Imber and it seems that the things are moving. That South American fellow you spoke to me about before you left seems to be active and is selling shares of the fund. Imber told me that since you left they sold about 15,000 new shares, bringing up the total amount of outstanding shares of the Fund to about 60,000 (before you left, Imber told me, there were 45,000) and this is only a beginning and the prospects are fair. Sara Walker is very favorably impressed by their efforts and the work they are putting in. I am giving you her opinion for whatever it is worth.

Imber also told me two more things. One is that he received an answer from Vardi, but this answer wasn't clear and not exactly to the point. Since I don't know what it is all about I cannot tell you more specifically about this exchange, but you probably will understand. The second thing is that the Blumberg matter is near completion.

4) I am sorry that you were not favorably impressed with what you read of my manuscript. I have the impression that you read very little of the little I gave you. When you will see the whole book, I hope, you will like it better, though I myself have lost somewhat the sense of clear appraisal of it. Perhaps because I worked on it for so long and became bored with it. But it has a lot of material and a comprehensive critique of the Arab world – the relationships between the various centrifugal forces in the M.E. and their bearing upon the condition and existence of Israel.

I agree with you that it has to be thoroughly edited – after all English is not a natural language with me. Fortunately Harry and Florence Selden undertook the editing and I am confident they will do a good job. Especially since it is both of them that will do the work. They were extremely favorably impressed and it is my impression that they even hope to get out some money from the royalties, believing as they do that it may sell on its merits. I know all your reservations about Selden, but under the

circumstances it is a good choice. I hope that I shall not be disappointed.

The contradictions you noted in the text are being taken care of both in the introductory chapter that you didn't see yet, as well as in the unfolding narrative. The contradictions are not so much in my analysis as in the objective situation. It is an extremely complicated situation and the man (Bourguiba) is both a complex personality and he had to walk a tight rope in dealing with the Palestine problem. All the aspects and manifestations of this situation are complex, ambiguous and often contradictory. I try all through the book to point out the existence of these ambiguities and contradictions and as much as possible I try to explain them.

5) In case you didn't do it yet. I would greatly appreciate it if you could deposit some money in my bank account. I am sorry to have to bother you about it but I have urgent payments to make (I received a notice from the telephone department that they will take away my line, which in Israel would be a thing of catastrophic dimensions; also I must pay the upkeep for my aunt, I am already several months in arrears). In case you lost the blank check I gave you, here is the information again: Israel Discount Bank, 50 Herzle Street, Ramat-Gan account number 7062/9.

How are the kids? Please give Asti my regards and your brothers and their families. How is Dina Hecht? Give my warm regards.

Cordially

August 4, 1966

Dear Hillel,

Received this morning your cable and am enclosing my key. Tamir's didn't work either because he gave an old one (he has a new one too) or because the lock works backwards – that is in case you want to open the door you have to turn the key to the left instead of to the right, as if you would like to open the door. Apart from that sometimes the lock gets stuck, so be patient and try to turn it lightly until it opens. You will get used to it. I have no problem.

It may sound incredible but I had difficulties in making a copy of the key in New York, they claim they have no model. That's why I am sending you my own key without having a double (unless I find somewhere around with Winona). Hence, sometimes in September, if you have few minutes time to spare make a double of key in Israel – there is a place on Nachlat Benyamin and Achad Ha'am (opposite Tocatley) and mail it to me. But don't go to much trouble, because Nina Ashkenazi has also a key and may ask her to mail it to me if you couldn't bother to make one.

You will find in the apartment clean linen – sheets and pillow cases – in the built-in closet in the bed-room. In the cabinet in the large there is liquor – cognac and whiskey and what not. There are Hebrew and English typewriters. The refrigerator works but the dial of the thermostat has been adjusted every second day or so. It refuses to defrost, for some reason I don't understand. The shutters can be opened up in a way that they both block out the sun and let in the fresh air. You to open up the metal frame and window sills. When you will see it you will understand how it works.

1) I am enclosing a letter to the land-lord, in case he asks you. If not don't bother to give it to him. I am mailing him

today rent which is quite in arrears – on the assumption that you deposited some money in my bank account. I also mailed out a check to the home of the aged for my tante. I am enclosing an electricity bill, which is crazy both because I wasn't there, and second the amount is so astronomic that I can't understand what's all about. Perhaps you will come them up and clarify. If you have no patience, I shall write to them from here. The telephone was disconnected. But I asked Yelin Mor to pay the bill, because I had no money in the bank. If the telephone is still disconnected call him up. His telephone is 611505. He is listed in the telephone book.

2) I am in daily contact with Sara Walker. The books and the paintings are already in the office. I told her to make a list of the paintings and count the books, which she will do today or tomorrow. There is still a lot of things left in the apartment and this is what holds up the cleaning and giving up the keys to Lurie. Rose will try to give away the toys to a charitable organization, and some of the stuff she wants to put into storage. I hope it will not take too much time. Sara Walker paid the rent for July. She said that it was with your approval.

3) Jerry told me he will try to talk to you on the phone tomorrow morning. It is about a new issue. I don't think it is too hot but you probably understand what it is all about.

Sara the book-keeper wants you to send back the signed certificates of the Metropolitan Life Insurance. She says she needs them.

That's about all for today. If you have time and patience write to me a few lines to Paris about your impressions and ideas – if any.

Cordially

מרלין היקר,

אני כותב מדירתך בה ביליתי לילי הראשון. זו הדירה הכי נחמדה בה הייתי בארץ מזמן. היא נוחה, קרירה, יפה וישראלית. הילדות שהיו כבר כאן זה יומיים גם כן נהנות מאוד. וכולנו מודים לך מקרב לב. לו היה עוד חדר אחד בכלל הייתי מפסיק לחפש ונשאר כאן עד שתחזור. אולם זה בכל אופן קטן מדי עבור משפחה כמונו. אל תדאג לדירה או לניירות. יש לנו עוזרת ליום שלם שגם ישנה כאן והיא טובה מאוד, והילדות משגיחות ונוהרות. זה היה קל מכיוון שהן הופתעו כל כך ממה שמצאו בפנים אחרי ה"פויי" ו"איין" שצעקו בדרך לדירה, שהן משגיחות עליה בכל עין.

ועוד בעניין הדירה. אתה חוזר לניו-יורק ואז? האם ברור לך האם ומתי תחזור לכאן? אם אתה יודע, נא הודיעני. אני משער שאינך מתכוון לבוא לעוד כמה חודשים.

החשמל פועל. את החשבון לא שלחת כך שאיני יודע מה לעשות בבנק שלך. שמתי סוף-סוף 600 ל"י ומחר אשים עוד 600 לבטח, כי כעת אני יודע איך לעשות זאת. לא אשעמם אותך בסיפורים אולם מהרצל סירבו לקחת. רשמים לעומק אין, בכל אופן לא לעת עתה. אני מתבונן בהרבה דברים אולם רואה מעט לעת עתה. גם אנשים טרם ראיתי. החום מפריע לי מאוד, זה מטמטם את מחשבותי. בעצם זו הרטיבות. כאן אצלך הרטיבות היא חצי לפחות קטנה מזו של תל-אביב. איך איני מבין אולם זו עובדה.

XXX חושב שניצח ניצחון גדול. יכול להיות, אני מסופק לא רק כי הפרס אינו שווה כלום. אולם לי לגמרי לא ברור אם הצליח לקבל את הפרס ושייתכן מאוד שבגין וחבריו יזרקוהו לכל הרוחות. אחרי הכל ב-52 אתה והוא שלטתם בחרות יותר מאשר הוא היום וזרקו אתכם. אז אמרתי זאת לכם והייתי בטוח והייתי בטוח היום, פשוט איני מתמצא די. אולם נדמה לי כי זה אותו הדבר. XXX אינו מנהיג. העובדה שהוא לא הזמין באופן תכוף לחזור ארצה מזכירה שאינו חושב ברצינות על תוכנית פוליטית כי אם על תכנים ואינטריגות. זה לא מעניין.

לא שאני לוקח ברצינות את האנלוגיה שלך לדה-גול ב-40 אולם כאן אין אוקיינוס שצריך לשחותו כי אם אגם ביצות, ובכל אופן אני לא יודע לשחות בכלל. למדתי כמה דברים כאן. כולם כל כך עסוקים בתלונות וביקורות על הממשלה ופקידיה, שזה נותן תירוץ מצוין ופרמננטי לחוסר יעילותם הם. אני

חושב שמלבד ממשלה חסרה כל יוזמה מזה 18 שנה. יש כאן גם ממשלה של פחדנים החוששת מלומר לאזרחים ישירות מה שהם עושים לא בסדר. אין כאן ביקורת של ממש, יש התרוננות, ולמעשה איש אינו רוצה בשינוי יסודי. כל אחד רוצה בתיקון קטן של הקיים, וזה הכול.

אין לי כל מושג כיצד לנסח משהו. ולו הוזמנתי לנאום היום בפני חוג סטודנטים למשל לא הייתי יודע מה לומר להם. איני מתכוון לומר דבר, ואני מתכוון להתחיל לסייר בארץ הרבה עם עבור החום.

הדבר הכי חשוב, אתה לא תאמין, ניו-יורק לא קיימת במעט במוחי. העסקים שם זיפת. אולם בלי מאמץ מיוחד איני חושב בכלל על המשרד. וכל הזמן כתבתי להם מכתב אחד ואיני עונה על מכתביהם. אני מרגיש משוחרר, זה ממש נס. אמנם כנראה שבאיזה מקום זה עולה לי במאמץ גדול מכיוון שאין לי מרץ לקריאה או למחשבה מרוכזת. אולם עובדה היא שאני עוקב אחרי הבורסה בניו-יורק בערך כמוך, ואם חששת. וכן גם אני שלא אוכל להשתחרר.

איך אתם מבליים, מה שלום ויגונה ושלומך. כתוב בבקשה. אני אעשה מפתח ואשלח לך לניו-יורק. כמה זמן תשאר בלוטס?

שלך בברכה

16 בספטמבר 66

מרלין היקר,

נהפכתי לבטלן מקצועי ומושבוע. אני פשוט איני עושה דבר, ובכל זאת הימים חולפים די מהר, עצם ארגון החיים כאן גם כן לוקח, או יכול לקחת המון זמן. בכל אופן סליחה על שלא כתבתי קודם.

אני מקווה כי ויגונה הבריאה לגמרי בינתיים ושחזרתם לניו-יורק בכי טוב. אנו כולנו בסדר ועוזבים את ביתך מחרתיים לביתנו החדש 95 רחוב נורדוי / או נורדאו / הרצליה פיתוח. נא כתוב לשם. שוב תודה רבה עבור השימוש בביתך, הוא באמת נחמד מאוד ואנו מצטערים לעזובו. הילדים כל כך התרשמו מהספרים שהבית לא ניזוק מלבד ספל, צלחת או כוס. הכול בסדר ואני אשלח לך מפתח לניו-יורק בשבוע הבא.

כאן אין חדש מיוחד מלבד "פרשת" XXX שאולי קראת עליה. אם לא, קנה איזה עתון ישראלי מלפני כשבוע או שבועיים. הוא סוף-סוף פנה עליי ל"עצה" ובזבזתי קצת זמן אתו על כך אולם מסופקני מהטעם בדבר. בינתיים מנעתי ממנו ברגע אחרון מלקפוץ ולעזוב את חרות בזמן הבלתי מתאים ביותר שיכול היה לבחור.

טרם למדתי דבר חדש על הנעשה כאן והזמן חולף, אולם נראה. כי למעשה טרם ניסיתי אפילו לחפש אנשים חדשים. עתה החום מתחיל לרפות מעט, הילדות יסתדרו בבית החדש, ואני אתחיל לדבר עם צעירים, בעצם כבר הערב יש לי פגישה עם איזה סטודנט ממוצא דרום אמריקאי שקרני ז'בוטינסקי מתלהבת ממנו מאוד. עם התחלת הלימודים באוניברסיטאות בחודש הבא אני מתכוונן לקחת כמה קורסים, קודם כול כדי להיכנס קצת לאווירה של לימוד, ושנית בכדי להסתכל ואולי להכיר מקרוב את הדור החדש.

העניינים במשרדי בניו-יורק דווקא לא מעודדים. בקר שם סתם ככה וכתוב. אגב היכנס לאיש שביקשתיך ותקבל ממנו את האלף דולר שהוא חייב לי. כנראה ששכחת לפני הנסיעה, הפקידים בבנק שלי ותן לשרה ווקר את הקבלה, שתכניס לספר הצ'קים.

דרישת שלום חמה לווינונה ולך לשנה יותר טובה
שלך בברכה

10 אוקטובר 66

שלום רב לך,

אלמלא ראיתי את מכתביך לתמיר וקבלתי דו"ח חי ממך דרך בן קריגר, הייתי דואג לשלומכם, כי לא שמעתי ממך מאז מכתבך הקצר מאירופה. אני מקווה שקיבלת את מכתבי (שגם זה כבר יותר מחודש בוודאי). את דירתך עזבנו כמתוכנן באמצע ספטמבר והשארנו הכול בסדר. אני מצרף בזה את המפתח. ושוב פעם תודה רבה לך, ואני מקווה שהילדים לא גרמו שום נזק שלא ידעתי עליו. באמת נהנינו משהייתנו שם. במידה רבה הייתה לדירה קסם מיוחד, והילדות מדברות עליה אפילו כאן בביתנו הנחמד בכפר.

הבית פה (רחוב נורדאו 95, הרצליה פיתוח) מצוין, למרות כל הג'וקים וכו' שהם חלק מחיי הכפר. אולם אני מאוד שבע-רצון מזה שאנו גרים מחוץ לכיעורה והמולתה של תל-אביב. כמעט שהתפתיתי להמוץ. אמנם הנסיעה הלון וחזור העירה היא מטורד, וגם קצת יקר (אחרי האוכל היקר כאן בא בנוזן, בעצם, מה אני יודע, ייתכן ויש גם בגדים וכו' אבל זה פשוט טרם ניסיתי) כשם שכל החיים בכפר כאן הם יותר יקרים, (אפילו ירקות כאן יותר יקר מאשר בתל-אביב). אבל לעת עתה זה בסדר גמור. נראה איך זה יהיה בחורף כשיחלו גשמים ורוחות ואם זה לא יהיה קצת עצוב מדי עבור הילדות. כאן עדיין קיץ מלא, כאוגוסט בניו-יורק. אם כי הערבים כבר קרירים למדי. אבל אנו עוד מתרחצים בים, שכעת הוא יותר נעים מאשר במלוא הקיץ. אני לא למדתי הרבה במשך הזמן, אולם אני ממשיך לחפש. נדמה לי שיש כאן דבר אחד פשוט נורא והוא שרוב האנשים מוציאים את רוב מרצם לעצם הקיום, והם פשוט עייפים וחסרי זמן פנוי לעשות משהו. זה מצלצל נורא אינפנטילי, אולם זה נכון. אני מוצא את עצמי, ואני רואה למשל את ערי ז'בוטינסקי עושה דברים ומטפל בדברים שמעולם לא היינו צריכים לעשות בניו-יורק למשל או בפריז.

בכל אופן לעת עתה אין לי מה לומר. אם כי בשיחות עם כמה אנשים הם כן מתרגשים מהשיחות אתי, אולם אני לא מתרגש מהם. ואנשים חדשים לגמרי טרם מצאתי, אם כי פה ושם מתחילים להימצא קנדידים שאולי יש בהם פוטנציאל רציני למשהו. מצאתי בחור אחד צעיר מצוין, אבל הוא לומד רפואה בפריז וחוזר לשם.

מה נשמע אצלך, מה עם הספר על בורגיבה? האם אתה נפגש עם שנקמן ועושה משהו ביחס לאינסטיטוט? תביא בחשבון שבאם לא תצליח לגייס קצת כסף נוסף בזמן שהותך שם אתו, יהיה לא טוב, כי אני מכאן לא אוכל לעשות דבר. הוא היה מוכן ואני בטוח שעודו מוכן לארגן אספה בביתו, כדאי בהחלט שתעשה זאת.

אני מקווה שווינונה ואתה בכי טוב, וכתוב בהקדם
שלך בברכה

הלל היקר,

אחת הסיבות למה לא כתבתי לך לפני כן היא שאני הייתי קצת מבולבל בקשר עם הסקוטי במשרדו של סלדן. אני לא זכרתי את שמו – לא הצלחתי למצוא אצלי שום פתק על כך – ושרה ווקר הייתה חולה ולא יכולתי לשאול אותה. ביום הראשון שחזרה למשרד (אצל אימבר) התקשרתי אתה והיא אומנם נתנה לי את השם (אף על פי שגם היא לא הייתה בטוחה). אולם באותו היום ממש סטוקדייל היה במשרדך בוול סטריט, החליף את השטר ל-30 יום ושילם את הריבית. כל זה ידוע לך מהמכתבים שהמשרד שלח לך. אני מתנצל בפניך באם הייתה אי הבנה, אולם בזיכרוני היה רשום שקודם כול אמרה לי להתקשר עם סטוקדייל זה, ברם, אחרי כמה ימים אמרה שהסקוטי הזה לא רוצה שאבוא או אצלצל למשרדו – בכדי שסלדן לא ידע – ועל כן הוא יתקשר אתי. אולי זיכרוני מטעה אותי, אולם זוהי הסיבה למה אני לא התקשרתי אתו בהתחלת ספטמבר כאשר חזרתי מאירופה.

עכשיו נא להודיע לי האם אתה רוצה שאתקשר אתו כאשר יפוג השטר, או לחכות לשמוע ממנו.

כמעט שלא ביקרתי במשרדך, ואחת הסיבות היא שאין לי שמה מה לעשות וג'רי אומלל כאשר אני שואל אותו על הנעשה. על כן אני מרגיש שאין טעם בזה, זה רק עלול לקלקל את מצב הרוח שלו.

שמעתי ש-XXX מאוד כעס עליי על אשר לא כתבתי לו משך כמה חודשים. אולם אני לא מבין למה הוא היה צריך לחכות ממני למכתבים במקום לכתוב לי באם רצה להיוועץ בי. בכל אופן בינתיים כתבתי לו כמה מכתבים וניסיתי לעודד אותו. כפי שבטח ידוע לך הוא אומלל מאוד וחושב שעולמו בא לקיצו. הוא טועה. שום דבר לא קרה לו. הוא לא הפסיד שום דבר, מכיוון שאפשר להפסיד רק באותם המקרים שאפשר גם לזכות. לא הייתה לו אפילו שאנסה [סיכוי בלעז] של כעשרה מיליון לזכות דבר-מה בחרות. על כן גם לא הפסיד. וכל השאר – מכתבו של אמסטרדם וכו', זה רק אימפרסיוניזם. בעוד כמה שבועות לא יישאר זכר מזה.

מה נשמע אצלך? בקיץ יכולת להגיד שהחום מפריע לך לגבש אי אלה רעיונות במוח. עכשיו הקיץ עבר ונעשה יותר קריר ואני מקווה שתגיע לאי אלה מסקנות, או לכל הפחות לכמה רעיונות טנטטיביים. מה דעתך על קונגרס השלום שכתבתי לך על זה בפריז? האם זה לא נראה לך כלל וכלל?

הרושם שלי הוא שאנחנו עומדים בפני שינויים מרחיקי לכת בנוף המפלגתי הישראלי – כל המסגרות המפלגתיות הן מעוררות וקלושות מאוד, ויבואו שינויים. על כן אולי זוהי שעת הכושר להתחיל בדבר-מה. אינני אומר שאני בטוח בזה, אני רק מהרהר בקול רם.

אני עדיין טרוד עם עריכת הספר שלי על בורגיבה. סלדן אמנם עובד טוב אולם בקצב איטי. אחת הסיבות למה זה לא הלך לו יותר מהר היא שג'רי פלדמן התאבדה – היא קפצה מהחלון של ביתה ונהרגה. סלדן ואשתו הקדישו הרבה זמן בחברתו של בעלה של ג'רי.

בכל זאת העבודה מתקדמת ואני מקווה לחזור ארצה בסוף השנה. אם זיכרוני אינו מטעה אותי אמרת לי לפני צאתך לארץ שאתה מתכוון להיות כאן בסוף השנה. האם יש לך עדיין תוכנית שכזו? איך הדירה החדשה שלך? מה זה: וילה? לכמה זמן לקחת אותה? איך הילדות?

אתה כתבת לי שדב ערב יתקשר אתי בכדי לקחת ממני את כתב היד שלי עבורך. לא שמעתי ממנו. נא לכתוב לי באם הוא בא הנה. באם לא אני אשלח לך את זה בדרך אחרת או בדואר.

שלך

בידידות נאמנה

נ.ב. כתבת לי שאתה הפקדת בחשבון שלי ברמת גן 1,200 ל"י. אני מניח שאני הבינתי אותך נכון ועל כן אני משכתי צ'קים בהתאם לכך. באם יש איזה שהוא פנצ'ר נא להודיע לי.

16 באוקטובר 1966

מרלין היקר,

היום קיבלתי מכתבך מה-12 והנני ממחר להשיב על כמה דברים קטנים קודם כול. נתתי היום את המפתח לדירתך לפי הוראת תמיר, שאמר לי שקיבל ממך מכתב הסכמה על כך. הוא ביקשני את המפתח קודם לפני כמה שבועות, וסירבתי בלי הסכמתך המפורשת. אני מקווה שזה בסדר ושזו לא

"פרשת" מכתב עוד הפעם... כי את המכתב לא ראיתי. אני מקווה שהבחור ישמור על הדירה בסדר. אגב הייתי שם בשבוע שעבר עם העוזרת שלי בכדי להחזיר את הכביסה שנתנו למכבסה בזמן שעזבנו וכן לנקות שוב. הכול בסדר שם. ביקשתי מהשכן שלך (למטה, איני זוכר את שמו) שישלח אליי את חשבון הטלפון והחשמל. לא קיבלתי דבר, אם הוא שלח לך את זה נא שלח לי אותם ואטפל בהם, כי היו לי שם שיחות רבות ויקרות. בבנק שלך הפקדתי רק 1,150, כך יצא. אני מקווה שלא חסרים לך ה-50 ל"י. אם כן, כתוב ועבור שם ואכניס. בין כה בוודאי תצטרך ליותר, היות ואתה נשאר בניו-יורק זמן יותר מרובה. כתוב ואסדר.

בעניין וילקוקס. שכח על זה, זה לא חשוב. הוא ישלם את ההלוואה למשרד איך שהוא בלי התערבותך. הצטערתי לשמוע על מותה של ג'יי פלדמן, מעולם לא הייתי אומר שהיא מועמדת להתאבדות. אמור לסלדן שימסור את רגשי השתתפותי בצערו של בעלה.

דב ערב לא יודע מתי יהיה בניו-יורק. אבקשו להתקשר אתך אם בינתיים תמצא דרך אחרת לשלוח המניסקריפט שלך. למה לא ענית לי אם אתה ראתה את שנקמן ואם אתה מנסה לעשות משהו בכדי להבטיח קצת תקציב עבור האינסטיטוט, בזמן שאתה שם, כי אחרת יהיה רע. אני מתכנן להיות בניו-יורק רק לשבוע או שבועיים, ולא תהיה אפשרות לטפל בכך. מתי איני יודע. אני יוצא מכאן בערך ב-20 לנובמבר (בכדי לא להיות כאן 4 חודשים רצופים). לעת עתה אני חושב רק על נסיעה של שבוע לאירופה סתם ככה. אולם ייתכן ושבמקום זה אבוא לשבוע לניו-יורק. לעת עתה אין לי סתם חשק לנסוע כל כך הרבה, וחוץ מזה איני רוצה לבלבל לי את המוח בעסקים. אבל עד אז אולי אשנה את דעתי. אם לא אבוא לניו-יורק אז נסיעתי הבאה תהיה רק בחודש מרס.

איני יודע מי ולמה אמרו לך ש-XXX כועס עליך. להיפך, הוא היה נורא נלהב ממכתבך והראה אותם לכל מיני אנשים כולל לי, ואמר לי השבוע שקיבל ממך עוד מכתב שלישי, אולם את זה לא הראה לי. הוא נרגע קצת, אולי אפילו הרבה כי הוא היה ממש במצב של היסטריה.

מזג האוויר כאן כעת נעים ביותר. די חם ביום וקריר בלילות. אני עדיין מתרחץ בים בשבתות ואין אני יכול להאשים את החום יותר באחריות לטמטומי. אולם אני עדיין מטומטם. לא אומר שלא התבררו לי כמה דברים, אולם עוד אני רואה דרך פעולה, ובוודאי שלא אפשרות פעולה. אולם עוד אין כל סיבה לומר שלא אמצא איזו דרך. איני מחפש כעת שטח פעולה אחד, ואפילו לא השטח הכי חיוני בה דנת, פעולה אד הוק שווה משהו

ואפילו הרבה מאוד, כשהיא חלק, באיזו שהיא צורה, של תוכנית או לפחות מדיניות, או לפחות הנחיות כלליות. איני חושב שאפשר לתרום תרומה של ממש בארגון איזו שהיא פעולה למען השלום, אז למען כל בעיה אחת אחרת. הרושם הכללי שלי הוא שכאן לא רק מוכרחים לעשות משהו בסיסי, כי אם גם שאפשר. ונדמה לי אפילו שאני אנסה, אולם זה רחוק מהחלטה ובטח מקומיטמנט. הדבר המשמח שקרה לעת עתה (ואני יודע שאתה לא תעריך את זה) שמצאתי שוב שפה כמעט משותפת לגמרי עם ערי, ושהוא בהחלט יכול להיות חלק של "טאים" של קבוצה יוזמת. אולם ברור שלא בחשבון לעשות דבר באם לא יופיעו כמה אנשים חדשים לגמרי וצעירים, גם במובן רעיוני וגם במובן ביולוגי.

חזרתי וקראתי כעת את מכתבך. XXX בנקודה מסוימת פנה אליי לעזרה, ונענית לו. כנראה שהוא (כדרכו) שכח לכתוב לך זאת, זה באמת לא מעניין. אולם היות והוא אינו מסכים עם הנחתך שלא היה לו מה להפסיד, הרי הוא יודע שעשיתי לו טובה גדולה.

הבית שלי כאן הוא וילה קטנה נחמדה באמצע גן גדול ויפה. ולמה אין לי בתוכי את השקט שבו אני מסובב איני יודע. בכל אופן כולנו נהנים מאוד מהבית. אמור לווינונה שיש לנו 4 חתולים נחמדים, ואחת מהן כבר המליטה שתי חתולות אז יחד זה 6.

כתוב ל-XXX. הוא צריך לעזרתך. כי הוא לגמרי איבד חוש של פרופורציה (אם פעם היה לו). וכתוב לי מכיוון שאני נהנה מכך (אתה רואה כמה רע מצבי, איני מודה שאני זקוק לכך).

הייה שלום

29 לאוקטובר 1966

הלל היקר,

זה עכשיו צלצל אליי דב ערב ומכיוון שהוא יעזוב את ניו-יורק בעוד שעות מספר הנני ממחר להביא אליו את כתב היד.

זה עדיין לא הכול מכיוון שווינונה לא הספיקה להעתיק את הכול. יש בערך עוד מאה וחמישים עמוד. אני שולח לך את הטיוטה שלי ולא את

הטקסט הערוך על ידי סלדן. שרה ווקר מעתיקה את זה והיא עדיין באמצע העבודה. היא עושה את זה בערבים ו"ויקאנדס".

העריכה של סלדן אמנם איטית אולם די טובה. מבחינת סגנון היא מצוינת. אני קיוויתי שהוא יקצר את הטקסט שלי הרבה יותר מאשר הוא עשה. אולם הוא טוען שזה מעניין מאוד. אינני בטוח אם הוא כן. באם באמת זה כל כך מצא חן בעיניו כפי שהוא טוען זה קצת פלא בעיניי. אני אינני רואה איך זה יכול למצוא חן בעיני מישהו חוץ ממני. וגם לי יש ספקות רציניים. הוא גם הבטיח לטפל בקשרים עם מו"ל. נראה.

שמעתי משרה ווקר שאימבר מנסה לבגוד בך ולסלק אותך ואת השפעתך וחלקך המכריעים בקרן. היא מזועזעת וכמעט שבכתה. היא מתייחסת אליו ואל משרתיו כאל חבר בוגדים וגנבים. בעיניי זה לא פלא. לי אף פעם לא היה אמון באימבר. התקשרתי עם פיילר בכדי לשמוע ממנו מהו העניין והוא קצת הרגיע אותי. אני חושב שהוא צודק בהערכתו ולא היא. בכל אופן שמעתי שאתה עומד להגיע הנה במחצית נובמבר. אני מאוד שמח לקראת זה, אולם, כמובן, שזה נעשה בתנאים לא נעימים כאלה. מצד שני אינני חושב שכל העניין הוא טרגדיה ואולי תשמח להיפטר מכל העניין. אינני מכיר את המצב, על כן הערכתי היא רק טנטטיבית. האם באמת אתה בא, נא להודיעני בעוד מועד ואבוא לקבל את פניך לשדה התעופה.

אני מקווה שעד אז תצליח גם לגבש דבר-מה במוחך בקשר עם איזו שהיא תוכנית מעולה בארץ.

נכון שכתבתי לתמיר שנוף יכול להיכנס לדירה. בינתיים קיבלתי מכתב מבעל הבית ובו הוא מוחה נמרצות על אשר הפכתי את הדירה ל"מלון". אני לא מבין למה אכפת לו ובעיקר שבדרך כלל הוא בן אדם נחמד ובעל מידות. זה כנראה תוצאה של הסחה של איזה שהוא עורך-דין שהתקשר אתו בכדי להעלות את שכר הדירה כמעט פי שלוש. אולם אני מקווה שאצליח לפייס אותו.

אם יש לך חצי שעה או רבע שעה כתוב לי על תוכניותיך. האם אוכל לעשות איזה שהוא דבר טרם בואך?

שלך
בידידות נאמנה

מרלין היקר,

אמש הביא לי דב ערב את ספרך ומכתבך. אשתדל להתחיל לקרוא בספר הערב וב"וויקאנד" הבא עלינו. (אם כי למעשה אני עסוק יותר בוויקאנד, מכיוון שהילדות חופשיות יותר מאשר בשאר השבוע). כן שמחתי לקרא את שורותיך, כבר דאגתי לך. אם כי אמש ראיתי את תמיר והוא אמר שדיבר אתך טלפונית.

אני לא בא במיוחד בקשר עם תכניו של אימבר. זה לא רציני, אם כי לא נעים. אני נוסע מכיוון שלאחר שנשארים כאן יותר מ-4 חודשים מתחיל איזה תהליך של תושב קבע. והחלטתי לנסוע לאירופה. ואם אני כבר באירופה החלטתי לגשת לניו-יורק, ולהסדיר כמה דברים ובכלל לסכם שם את הרגשותי ביחס לארבעת חודשי ביקורי כאן.

אגב, האם יש לך רעיון איפה הייתי יכול להתגורר בזמן שהותי בניו-יורק (כשבועיים ואולי אפילו שלושה שבועות)? אני אגיע בערך ב-23 לחודש. תודה על הצעתך לבוא לפוגשני אולם זה לא נחוץ וסתם יעמיס עליך. אם זו תהיה שעה נוחה אולי אטלגרף לך ותוכל לבקש את אלי פיילר שיביאך במכוניתו. הייתי רוצה איזה מלון שקט בסביבתך אם יש דבר כזה. נא ברר והודיעני או הודע לשרה ווקר.

ביחס לאימבר, שרה ווקר צודקת ביחס לכוונותיו, והריאקציה שלה נראית לנו מוגזמת רק מכיוון שהתרגלנו לכך שנבזות זה מעשה יום-יום. בכפר הקטן ממנו באה זה לא נעשה כפי הנראה כדבר טבעי. נסה להסביר לפיילר אם אתה מדבר אתו ורוצה בכך, שהאפשרות היחידה לסיבוך לא נעים הוא אם אימבר מכר הרבה מניות בחברה המנהלת כך שאיבדתי את השליטה. אחרת אין כל בעיות. (בדרך כלל מכרנו מניה עבור 10 דולר ויחד אתה 30 או 40 דולר של הלוואה), הוא יכול היה למכור מניות בלבד, אולם אני מסופק מאוד אם עשה זאת, כי אז הוא מפסיד את האופציה שיש לו. אני חושב שהוא סתם אדם מסכן שנכנס לברז כספי בסגנון ריבנפלד, ומנסה בטיפשות להשתלט על הקרן בכדי שיוכל איך שהוא ליהנות מכספיה במאמציו הנואשים להציל את עצמו. נצטרך להגיע לידי סידור קיצוני לכאן או לכאן וזהו, לי לא אכפת אם לא תהיה לי כל שליטה בקרן.

איני רוצה לכתוב על דברים כאן. אין לי הכוח. אולם הם גרועים באמת.
והן אני, לא רק שאיני פסימיסט כמוך כי אם אני אופטימיסט כרוני.
דרישת שלום חמה לווינונה ולך,

שלך בברכה

15 לנובמבר, 1966

הלל היקר,

קודם כול אני רוצה להגיד לך כמה אני שמח שאתה בא הנה, מכיוון שאני מרגיש די גלמוד ואני שש לקראת בואך ולהזדמנות שתהיה לנו לשוחח. חבל רק שאתה צריך להשאיר את הכנות כשהמצב הביטחוני בארץ איננו "פויגעלדיק". אני ממש הזדעזעתי מפעולת התגמול כנגד ירדן. בפעולה זו התגלמו כל החולשות וכל ה"קוואטש" של הממשלה. הם לא התקיפו את הסורים בגלל שלוש סיבות: (א) בגלל המצב הטופוגרפי הלא נוח; (ב) בגלל זה שהסורים נמצאים תחת חסותם של הרוסים ו-ג) בגלל האידיאולוגיה המטומטמת של רוב הארץ: עם הסורים צריך להתנהג בזהירות מכיוון שהם סוציאליסטים ובני-ברית של נאצר הפרוגרסיבי, באותו הזמן שהמלך חוסיין הוא "ריאקציונר" ו"פיאודל". האידיאולוגיה הזאת היא מושרשת עמוק בהכרתם של מנהיגי ישראל ושל הציבור שאינם רואים שבירדן יש לנו בן ברית פוטנציאלי. זוהי תכונה יהודית לתלות תקוות בשונא היותר גדול שלהם. עכשיו הם רואים את נאצר כגואל ומושיע, אף על פי שהוא האויב הרציני ביותר על ישראל. חוץ מזה הוא גם רודן פשיסטי.

הפעולה כנגד ירדן פשוט לא מתקבלת על הדעת, איך שלא אסתכל על זה. האמריקאיים והצרפתים לא יבינו את זה. דעת הקהל בעולם (עד כמה שדעת הקהל בדרך כלל מתעניינת במה שקורה שם) לא תבין את זה. והעיקר, פעולה כזאת משכנעת את חוסיין והלבנונים שאין תקווה אי פעם להתדבר עם ישראל. בשביל לתת פורקן מידי לאמוציות של הציבור הישראלי ובשביל שאשכול יוכל להופיע כגיבור, פוגעים בסיכויי השלום לאורך ימים. סוף-סוף ירדן נוקטת באמצעים חמורים כנגד כל ארגון אנטי-ישראלי וכאשר תופסת אותם היא שמה אותם בבית הסוהר. ולא את אנשי אל-פתח, אלא

גם ארגונים אחרים. בשנה שעברה השלטונות הירדניים אסרו ביום אחד יותר מארבע מאות איש מארגונו של שוקיירי. מכל זה הישראליים מתעלמים ותוקפים את ירדן ועושים בה שמות בכדי להוכיח לרוסים, לסורים ולנאצר שהם אינם בברית עם המלך חוסיין.

(2) אתמול שלחתי לך מברק בקשר עם מלון. הצעתי את 'קרוידן' מכיוון ששמה החדרים פונים אל החצר ואין רעש. זה גם באופן יחסי מלון סימפטי ושקט. זה קצת רחוק אולם התחבורה היא טובה. אני צלצלתי להם והם ביקשו אותי להתקשר יומיים-שלושה טרם שתגיע. הם חושבים, אבל לא בטוחים שיהיה להם חדר. יש להם גם חדרים, או יותר נכון דירות קטנות עם מטבח. אם תודיעני, אנסה להזמין חדר או דירה, כרצונך. אם זה אפשרי, אודה לך מאוד באם תכניס לבנק 1,000 ל"י. אני קצת הזנחתי את העניינים שלי בארץ ומתחיל לדאוג.

שלך בידידות נאמנה

17 בנובמבר [1966]

מרלין היקר,

תודה עבור מברקך. איני אוהב את הקרוידן. גרתי שם פעם הרבה חודשים. כתבתי לשרה ווקר שתעשה רזרווציה ב'קרלאייל' אר בסטנהופ (5) אבניו 82). בעצם זה לא משנה איפה אהיה בהתחלה, אוכל תמיד להחליף. פיילר כתב והזמיני להתארח אצלם, וגם זה יכול להיות רעיון לאחר כך.

אני רוצה לראות את ורדי בז'נבה. אולם הוא כעת בדרום אמריקה, הוא צריך לחזור ב-20 ולכן תכננתי לנסוע ב-22 אולם ייתכן והוא יתעכב וזה ישנה את תוכניותיי (מצד שני אני אעזוב כאן ב-23 לכל המאוחר בגלל [מילה לא ברורה] כאן). אם ורדי לא יחזור בזמן אסע דרך לונדון ואהיה באמריקה בערך ב-25, אם ורדי יהיה בזמן אסע לז'נבה ואז גם דרך לונדון ואגיע ב-28 בערך. איני רואה כל דבר תכוף, אני אבריק למשרד או לך ישר. אם הזמן יהיה מתאים ויהיה לך חשק, קח את שרה ווקר (במכונית שכורה) או קח את פיילר ובואו לפוגשני, אולם באמת רק אם זה נוח, אחרת אטלפן ואברר לאיזה מלון לנסוע.

אני בזבזתי הרבה זמן ומחשבה לעזור ל-XXX בצרותיו ובלבוליו. הוא סיפר לי ששוחח אתך וראיתי את מברקך ומכתביך. נשוחח על כך. ביחס לדברים יותר רציניים גם כן נדבר, אולם למרות הכול ואולי בעיקר בגלל הכול אין אני רואה כמעט ברירה אלא להישאר כאן לזמן בלתי מוגבל ולנסות לעשות משהו. אי אפשר לברר ולבדוק אלא מתוך הניסיון ואי אפשר לעשות דבר (ובטח שאי אפשר להצליח) אם לא נהפכים מקודם לתושב כאן ממש. ובניו-יורק אצטרך לטפל ברצינות רבה בהסדרת עסקיי, כי אחרת לא אוכל לפעול כאן במתח נפשי. איך אעשה זאת איני יודע. אולם יהיה המחיר (הנפשי והכספי) מה שיהיה אני הולך לנסות. במה זה יתבטא איני יודע, ואני מוכרח להודות שיש לי גם חששות רציניים ביחס לכוחי להחזיק מעמד, כי לא פיתחתי הסתגלות למצב, (לו פיתחתי כי אז כל המאמץ היה בזבוז טוטלי – האם יש כאן מחסור בעסקנים מזדקנים) לא רק במובן האידיאולוגי אולם מבחינה נפשית זה מעיק ומעצבן. אני מקווה כי אם אעשה משהו, יהיה יותר קל.

המגוון בכל המצב הוא שהייתי נאלץ להודות לאחר שיחה ארוכה שערי ואני קיימנו עם בן גוריון, שמהדור הקיים הוא האיש הכי מודרני ורציני (ויהיו המוטיבים והדחיפות למעשיו והצעותיו מה שיהיו).

הייה שלום ולהתראות
שלך בברכה

אני מוצא את עצמי (בוודאי בגלל ההחלטה להיות כאן, או בגלל ההתערבות בענייניו של תמיר) מלא כעס ומרירות על בגין, וזה מפריע לי. דיברתי בחוג קטן של "ראשוני אצ"ל" וזה היה לא טוב. יותר מדי חריף, לא מרוסן ובפני הפורום הלא מתאים. חוץ מזה לא נאמתי בשום מקום, אולם ראיתי כל מיני אנשים, ולעת עתה נוכחתי כי אין בזה טעם כי למרות השיגעונות המיוחדים שיש לכל אחד הם כולם אותו הדבר. אולי גם אני אותו הדבר?

זה עתה קיבלתי מכתבך מה־15. כמובן שאסדר את הכסף בבנק. כן קיבלתי מברק מסליון (העו"ד), יש לי רושם שהוא באי ניסיונו פגע באימבר (לא שזה צדיק) והחמיר את הדבר, ואולי אני נאיבי. אם אתה רוצה, היפגש עם אימבר ונסה ללמוד מה טענותיו ומה הוא רוצה, ומה הצעותיו לעתיד. תיזהר מלהגיד לו דבר על תוכניותיי, כי אז ידע שלא יהיה לי זמן וסבלנות להתעסק אתו. להיפך, אמור לו שבניגוד לכל שכל ישר אני עקשן בעניין הקרן, ואיני מוכן לוותר על חלקי בה, בעיקר כעת כשאני מבלה שנה בארץ. אתה יכול לומר לו ששמעת שיש בעיות ושמעניין אותך לדעת מה העניין ואולי אתה יכול לעזור. אם לא, אל תעשה דבר, כי זה סתם בזבוז זמן. האנליזה שלך בעניין ירדן כמובן נכונה. אולם בשבילי כל העניין היה שוק, מכיוון שזו הפעם הראשונה שהייתי כאן בעת מצב כזה, וזה נורא מדכא. וזה פה אחד, ואורי אבנרי שמסתייג, עושה זאת מסיבות לא נכונות.

4 לינואר 1967

הלל היקר,

אין חדש. נילסן היה צריך להתקשר אתי ביום ב' (היום כבר שבת) ולא שמעתי ממנו, אף על פי שצלצלתי אליו כמעט בכל יום. אינני יודע איך להסביר את זה. הלא הוא הודיע לי שיתקשר אתי אחרי שישוחח עם גברת קרים. אני כבר דואג פן הדו"ח על קפריסין לא מצא חן בעיניו. (האם שותפו בעסקים הוא יווני או טורקי? אתה פעם הסברת לי אולם איני זוכר בדיוק מה). מחרתיים אתקשר אתו שוב פעם. אינני רוצה לצלצל אליו הביתה בוויקאנד, פן זה ירגיז אותו.

לא שמעתי משנקמן וזה מדאיג אותי מאוד, מתוך חשש שהדו"ח שלי על בורגיבה הכזיב אותו. מצד שני אני חושב שכל החששות הללו גם בקשר עם נילסן ושנקמן הן חששות שווא, מכיוון שבסופו של דבר באם דו"ח זה או אחר לא מוצא חן בעיניהם הם יכולים להגיד את זה בגלוי. הלא אין להם מה לפחד ממני. אולם בכל זאת אני מודאג ואינני יודע בדיוק איך להתנהג. אני שונא להתלבש על מי שהוא בעל כורחו. בכל אופן אני

מתכוון להתקשר עם שנקמן אחרי שאשמע מנילסן. אני בכל זאת חושב שאצליח להשיג אותו.

העניינים עם צבי ופיילר גוזלים המון זמן. אני נפגש עם אחד או השני או שניהם גם יחד יום-יום מחוץ לעבודת בית שאני עושה עבורם. אולם אני מתאזר בסבלנות רבה בתקווה שבכל זאת דבר-מה יצא מזה. אני מעביר לך תזכיר שהכינותי עבור גברת בולטון ואחרים שהיו נוכחים בארוחת ערב אצל צבי ביום א' שעבר. אנחנו הכינונו תקציב לשנה הראשונה של הוועד למען השלום בסך של 50 אלף דולר. צבי העביר להם את זה יחד עם התזכיר והוא מלא אופטימיות. הוא בדרך כלל שופע התלהבות ואופטימיות ואני מקווה שזה ישפיע על אחרים.

מהפעילות של פיילר עדיין לא יצא שום דבר. הוא ראה אנשים והוא רואה בזה התחלה ומקווה שתהיינה תוצאות. עכשיו הוא רוצה שנבקש את שנקמן לסדר מסיבה אצלו, אליה יוזמנו אנשיו (של פיילר) וכמה אנשים של שנקמן וכמו כן כמה אנשים של קריגר.

צבי, אגב, תולה הרבה תקוות על שיחתך עם אבא אבן. מבחינה רעיונית צבי משאיר רושם כאילו הוא התפתח לטובה בשבועות האחרונים, אם זה לאורך ימים אינני יודע.

אכתוב לך בשבוע הבא. אני מעביר לך מכתב שנשלח לך מאיזה בן אדם בשם פוסטל. כתבתי לו שאתה בארץ ושאלתי אותו מהו התאריך האחרון שאפשר לשלוח לו חומר.

מה אצלך? האם התברר במוחך איזה שהוא דבר? האם יש לך כבר משרד ומזכירה? מי אתה רואה ועל מה אתה משוחח אתם? דרישת שלום לאסתי.

שלך

בידידות נאמנה

נב. בורגיבה בא לארצות הברית (2-3 ליוני) לביקור של שבועיים. תחשוב אולי אפשר לעשות דבר-מה בשעת שהותו כאן. הוא, אגב, פיטר את יועצו המדיני ססיל מורנו (?) ולזה תהיה השפעה לרעה על התוכניות של נילסן. סיפרתי לו את זה במקרה מכיוון שנילסן רצה להראות את כתב היד שלי למורנו. כאשר אמרתי לו שמורנו פוטר הוא הזדעזע. בכל אופן זה היה הרושם שלי.

January 22, 1967

Dear Hillel,

It is almost a month since you left and I hoped to hear from you. You probably expected to hear from me. I was thinking writing to you practically since you left, but I always postponed it "for another day", hoping that I shall have something tangible to relate. I am still hoping.

1) I met several times with Feiler and tried to give all the information and explanation he thought he needs. I revised last year's short memorandum about the background and future plans of the Institute, as well as a minimum budget. (I gave this memo also to Nielsen and Matilda Krim). I also drafted a letter for him to send out to some of his friends asking for contributions. It is my impression that he has sent out last week to about half a dozen people the letter, but didn't get yet any replies. He thinks it is still too early.

He also tried to get an appointment for himself and me with Oscar Rabinowitz but without success, since his wife (Oscar's) shields him and doesn't let through any telephones unless it is urgent business, which is not the case with our matter.

2) In the meantime Feiler's mind was somewhat diverted to something else: the creation of a Committee for Peace in the Middle East, or something of the sort. This came about as a result with my meetings with Kolitz. The latter seems to be very enthused about the project of such a committee or a league, and is working on it – so he says – quite feverishly. He saw several people from among his acquaintances and says that everybody is terribly interested. So far I have met only with one of them, a Rabbi Dr. Hertzl Fishman, and the meeting was not only unproductive but rather frustrating. He is one of those American Jews who feels guilty for not living in Israel and his rationalization is that Israel is a great disappointment: it is

too secular a state, without religion and no spirituality. It is godless and materialistic. In the course of the discussion when I remarked that the very survival of Israel may be problematic, he said something shocking: "if the State of Israel is such as it is, then who cares?".

Nonetheless I am trying to cultivate him. I have sent him material about the Institute and the Refugee Report. It is probably a waste of time, but Kolitz insists that Dr. Fishman can get us all kinds of connections with various university and college campuses.

Kolitz arranged a dinner for next Sunday (Jan 29) at his home with several people – both young and old for the purpose of discussing the Peace Committee. If anything will transpire, I shall let you know.

I have grave doubts about the whole project, anyhow as far as it is centered, so to speak, on Kolitz. He is torn between two desires which I doubt whether they can be reconciled. On the one hand he feels and sees in his imagination great possibilities for a movement for peace in the Middle East. This is probably strengthened if not engendered by his contacts with various groups and individuals that he encounters during his speech-making and on other occasions. On the other hand, he is afraid of the opposition that such a committee would arouse with the Israeli government. Therefore, he would like to get an a priori "Hekhsher" from the Israeli Foreign Office. He therefore wants you to talk about it with Abba Eban. My opinion is that Abba Eban would not give such an "Hekhsher" and that asking him would only elicit an a priori interdiction rather than a green light, or even a promise not to interfere actively. I explained it to him and to those present at these meetings – Feiler, Yehuda Hellman – but I also promised that I shall write to you about it.

Hellman who participated in a few of these meetings and who professes interest but doesn't indicate how he would help, suggested to talk to a man called Foster, who seems to be an

important adviser (or perhaps the most important adviser) of the Israelis in this country. It wasn't clear to me who should talk to him. I gather that he meant that he would sound him out.

Apart from everything else there is the problem of how to control such a committee in case it would be created; not only from the point of view that it shouldn't run away from us, if and when, proven a success, but also if not mainly from the point of view that it should not degenerate into something of the opposite from what we have in mind (or should have in mind, in case we yet have nothing in mind). Though the danger that it may degenerate into something inimical to Israel is slim, and this we could probably prevent, the prospect of the committee becoming an instrument of the official (i.e., idiotic, and self-defeating) Israeli policy, is a realistic probability. How to go about it, in order to avoid such a contingency, I don't know yet. Do you have any ideas?

The plan, anyhow as Zvi sees it is the following:

To prepare a statement, or proclamation, which will be signed by important personalities and then published in the New York Times as a full page ad. He claims that he will be able to raise the necessary funds necessary for the ad. Then he thinks we should try to organize a world committee composed of personalities in U.S. Europe and Israel. He speaks about it with tremendous fervor. According to him next Sunday's dinner will be of crucial importance.

I prepared a draft for a statement. Zvi was unhappy with the draft, arguing that it deals in substance, instead of dealing in general terms with the imperatives of peace. He also felt that it may be construed by some as a statement prejudicial to Israel. He also referred to your remark on the eve of your departure that one shouldn't as an opening salvo deal with the refugee problem since this is the most sensitive aspect, as far as Israel is concerned. I saw the merits of all these criticisms, but the trouble with them is that I don't visualize clearly the alternative.

It seems to me that to speak nowadays about the imperatives of peace in the abstraction, is meaningless if not pure cant. I therefore suggested that Zvi writes an alternative draft in full or in part. He promised but didn't deliver. Perhaps he will.

I am enclosing the draft and if you have patience read and perhaps you will let me know your reaction if any. By the way, I hope you will not get the impression that anything will be done here independently, without your explicit approval. Not only because I'll see to it, that whatever is undertaken gets first your OK, but also because I am quite skeptical about the whole thing, and for the time being it is my feeling that this project as much of what I am doing these days is very close to an exercise in futility.

What it did so far was to divert Feiler from whatever he might have done for the Institute. The truth of the matter is that I have a hunch that he didn't yet send out the letters waiting for developments on the "Kolitz" front. He is quite confused, and his mood is shifting being torn by his Revisionism and "Bergsonism". Actually, I didn't tell Feiler about my first couple of meetings with Kolitz, first because I didn't find them significant enough to inform him and second because to avoid confusion. But it seems that Kolitz, for one reason or another, meets Feiler quite often and he told them about our discussions. Not only this, but he invited him to the first meetings I had with Kolitz, (I didn't know about it) but Feiler couldn't come. Then Feiler was somewhat surprised why I didn't speak to him about the whole. I explained that I didn't think that these preliminary discussions with Kolitz were of any significance. In the further meetings both Feiler and Hellman took part.

3) I had several conversations with Nielsen. They were not conclusive – so far – yet somewhat encouraging. I approached him very cautiously using as an excuse my need of a report of his transactions through the Institute for our annual report to the Board of Regents of the University of the State of New York and

the Internal Revenue. (He, by the way, understood how it should be done, and the notes he has sent me are, at first glance, quite good, though of course, I'll have to adapt them to the general frame of our Report. At that time, that is, when I shall write it, I'll have to consult him again). Then I discussed with him the Institute and his position. I asked himself whether he considers himself a member of the Board, or whether he considers the possibility of joining the Board. He told me that because of his devotion and love for you he would like to [do] something about it. He does not yet know exactly what. He will discuss it with Matilda Krim. Perhaps the two of them will work out something together. Perhaps they will succeed to interest a few people. His time is limited but he will devote some of it to the Institute. But then he explained that he is not willing to be a figurehead, and to have his name just utilized, as it was the case when you invited him twice before to be on the board of some business ventures. He thought that he is not just giving his name, but as it worked out, it was nothing more than to have his name used. I noticed some irritation in his words, though he kept on speaking of his loyalty and admiration for you and how happy he is that you decided to go back into public life in Israel. Yet, for all that he is not going to give once more his name to another venture only because "Peter decided to do something". If he were to lend his name to the Institute, it will have to be on the basis of normal operations with a Board of Trustees which decides the policy and the plan of operations of the Institute.

I explained to him that it was, in all probability, a misunderstanding and that he didn't understand you. That the misunderstanding was probably a result from the fact that you spoke to him a lot about your plans for Israel and at the same time you also spoke to him about the Institute. But that you spoke about the Institute in terms as he actually understand[s] it should function, with a responsible Board of Trustees, which will decide policy and plan of operations. I also told him that when

the Institute was active it functioned as a normal institution with the Board of Trustees meeting regularly, and that it[s] main activities were strictly decided at the Board's meetings, and then strictly supervised the execution of its decisions. And that if the Institute will be revitalized and organized it will continue to function on the same pattern. This was news to him. He thought it was "a one man's operation", meaning you. Anyhow he "became interested on a new level, that is, first to find out what the Institute did in the past, and what are its real projects for the future and what kind of funds does it involve. He asked for material. He wanted to see everything: the Bourguiba study and the study about Cyprus. And the plans for the future and the budget. I gave him all this. (I enclose the little revised memo and the budget). He read the Bourguiba book and said that it is a very serious and interesting work (I hope he was frank about it) and that when published one should see to it that the Institute get[s] all due credit. He didn't yet read the Report on Cyprus. I'll talk to him tomorrow again. In the meantime, he postponed the meeting he set for about two weeks ago with Mrs. Krim, because now he wants to speak to her in the light of his new understanding about the nature and plans of the Institute. Before the conversations with me he wanted to speak to her, if I understood him correctly, about helping the Institute as outsiders. But now he may decide to speak to her about reorganizing the Board and joining it. But since I don't want to postpone any longer writing to you, I am giving you the picture as of now. I shall write to you again, when I shall know something more conclusive. (I don't think it is worthwhile for you to write to him about his complaint that he was used in the past as a figurehead, unless he write[s] to you about it, which is possible).

4) The day after you left I brought over the material to Mrs. Krim, but nobody was in the building. After having repeated my errand of no avail I mailed her the material. Later I found out that

she was out of town all the time, except for one evening when she entertained or had some kind of a function for Teddy Kolek. She returned to New York only on January 17th. I have mailed together with the Refugee Report a short memorandum and, a letter that I hope to meet her. But in view of my conversations with Nielsen I decided to call her only after his position will become clarified.

5) I phoned a couple of times Shankman, but he was rather reserved, didn't read the Bourguiba book (unless he read and was disappointed, but didn't want to tell me) and told me he will call me. So far he didn't.

6) As you know Salzmänn is back in New York and got a terrific promotion: he is now the managing editor of all the publications of the Research Institute of America. Though he is quite busy he is nonetheless very cooperative. For the time being we worked out a little program for contacts in Washington. As a first step he will try to get meetings with Katzenbach and Sen. Edward Kennedy. If anything will come of it I shall let you know. If you think that for one reason or another you oppose these contacts let me know and I shall not pursue them any further.

7) Did you do anything about preparing a draft for the letter to Eshkol? So far I was unsuccessful to locate a copy of your letter to Weitzmann. I still have to get an answer from Kope, Riffkin and May Lewis. By to-morrow I shall probably know whether I have the text or not. If not, I really don't know where further to look for it. I'll write to you about it [in] a couple of days. If I get a copy I shall begin working on a draft. I still think it is an excellent idea. Actually the only practical or concrete thing which is clear to me. All the rest you have spoken of while in New York is quite vague, anyhow in my mind.

8) I was rather disappointed at not being able to avail myself of Sarah Walker at all – not even for one hour since you left. The first week she didn't show because it was the New Year and her son and daughter were with her. Then she had to prepare the

tax-report for your oil company (I believe) and she worked with Yampolsky. Then she was sick. And then she had to be in court about suing a certain company for injury, and she is still there. Thus there was no sense for me go down to Wall Street. I was there twice since you left – to pick up some material I left there and I learned that Sara the book-keeper decided to leave. But the last time I was there – Friday – Jerry told me in a whisper (though nobody was around to overhear anything) that there is a good chance that she will not leave. But this is not a secret and I have to keep confidential (from whom?). That's that.

9) When the Report on Cyprus will be ready I plan to call a press-conference in the United Nations with official representatives in U.N. both from Greece and Turkey participating. Both Salzmänn and Don Peretz promised me their assistance.

10) Prof. Joseph Dunner moved to New York (from Iowa) and teaches in Yeshiva University. Though he promised to be helpful as a member of the Board he cannot be mobilized on a part-time professional basis, because he is very busy with all kinds of projects in the University (among others he plans to set up there a Middle Eastern Department). This is a pity, because under certain circumstances he is very effective, including fund-raising. There was another candidate, a certain Aubrey Hodes, but he left for England. In certain respects, he would have been an ideal candidate for coordinating the activities of the Institute, that is, if the Institute would become a functioning organisation. It's a pity.

Hill, so far, is non-existent. His activities consisted of bringing me together with ... Feiler for our first meeting. And for this purpose he called me nine times. He may arrange for me a meeting with a certain Blumberg for the end of this month.

That's about all I can report to you, and as you can see it is not much. I have a feeling of a tremendous waste of time. But perhaps something will develop.

11) Did you read the Refugee Report, as you have vowed to

do? I am asking you this question because your idea to reissue it in one form or another is a good one. Let me know what you think.

12) In what direction are you working in Israel? I didn't see anything in the Israeli press directly mentioning you, but from some hints (quite vicious) in the Haolam Hazeh I presume that you are working with the Rafi people on the project to bring about a change in the electoral system. Is my conjecture correct?

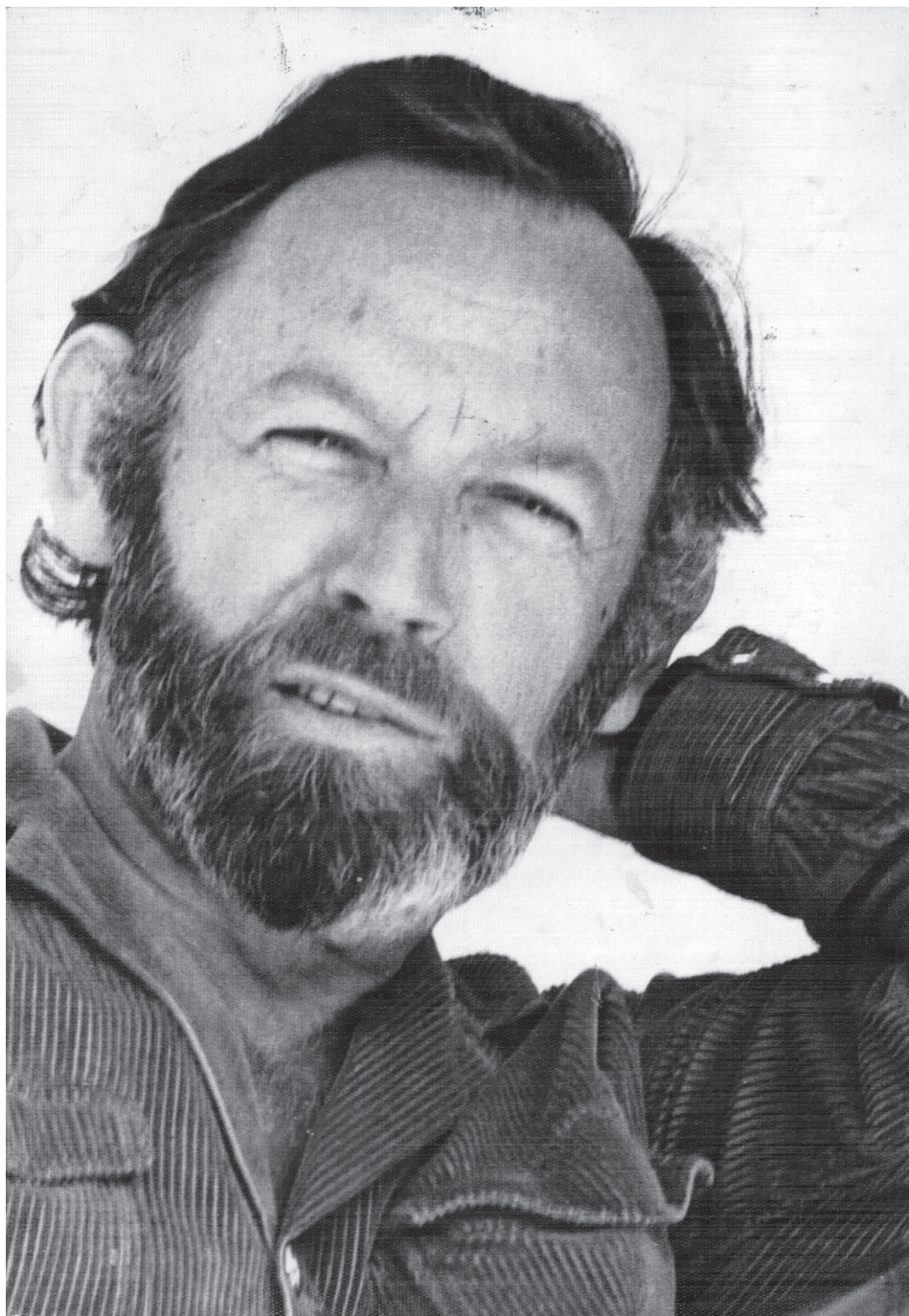
13) I did not hear from Tamir since he was here. I shall write to him in a day or two. Again, from the Haolam Hazeh, I learned that he is trying to get into the good graces of Menakhem, and that he even embraced him publicly to the cheers of many. But that it was of no avail, and he is still in the doghouse. How much this report is correct I have no way of knowing.

Please write, if you have a few minutes to spare. How is your mood? I hope you are more relaxed than you were here. I fully understand the causes of your tensions and perplexities and I hope that with your brilliant analytical mind [and] will power you will succeed in overcoming them.

How are the children? Give Asti my fondest regards.

Cordially

הלל קוק, 1978

הלל קוק במשרדו בתל אביב, 1978

הלל היקר,

בסופו של דבר השגתי את מכתבך לויצמן והנני ממחר לשלוח העתק שתוכל להתחיל לעבוד על טיוטה של המכתב החדש. אני אתחיל לעבוד על הטיוטה שלי ממש מחר.

לא יכולתי להשיג את נילסן, אולם המזכירה שלו צלצלה לי היום ואמרה לי שהוא קרא את הדו"ח על קפריסין; שיש לו פגישה עם גברת קרים על האנסטיטוט ביום שישי זה, וש אחרי הפגישה הוא יתקשר אתי לקבוע אתי פגישה.

ככה אין שום דבר מיוחד. תוכניותי תלויות כמובן גם מתוצאות המאמצים להחיות את האנסטיטוט וגם מגורל הספר שלי על בורגיבה. חנה ארנדט מסרה את כתב היד לנשיא הארקורט וברייס (מו"לים מפורסמים) והם מחזיקים אותו כבר יותר משישה שבועות. היא המליצה על הספר חזק מאוד, אולם הם עדיין לא החליטו. כבר שני עורכים קראו אותו ועכשיו (יותר נכון לפני כעשרה ימים) הם מסרו אותו למומחה מיוחד לענייני המזרח התיכון וצפון אפריקה. הייתי צריך לשמוע מהם בהתחלת השבוע אולם הם לא התקשרו אתי. אני צלצלתי להם והם ביקשו ממני סבלנות לעוד כמה ימים, וגם ביקשו ממני לעת עתה לא להראות את כתב היד לשום מו"ל אחר. ככה שאני פשוט אינני יודע מתי אני אחזור ארצה. כפי שאמרתי לך זה תלוי משני דברים הנ"ל. אני אכתוב לך בעוד יום-יומיים.

בנוגע למצבי הכספי: אין מצב. אני גם לא יודע איך אוכל להסתדר כאן. כספו של נילסן הוא ב"סרטיפיקייטס".

שלך

בידידות נאמנה

מרלין היקר,

נהייתי מה"ספיישל דליווריי" על מכתבך והרבה יותר נהייתי ממכתבך. בינתיים בוודאי קיבלת את מכתבי הקצר, הרבה לומר אין לי. קולין (שאגב גם ממנו קיבלתי מכתב ואענה לו) רוצה ש"יאכל העוגה וישמרנה". אוראו, או שרוצים לעשות משהו, או שרוצים להיות חלק מהמנגנון של ממשלת ישראל. אולם סתם ככה אני אנסה ואראה את אבא אבן, אם כי אני חושב את הדבר לבזבוז זמן. הוא היחידי מהשרים הישראלים, שבכלל חושב שהכול נפלא, מכיוון שאמביציית חייו התמלאה בזה שנעשה לשר חוץ, והוא בכלל אינו רואה את המציאות אפילו של היום, לא רק את מה שמוכרח לקרות בעתיד הלא רחוק. הוא בכלל טוען שהמצב טוב, היחידי מכל השרים, אגב. במוצאי שבת שעברה ראיתו באיזו מסיבת צדקה בשגרירות הצרפתית, ומלבד שלום לא שוחחתי אתו. יכלה להיות הזדמנות טובה לפחות לקבוע פגישה, אולם אני אכתוב לו עוד היום ואבקש פגישה.

XXX כאן, נכנע ברגע האחרון, איני חושב שכל העניין מעניין. איך היית אומר ביידיש ביחס ל"קולין", ממצב מחורבן של מפלגה מחורבנת אי אפשר לעשות דבר, הם סתם עבר מת, וזה הכול. חבל על כל רגע שמבזבזים עליהם. ישירות או בעקיפין.

ביחס לנילסון. עבוד אתו. הוא בהחלט הבטיח שהוא בוועד המנהל ובתנאים שהסביר לך שיהיה פעיל וידע מה נעשה. אל תיתן לו לשאול את מטילדה, היא בהחלט הצטרפה לוועד המנהל ומחכה לשמוע ממך מה לעשות בשטחים מסוימים, וכן גם מנילסון בשטחים אחרים, אם אפשר לעשות כל זאת יחד מה טוב, איני יודע איך לעזור לך מכאן. לנילסון יש השפעה רבה על שנקמן, ואולי אתה יכול לצרף אותו איך שהוא לפגישה עם נילסון ומטילדה או עם נילסון לבד אתך, אפשר לעשות זאת יום אחד בדרך הביתה אצל שנקמן ב-5:30 ל"דרינק". נסה את שנקמן עוד פעם, הוא בכלל אדם קר ומסוגר ולא צריך להיות רגיש כלפי זה. או נסה גם אותה לחוד.

עם קולין נסה לדבר פעם ברצינות בנוכחות מטילדה על כך שאת הוועד לשלום יש לעשות בכל מחיר, אפילו אם הוא יצטרך להפסיק את ההרצאות ב-UJA, הוא יוכל להתקיים מהוועד או באיזו דרך שהיא (האמת היא ששאלת הקיום זו אצלו שאלה של כבוד עם מטילדה שיש לה די כסף, והוא באמת לא צריך להיטלטל יותר באווירונים ולנאום). הסיכויים שלו

להתפרנס מהדבר גם הם לא רעים, אולם בתנאי שייקח זאת ברצינות. אם הוא רוצה להיות שליח חשאי של הישראלים (כלומר הממשלה), זה לא שווה כלום מבחינת ההישג, מלבד הונאה עצמית, וחויץ מזה לא ייקחו אותו. הרב ד"ר פישמן שאתה מזכיר הוא בחור מתוסבך שאינו יכול לתרום הרבה, נדמה לי שהוא עוסק במחנות קיץ לילדים. אולי אני טועה, אולם זה לא יותר חשוב מכך. הוא לא רב, הוא רב-לשעבר עם החסרונות ובלי המעלות של רב. פוסטר הוא אחד מראשי הליגה נגד השמצה. כל אלה הם חותמות גומי של הפוליטרוקים הישראלים.

המשרד שלי הוא נושא למחזה של בקט. זה די עצוב, אני מקווה שלא יקרה משהו רציני עד שאגיע. שרה ווקר סתם מקבלת משכורת עבור כלום מכיוון שכנראה החליטה שזה חודשה האחרון וזה מאין חופש בתשלום. בינתיים אבל בא עניין ההתפטרות של שרה השנייה ואיני יודע אם היא קיימת או לא. אתה יכול ללחוץ על שרה ווקר ביחס לעבודה באם היא נשארת במשרד, לא פיטרת אותה בגלל שרה השנייה. לאחת מהן ג'רי זקוק. כך שלעת עתה היא שם ואתה יכול לומר לה כבקשה פרטית שאתה רוצה לעבוד אתה, הן אני אמרתי לה שהיא אולי תישאר ותעבוד עבור האינסטיטוט, כך שכל זמן שהיא שם, שתעבוד. כבר כתבתי לה בכלל ועוד אכתוב לה שנית, אולם אם שרה סטיקלר נשארת, אני פשוט לא יכול להשאיר את שרה ווקר במשכורת מלאה, גם אז אתה יכול להסתדר אתה כי אני אשלם לה 50 דולר לשבוע עבור עבודה של 2 ימים בחודש או משהו, שלפחות תעבוד אתך. 50 דולר זה כמה שעות ביום, וב"אסתר"ה אין כמה שעות בשבוע, כולל העבודה הפרטית עבורי.

את הדו"ח על הפליטים קראתי, ויש לי די הרבה הערות לגביו, אולם לא עקרוניות או יסודיות לגמרי. טקטיות בעיקר, ובמידת-מה הן גם נובעות מהחוכמה שלאחר המעשה. אחרי הכול זה כבר 10 שנים. כדאי בהחלט לשנות ולחדש את הדו"ח, אולם לא בצורת תוספת כי אם בצורת מהדורה מחודשת המבוססת על הדו"ח הקודם. אני מחפש באופן פעיל משרד ומזכירה ואשתדל לכתוב לך בשבוע הבא שנית.

אסתי שואלת עליך, והיא בכלל מאוד מתעניינת בך. אני מאוד מתוסכל (פראסטרייטד). לפחות הוצאתי לי גידול קטן (בלתי רציני) שהיה לי על הגב זה שנים, ונפטרת מזה. טרם התחלתי לעבוד על המכתב לאשכול, אני אנסה לעשות זאת באנגלית ורטוש יתרגם. פשוט איני רואה איך להתחיל בעברית. אני גם לא כותב מכיוון שאני עובר בכל זאת תהליך של התאקלמות מאוד

נחוץ. דינה הכט נסעה ממש ללונדון, בוודאי תתקשר אתך כי נתתי לה את הכתובת לבקשתה.

העתק

29 בינואר 1967

כב' מר אבא אבן
שר החוץ
משרד החוץ
ירושלים

אדוני השר,

לאחר היעדרות של שנים רבות מהארץ, פרט לביקורים, חזרתי ארצה לפני חודשים לישיבת קבע.
בדעתי ליזום פעילות ציבורית, לא מפלגתית כמובן, בכמה שטחים הנוגעים לבעיות השלום עם שכנינו, והארצות האחרות באזור.
ברצוני לקיים שיחה אתך באחד הימים הקרובים, אם אפשר, בזמן ובמקום הנוחים לך, ואודה לך לכן אם תואיל לקבוע זמן לפגישה כזו.
היות ואפשרויות הפעולה אותן אני מתכנן כוללות גם את ארצות הברית וצרפת, הנני מחשיב במיוחד את אפשרות השיחה אתך בהקדם, וארשה לעצמי להתקשר עם משרדך טלפונית בנדון.

ברגשי ברכה וכבוד

העתק

שר החוץ

ירושלים, ג' אדר א' תשכ"ז
13 בפברואר 1967

לכבוד
מר הלל קוק
רחוב נורדאו 95
הרצליה פיתוח

מר קוק הנכבד,

שמחתי לשמוע על שובך ארצה להשתקעות קבע, ועל נכונותך לבוא בעול הפעילות הציבורית. הייתי מוכן לפוגשך בהקדם אלא שבעטיים של מסעותיי הקרובים למערב ולמזרח, נבצר ממני לראותך עד אחר שובי ממסעי לאסיה. אכיר לך תודה אם תוכל בינתיים לשלוח לי פרטים נוספים על הצעותיך, על מנת שיהיה סיפק בידי לעיין בהם ולחוות לך בכתב דעת התרשמותי הראשונית מדברייך.

בברכה
אבא אבן

העתק

24 בפברואר 1967

הלל קוק
רחוב נורדאו 95
הרצליה פיתוח

לכבוד
מר אבא אבן
שר החוץ
משרד החוץ
ירושלים

אדוני השר,

תודה עבור מכתב תשובתך מה־13 בפברואר. עיכבתי את תשובתי בגלל שהייתך בחו"ל. כהצעתך, אשמח להיפגש אתך לאחר שובך ממסעותיך. הבעיה שברצוני לדון אתך עליה נוגעת לפעילות ציבורית ומדינית שבדעתי להשתתף בה. זכור לך בוודאי כיצד חוסר תיאום מספיק גרם לכך שבשנת 1956, בהיותך שגרירנו בארה"ב, הכרחתני, בשם הממשלה, להפסיק את פעולתי ולגרום לחיסולו של "הוועד להצלת המזרח התיכון מקומוניזם". התפתחות המאורעות לאחר מכן הוכיחה לדעתי עד כמה צדקו הנחיותיו של הוועד, אשר יכול היה להיות גורם אוהד ורב-עוצמה אשר היה אולי משנה את התוצאות הטרגיות של התנגשותנו עם דעת הקהל האמריקאית בעת מבצע סיני.

ברצוני לברר איפוא כעת למפרע את דעתה של ממשלת ישראל על פעילותם הציבורית של אזרחי ישראל במסגרת של גופים ציבוריים וזים שפעילותם נוגעת ישירות או בעקיפין לאינטרסים הישראליים. קיימת גם הבעיה של פעולה אפילו במסגרת יהודית גרידא בחו"ל. ממשלת ישראל נוקטת בגישה הציונית המסורתית של אחדות העם היהודי מחד, ומאידך רואה בכל גוף יהודי חדש בחו"ל – מלבד המפלגות הציוניות הישנות – גוף זר שאין לו כל זכות "להתערב" בענייניה של מדינת ישראל. לעניות דעתי יש סתירה יסודית בגישה זו. כי אם אמנם, כדבר הממשלה, "רק 17% מעמנו חזרו למולדת", הרי אין לשלול מכל חלק מ־83% הנותנים מלהביע דעתו ולפעול בשמם בעניינים החיוניים של מדינתו. והנה רבים היהודים בחו"ל החושבים, כדעתי, שעניין השלום עם הארצות

השכנות לנו ראשון הוא במעלה, ושרבים הדברים שאפשר לעשות לקידומו ושאינם נעשים. אנו רואים ליזום ביחד הקמת גוף עולמי למען שלום זה. אלה הם כמה מהדברים עליהם רציתי לשוחח אתך. בהתאם לבקשתך הנני מביאם לפניך.

בברכה דרך צלחה

31 לינואר 1967

הלל היקר,

אין חדש. אני מניח שנילסן ראה את גברת קרים אולם לא יכולתי להשיג אותו בכדי לדעת מה היו התוצאות, אם בכלל – הוא יצא את העיר והמזכירה לא יכלה להגיד מתי יחזור.

(1) היל הפגיש אותי עם סטנלי בלומברג. אתה מכיר אותו. אני דווקא התרשמתי ממנו לטובה. הוא איש אינטלגנטי, יודע הרבה מאוד ומשאריר רושם נחמד. אולם מבחינה של תכלית זה הזכיר לי את הבדיחה על הפגישה בין הכומר הקתולי שניסה להשפיע על סוכן ביטוח יהודי שימיר את דתו. התוצאה הייתה שהכומר יצא עם פוליסה של ביטוח. בלומברג רצה שהאינסטיטוט יוציא לאור (על חשבוננו) מחקר שלו על הכלכלה של ההסתדרות בארץ לאור החידושים של ליברמן ברוסיה. בכל אופן השארתי חומר אתו והוא הבטיח לקרוא ולחשוב. הוא בא מבולטימור לניו-יורק פעם בשלושה שבועות.

(2) הייתה ארוחת ערב אצל צבי ביום ראשון שעבר. מחוץ לאנשי שלומנו היו שמה הגברות בולטון, גרט וסילבר. וכמו כן היה זוג יהודי צעיר – רוזן. הוא כנראה היה איזה שהוא מזכיר מסביבו של ג'ונסון. היו קצת נאומים על הצורך בשלום. דיברו צבי, הלמן ואנוכי. שתי הזקנות כנראה התרשמו מדבריי וביקשו ממני לבוא תיכף ומיד לוויזינגטון לכל מיני פגישות. צבי התרשם מזה שהן התרשמו. אולם הפיילרים, בעיקר הוא, נבהלו מדבריי על בעיית הפליטים. ליום או יומיים הוא היה במצב רוח רוויזיוניסטי מובהק. אתמול בערב היתה פגישה אתם (ועם צבי) וכנראה שהצלחתי להסביר לו את העניין ואולי גם הרגעתי אותו. הוא (והיא) טוענים כמה דברים.

ראשית – איך אנחנו, יהודים שאינם חיים בארץ, יכולים להרשות לעצמנו להגיד לישראלים מה עליהם לעשות, ובעיקר באם התוצאות ממה שאנחנו אומרים כאן ועושים עלול לסכן את קיומם. איזו רשות מוסרית יש לנו? שנית, אין אנחנו צריכים להגיד מה הישראליים או הערבים צריכים לעשות, אלא מה הממשלות של המעצמות צריכות לעשות, בעיקר ממשלת ארצות הברית. הממשלות הללו, ובעיקר וושינגטון, צריכות להשכין שלום במזרח התיכון, אחרת עלולה לפרוץ מלחמה וזה יהיה אסון בשביל כל העולם. כמו בווייטנאם ואולי יותר גרוע. הוא גם אמר שאולי כדאי לחדש את תוכנית טרומן, שארצות הברית תיתן הלוואה גדולה (מאה מיליון דולר) לישראל בכדי שממשלת ישראל תוכל לפצות את הפליטים. טוב. אני הסברתי להם את העניינים כפי שאני מבין אותם ואולי שכנעתי אותם במקצת.

בינתיים החלטנו לשלוח תקציר לגברת בולטון על התוכנית שלנו לארגן ועד למען השלום במזרח התיכון. ואחר נראה. מחר אשלח לך את הטיוטה שלי. (3) כנראה שפיילר במקום לשלוח את המכתב שלו על האינסטיטוט ולבקש עזרה כספית, החליט לראות אותם (את ידידי) אישית. הוא כבר ראה שניים או שלושה אנשים אולם לא הבינותי בדיוק מה היו התוצאות. יש לי הרושם שהם רוצים להיפגש שוב פעם, בכדי להבין יותר על מה מדובר. כנראה שבפגישות הבאות (באם תהיינה) אני אשתתף.

(4) אני שלחתי לך את הטיוטה שלי בקשר עם הצהרה לייסוד ועד למען השלום במזרח התיכון. לצבי היו ספקות והוא כתב טיוטה משלו. אני שולח לך את הטיוטה שלו ואת ההערות שלי.

(5) כמו כן אני שולח לך העתק של מכתבי לנתן. אולי יהיה לך עניין לראות את זה.

(6) אני מעביר לך קטע מה'ניו-יורק טיימס'. אולי הרצל יהיה מעוניין לראות את זה. באם אינך חושב ככה, תזרוק את זה.

(7) התחלתי לעבוד על המכתב לאשכול. זה בערך הדבר היחידי שאני מוצא בו עניין. השאר נדמה שזהו איבוד זמן לבטלה. אני מקווה לכתוב לך מחר.

שלך בידידות נאמנה

נ.ב. ראיתי בעיתונים ש-XXX וידידיו נכנעו ללא תנאי. אני מקווה שהוא יודע מה שהוא עושה.

מרלין היקר,

תודה על העתק "המכתב לוויצמן". ממה זה הועתק? והאם לדעתך זה הנוסח המלא? זה די מעניין, אולם טרם התחלתי לכתוב את הגרסה החדשה. מה דעתך, האם זה צריך להיות לאשכול או לשו"ר? לי ברור שזה צריך להיות לאשכול, אולם מישוהו טוען בחמימות אחרת.

כתבתי לצבי קוליצ' וכן כתבתי לאבא אבן לבקש ריאיון ומחר אטלפן ואשאל מתי, אם בכלל. איני מעריך את כל הדבר. וצבי סתם בלבד לך את היוצרות עם פיילר ואחרים.

בינתיים באתי כאן למסקנה שהדבר היחידי שאפשר לנסות לעשות זה את הרעיון הישן שלי לעיתון ערב קטן נוסח 'די טאט', וכי הדרך היחידה למצוא אנשים לעשות עיתון כזה (באם בכלל אפשר למוצאם) הוא ע"י פרסום ההכנות להקמת העיתון, וזאת החלתי כבר לעשות. אני מוכן להפסיד בעניין זה 100 אלף לירות שלי, ואני מקווה שעם המאה שלי אצליח לגייס עוד 100 או 200 ואני מקווה שזה יספיק, אחרת העיתון לא יהיה טוב ושווה ונחסלו. אם הוא יהיה טוב לא צריך יהיה אפילו הכסף הזה, וזה יכול אחרי כמה חודשים אפילו לא להפסיד. בדעתי להתחיל ב-4 עמודים קטנים ולהופיע ב-4 אחה"צ.

כעת שאלתך האישית היא קונקרטית ביותר. כי לו היית כאן, כמובן שהיית יכול למלא את התפקיד המרכזי בכל העניין. איני רוצה ללחוץ עליך או להתערב בחייך הפרטיים, איני יודע גם באיזו מהירות אצליח להזין את הדבר, אולם אני החלטתי ללכת על העניין ואני אלך במהירות האפשרית. הקובע בעצם יהיו האנשים שאמצא לביצוע הן בצד האדמיניסטרטיבי והן בצד המערכת. לעת עתה אני לבד. אם יש לך רעיונות ביחס לאנשים נא הודיעני. חשבתי אפילו על נתן ילין-מור, ששמעת שהתפטר מ'שער', אולם קניתי אתמול 'אתגר' וזה קלקל לי את התיאבון ולא אתקשר אתו.

לדעתי גם שפעם בשבוע יופיע עיתון של 4 עמודים באנגלית ובו רק דברים שהופיעו בעיתון במשך השבוע. חתיכות או תקצירים. אם סטנלי גולדפוט מעוניין, אני מוכן לעשות אתו סידור שינהל את זה וישכח לעת עתה על העיתון היומי שלו, או שזה ייתן לו התחלה של עיתון יומי לאחר כך. אולם ברור מלמפרע שיופיעו באנגלית רק מה שמופיע בעברית. אגב,

האם יש לו רישיון לעיתון יומי? האם אפשר להשתמש ברישיון זה לעיתון יומי בעברית?

אצל תמיר, כפי שבטח ראית התהפכו הדברים שוב, והפעם הקרע הוא ללא תיקון, אני שוב עוזר לו קצת, והפעם זה מתחיל להיות קצת מעניין, אולם באופן יסודי זה לא מעניין אותי. אם כי גידי בא לכאן היום ובמשך כמה שעות ניסה לשכנעני להיכנס לעניין ממש. לא קניתי.

קיבלתי מכתב מנילסן בו הוא אומר שהוא לא רוצה להיכנס לוועד המנהל של האינסטיטוט בגלל הסטיפנדיה שהוא רוצה שנסדר לבתו. הוא שואל אותי האם ביררתי את העניין. נא דבר אתו על כך, כי הן אתה האיש אתו הייתי יכול לברר את הדבר. ואולי תצליח לסדר שייכנס לוועד המנהל בכל אופן. בניו-יורק הוא אמר לי בהחלט שכן, ואיני יודע אם זו סיבה או תירוץ. איך הייתה פגישתו עם מטילדה קרים? קיבלתי ממנה מכתב סימפטי כללי, ואכתוב לה.

חדשות אין, אומרים שזה החורף הכי קר בשנים, הכי גשום. בכל אופן (לא גשמי ברכה יותר כי אם גשמי זעם), לי זה לא מפריע ומזג האוויר הוא נעים בהחלט, והילדות בדרך כלל נהנות ממנו.

דרישת שלום לווינונה, וכתוב
שלך בברכה

אגב, אביה של אביבה ז'בוטינסקי מת. כתוב לה. רחוב האביב 6 חיפה הר הכרמל.

February 6, 67

Dear Hillel,

At long last I heard from Nielsen. He saw Mrs. Krim on Friday January the 27th (about ten days ago) and she confirmed her membership on the Board. This seem[s] to count also him in. She explained to him that she is interested in the Institute because she is interested in what you plan to do in Israel. But she made it clear that she cannot make it the main cause of her dedication. She is connected with four other outfits in which she is – “Vitaly interested”. Hence her interest in the Institute would necessarily be limited, though, as he understood her, not marginal. She will give it some time and a couple of thousand dollars a year as a contribution.

They both agreed that the Institute must have “a leader” that is a man who understands fully its importance and is willing to dedicate himself to the organization with a view not only to enable the Institute to publish reports (regardless how valuable they may be in themselves), but also – and mainly – to see the Institute’s recommendations and guidelines reach the powers that be and to influence their policies. Hence, she suggested, to look for such a dedicated man. She thought of a lawyer, Meir Feldman, who has terrific connections in Washington and who was an adviser to all kinds of Presidents. She will try to see him in the “next few weeks” or so. Now I don’t know who this Feldman is – was he your lawyer once? If my memory does not fool me his name was Solomon Feldman. Then if it is not your friend who used to work for you, it is probably another Feldman in Washington, whom you or Selden or both of you know. Again if my memory does not mislead me, Selden asked him once to express his opinion about our report for the Senate’s Foreign Relations Committee, and he (Feldman) showed it to some State Department expert who gave a very adverse opinion about it. If

this is the same man he may still remember it and be adversely influenced by it. Anyhow we shall see. Senator Douglas in the meantime became President of the Freedom House, and they made a big shindeck in his honor. Nielsen tried to take him into a corner and discuss with him the Institute, but he didn't succeed, because he was surrounded by other people who spoke to him about entirely different matters. Hence he will try to contact him directly (Douglass still lives in Washington and is in New York only once a week – on Tuesdays, though he has a staff or at least, a secretary at the New School).

What will come out of all this I don't know. Nor do I know what I am [to] do. Nielsen suggested not to contact Mrs. Krim until she hears from Feldman. Should I follow his advice or should I get in touch with her?

That's all for the time being, I didn't hear from Shankman and I hesitate to call him, since he told me that he will call me. Perhaps in a day or two I shall, nonetheless, call him up and ask him to see him.

Give my regards to Asti.

Yours
Cordially

זה עכשיו קיבלתי את מכתבך מ-4 דנן.

(1) המכתב לוויצמן הוא מהגיליון המיוחד של ה-ANSWER. אני כמעט שבטוח שזהו כל הטקסט. אולי אני טועה. במכון ז'בוטינסקי נמצאים כמה העתקים של החוברת המכילה רק את המכתב שלך. באם לא נעים לך לגשת לשמה (אף על פי שאין אני רואה למה שאכפת לך) תוכל לצלצל לבן-ארי שיביא לך את זה. הוא איש נחמד מאוד אולם רגיש מאוד, על כן תעשה את זה בעדינות. באם אתה מעדיף, אוכל לעשות את זה על ידי מכתב מכאן. אולם כפי שאמרתי לעיל אני חושב שיש לך הטקסט המלא.

(2) הרעיון להוציא עיתון יומי קטן הוא בטח המכשיר היעיל ביותר ועשוי לקצר את הדרך למטרה. אולם יש לי ספקות בקשר לביצועו, וזה בכמה מישורים. קודם כול הבעיה הכספית. לי נדמה שמאתיים אלף לירות לא מספיק. אינני מסכים אתך שבאם העיתון יהיה טוב, אז בדרך כלל לא יהיה צורך בהשקעה. כמובן שאני יכול לטעות. אולם זה בטבע הדברים שעיתון דורש השקעה ניכרת, ואפילו במקרה שהעיתון הוא הצלחה מהגיליון הראשון. תוצאות ההצלחה (באם באמת יש הצלחה) מתממשות רק אחרי כמה חודשים. זה בערך לוקח חצי שנה. בשביל מחצית השנה הראשונה כמעט ויש צורך לכסות את כל התקציב מההשקעה היסודית. וההשקעה היסודית צריכה להיות לפי השערתך לא מאתיים כי אם שלוש מאות אלף. אמנם ההבדל איננו כביר, אולם מספיק להכריע בין הצלחה וכישלון. אין לי שום נתונים – ואני גם לא מתמצא יותר לא במחירי דפוס ולא במשכורת של עובדי מערכת. בכל זאת נדמה לי שהתקציב יהיה בערך כדלקמן:

נייר והדפסה – 35,000 ל"י

שלושה איש באדמיניסטרציה – 4,000 ל"י

שמונה איש במערכת – 15,000 ל"י

שכר דירה, סוכנויות טלגרפיות, שכר סופרים וגלופות – 5,000 ל"י. כל זה מסתכם ב-59,000 ל"י לחודש, שז"א 354,000 ל"י לחצי שנה.

כאן אני מבקש לא להתרגז פן הגזמתי. אני חוזר שאין לי נתונים – אולי המחירים הם הרבה יותר נמוכים. אולי גם אין צורך במערכת של שמונה איש. לאדם שאינו פרופסיונלי בעיתונות נדמה שמספיק שניים-שלושה אנשים שיעשו עיתון. אולם במציאות זה לא ככה – אפילו באם העיתון הוא קטן שמוקדש לאידיאל גדול. אולם להוציא עיתון יום-יום ופעם בשבוע

עיתון באנגלית דורש כוחות. בכל אופן תבדוק את זה. בקשר עם מחירי ההדפסה והנייר תיוועץ עם רענן. הוא איש מעניין, עשיר מאוד ובדרך כלל "תינוק שנשבה", מכיוון שהוא חושב, ובצדק גמור, שגורלו לא להיות בעל דפוס ואיש עסקים, אלא בן אדם המטפל בדברים שברומו של העולם ומשפיע מרוחו עליהם. הוא חסיד כן ונאמן שלי וחבל שהזנחתי את הקשרים אתו: לא כתבתי לו אף פעם אפילו מכתב אחד והוא בטח רוגז מאוד ובצדק. אני דחיתי כתיבתי אליו בגלל כל מיני סיבות, ובעיקר מכיוון שרציתי לכתוב לו מכתב ארוך ורציני ולא הגעתי לכך, בגלל טרדותי המרובות. בכל אופן נתקשר אתו ותנסה לעניין אותו. הוא בן אדם די מסובך (מי איננו?) אולם באופן יסודי הוא בחור טוב עם המון שכל.

אף על פי שאני מניח שאת הבעיה הכספית, לכל הפחות מבחינה תיאורטית, אפשר אולי לפתור, הרכב המערכת זה הרבה יותר קשה, יותר מסובך. שוב פעם אני צריך לבקש ממך לא להתרגז אלא להתייחס בסובלנות אל מה שאני עומד להגיד לך, אפילו באם אתה מתנגד לכך. הלא אני אינני גוזר עליך לקבל את דעתי, אלא רק לעיין בהצעותי. אני חושב שהאיש המתאים ביותר להיות העורך (אולי יחד אתי) של העתון הוא נתן, וזה מהרבה בחינות. קודם כול, מעל הכול מכיוון שהוא כישרוני באורח יוצא מן הכלל. גם בתור עורך וגם בתור מושך בעט והוגה דעות. חלום חייו הוא להיות עורך של עיתון יומי בארץ. אין לו גם שום התעסקות אחרת (מחוץ ל'אתגר'). אכן הקושי הגדול הוא בכמה מדעותיו. באופן שטחי נדמה לי שהוא פרוררוסי (זה לא אותה הדבר כמו קומוניסט), וגם בבעיית הערבים ושלוש באזור דעותיו הן שונות לא רק מדעותיך אלא גם מדעותי. אני מתנגד (וגם שולל) לפן-הערביות ורואה בנאצר רודן טוטליטרי מובהק. אני חושב שבאם אפשר בדרך כלל לחתור לקראת שלום – בכל התנאים זה יהיה תהליך איטי מאוד – זה צריך להיות בראש ובראשונה עם חוסיין ולבנון. הוא חסיד של נאצר ורואה בו גיבור "העם הערבי" והמהפכה הסוציאלית הערבית ואיש המחר. כמובן שכל אלה הן טעויות ודברי הבל והזיות. אולם אינני בטוח אם זה רק באופן שטחי או לעומקם של העניינים. אני חושב שעל אף כל הניגודים אפשר וכדאי לדבר אתו, וזה בגלל הנימוקים כדלקמן:

א. בהרבה דברי יסוד יש שותפות רעיונית בינו לבינינו. הוא בעד רפובליקה עברית חילונית – וזה לא מהיום או אתמול, אלא בניגוד למנחם, מימי המחתרת. הוא גם חושב כמונו – בערך – על הצורך החיוני להגדיר את יחסיה של הרפובליקה העברית הסוברנית ובין יהדות העולם. לי יש הרושם – אולם רק רושם – שהוא עבור משטר דמוקרטי ופרלמנטרי מובהק

ברפובליקה העברית. דעותיו הסוציאליות אינן ברורות לי בדיוק. שוב פעם יש לי רק רושם ולא יותר שהוא מצד אחד די שמאלני – וזה מבחינה שיטתית וטמטום מוח – ומצד שני הוא עבור משטר כלכלי טכנוקרטי.

ב. בבעיה הערבית יש לנו ככה נדמה לי, על אף הניגודים, יותר משותף אתו מאשר עם אחרים – כגון שמעון פרס; דוד בן גוריון או אנשי חרות.

ג. שלישית וזהו העיקר: אינני רואה אלטרנטיבה. אינני מתכוון לאלטרנטיבה לנתן, אלא לגישה גמישה והרכב סלקטיבי. אינני חושב שאפשר בארץ (ולא רק בארץ) ליצור קבוצה רעיונית מונוליטית. דבר כזה או אפשרות שכזו פשוט לא קיימים. אם אתה מתכוון להצליח בארגון הלכי רוח חדשים בארץ, יהיה צורך לעבוד עם אנשים שיש להם מספיק משותף אתם על אף העובדה שיש גם דברים המבדילים והמפרידים. הגישה לפי דעתי צריכה להיות אינקלוסיבית ולא אקסקלוסיבית.

כמובן שאסור לקפוץ לעניין בעיניים סגורות. להיפך, צריך לברר ולהכיר ולקבוע מהו המשותף ומהו המפריד, ובאם המסקנה היא חיובית אזי צריך להתחיל לעבוד בעיניים פקוחות ועל סמך הסכם הדדי מצד אחד לנסות לגשר בין הניגודים, ומצד שני לכבד את דעותיו של הזולת. אני חושב שנתן יסכים לפגוש אותך במחצית הדרך ויותר.

ד. נתן יכול גם לגייס, בזמן הראשון בכל אופן, כמה כוחות צעירים שיעבדו בעיתון (עבור העיתון) בהתלהבות. הוא גם יכול להיות לעזרה רבה באדמיניסטרציה.

ה. מכל זה עליך לדעת שיש לך גם רעיונות מעניינים ובריאים ומבריקים מאוד, וגם כישרון אנליטי רב – נכס כביר – שישפיעו גם באופן ישיר וגם באופן בלתי ישיר על הלכי רוח, דעותיו וביטוייו של העיתון. יש לי גם הרושם שבדרך כלל אתה מזלזל בכושר הביטוי שלך בכתב. וזה לא מוצדק כלל וכלל. אם תתרכז תוכל לכתוב יום-יום רשימה.

ו. באופן יסודי תהיה לך הכרעה בכל העניינים העיקריים של העיתון. אולם זה בתנאי שתדע מראש שהדעות לא תהיינה מונוליטיות – מעור אחד. שבזכות הווטו יהיה לך כדאי להשתמש אך ורק באם תחשוב שאחרת זה יהיה אסון.

הצרה – אולי הגדולה ביותר – בחיים הציבוריים בישראל היא בזה שכל אחד חושב שאלה שעובדים יחד, לוחמים יחד, מטיפים יחד, מוכרחים להסכים ביניהם מאה אחוז. פשוט לא צריך, מכיוון שזה בלתי אפשרי.

3) אני מעוניין בזה ממש. הבעיה שלי איננה כה מסובכת כפי שנדמה לך ואין בה תכונות של מסתורין. הבעיה שלי איננה מסובכת אלא קשה מאוד,

מכיוון שאין לי ממה לחיות. העובדה שאני בכל זאת חי ומתקיים איננה עושה את הבעיה ליותר קלה. אני חי מהיד לפה, ואם לא מיום ליום אזי בכל אופן מחודש לחודש. זוהי גם הסיבה העיקרית לקשיים שלי עם וינונה. בכל אופן ככה נדמה לי. אני חלילה לא מתכוון אפילו לרמוז בזה שאתה או מישוהו צריך לקבל אחריות עבורי. קודם כול מכיוון שבדרך כלל קיבלת עליך אחריות במידה זו או אחרת, ולולא אתה והעזרה שלך מצבי היה בטח אחר לגמרי והרבה יותר קשה. אני אמרתי לך את זה רק בכדי להבהיר לך את מצבי. בכל אופן באם יהיה עיתון אני אהיה בארץ עם חופש רגיל של חודש או חודשיים.

כמובן שמה שמעכב אותי כאן השנה אלה הם גם עניין פרסומו של בורגיבה. אני השקעתי בערך 18 חודש בכתיבתו. אני רוצה לעשות מאמץ מלא (עד כמה שאני בדרך כלל מוכשר לעשות בשלב זה בחיי מאמץ מלא) לראות את הספר יוצא לאור. אני גם מחשיב אותו מאוד מאוד. (בלי להגזים כמובן).

4) על שיחתי עם נילסן כתבתי לך. אני לא הייתי רוצה לעורר את עכשיו את עניין הסטיפנדיה לבת שלו. קודם כול אינני רוצה לאכזב אותו. שנית אני רוצה לראות איך שהדו"ח הכספי יעבור השנה עם האוניברסיטה ומדור למס ההכנסה. חוץ מזה באם באמת יקרה נס והאינסטיטוט יהיה פעיל באופן רציני, אולי אפשר יהיה בתוך שאר הדברים גם לסדר את הסטיפנדיה. מדבריו לא הבינותי שהוא מסרב להיות בבורד. אני אהיה אתו בקשר. דרישת שלום לאסתי.

שלך בידידות נאמנה

11 בפברואר 67

מרלין היקר,

תודה עבור מכתבך והחומר. אני מקווה שאתם מתקדמים. אני לא מתלהב מהגישה, אני מצטער להיות ביקורתי, אולי אני סתם אימפוטנט שיודע לבקר ולא לעשות. אולם אני חושב שיש טעם לצטט שנאצר פעם אמר שלא צריך להשמיד את ישראל, הוא אלף פעמים אמר שצריך ואם רוצים לעשות שלום

אי אפשר להתעלם מזה. צריך לומר שאין ברירה אלא שלום, אחרת תבוא מלחמה בין אם נאצר רוצה בכך או לא ובין אם הישראלים רוצים בכך או לא. צריך לומר שהרוסים והאמריקאים יפסיקו את ההתחרות המטופשת של אספקת נשק לשני הצדדים. בכל אופן לא חשוב להיות פרפקציוניסט. אם אתם ממש יכולים להתחיל, מצוין. אני מסופק. כי הלמן אינו אדם חופשי בגלל הג'וב שלו, וכן לא צבי (מלבד אם צבי יחליט אחרת למפרע). אבא אבן לא קיבל אותי מכיוון שהוא נוסע לאנגליה (הפעם יו. דזי. אי). ויוכל לראותי רק בעוד חודש או יותר. אמרתי למזכירה שתכתוב לי. הוא פשוט לא רואה למה שיראה אותי, מה אני מייצג עבורו?

אתה לא רק יכול אלא צריך לפנות ישר למטילדה קרים. איני מבין למה לא עשית זאת. אינך יכול להפסיד דבר, אולם היא מעוניינת הרבה יותר מנילסון, והיא גם לא התנתה את השתתפותו בהשתתפותה. התקשר אתה, תראה אותה, וייתכן ואני בטוח שתיצור אתה קשר טוב ותוכלו לעבוד. היא הרבה יותר רצינית משהיא נראית, והיא מעוניינת בארץ, לא באותו עומק שלנו אבל באותו נוסח. בכל אופן פי אלף יותר מוואלי. אל תשים לב אגב לאי תשובתו, הוא פשוט עסוק ביותר מדי דברים.

איני מסכים לקומפלימנטים שאתה נותן ל'אתגר'. האותיות הרוסיות (כלומר חיקוי הרוסית) של השם כבר נותנות לי אותו רגש בחילה כמו המודעות בפוסט בניו-יורק של מסעדות יהודיות, באותיות לטיניות הנראות כעברית. ניסיתי לקרוא גיליון אחד ולא גמרתי אף מאמר, אולי אני משוגע, אולם אני מוכרח לחיות לפי שכלי אני, ולגבי ידי, כל מה שאני רואה זה קומפלקסים, וחבל על הזמן לנתח אותם. אבל שאר המכתב שלך, שהוא בעצם מאמר מצוין על ה"שמאל" שלנו כאן, כדאי מאוד להדפיס בתור מאמר אולם חבל שזה יהיה מבוזבז על קוראי 'אתגר', אולי תכין זאת בשביל הארץ? או שנתן כבר בינתיים מדפיס זאת. אגב שמעתי שהוא עזב את 'שער' ואיני יודע מה הוא עושה.

ההתקדמות שלי בעניין העיתון היא איטית ביותר, אין אנשים. החלטתי לעשות תעמולה לכך שאני רוצה לעשות עיתון ולחפש אנשים חדשים, לשם כך אקיים בשבוע הבא מסיבת עיתונאים ואחר כך גם אתן מודעה או שתיים עם תוכן קצת פרובוקטיבי, אולם קשה נורא לעשות משהו לבד (מי כמוך יודע). אני עובד ממשדרו של עובד בן-עמי (זה בחברת 'אשדוד' אבל בבית 'מעריב', ודי משעשע). כולם אומרים ש'מעריב' ו'דיעות' יעשו כל מיני מלחמות כולל בויקוט על מקורות ההפצה. אולם אני עוד רחוק מהגלילון הראשון. רענן מנסה לשכנע אותי לעשות שבועון גדול וחי. ייתכן שזה דבר

אחר בכלל, אם איכשל באפשרות של עיתון יומי, אחשוב על שבועון. זה גם עניין, אם כי לא דומה אפילו.

אני מודאג למשרד בניו-יורק, ולכן אני מתכנן לבוא לחודש או חודשיים אפילו ולהסדירו אחת ולתמיד (אל תאמר כלום לג'רי), וכן גם לנסות לבסס את האינסטיטוט. לא קבעתי תאריך. הייתי רוצה להזיז במקצת לפחות את העיתון. אולם אני חושב שעד אפריל או מאי אדע ככה או ככה, ואסע אז. על המכתב לאשכול טרם התחלתי שורה. ביום ראשון אנסה, כי בינתיים מצאתי מזכירה באנגלית וגמרתי את כל הבקלוג של המכתבים, הרישיון למכונית, וכל הזבל היום-יומי שמכריחים אדם לטפל בו כאן. עד לקלקול הבא של משהו.

על המצב בארץ אין צורך לומר לך דבר. XXX לגמרי הסתבך כפי שקראת בוודאי. הוא פשוט איננו יודע מה שהוא חושב שהוא, ואי אפשר לנהל מלחמה עם חוסר תכונה יסודית של קבלת החלטה. הוא גם לא חי אמת, כלומר אינו מגלה את המוטיבציה שלו. וגם זה קשה, וגם מצבו האובייקטיבי קשה. הקונסרוטיזם כאן בכל השטחים ובכל החוגים הוא כה מושרש שכל שינוי הוא כמעט בלתי אפשרי. המצב הכלכלי שכולם בוכים עליו פוגע למעשה רק בעולים החדשים, האחרים – או שכולם לא השתנה (בעלי המשכורות, שהם יותר מחצי הארץ) או שהפסיקו להתעשר ב"עסקות" קלות, או שמרוויחים פחות. אולם ב"עיירות הפיתוח" המצב הוא באמת רע כנראה, אולם איני רואה מה אפשר היה לצפות.

היה שלום
שלך בברכה

אגב, כפי שחשבתי, לכן גוריון יש כנראה קשיים להעביר את תוכניתו לרשימה על-מפלגתית לכנסת בקרב חבריו ברפ"י. ניסיתי להסביר זאת ליוסף ספיר בשבוע שעבר ולשכנע אותו שיעשו הסכם עם רפ"י בהקדם או בשם גח"ל, אם בגין לא רוצה בשם הליברלים, ועל ידי זה יקבעו את גורלה של רפ"י אחת ולתמיד כדבר לא מפא"י, אבל כנראה שלמרות הסכמתו הוא, אנשיו הם נגד, בכל אופן לא רוצים למהר. וזה בדיוק העניין, מכיוון שבאם בן גוריון ייעלם, ובגילו זה עלול לקרות בכל רגע, רפ"י חוזרת למפא"י לבטח, וחבל.

הלל היקר,

היום קיבלתי את שני מכתביך מ־11 ו־12 דנן.

(1) במקרה היה היום אלקוב בניו־יורק (הלא הוא חי בקליפורניה) וצבי הספיק לדבר אתו. הוא אמר שביתו שכור לשגרירות אמריקאית לעוד ארבע שנים, על כן אין לו עדיין תוכניות למכור את הבית. בכל אופן בשבילך זה לא מעניין מה יהיה בעוד ארבע שנים. צבי גם התחיל לספר לי על איזה ידיד שלו שהיה רוצה למכור את ביתו בצהלה. ביקשתי ממנו שיכתוב לך ישר והוא הבטיח לעשות את זה.

(2) בקשר לטבעו ומהותו של הצוות עם העיתון, אתה צודק מאה אחוז – אולם רק באופן יסודי ולטווח ארוך. אתה צודק שבאם העיתון יצליח במובן שישמש את המטרה לשינוי פני הדברים מבחינה מהפכנית, הצוות צריך שיהיה מורכב מאנשים צעירים וחדשים שאינם מהווים חלק של העבר הציוני הרב־גוני. אתה גם צודק שבארץ – אי־שם – נמצאים כוחות מוכשרים כמוסים וטמונים. אולם השאלה המעשית והמכרעת היא איך לגלות אותם. אינני מאמין שאפשר לעשות את זה על ידי מסיבת עיתונאים, או על־ידי הפצת השמועה (והבשורה) שעומדים להוציא עיתון. אני פשוט אינני מאמין שזוהי שיטה נכונה. הבעיה איננה סתם למצוא אנשים צעירים ומוכשרים אלא אנשים שיבינו מהו העניין, שיחשבו פחות או יותר כמוך, שיהיו שותפים לא רק לרצון לשנות את פני הדברים, אלא לשנות אותם בכיוון הנכון, בכל אופן בכיוון שאנחנו חושבים שהוא הנכון. אנשים כאלה אינם מן המוכן. יש צורך לחנך אותם, לפתח אותם. את זה אפשר יהיה לעשות על־ידי העיתון (לא רק על־ידי עיתון, אולם עיתון הוא מכשיר יותר יעיל ומקצר את הדרך מאשר פעילות אחרת). זוהי הבעיה הישנה והבנאלית: מה בא קודם התרנגולת או הביצה? לפי דעתי צריך להתחיל בהוצאת העיתון עם כוחות שאפשר לגייס תיכף ומיד, שכבר יודעים מהן דעותיהם ומה הכשרונות שלהם. במשך הזמן, אולי זמן קצר, תגלו כוחות חדשים וצעירים בתור תוצאה של העיתון, ולא להיפך. כמובן שאפשר לטעון שאז יהיה כבר קשה להכניס כוחות חדשים, מכיוון שכבר תהיה "חזקה" לראשונים ולזקנים. אני לא הייתי דואג לכך. הלא גם ה"זקנים" לא יהיו אנשי חרות או מפא"י או רפ"י. אם זה יהיה נתן, או רטוש, או אנוכי – כל אחד מסכים אתך שיש לגלות ולהפעיל ולהלהיב

אנשים חדשים ולגבש אותם לכוח הוגה ומכוון ומשפיע על התהליכים ההיסטוריים של המדינה.

אני גם מפחד שזוהי אשליה לקוות שיתגלו צעירים שיהיו מוכנים לעבוד באותה המסירות וההתלהבות כמו שאנחנו, למשל, עבדנו בשנות הארבעים באמריקה. אין כאן הקבלה כלל וכלל. אנחנו עבדנו גם בשעת חירום שלא הייתה כמוה וגם היינו מגויסים בפעילות מהפכנית מובהקת: מהפכה כפולה ומשולשת: שחרור הארץ, גיבוש עם על רקע של הצלת עם. המטרה והמצב הנוכחים אין להם כמעט ולא כלום עם התקופה ההיא. נכון שהמטרה שלנו היא גם עכשיו מהפכנית – אולם אין בדעתנו להשתמש באמצעים מהפכניים, אלא באמצעי חינוך וגיוס דעת הקהל. על כן אפשר יהיה אולי לגייס אנשים שיהיו נלהבים ומסורים במובן שאהבת הבצע לא תרעיל את נפשם, ושיהיו מוכנים לעבוד לא באותם התנאים שעיתונים כמו 'הארץ' או 'מעריב' מציעים. שהם יהיו מוכנים לקבל משכורת הרבה יותר קטנה מאשר עיתונאים אחרים מקבלים. אולם אפשר לצפות רק הקרבה חלקית ומוגבלת – וגם זה יהיה נס באקלים המטריאליסטי המושחת השורר בארץ.

3) בה במידה שאני חסיד נלהב של עיתון יומי, אינני מאמין ביעילותו של שבועון. זה קשה מאוד להסביר, אולם בכל זאת אנסה. עיתון יומי לכשלעצמו הוא כבר פעולה פוליטית בעלת חשיבות יוצאת מן הכלל (כמובן, בתנאי שהעיתון מעניין ורציני – מבחינת תוכן). לשבועון אין סגולה של מעש מדיני. מבחינה של תוכן ומערכת, הרבה יותר קשה להוציא שבועון מאשר עיתון יומי – מאז ומתמיד גרסתי ככה ולא שיניתי את דעתי. עיתון יומי דורש תגובה מיידית, ספונטנית, על כן זה מכריח לחשוב גם במהירות וגם לעניין. אין זמן להתחכם. בתגובה מיידית וספונטנית יש אלמנט של דרך: זה משאיר רושם, מעורר עניין וויכוח, והעיקר זה מכריח את הגורמים השולטים במדינה להתחשב בזה, להגיב, להתקף, להתגונן, להצטדק.

שבועון אפשר להחרים, להתעלם ממנו, לעבור עליו בשתיקה – ולא חשוב אילו פצצות תהיינה בתוכנו. זוהי הארץ וזו טבעה הפוליטי. את ה'אתגר' (של נתן) לא הזכירו אף פעם אחת בכל שנות קיומו בשום מקום – לא בעיתונות, ולא בכנסת, ולא בשבועונים. אינני אומר שעיתון שלך יהיה יותר מעניין ויותר פרובוקטיבי, אולם אינני חושב שזה ישנה את המצב. אפילו את 'העולם הזה' החרים ממנו ציבורית, ורק כאשר אורי אבנרי נבחר לכנסת החרם הורד, אולם אז גם השבועון שלו הפסיק להיות מה שהיה (מחוץ לפורנוגרפיה).

חוץ מזה בארץ כמו בארצות הברית אין אווירה לשבועונים. (ז"א לעיתונים

המוקדשים להבעת דעות (journals of opinion). בניו-יורק, המרכז התרבותי של ארצות הברית, אין כמעט שבועונים בעלי השפעה פוליטית (להבדיל משבועונים של אינפורמציה כמו 'טיים', 'לייף', 'ניוזוויק' וכו'). ה'ניישן' וה'ניו-רפליק' עדיין יוצאים לאור, אולם התפוצה שלהם היא קטנה מאוד ונשארה סטטית במשך חמישים שנה. בצרפת המצב הוא כמובן אחר. שמה השבועונים, או לכל הפחות כמה מהשבועונים, כמו 'נובל אובסרוטר' הם גורמים פוליטיים וחינוכיים חשובים. ישנם עשרות ועשרות אלפי אנשים, בעיקר צעירים, המחכים בקוצר-רוח לכל גיליון חדש של השבועון החביב עליהם. אולם הארץ, כמו בהרבה דברים אחרים, דומה לאמריקה ולא לצרפת. וכנראה שגם בצרפת התנועה היא לכיוון האמריקאי ולא להיפך: ה'אקספרס' של סרוואן-שרייבר, שהיה שבועון לוחם בעל דעות, הפך לשבועון הדומה בצורתו ל'טיים', ובתוכנו ויתר, הייתי אומר יותר מחמישים אחוז, על האופי המקורי שלו.

יש עוד סכנה: אשליה עצמית במשך זמן ארוך. כאשר תוציא שבועון תהיה לך הרגשה כאילו אתה יזמת פעילות מדינית חשובה, ואין קנה-מידה להעריך מבחינה מעשית עד כמה ההרגשה הזו היא מוצדקת או לא, והזמן יעבור. ואין הרבה זמן.

4) אינני חושב שהרעיון להוציא את העיתון 5 פעמים בשבוע הוא בריא, אף על פי שהנימוקים שלך הם נכונים. אולם עיתון יומי צריך להיות עיתון יומי – לפי שגרה ומתכונת מסוימות. אחרת זה לא רציני. בכל שבוע יחשבו שהעיתון הפסיק לצאת, או שקרה פנצ'ר ושום הסברים לא יועילו. זה ייקח חודשים (במקרה הטוב במיוחד) עד שיבינו ויאמינו שזה בכוונה. ובינתיים זה יביא נזק לתפוצה של העיתון במשך ימי השבוע. אולי אפשר להוציא את העיתון במוצאי שבת במקום ביום שישי, אולם בתנאים של הארץ אינני חושב שזה אפשרי מבחינה טכנית, וחוז' מזה, זה רק יוסיף רוגז קיצוני נוסף על כל שאר המחלוקת שעצם הופעתו של עיתון כפי שאתה מתאר לעצמך עלול לעורר בין כה וכה.

כמובן שאני יכול גם לטעות בכל האנליזה שלי. כתבתי לך מה שכתבתי בכדי לעורר את תשומת לבך לקשיים בכוח, ולא כדי לבקש ממך, חלילה, שתקבל את דעתי. אולי אתה צודק ותפעל כראות עיניך ודעתך כי טובים. אני אגב לא מבין למה עצם בירור האפשרות צריך לעלות בכמה עשרות אלפי לירה. על מה אתה מתכוון להוציא את זה?

5) לעת עתה אין לך מה לדאוג בקשר עם ניסוח הדברים הנוגעים לוועד או לליגה למען השלום, מכיוון ששום דבר לא זו, ובשבילי זה רק בזבוז זמן.

אין לי אפילו מה לדוות: פשוט שום דבר לא קרה מאז ארוחת הערב אצל צבי. כמו כן שום דבר לא יצא ממאמציו של פיילר. הוא מרגיש קצת נבוך ורוצה להיפגש עם שנקמן, ונילסן וקריגר וגברת קרים. אולי זה רעיון טוב, אולם התרומה שלו במסגרת כזו תהיה צנועה מאוד.

6) נתן החליט להדפיס את מכתבי אליו על "השמאל החדש" וביקש ממני להבריק לו תוך יומיים באם אני מתנגד. הוא גם הסביר לי שאינו רואה סיבה עקרונית למה שאתנגד. אף על פי שאינני מאושר מכל העניין, אני בכל זאת לא טלגרפתי לו, גם בכדי לא לצער אותו וגם בגלל זה שבאופן יסודי הוא בטח צודק שאין סיבה עקרונית להתנגד לפרסומו. אולם אני לא מאושר מכיוון שכתבתי מכתב ולא מאמר. מאמר הייתי כותב אחרת גם מבחינה של המבנה וגם מבחינת רציפות הארגומנטים והגיונם. כתבתי לו על כך, אולם אני מניח שהוא מסר את זה כבר לדפוס. אינני חושב שזה חשוב מאוד לכאן או לכאן. ל'הארץ' אינני מעונין לשלוח מאמר אחד. הסברתי את זה לשוקן שבאם הוא מעונין בי, הוא צריך להתייחס אליי כאל תורם קבוע, אף על פי שייתכן שלא אכתוב דווקא בכל שבוע, ושאינן הם מוכרחים להדפיס כל מאמר שאני שולח לו. אולם הסידור שהיה לי פעם אתם לא היה לרצוני: כאילו בכל פעם הייתי צריך לעמוד במבחן. בשביל בחור צעיר זה אולי בסדר. בגילי זה קצת קשה. דרוש בשלום אסתי.

שלך

בידידות ובנאמנות

21 בפברואר 67

מרלין היקר,

קיבלתי את מכתבך עם תגובותיך ביחס לעיתון. אני מסכים לרובם של דבריך, אולם איני רוצה להסכים מתוך אופטימיות עיקשת שאין אנשים. אי אפשר להגיע למסקנה זו ברצינות לפני שמחפשים. ומכיוון שבחוג שלך (ושלי) אין, הרי אין כל הוכחה שבארץ אין, כי אנו נמצאים בחוג צר של בני גילנו ומעמדנו, ולא עשינו לא אתה ולא אני, ולא אף אחד אחר ככל הידוע לי, לחפש אנשים בקרב המוני העם כאן. אמנם קשה להגיע אליהם אולם

צריך לנסות, ובוה תשובתך על מה אני אוציא כעשרים אלף לירות בטרם אדע אם יש עיתון. מכיוון שלנסות לחפש אנשים זו פעולה כשלעצמה, ובוה אני רוצה להתחיל. אני בהחלט לא אגש להוצאת העיתון באם אין אנשים חדשים. אין אני מוכן להתחיל במה שיש, מכיוון שאיני משוכנע שיש די סיכויים להצלחה. איני רוצה ביטחונות או ערובות, אולי אני רוצה סיכוי סביר. נתן, או רטוש, הם סיכוי סביר ביותר לכישלון ולא להצלחה. אני מצטער על גילוי לבי, אולם הן כבר התרגלת לכך. אתה זה דבר אחר, עליך, כפי שכתבתי לך, אני בונה הרבה, כי סתם אנשים חדשים אינם שווים כלום. נחוצה מזיגה, ולזה יש אתה ויש אני, ואתה יותר חשוב ממני מכיוון שאתה כותב: ואם כי אולי אתה צודק שאני יכול לכתוב במקצת מפעם לפעם, הרי איני איש כותב ואתה כן.

ובכן מדובר הוא בריכוז חוג של אנשים מסביב לכמה רעיונות כלליים ורחבים, ומסביב לצורה לבמה רצינית של ליבון דעות ושל פעולה של דעות, שכבר יש וזו תהיה מטרת העיתון – תחליף למפלגה. אולי זה לא בא בחשבון, אבל נראה. בינתיים נולדה המפלגה החדשה של XXX. והוא נורא מבוסס, וכעת בוודאי לא אראה אותו או אשמע ממנו חודשים מרובים, אם כי ייתכן ויבוא לחפש תוכניות פעולה, כשם שבוודאי יבוא אליך. אני חושב שמפלגה זו תפטר (אולי) את האמביציה האישית של XXX להיות חבר כנסת. זה טוב עבורו ולא מזיק לאף אחד, מכיוון שהוא בחור מוכשר ואנו עם עני ואביון בכישרונות. אחרת זה לא מעניין. אם אתה בדעה אחרת, אני מציע לך לחזור לכאן בהקדם ולהצטרף. [יש] להם צורך זועק להדרכה ולרעיונות. ייתכן והם יישארו בגח"ל וייתכן שהליברלים יצטרפו לאנשי חרות וינדו אותם. כשם שבזמננו כבר הצליח לעשות "עסק" עם מפא"י כשערי ואני עזבנו את חרות. לגבי דידי אין הבדל. אולם אם ל-XXX יהיה מזל (שהוא יחשוב לאסון גדול) והליברלים ינדו אותו, כי אז אולי בהכרח הוא ו-XXX וכו' יוכרחו להקים משהו. אחרת הם סתם יהיו כמה עסקנים וזה הכול. אני אומר לך את כל זה מכיוון ש-XXX מכבד ומוקיר אותך מאוד, ו"יקנה" ממך רעיונות אם אתה מוכן להיות ספק שלו. אני לא.

קראת בוודאי ב'טיימס' על עניין 'בול'. איני רוצה לכתוב על כך מכיוון שלא הייתי רוצה שהצנזורה תעכב מכתב זה (היום קיבלתי צ'ק מאפי בלוך, וזה נפתח ע"י הצנזורה הרשמית כמובן). אני החלטתי להקים מחדש את האגודה לזכויות האזרח שהקמתי כאן ב-1950, אותה אם אפשר או חדשה. זה איננו דבר מלהיב אולם הוא חיוני, כמו חנין בארץ בה יש מלריה. זה ייקח זמן ומאמץ. דיברתי עם שוקן ואמנון רובינשטיין, ומחר אני רואה את שניהם

(לחוד). עובד בן-עמי הצטרף בטלפון, איני חושב שתהיה לי בעיה לגייס כמאתיים אנשים חשובים לעניין בכדי שיהיה להם משקל ובכדי שהממשלה תצטרך להתחשב באגודה, כמובן תלוי גם כמה עורכי-דין חשובים יהיו מוכנים להצטרף ולנדב את שירותם כשנזדקק לו.

אני אולי אצטרך לנסוע לאירופה לשבוע ימים בקשר עם איזה עסק שהוצע לי מאמריקה. מסופקני אם אגיע לאמריקה, פשוט איני רוצה לבוא שוב לזמן קצר. ואם אגיע הפעם זה יהיה לשבוע, לא יותר, כי איני רוצה להפסיק כאן מה שהתחלתי. אבל בכל זאת יש סיכוי קטן שנתראה שם. אודיע לך או אתה יכול לשאול את ג'רי במשרדי (אגב תשמח לשמוע שהוא איך שהוא מרוויח כסף. בכל אופן לעת עתה, כי השוק באמת היה חזק). קיבלתי היום מכתב מליצי וחזק מצבי קוליץ. אענה לו. ברור שלא יצא דבר מהניסיון אתו. חבל, כי בשינוי קטן הוא יכול להיות לעזרה רבה, כי הוא השקיע הרבה מרץ ושנים לטפח יחסים עם כל מיני אנשים, אבל כנראה זה רק טוב בשביל דברים חסרי ערך.

נתן הדפיס את המאמר שלך, זה לא חשוב, אולם לא כדאי, הם סטריליים, ואיני חושב שאסוציאציה אתם עוזרת. אני בהחלט לא חושב שהיה זה בטעם טוב לפרסם את הקומפלימנטים השמנים שאתה רגיל לחלק לאנשים, לפחות צריך היה לפרסם רק את החלק הכללי של מכתב שהיה טוב מאוד, כפי שכתבתי לך, ושכדאי היה שיראה דפוס כמאמר במקום אחר.

הוא שלח לי רק השבוע כל מיני חשבונות טלפון שלך. שילמתי את שלי ונתתי לעקיבא נוף את שלו. הוא אומר שהוא רק בא לשם לעיתים. אם לא אכפת לך, כתוב לו שאתה נזקק לדירה, והוצא אותו משם. איני רואה למה זה נחוץ לך באמת, חוץ מזה בכדי להשתמש בה. לעיתים גם אני הייתי מעוניין ועודי מעוניין, חשבתי שאין לו מקום לגור בו. אם זה לא מפריע לך, תבקשו להעביר לי חזרה את המפתח. אולם הייתי רוצה לבדוק קודם את הבית, הוא לא עשה עליי רושם חזק ביותר הבחור הזה, והייתי רוצה לדעת שהכול בסדר עם הדירה.

אגב, אני מחפש ובוודאי אמצא בקרוב משרד ריק ואני אהיה זקוק לריהוט, נא אמור זאת לשרה ווקר ולג'רי, והבא זאת בחשבון, כי הן אני אהיה "תושב חוזר" ותהיה לי רשות להביא לכאן גם רהיטי משרד וגם ציוד, ואולי אתה תכין איזו מין רשימה של מה שכדאי להביא לכאן. מקווה שאתה מרגיש בכי טוב, ודרישת שלום חמה לווינונה,

שלך בברכה

הלל היקר,

אינני יודע אם מכתביי מהווים תרומה כל שהיא להבהרת העניינים. אולם מכיוון שאתה עונה לי באריכות אני מניח שכדאי להטריד אותך בהמשכם. (1) בקשר לאנשים עבור העיתון. לא אמרתי שצריך להתחיל בהופעתו מתוך ההנחה או המסקנה שאין אנשים אחרים, חדשים וצעירים. להיפך, אמרתי שאני מסכים אתך שהם קיימים אי שם ב"רחבי" הארץ. אולם אינני רואה איך אפשר להגיע אליהם, למצוא אותם ולגייס אותם, אלא על ידי פעילות. הפעילות היעילה ביותר היא כמובן עיתון. אם אתה יוצא לרחוב עם חליל בפך ומשמיע את המנגינה שלך, יש סיכויים שאי-אלה אנשים שצלילי הפזמון שלך ערבים לעיניים יצטרפו אליך וילכו אחרך. אולי זה לא מוכרח להיות העיתון. אולם לא ברור לי עדיין על איזה "חליל" אחר אתה חושב. שוב פעם הנך כותב שתוציא כעשרים אלף לירה בניסיון לחפש אותם, אולם לא גילית לי במה יהיה הניסיון: איך תעשה את זה. על אף היותי בחשכה אינני חושב שיש סיכויים רציניים שהניסיון יצליח. הלא אתה אינך מחפש אנשים פרופסיונליים. אתה מחפש אנשים שיחשבו ברמה זו או אחרת כמוך, שיגיבו פחות או יותר כמוך, שיבינו את המצב בערך כמוך. איך אפשר לבדוק את כל זה בלי בירור, בלי ויכוחים, בלי הסברים פרלימינריים? האם אתה מתכוון לעשות את זה על ידי שיחות אישיות? אפילו אם זה היה אפשרי, מנין תיקח "כתובות"? עם מי תשוחח? אני מניח שגיבשת במוחק שיטה והייתי מעוניין לדעת מהי.

כפי שאמרתי לך בפעם הקודמת וגם הפעם, אני מסכים אתך שבטח ישנם כוחות כמוסים שהיו באים בחשבון בשביל העיתון ובשביל הפעולה שלך בכלל. יחד עם זה אין צורך להגזים עד כדי יצירת מיסטיקה. אף על פי שמבחינת הרעיונות שלנו הארץ היא מדבר שממה, מבחינה של משיכה וריכוז כישרונות הארץ איננה אדמה בתולה. יש כמה שטחים, ובעיקר בשטח העיתונות, שאנשים צעירים ומוכשרים צפו מעל פני השטח. עיתון 'הארץ' הוא אחד הריכוזים הללו. רוב האנשים במערכת הם גם צעירים וגם כישורניים – באופן יחסי. הזכרת את אמנון רובינשטיין (הוא אגב כישורני מאוד-מאוד), אולם לא רק הוא. הייתי אומר ששוקן הצליח למשוך אליו לכל הפחות כתריסר עיתונאים צעירים ומוכשרים. ולא רק 'הארץ' אלא גם שאר

העיתונים היומיים הבלתי מפלגתיים. ככה שאנו יודעים פחות או יותר מי הם ומה הם. אינני אומר שאין אחרים. כמובן שיש. אולם מה שמדאיג אותי קצת זוהי הגישה המיסטית של: "אנו נמצאים בחוג צר של בני גילנו ומעמדנו, ולא עשינו לא אתה ולא אני, ולא אף אחד אחר... לחפש אנשים בקרב המוני העם כאן". זה מזכיר לי קצת את הסיסמה הרומנטית של "הליכה אל העם" בקרב האינטליגנציה הרוסית (בעיקר סטודנטים) בסוף המאה שעברה. אינני חושב שתנועת ה'נארודובצ'ים' הצליחה הרבה בחיפושיה. לי אין ההרגשה שעל אף "גילי ומעמדי" אינני יודע מה נעשה בארץ, מה הם כוחות האדם בה. זוהי עדיין ארץ קטנה מאוד ופחות או יותר נהירין לי שביליה לא רק הטופוגרפיים אלא גם האנושיים. אני מכיר קצת את הבוהמה יושבי 'כסית' (לא רק בתל-אביב אלא גם בבאר-שבע) ו'קליפורניה'; את האחים קינן, בועז עברון, הקבוצה של 'אתגר', של 'העולם הזה', של 'בול', של מועדון ה'צוותא', את המועדון של הסינמה הניסיונית, את אנשי ה'ניו אאוטלוק', את הכמעט קומוניסטים של 'מצפן', את המשמרת הצעירה של מפ"ם, את חוג האוניברסיטה העממית של הקיבוץ הארצי בגבעת חביבה, את ועד הנוער הישראלי לאחוזה יהודית-ערבית. את הצעירים של מכון שילוח של אוניברסיטת תל-אביב; את האנשים שמוציאים את 'פרוודור' (הם צעירים). ה'סמינריון הפרלמנטרי' (קיסרי הצעיר – אגב חסיד נלהב שלך), את אנשי הליגה נגד כפייה דתית. אני אפילו מכיר כמה ערבים אינטלגנטיים צעירים והרשימה עדיין איננה מלאה. כמובן שישנם אחרים שאינני מכיר וצריך לחפש אותם, אולם בלי אשליות. אין חולשה יותר גדולה מאשר אשליות, בעיקר כאשר מתכננים פעולה כה רצינית וכה קשה כפי שאתה עושה את זה בימים אלה.

מה שמדאיג אותי במיוחד זהו הממד שקוראים לו זמן. אני מתכוון גם לזמן היסטורי וגם לזמן אישי. משתי הבחינות לא נשאר הרבה זמן. כל שנה יכולה להיות בת חשיבות מכרעת.

(2) אין זה בטוח שיש מפלגה חדשה. לעת עתה יש פילוג או כמעט פילוג. מה יהיה גורלו של תמיר והקבוצה שלו לא ברור לי ועוד פחות ברור לו. ההתנגדות לבן אליעזר איננה מהווה עדיין מצע ולהיות קורבן של תככיו של בן אליעזר לא מהווה פעילות. חוץ משני הדברים הנ"ל אינני רואה עדיין שום חידוש ושינוי. אינני חושב שיש טעם להצטרף אליהם. מה ששייך לי, יצאתי מפעילות מפלגתית ב-1951 והחלטת לבי הייתה שזה לצמיתות. אינני חושב שיש סיכוי לשינוי החלטתי. לספק להם רעיונות גם כן אי אפשר, מכיון שלא קיים "הם" מבחינה רעיונית – לא רק בפועל אלא גם לא בכוח. הגוש החדש

הוא מאוחד כל זמן שהאמוציות רותחות, אולם כאשר יעבור הזעם והסערה של ההתקפות האישיות תשכן, יישאר מעט מאוד חיובי וקונסטרוקטיבי שיאחד אותם. אז הגוש ידמה יותר למקהלה שבמשל של קרילוב: "ליעביד, ראש דאשטיוקא" – אחד ימשוך למעלה, השני למטה והשלישי אחרנית. יהיה מעט מאוד משותף בין XXX, נגיד, לבין אלטמן ושוסטק, או בין ערי לבין האחרים, וחוזר חלילה. על כן יהיה קשה מאוד להיות ספק של רעיונות לגוש באם רוצים בתפקיד זה או לא. כמובן שאני יכול גם לטעות ואולי האנשים השתנו. אולם אני מסופק מאוד.

3) שמחתי לשמוע שהחלטת להקים מחדש את האגודה לזכויות האזרח. זה דבר טוב ומועיל. אולם לצערי גם בנקודה זו אינני חושב שאני מסכים להערכתך ש"זה חיוני, כמו חנין בארץ שיש לה מלריה". אולי יותר חשוב מחנין (ואני חלילה אינני גורס שאין צורך לרפא את החולים) הוא להשמיד את מקורות הפרייה והרבייה של היתושים הגורמים לקדחת. לליגה עבור זכויות האזרח יש תפקיד מרומם ומכובד במדינה המושתתת על חוק. מדינת ישראל מושתתת על חוק רק למראית עין. היסודות של המדינה הם חוסר חוק (ולא רק חוקה) מובהק. ענייני אישות, ילודה וקבורה הם מחוץ לחוק. הם נחרצים לפי ההלכה הרבנית באם האזרח רוצה בזה או לא. כל זמן שלא תהיה הפרדה בין דת ומדינה כל האזרחים היהודים בארץ יישארו מחוץ לחוק בשטחים הנ"ל. ולא רק בשטחים הנ"ל. אפילו יהודים דתיים נמצאים מחוץ לחוק, אלא אם הם דתיים אורתודוקסיים. לעומת זה היהודים הדתיים הרפורמיים נרדפים על אמונתם ואפילו אינם יכולים להתכנס לבית כנסת משלהם בכדי להתפלל לאלוהים. נטורי קרתא נמצאים מחוץ לחוק מכיוון שאינם מכירים כלל במדינה, והקיבוצים נמצאים מחוץ לחוק (עם בתי משפט עצמאיים) מכיוון שהמדינה מכירה בהם. כמובן שכל הערבים בישראל נמצאים מחוץ לחוק – נושלים את אדמותיהם, מפלים אותם לרעה בכל מישורי החיים במדינה והם אפילו אינם בחזקת אזרחים בדרגה שנייה. כל זמן שלא יהיה שלום עם המדינות השכנות לא רק ערביי ישראל אלא כל האזרחים יישארו, בכל אופן בכוח, מחוץ לחוק. על כן תופעה כמו מאסרם ומשפטם של עורכי 'בול' איננה סטייה מהחוק – שאינו קיים – אלא תופעה המאפיינת באופן יסודי את חוסר החוק במדינה. המדינה עדיין מקיימת את חוקי החירום של המשטר המנדטורי שנוסחו והתפרסמו באורח אדמיניסטרטיבי נגד ה"טרוריסטים" שהאנגלים הכריזו עליהם כעל פושעים מחוץ לחוק. כל זמן שלא תהיה חוקה, כל אזרחי המדינה יישארו מחוץ לחוק.

אם רואים את המצב האנדרלמוסי הזה באור זה, הליגה למען זכויות האזרח עשויה אמנם לעשות דברים טובים, מועילים מאוד, הומניטריים מאוד, אולם באופן יסודי אינני רואה איך היא תוכל לשנות איזה שהוא דבר.

יחד עם זה יש סכנה. מבצע שכזה עלול לגייס את כל זמנך, מרצך ומוחך. ויותר שהליגה תצליח יותר, זה עלול לספוג אותך. והשאלה היא האם זה כדאי?

אמנם אני בטוח שכל זה ברור לך לא פחות מאשר זה ברור לי, ובאם אני מרשה לעצמי לספר לך דברים כה בנאליים, אני עושה את זה מתוך כוונה לאשר את ספקותיך והיסוסיך אתה. על כן אני מקווה שלא תתרעם עליי יתר על המידה.

(4) פרסום מכתבי ב'אתגר' לא מדאיג אותי. ביקורת על הפטפוטים שלהם. וזה על אף הקומפלימנטים לנתן ולעיתון שלו. אגב, אינני מסכים להערכתך שהעיתון איננו מעניין. אתה פשוט אינך רגיל עדיין לדיאלקטיקה הישראלית. כאשר תתרגל, תמצא בו עניין בכמה מישורים – בעיקר במישור הפסיכולוגי, ולא רק של הכותבים אלא גם של הקוראים ואפילו של אלה שאינם קוראים את 'אתגר'. באם אני מצטער במקצת על פרסומו של המכתב, זה בגלל היותו בלתי משוכלל. בתור מאמר הייתי כותב אותו אחרת. אף על פי שנתן מפציר בי כמעט כל הזמן לכתוב בשביל העיתון שלו אני סירבתי, וזה בגלל שתי סיבות: אחת – בכדי לא להזדהות, ושנית מכיוון שאינני חושב שיש לעיתון השפעה רצינית על איזושהו חוג ציבורי בארץ (רק פעם אחת נעניתי לבקשתו וכתבתי מאמר ארוך מאוד ויסודי מאוד על ז'בוטינסקי, וזה אגב היה אחד הדברים המהנים ביותר שכתבתי בימי חיי).

(5) אנסה להעביר לך את הדירה. אולם זה קצת מסובך. ראשית מכיוון שתמיר (יותר נכון פיקל ממשדרדו) מטפל זה כמה חודשים עם בעל הבית שלי בקשר עם העלאת שכר דירה ותוך הדיונים הוא שילם לו את שכ"ד הדירה מדי חודש בחודשו. (מ־70 ל"י ששילמתי בזמן האחרון בעל הבית דורש 168 ל"י. בסופו של דבר כנראה שהם יגיעו למקח השווה בסכום של 140 ל"י. כשנכנסתי לדירה שילמתי רק 16 ל"י). לא הייתי רוצה לכתוב לו בטרם שגמר סופית עם בעל הבית. אני מקווה שזה ייעשה תוך שבוע-שבועיים. אחר כך אני אבקש ממנו שיחזיר לך את המפתח. אני מקווה שתמצא שם את הדירה במצב תקין.

(6) כמובן שאני אסדר כאן את העברת כל מיני רהיטים ארצה, כאשר

תחליט על משרד. אני גם אטפל בסוכנות העברה. אני קצת מומחה לכך. יש
הבדלים עצומים במחירים בין אחד לשני.
אם הנך עומד באמת לבוא הנה נא להודיע לי בהקדם האפשרי.
כאן אין חדש. ממש שום דבר. צבי התנדף כליל. אותו הדבר עם פיילר.
אלא שלזה האחרון יש קצת טענות שאינני מבין בדיוק את טעמן.

שלך
בידידות נאמנה

March 1st, 1967
Mr. Bernard Postal
National Jewish Welfare Board
145 East 32nd Street
New York, N.Y. 10016

Dear Mr. Postal,

Mr. Merlin forwarded to me your letter of January 23rd, as well as copy of your letter to him of January 30th. A copy of this letter will go to Mr. Merlin.

If I may suggest, I believe you can best achieve what you are looking for through a meeting with Mr. Merlin, since you are both in New York, and take some notes not only on what actually happened on May 14th-15th but generally on the background and the role that the Hebrew Committee of National Liberation played in the events which culminated with that day.

I also plan to be in New York sometime this coming May, and if you will contact me at my New York office – HA5-4550 – I shall be glad to get together with you.

Here in Israel there has been a deluge of memoirs by some of the people who were really in the center of things, and by some who endeavor to magnify their rather small contribution to the events. Generally these books have been written from a narrow partisan as well as personal point of view, with the facts taking a very definite back-seat.

The Hebrew Committee of National Liberation and the worldwide organizations supporting it disbanded voluntarily soon after the independence of Israel, as we have always proclaimed we will do (an event, by the way, quite unique in Jewish history and unfortunately not followed from that day by a single Jewish organization, many of which are continuing their meaningless, wasteful or even damaging existence to this very day). Whether right or wrong, we have as individuals a rather

nauseating reaction to the unanimous distortion and personal histories which appear by all camps, and have written nothing about the events surrounding our work, which were as exciting and basically important as they were controversial.

It is therefore that much vital material on the subject of your book has been hitherto unpublished in book form, and much of it is even totally unknown. The only way I know of making it available to you is in conversations with Merlin and myself.

In a more technical sense, I spent the night of May 14th aboard a British owned DC-3 plane which a member of the Hebrew Committee, Alexander Rafaeli (now a leading manufacturer in Israel), managed to charter from a British company for an urgent "business trip" to Palestine. The plane left Paris about 10 p.m. on the 14th, and after stopovers and delays in Rome and Athens made a nearly impossible but perfect landing on the short strip of Tel Aviv's Dov Landing Strip on the afternoon of May 15th (Haifa was still British controlled, and what is now Lod Airport was in Arab hands). The field's radio was bombed out by an Egyptian bombing earlier that day, and after landing we were told by the Hagana commander of the field that he had his single anti-aircraft gun aimed at us, and only at the last minute realized we might be a friendly plane (the Egyptians used similar DC-3s for their bombing earlier that day).

The main reason for my trip was a fulfilment of a long and often repeated public pledge. Once at a heated debate with a group of leaders of American Zionists summoned by the late Rabbi Stephen Wise to try and dissuade us from some of our "extreme activities" and challenging our authority to act, Rabbi Wise thundered "Mi Samcha" (biblical for "who authorized you"), and I answered that we were fighting for the sovereignty of the Hebrew nation and that on the day of its independence in Palestine we shall be there, whereas Rabbi Wise will remain an American clergyman belonging to the Democratic Party, as

Rabbi Silver will remain an American clergyman member of the Republican Party.

The trip of May 15th, 1948, fulfilled the pledge. It was also true in predicting the actions of the two late rabbis. Unfortunately, it is also true that today, 19 years later, the dead hand of yesterday still rules, and the confusion as to what Israel really is and what is its relationship to the "Jewish People" the world over is in my opinion still a major problem which hampers Israel's healthy development, both spiritual and physical, and is largely responsible for the fact that after 19 years it is still at war with all its neighbors.

Every good wish,

Sincerely yours
P.H. Bergson-Kook

מרלין, רק כמה מילים לשלוח לך את הקליפינג. השם הזה אומר לי משהו ואיני זוכר, אולי נילסון מכיר אותו? כדאי להתקשר אתו. אני גם שולח לך העתק המכתב אם כי זה בוודאי לא חשוב, אולם העניין הזה של העבר שלנו הוזנח יותר מדי על ידינו ואינני מבין אפילו למה.

חדשות אין. מצב רוח רע. בגלל המצב כאן, בגלל חוסר המעש. העניין של XXX זה דבר מת. מה נשמע אצלך? שלחתי לקוליץ העתקי מכתבים לאבן. תראה אותם אולי.

אתמול מלאו שלוש שנים למותה של בטי.
כתוב.

שלום רב לך,

תודה עבור מכתבך, לא מיהרתי לענות מכיוון שסוף-סוף חליתי גם אני במין גריפה משונה, ללא חום, אולם מאוד לא נעימה. והיום לאחר שחשבת שכתבתי הבראתי, הרי זה שוב חזר בצורה של איבוד קול כמעט מוחלט לגמרי. הייתי אצל רופא מומחה והוא אמר שזו דלקת שתסתדר אחרי כמה ימים של אנטיביוטיקה, אולם שחויץ מזה יש לי משהו כרוני במיתרי הקול, וזה נכון, מכיוון שאני מרגיש שאין לי שליטה גמורה על קולי זה כמה שנים. אתה זוכר את הרופא בניו-יורק ערב מסע ההרצאות שלי ברחבי אמריקה, שאמר לי שלא אדבר בכלל ואם אדבר אשאר צרוד לתמיד. אולי הוא לא היה כל כך משוגע כמו שחשבת.

אני חושב שההתכתבות שלנו בחודש האחרון היא דווקא כן פורייה, בכל אופן אני מוצא את מכתביך מעניינים מאוד. אני קצת סובל מחופש כתיבה בגלל ההרגשה שמכתביי נפתחים ע"י צנזורה (שניים נפתחו מפני שהיו בהם צ'קים) ובאופן פסיכולוגי זה מקשה לי לכתוב, הן יש לי קשיי התבטאות בכתיבה בין כה. אגב כדאי שבכל מכתב תזכיר אם קיבלת את מכתבי הספציפי, בכדי שנדע שהם בכל זאת מגיעים.

אני הייתי מעוצבן בשבועות האחרונים בגלל חוסר התזונה אצלי, אפילו בעניין הוועד לזכויות האזרח לא זו כלום. והנה בימים האחרונים, אולי בגלל מחלתי שאפשרה לי להרהר בדברים בפרספקטיבה שונה, נתברר לי, שאם כי הזמן לוחץ, הרי אין הוא לוחץ עד כדי כך, ושאני בכל זאת לומד כאן כל הזמן, אמנם לא למדתי דבר חדש זה שבועות, אבל אני משתרש בידיעותיי. אני מבין גם יותר טוב למה כולם כל כך מאוכזבים ולא מאמינים שאפשר לעשות משהו, פשוט לא מאמינים שיש מישהו המעוניין לעשות משהו, ושמוחץ לסיבות המוצהרות אין לו כוונות אחרות. הדבר המכביד עליי בעניין זה הוא שזה אינו עניין של פוליטיקה, ואפילו לא של ציונות, זה עניין של אופי לאומי רקוב, שנובע מהיהודי של שלום עליכם והצלחותיו ביריד, ונדמה לי שאתה סיפרת לי עליו לראשונה. בכל אופן אתה בטח יודע זאת (הוא מדווה תמיד את ההיפך ממה שקרה, בכדי שכולם יהיו מאושרים). הנה הנהלת חברת 'לפידות' מינתה עורך לחקור וללמוד למה אני רוצה לקנות מהם את 'ישראל נגב', איפה הטריק ומה היא באמת כוונת. והרי הם בעלי 'ישראל נגב' והם יודעים בדיוק שאינה שווה כלום, ואני הוא שהסברתי להם שיש לה איזה שהוא שווי כחברת ציבורית אמריקאית, ואני הוא שהסברתי להם שבתור מייסד החברה אני רוצה שמניותיה יהיה לאפס, ושהאחים באקלי הקתולים האנטישמיים עשו אותו הדבר כשהם יצאו מהארץ עם פאן ישראל שלהם. לא מאמינים וחסל. לא מסוגלים להבין אדם בעל כוונות טובות ותו לא. אותו הדבר בשטח הציבורי, ברור להם שאני רוצה להיות חבר כנסת או להידחק איך שהוא להיות מאכער באיזו שהיא מפלגה או ממשלה, ולכן הן הדרך שאני מציע לא טובה, וחץ מזה מה יצא מזה להם. נפגשתי בשבוע שעבר עם כמה סטודנטים (חוג של 8 איש שכבר מקיים דיונים כלליים ביוזמתם הם), ולאחר חצי שעה של שיחה ראיתי לפני ורסיה שונה של הפרצופים של מרכז חרות משנות ה-1950, וממש נבהלתי. אולם אלה היו סטודנטים שכבר פעילים בגופים שלהם ולכן הם כבר עסקנים באותה המתכונת של הוריהם. הלכתי לשמוע את "פרלמנט הסטודנטים" בת"א. הפרופסור (ועוד למדעי המדינה) שהרצה דיבר על רמה של שמש בית כנסת בעיירה, אלא שהוא היה צבוע נוסף לזה. והסטודנטים ממש גמגמו דברים שטחיים חסרי תוכן וטעם. אני מצרף לך העתק של מאמר על הרצאה של סמית (אגב, מיהו, מנין הוא הופיע, האיש האינטלגנטי הראשון והישר באותו הזמן שקראתי בעיתונות כאן). הסיכום, אם כי אין בו הרבה חדש, הוא מבהיל במקצת. נא תרגם זאת ותראה לשנקמן ולפיילר, ולמי עוד שתרצה. שיפסיקו להגיד שאתה פסימיסט. אם יהיו בארץ עוד כמה פסימים כאלה,

כי אז נושענו, מכיוון שמבלי שידעו את המצב לאשורו, הן אי אפשר לעשות דבר. ואם אמנם ידעו את המצב כי אז אני מלא אופטימיות שאפשר לעשות כל מיני דברים לשנותו מן הקצה אל הקצה.

אגב, כתבתי לשנקמן וביקשתי להיפגש אתך ועם וואלי ולראות מה אפשר לעשות. אני מקווה שזה יצא לפועל. קיבלתי מכתב ארוך מפיילר, הוא פשוט לא יודע מה לעשות. אם שנקמן משתמט ממך בקש את נילסון לזמן את הפגישה, אם גם הוא לא קיים, תן לפיילר לנסות. הוא אומר שאתה ביקשת אותו לא להתקשר עם שנקמן. יש לו חוש בריא בכל אופן בהשוואה לקולין, שכנראה אמר לו שאני הלכתי לראות את אבן בכדי לקבל רשות לפעולת ועד השלום של קולין, ופיילר חושב שזה ביטול זמן, אז הוא הרבה יותר טוב מרוב האנשים.

היום 9 במרס, הקול שלי טרם חזר. ואני מתחיל קצת לדאוג, מכיוון שאין לי שום מחשבים או שום סימפוטמים אחרים, סתום כמעט ולגמרי אין קול. אם לא יסתדר מחר בבוקר אלך לרופא אחר, קצת יותר מודרני.

ה'ג'איש אובזרוור' של קמחי כנראה ייסגר, התירוץ הרשמי היה סירוב להרשות לו לפרסם אינטרוויו של אותו סמית שמאמרו מצורף. אני אנסה להיפגש עם סמית זה, מיהו? האם אתה יודע משהו עליו? חבל שקמחי אינו בן אדם (זה מתוך הנחה שהוא לא השתנה, מה אתה יודע עליו לאחרונה? ואני זוכר אותו מלפני עשרים שנה רק), אחרת אני חושב שאפשר היה אולי להתקשר אתו ולקחת את העיתון ביחד ולפרסמו בעיתון בלתי תלוי מהציונים והממשלה. אני אכתוב לווכסנברג שייפגש אתו, מה אפשר להפסיד.

אגב דינה הכט נמצאת כעת בלונדון, האם כתבה לך? היא נסעה עם חברה ושלחתי אותן לווכסנברג והוא מתפעל מאוד משתייהן.

עניין הדירה שלך לגמרי לא חשוב לי. אני סתם חשבתי שזה לא טוב להשאיר אותו בידי עקיבא נוף. אולם אם זה בטיפול משרדו של תמיר שיהיה כך, מקווה שהכול בסדר.

לא ברור לי מתי אבוא לניו-יורק. ייתכן מאוד שעוד בסוף חודש זה, אבל אז זה יהיה לזמן קצר. טרם החלטתי מה לעשות בקיץ. אסתי רוצה ללכת לפנימייה באירופה ואם זה יסתדר (ואני בעד זה) אז ייתכן ואעבור לירושלים או אפילו לת"א באם תימצא דירה מתאימה.

בסופו של דבר, אני ממש איני עושה כלום, אולם זה לא מרגיז אותי כל כך יותר. סתם לעשות מבלי כל סיכויים לאיזו שהן תוצאות מה הטעם. מוכרחים לשמור על חוש ריאליות ופרופורציה. הנה XXX משוכנע שהוא עושה אלוהים רק יודע מה, ואני חושב שהוא סתם מתטפש. היות והוא

חושב שהוא בונה משהו, והיות והוא חושש ממני כמתחרה, הוא הפסיק לבלבל לי את המוח וזה טוב, מפני שלא היה נעים לי לסרב לו סתם לדבר ו"להתייעץ", ערי אמר להם שיש להם שתי אפשרויות, אחת זה להיכנס למפלגה הליברלית, ושתיים זה ליצור תנועה חדשה לגמרי ולהזמין אותי לעמוד בראשה. על כך הם החליטו להזמין את רוני הכט, אברהם וינשל ואותי ל"ועדה מדינית", ו-XXX אמר לי זאת בטלפון חצי ברצינות וחצי בהלצה מכיוון שלא נעים לו. עכשיו שמעתי ברדיו שהם עומדים להכריז על סיעה עצמאית בעוד כמה ימים, זה אולי ייתן להם קצת חיים בהכרח, אולם כלום. בגין אידיוט, אם הם יישארו חצי בגח"ל הם מחוסלים מאה אחוז, אם תהיו בחוץ אז רק 90%. אבל זה באמת לא מעניין.

מספיק, וכאן הפסקתי וגמרתי רק היום, 11 למרס, ובינתיים חזר קולי כמעט לגמרי, ומחר אלך לרופא לראות מה עם הצד הכרוני שבדבר. אמש הייתי אצל גידי והיו שמה כמה מחבריו שהם כעת אנשי הגוש החופשי, ונתתי להם באבי אביהם בגלל זה שהם לא מייצגים כלום ואפילו לא מנסים לומר כלום. כשזה יגיע לתמיר ובוודאי עוד יגיע מסולף, יהיה לי עוד שונא נוסף, לא שאחד פחות או יותר משנה משהו.

הייה שלום
שלך, בברכה

Dear Hillel,

I received your short note (not dated) and the copy of your extremely interesting letter to Postal. I am having lunch with him next Friday. I never saw Julius Stolman's ad nor did I ever meet him. I phoned Nielsen but he is out of town and will be back only next Monday. The papers revealed (New York Times March 5) that the African-American Institute got its budget covered by a fund (millions of dollars) from C.I.A. What seems to make the transaction even more complicated and embarrassing is the fact that the Baird Foundation through which the money was channeled is a phony outfit, and as far back as March 1959 the New York District Director of the Internal Revenue decided to revoke the Baird Foundation's tax-exemption. It's a complicated business and I don't want to burden you with details. If I am mentioning it at all, it is because I am little bit worried about his other transactions and I hope the Institute is not going to be involved. You remember Sholem Aleichem's story about Napoleon in Kassrilevke.

I have seen that Mendes France's friends started to publish a monthly called "Après-Demain" (after tomorrow). I like the title, and perhaps the paper you are planning should be called something like this, though I am not sure whether in Hebrew "makhartayim" does not sound somewhat ridiculous.

At long last I mobilized my courage and phoned Matilda Krim (against Nielsen's advice, who suggested to wait until she will call me). She was quite friendly and I am seeing her Thursday (a week from tomorrow) – she explained that she cannot do it earlier.

Kolitz emerged again on the surface. He saw a couple of times Foster and together with him also a man by name Herman

(I believe) who is in this country on behalf of Aba Eban with a similar task that Zvi has in mind. According to Kolitz he got Herman's (not to confuse with the Ambassador) O.K. and as a result Foster is interested to cooperate actively. I don't know what all this means, except that I have my grave doubts about the meaning and the validity of such an O.K. Anyhow, next Monday there will be another meeting with Foster and this time I shall participate. After the meeting I shall write to you what transpired.

Did you make any headway with your project about the daily paper? How much time do you allocate to yourself for clarifying its feasibility? From your letters I understood that you allocated 20.000 pounds for the purpose of finding out. I believe that no less important than the money is the time element.

How were your meetings with Shoken and Amnon Rubinstein. The latter is an extremely intelligent and talented man. He is worthwhile cultivating. He is probably the most brilliant journalist in Israel and expresses, almost always, right ideas – often I find in them affinities with our own way of thinking.

I also think that it may be worthwhile for you to contact Professor Ghinossar (Achad Ha'am's son). What I heard from him and about him he is an interesting man with a great deal of common sense. And since I am at it, perhaps it might also be worthwhile to talk to Professor Levontine. Of course they are not "young", but as I have written to you in my last letter I approach the problem of generations without mysticism.

Cordially

P.S. I hate to write to you about it, but I am afraid I must ask you to deposit in my bank, if possible, one thousand pounds. Before I left I made some commitments and there is no money in my account.

שלום רב לך,

איני זוכר אם הודעתך שהעברתי אלף ל"י לחשבונך כבקשתך. אולם אני מתאר לי שהבנת שהדבר נעשה. האם קיבלת מכתבי עם קטע העיתון על הרצאתו של סמית במכון ויצמן? אני הרגשתי לא טוב יותר משבועיים, "גריפה", "וירוס" או השד יודע מה זה, אולם אצלי זה היה בלי חום ומאוד מטעה, אפילו כשלא היה לי קול בכלל והרופא אמר שלא ייתכן שאין לי חום כי יש דלקת קשה, לא היה חום בכלל. סוף-סוף אני מתחיל להרגיש קצת יותר נורמלי, אז כעת לאסתי יש אותו דבר אבל אצלה זה עם הרבה חום, כך שיש תקווה שתוך כמה ימים זה עובר וחסל. בקי גם הייתה קצת לא בסדר אבל היא כבר בריאה.

לכל זה אומרים יש השפעה גם על מערכת העצבים, וייתכן שבגלל זה הרגשתי עוד יותר רע לגבי כלל הדברים כאן. ברור שלא התקדמתי באינץ' אחד, ושלמעשה מלבד תקופת התאקלמות (כמה זמן אפשר להתאקלם?) איני עושה דבר בעל ערך כל שהוא. ייתכן ובקשר עם איזה דבר עסקי אבוא לניו-יורק בימים הקרובים, אבל זה לא תלוי בי. אם לא, אז איני יודע מתי אבוא. אם כי אני רוצה לבוא לשם ולעשות שינוי יסודי בחברה, כי במצב הנוכחי אני יותר מדי חושב ודואג ויודע על הנעשה שם, ואין לזה טעם. איני יודע אם שמעת שידדי ורדי שוכב בבית חולים בניו-יורק עם התקפת לב, הוא ב'מאונט סיני'. אם אתה יכול לחשוב על איזה ספרים מעניינים, הוא אוהב רומנים היסטוריים, גש לבקרו בשמי והבא לו את הספרים. אולי ספרו של המלך חוסיין יכול לעניין אותו. הוא קיבל את ההתקפה בניו-יורק בה התעכב בדרך מז'נבה לדרום אמריקה.

XXX באו רשמית כביכול להזמין אותי להצטרף ל-XXX באיזה תפקיד שאני רוצה. אמרתי להם שאיני יודע מה זה XXX, ושגם הם לא יודעים. הצעתי להם שאני מוכן להיפגש אתם ועם ערי ו-XXX לשיחה פרטית על בעיות מדיניות. אני חושב שזה ייתן להם קצת תוכן אולי למה שהם עושים. לעת עתה הם כמו ילדים המשחקים "בית". שמם בעיתון כל יום, אולם הכול על דברים טכניים האם יהיו בסיעת גח"ל או לא, באילו תנאים וכו'. לאחר השיחה אתי XXX הלך ישר לאיזו אספת סטודנטים והכריז שם ש-XXX היא מפלגה (זו הפעם הראשונה שהוא אמר ברור שהם לא חרות). אולם 'הארץ', שם קראתי את הדבר, לא אמר דבר על תוכנית המפלגה. הם זקוקים לעזרה

כחולה לחמצן, לדעתי לא יצא מהם דבר וחבל. אם אני יכול בלי להסתבך לעזור להם לגבש כמה רעיונות אולי זה טוב, אבל יש לי הרגשה שזו טעות, ושאני צריך בכלל לא לקיים אתם שום קשר מלבד פרטי. אבל גיד, שהוא בחור מצוין ולגמרי א־פוליטי, פשוט לא מבין את העניין והוא ממש נפגע אישית מזה שאני לא אתם. יכול להיות שאקיים אתו לבד כמה שיחות. XXX למעשה לא בטוח אם הוא רוצה או לא רוצה בשיתוף פעולה אתי. למעשה הוא בטח לא רוצה.

מה נשמע אצלך, איך הייתה (אם הייתה) הפגישה עם מטילדה, והאם ואלו בצרה בקשר עם התעמולה עליה כתבת? כתוב יותר על זה כי אני פשוט לא עקבתי אחרי כל העניין. מג'רי תוכל לברר אם אני בא או לא. הרבה אנשים שואלים עליך כאן ומתעניינים בשלומך, כנראה שאתה חסר להם.

הייה שלום וכל טוב לווינונה
שלך בברכה

22 למרס 1967

קיבלתי את מכתבך שהתחלת לכתוב ב־8 למרס וסיימת אותו ב־11. כמו כן קראתי את ההעתיקים של חליפת המכתבים שלך עם אבא אבן. טוב עשית שכתבת אליו ברורות ובצורה חד־משמעית בכדי שידע על מה מדובר. אחרת היה חושב שאתה מבקש ממנו משרה במשרד החוץ. מעניין שבמכתב התשובה שלו הוא משתמש במליצה "לבוא בעול הפעילות הציבורית", משמע שצריך ללכת בתלם, תחת העול שלו, והוא־הוא יהיה המדריך. בפסיכולוגיה שלהם שום דבר לא השתנה.

כאן הייתה פגישה עם פוסטר בה השתתף גם פיילר (זה היה אצל קולין בבית ויהודה הלמן היה היוזם כנראה של הפגישה). במידת־מה פוסטר היה הפתעה נעימה עבורי, לא בגלל זה שאני חושב שדבר־מה מעשי ורציני יצא מזה, אלא שהוא מדבר כבן אדם אינטליגנטי ופיקח ולא כמו ציוני, אפילו לא כמו איש הוועד היהודי־אמריקאי. הוא לא מבין למה אנו מתכוונים אלא בקווים כלליים מאוד ומעורפלים מאוד. מתוך זהירות לא רציתי להסביר לו

בפגישה הראשונה את דעותיי ובעיקר ניסיתי לבדוק האם יש לו איזה שהן דעות ומה הן. הוא לא גילה הרבה, והרושם שלי הוא שפשוט אין לו דעות אולם הוא מוכן לשמוע ולהבין. מבחינה מעשית הוא מכיר הרבה אנשים חשובים ובאם הוא איננו סתם מתיימר אזי באמת יש לו קשרים טובים, והביע את נכונותו לנצל אותם עבור ועד למען השלום באם הוא יבין בדיוק מה זה. לא גיליתי עדיין אצלו צביעות או רצון רע. כמובן שאוכל להתבדות. קבענו פגישה שנייה אצלו ליום שישי שעבר שאליה הייתי צריך להכין נוסח של "קונצפט פילוסופי" כדבריו. אולם למחרת הודיע שלא יכול לקיים את הפגישה מכיוון שדבר-מה בלתי צפוי צף מעל פני השטח. הוא עדיין לא קבע מועד אחר לפגישה ואינני יודע האם יקבע בדרך כלל. באם דבר יקרה אודיע לך בהקדם.

(2) הייתי צריך להיפגש עם מטילדה קרים ביום חמישי שעבר אולם היא גם צלצלה והתנצלה שלא יכולה לקיים את הפגישה, מכיוון שידידים שלה משווייצריה הגיעו פתאום לניו-יורק והיא מוכרחה לארח אותם אצלה באותו ערב. אני אראה אותה היום.

(3) ניסיתי כמה פעמים להתקשר עם נילסן בכוונה להיוועץ בדבר פגישה עם שנקמן, ולשאול אותו האם הוא מכיר את ג'וליוס סטולמן מ'המכון העולמי', אולם הוא לא ניגש לטלפון, ואולי הוא באמת לא היה במשרדו כאשר צלצלתי. בכל אופן הוא לא החזיר לי את שלושת או ארבעת הטלפונים שלי. אני אנסה שוב פעם היום. באם לא אוכל להשיג אותו או באם הוא אינו מכיר את סטולמן או שלא ירצה להתקשר אתו, אנסה לכתוב לסטולמן ולבקש ממנו פגישה. זה בטח יהיה איבוד זמן לבטלה, אולם זה לא יהיה דבר חדש אצלי. זהו בדרך כלל הכול מה שאני עושה עכשיו.

לשנקמן אינני רוצה לצלצל יותר, מכיוון שהוא אמר לי בפירוש שהוא יתקשר אתי והיה לי ברור שהוא איננו רוצה שאטלפן לו יותר. זה איננו דבר של רגישות יתרה, אלא אינני חושב שזה כדאי. אחרי הפגישה עם מטילדה קרים אראה אם כדאי להזמין לישיבה את נילסון, שנקמן, פיילר (ואולי קריגר – הוא עכשיו בחוץ-לארץ) לישיבה משותפת (אני אגב תרגמתי את המאמר על הרצאתו של חנוך סמית ושלחתי העתק לשנקמן ופיילר. אינני יודע מי הוא, אלא אני מניח שהוא אמריקאי, לא שמעתי עליו לפני כן).

(4) כנראה שה'ג'ואיש אובזרוור' יוסיף להופיע בתור בולטין של הפדרציה הציונית באנגליה. בכל זאת כדאי להתקשר עם קמחי. הוא עיתונאי מוכשר מאוד ומוכן פחות או יותר להסתדר עם מי שיאפשר לו להוציא את השבועון שלו מחדש (תחת שם אחר), אולם זה די מסובך. קודם כול

מפני שהוא בעצמו איש יקר וידרוש משכורת גבוהה מאוד. שנית, השבועון שלו היה מעניין בעיקר בגלל סידור שהיה לו עם כמה כתבים בריטיים בארצות ערב, שמסרו לו בעילום שם ידיעות על המתרחש בעולם הערבי וזה עלה הרבה כסף. רוב הידיעות היו ללא ערך, מקצתן בדויות ומכולן הוא היה עושה מדי שבוע בשבוע מטעמים לפי הטעם והקו הביצועיסטי של שמעון פרס. ובכל זאת היו בכתבות הללו גרעין די ניכר של עובדות והערה נכונה. השבועון שלו, למשל, ידע חודשים למפרע על הקשר של האחים המוסלמים נגד נאצר. וזוהי רק דוגמה אחת. חוץ מזה הוא היה מקבל טקסטים מלאים של נאומים ושל מסמכים שלא היו מופיעים, עד כמה שזה ידוע לי, בשום עיתון אחר. אולם העיקר הוא שהשבועון היה עולה הון תועפות. לי נדמה שהגירעון היה בערך מאה אלף דולר לשנה, ובכדי לכסות גירעון זה קמחי קיבל כסף מכמה מקורות: א. הפדרציה הציונית, ב. הסוכנות היהודית, ג. מהתקציב הסודי של משרד הביטחון וד. מאנשים פרטיים, ביניהם מאחיו העשיר של שמעון פרס.

לי נדמה גם שלא כל הגורמים שהביאו למשבר ולפיטוריו של קמחי צפו מעל פני השטח. המשבר לא נבע רק מהריב בין אשכול ושמעון פרס, אלא כנראה שגם אבא אבן היה מעורב באינטריגה. אבא אבן היה בלונדון לפני שפורסם המאמר נגד שפירא, ויש אומרים שהוא נתן את הסכמתו לכך. וזה לא רק בגלל יחסים אישיים בתוך הממשלה מאידך והערכתו החיובית של השבועון מחד, אלא גם בגלל זה שאבא אבן רוצה להבטיח את מקומו ואת "חזקתו" במקרה שאשכול יודח ושתהיה ממשלה חדשה בהשתתפותה של רפ"י. למה אני מספר לך את כל זה? מכיוון ששמעון פרס, אבא אבן ואחרים מעוניינים לאפשר לקמחי להוציא את השבועון שלו, ואולי אפשר לבוא אתם לידי הסכם שאנחנו נשתתף בזה, בתנאי שתיתן לנו האפשרות להביע את דעותינו באופן חופשי, כמוכן בהגבלה של מקום ולא בהגבלה של חופש ביטוי. אולם כפי שאמרתי לך זה די מסובך, והאפשרות של איזה שהוא הסכם עסקי הוא קלוש מאוד. בכל אופן זה טוב שכתבת לווכסנברג. הוא יכול אולי להיות מעוניין להיות מו"ל. אולי גם לאשתו של וכסנברג יש אמביציות עיתונאיות (היא גמרה בית ספר לעיתונות). חוץ מזה אולי כדאי שתשוחח על זה עם שמעון פרס. מה אתה יכול להפסיד?

5) הייתה לי שיחה עם פוסטל. איום ונורא! בשום אופן הוא אינו מסוגל להבין שאין אנו רוויזיוניסטים ושהפעולה שלנו באמריקה לא הייתה פעולה רוויזיוניסטית ישירה או מוסווית. כאשר הסברתי לו שאנחנו (הוועד העברי

לשחרור האומה) דרשנו להכריז על רפובליקה עברית של ארץ-ישראל ושלחצנו על הארגון לעשות את זה יחד, ו"א גם בארץ וגם בגולה, הוא שאל אותי: מי היו הרוויזיוניסטים בארץ-ישראל שהביעו את הדרישה הזאת? ניסיתי להסביר לו שאתה אף פעם לא היית חבר במפלגה הרוויזיוניסטית, ושאיני עזבתי את המפלגה ב-1958. אינני חושב שדבר-מה מכל זה חדר להכרתו. הוא רצה לדעת את שמות הנציגים שלכם ב'ועד הלאומי', ואלה שחתמו על הכרזת העצמאות. בכל אופן זה טוב שכתבת לו את המכתב המעניין שלך, ואני חושב שהוא ישתמש בזה.

6) אינני חושב שהסיכויים של תמיר הם טובים, בכל אופן לא לאורך ימים. לו הוא היה לבד, בלי גוש ובלי שני חברי כנסת אחרים, אולי מצבו היה יותר איתן. הוא היה יותר חופשי לחשוב ולהחליט על צעדיו. הוא היה יכול יותר בקלות להצטרף לאחת המפלגות הקיימות. בסופו של דבר 'הגוש החופשי' הוא יותר נטל כבד מאשר נכס. בכל אופן לא שמעתי ממנו כלל וכלל מחוץ למברק מאחותו שאכתוב מאמר עליו. היא הודיעה שמכתב נמצא בדרך אולם אני אף פעם לא קיבלתי אותו. אולי אני אכתוב לו בימים אלה ואנסה להביע את דעתי, אף על פי שזה די קשה נוכח המצב הפסיכולוגי בו הוא שקוע עכשיו.

7) עברו עליי חודשים קשים מאוד ולא כתבתי לך, פשוט בכדי לא להטריד אותך בצרות שלי. וינונה הייתה חולה כמה חודשים והיא צריכה לעבור שני ניתוחים רציניים. אחד הוא להוציא את כיס המרה שלה וגידול שלה – בקצה העליון של החזה, איפה שהצוואר מתחיל. שטיינברג מאמין שאין זה סרטן (ואני מאמין לו שהוא באמת חושב ככה). ביקשתי את שטיינברג לא לספר לה על הניתוח השני, ככה שהיא חושבת שיש לה צורך רק בניתוח אחד. הבדיקות לקחו הרבה שבועות וזה עצבן אותה נורא, נוסף לכאבים שהיו לה בתור תוצאה של מחלת המרה. היו לה שלוש התקפות תוך שלושת החודשים האחרונים, בערך בהפסקה של חודש מהתקפה להתקפה. שטיינברג אומר שזה סימפטומטי. שני הניתוחים אינם תכופים והיא תיכנס לבית החולים בערך בעוד חודשיים-שלושה. יעשו לה את זה בבת אחת.

מחוץ לעצבנות גם אני חליתי כמה פעמים מווירוס, אולם לא שמתי לב ולא הלכתי לרופא. וזה עבר.

הצטערתי לשמוע על זה שלא הרגשת טוב. אינני חושב שאתה צריך לדאוג בקשר עם מיתרי הקול שלך. זה שום דבר רציני. אני סובל מזה כבר הרבה שנים ושטיינברג אומר לי שלא צריך לעשן הרבה. אולם, כפי

שאתה יודע אני מעשן כל הזמן. בכל זאת, זה תמיד עובר כאשר נעשה יותר חם.

מזג האוויר כאן הוא מפלצת שאין כמוה. היום ירד שוב פעם שלג של 9 אינצ'ים, וכנראה שהחורף המזופת הזה אף פעם לא יגיע לסופו.

שלך

בידידות נאמנה

נ.ב. הופיע כאן ה'רבי', הוא העיר אותי בערך בחמש בבוקר ומסר לי דרישת שלום ממך. נפגשתי אתו ואינני מבין בדיוק מה הוא עושה ובשביל מי הוא עובד. כל הסיפור שלו נראה לי מסתורי. האזנתי לו שעות והוא סיפר לי דברים של אלף לילה ולילה. מחוץ לכל שאר הדברים אני גם חושב שהוא מטורף. הוא הפציר בי לתת לו את כתב היד שלי ומתוך חוסר כוח רצון נתתי לו ועכשיו אני מצטער ואבקש את זה חזרה. הוא אמר שהוא מוכרח להראות את זה לידידיו. אילו ידידים אינני יודע בדיוק.

March 24, 1967

Dear Hillel,

Jerry told me that you are arriving Tuesday. Though the background of your decision is unknown to me, I presume that it has something to do with Vardi. For my part I am, of course, very glad to have a chance to see you and talk to you. It is my feeling that this time it will be easier.

I am sending you a copy of a letter I mailed to you in Israel which will probably not reach you. I am doing it mainly because of the references to Kimchi. I think it is worthwhile for you to meet him. After all is said and done he still emerges as a man far above the common run of Zionists and professional Jews. The fact that he didn't submit abjectly to the Zionists (as XXX did, for instance, to Arie and Begin, recently) speaks for him. Of course, I am doubtful whether anything concrete will come of it, yet you stand to lose nothing while, at the same time you renew his acquaintance. (It seems to me that he is a friend and admirer of Abba Lerner).

Please cable the flight of your arrival and I'll meet you at the airport.

Cordially
S. Merlin

At long last I have seen Mathilda Krim, I was very pleasantly surprised. She is extremely intelligent, knows a lot and understands practically everything concerning the problems we are interested in. Though I was extremely favorably impressed by her, I am not sure whether she was impressed with me. From a practical point of view, she promised cooperation and we will see whether anything comes of it. She is already too much committed to too many things.

[No date]

הלל קוק ושות'

H. KOOK AND COMPANY. INC.

INVESTMENT BANKERS

54 WALL STREET NEW YORK N. Y. 10005

CABLE: HILKOOK NEW YORK

ISRAEL OFFICE:

136 ROTHSCHILD BLVD., TEL-AVIV

TELEPHONE 227656

CABLE: HILKOOK ISRAEL

מרלין היקר,

אני מקווה שהכול בסדר אצלך, ששלום לווינונה ולך. אצלנו הכול בסדר, והזמן חולף עם כל מיני טרדות כרגיל בארץ. מזג האוויר היה מצוין עם חזירי. כעת הוא גרוע ביותר, מה שאתה קורא "גשמי ברכה", ודי קר. אולם בוודאי יסתדר ויהיה חם שרב בעוד כמה ימים.

קיוויתי לשמוע ממך חדשות כי לי לצערי אין. כתבתי למטילדה קרים, סתם בכדי לקיים קשר, וכן לפיילר. אני מתאר לי שגם לך אין משהו מיוחד להודיע. טרם התחלתי לעבוד על ה"מכתב" עליו דיברנו לפני נסיעתי. אני מקווה שאתה כן עובד ושקבל ממך איזו טיוטה. אולם אני ממשיך לחשוב ולשוחח קצת עם אנשים, ויכול להיות שאני זקוק ליותר זמן להתאקלמות. אני מצרף כמה קטעי עיתון על XXX ומפלגתו...

האווירה בארץ ללא שינוי, מגזימים בכל החומרות שרואים ולא רואים בכלל את החומרות הרציניות. כיצד לפעול עוד איני רואה ברורות, ועם מי עוד פתוח. אולם איך שהוא נתחיל ונראה מה יתגלגל.

איך העניינים אצלך? מה עם הספר? מה תוכניותיך? האם אתה באמת חושב לבוא לכאן? מתי? האם קרה משהו באינסטיטוט? איך אתה מסתדר מבחינה כספית? אגב, נא היפגש עם נילסון ביחס לדברים בכלל וגם בכדי לסדר חשבון של הפרוייקטים שלו וכמה כסף יש בהם כך שתוכל להבדילם, כדאי בפקדונות הנפרדים.

אם לא כתבת, כתוב.

שלך בברכה

הלל היקר,

(1) כנראה שסוף סוף הוועד התחיל לזוז מנקודת המוות. ריקמן ראה היום את מיצ'נר והלז הסכים להיות חבר בוועד (סירב להיות יושב-הראש), לחתום על המכתב הראשון וגם על המודעה. אולם הוא רוצה עדיין לראות את הטקסט הסופי של המודעה (את הטקסט של המכתב הוא ראה ואישר את תוכנו, ככה שאפשר להוציא אותו). באם ריקמן לא ישמע ממנו עד מחרתיים, אפשר יהיה גם להדפיס את המודעה. באופן טנטטיבי היא תופיע ביום ד' הבא ואני תקווה שלא יהיה פנצ'ר.

(2) סוף סוף יש גם טקסט של מודעה. הכרחתי את רטנר לשבת אתי יום שלם ועיבדנו טקסט (אני מצרף אותו בזה). אף על פי שאין אני מאושר עדיין מטקסט זה, הוא בכל זאת נראה לי מכמה בחינות:
א. יש בו משמעות ורציפות רעיונית בין חלקיו השונים.

ב. הוא מבטא, ככה נדמה לי, את התזה העיקרית – הזדהות עם האינטרסים האמריקניים. ההזדהות הזאת מתבטאת גם באופן ישיר וגם בכל מיני אימפליקציות.

ג. הוא קובע את העובדות ומציע הצעות.

ד. והעיקר הוא סופי במובן זה שאנו רואים בו כדבר סופי ומוכן לדפוס.
אני מקווה שזה גם יראה לך, על אף פגמיו.

(3) אני מצרף בזה את שתי החוברות. בגלל בלבול המוח הרב המדפיס ערבב את הצבעים ועשה את החוברת של הוועד כחול וזו של האינסטיטוט ירוק. אולם אינני חושב שזה אסון. להיפך, אני חושב שבדיעבד החוברת של האינסטיטוט יצאה יותר סולידית.

(4) הייתה כאן התפרצות של רות בישופ עם שנקמן בגלל המשכורת וההוצאות שלה, ובעיקר בגלל ההסדרים של "ההוצאות הקטנות" (פטי קש). אני ניסיתי להרגיע אותו והסברתי לה שמה ששייך להוצאות הקטנות אין הבדל בין מה ששנקמן דורש ובין מה שהיא רוצה, וביקשתי ממנה לצלצל אליי ולהגיד לה שאין היא מתנגדת להסדר שלה. אולם היא לא רצתה, וכעבור חצי שעה בערך הוא צלצל והסכים להצעת ההסדר שלה. הוא פשוט נכנע להיסטריקה. מה ששייך למשכורת שלה והיקף ההוצאות היא הסכימה לחכות עד שתחזור. אין צורך בלבול לך את המוח על פרטי העניין. חבל רק שהיא כה עצבנית. אם יש לך סבלנות כתוב לי על התרשמויותיך.

מטילדה נסעה לאירופה ותחזור בעוד שבועיים בערך. גם פטמי נסע
ויחזור בסוף החודש. זה מפריע לתוכניותיי, אולם אין תרופה לכך. אנסה
לעשות אי-אלה דברים גם בהיעדרם.

שלך בידידות נאמנה

8 לאוגוסט 1967

הלל היקר,

מחרתיים תהיה מודעה ב'ניו-יורק טיימס' (ביום ה' 10 לאוגוסט). הטקסט הוא
זה ששלחתי לך בתיקונים קטנים שנעשו לפי הצעותיהם של ריקליס ורטנר.
מינצר נותן את המודעה ועשה את ה-Layout אחרי שרטנר ואנוכי הגשנו לו
הצעה, אולם היה משבר – בעיקר של יוצרים אצל ריקמן: עורכי-הדין של
ריקליס אמרו שאסור לבקש תרומות במודעה כל זמן שאין Incorporation.
אולם התהליך של ההרשמה ייקח לכל הפחות 10 ימים ואולי שבועות. ריקמן
אמר שאתה השארת לו הוראות לא להתחשב עם העניינים הפורמליים, ובכל
זאת להכניס קופון ולבקש תרומות. על כן הוא ידע מה לעשות. אני לקחתי על
עצמי את האחריות במובן זה שנכניס את המודעה בלי לבקש תרומות. ואני
מקווה שלא תתרום יתר על המידה. אחרת היה נוצר שם מצב של חוסר פעולה
ושל אכזבה אצל כולם, בעיקר אצל ריקליס שרצה מאוד שתהיה מודעה. בסופו
של דבר הוא משלם עבור זה (חמשת אלפים דולר). חוץ מזה מצדו של ריקמן
לא היו מחזיקים מעמד יותר. ריקמן השיג אצל ריקליס חדר וטלפון, ושמה
נהיה לעת עתה. הכתובת הרשמית של הוועד עד שאתה תחזור.

מינצר לא רק עושה את הנקודה אלא גם מחזיר את ה-15%. זה בסך
הכול. אני עובד על כמה תוכניות בשביל האינסטיטוט ואני מקווה שדבר-מה
יצא. בהזדמנות אודיע לך פרטים.

הרפ"י כנראה הפסיד את משרתו ומבקש להתקשר עם האינסטיטוט. לא
כדאי לכתוב לך על זה. אינני חושב שההצעה שלו היא רצינית ואפילו היא
רצינית זה יצטרך לחכות עד שתחזור.

שלך בידידות נאמנה

שמואל מרלין

הלל היקר,

אני תקווה שהגעת בשלום ושדברים כבירים ונפלאים מתגלים בפניך. אם יש לך זמן, נא כתוב את רשמך. האם אי־אלו דרכים לשלום ויציבות הולכים ומתגבשים? מה בסופו של דבר הממשלה רוצה? מה הן מטרותיה? לאן פניה מופנות? האם יש סכנה של וייטנאמיזציה בגדה המערבית וברצועה?

כאן השארת לי ירושה איומה ואינני בטוח האם אני יודע איך לטפל בה. לתמהוני הרב ריקמן לא מבין שום דבר, או יותר נכון הוא מבין את ההיפך ממה שניסית להסביר לו. בסופו של דבר הוא קומביניציה של ציוני ופרו־רוסי, ובתנאים הנתונים אני הפכתי לאנטי־רוסי, ז"א אני מנסה להסביר לו את השקפותיך. הוא מעסיק איזו שהיא בחורה שבכל יום מביאה טיטה חדשה של מודעה והטקסט שלה לא שווה שום דבר. אפס גמור. זה גוזל המון זמן – יותר מאשר חצי יום. אני כמעט מיואש. המודעה של רטנר, שבזמנו לא נראתה בעיניי, נראית לי עכשיו יצירה אמנותית וכלילת השלמות. אני צלצלתי לרטנר וביקשתי ממנו לבוא מחר בבוקר, ואולי בכל זאת נסכם איזה שהוא דבר. צריך להיות די זהיר עקב העובדה שדוברינין מתייחד עכשיו עם גולדברג (במטרה להגיע לאיזה שהוא מקח השווה). אתה בטח קראת על זה בעיתונות. כמובן שכל זה בטח מסך עשן בכדי להרוויח זמן ולהתבסס במזרח התיכון ואת כל זה יש להסביר.

אני אודיע לך על ההתפתחויות. אני מנסה לעשות עכשיו דבר בקשר עם האינסטיטוט שאולי ייתן לנו פרסומת. לא כדאי לכתוב לך על כך בשלב מוקדם זה.

דרוש בשלום משפחתך היקרה. אסתי עובדת כאן יפה מאוד ודורשת לשלומך.

שלך בידידות נאמנה

שלום מרלין,

אני מקווה שהכול בסדר אצלך ושלא כתבת סתם מפני שאין לך חשק. כאן יש הרגשה שלא יודעים מה שנעשה בעולם, בכל אופן לי קשה להתרגל לעת עתה, ובעיקר קשה לדעת מה נעשה במדיניות הישראלית דווקא כאן. כלומר לא הישראלית כי אם הנוגעת לישראל. אודה לך לכן אם תוכל לכתוב לי מין סקירה מפעם לפעם, פשוט אינפורמטיבית על הנעשה בעיתונות האמריקאית והצרפתית, בייחוד בנוגע לישראל.

מה נעשה במכון? ואיך אתה מסתדר עם כסף? מה הייתה ההתרשמות של פטמי מנסיעתו. והאם אתה מתכוון לכנס איזו אספה קטנה או יותר גדולה בכדי שיוכל לדבר גם בפני אנשים אקדמאיים וגם אולי בשביל כמה אנשי כסף. אולי תשוחח על כך עם שנקמן?

אני איני עושה דבר. אני גר בבית קלאוזנר ברחוב הקוצר כפר שמריהו, זוהי הכתובת. הטלפון הוא (באם מישוהו נוסע לכאן) 932-713, הבית הוא די זיפתי ואני מחפש איזה בית לקנייה (ואהיה בעל בית ככל הבורגנים הסוציאליסטיים כאן), איזה פקיד לשעבר כאן רצה למכור לי את ביתו, אבל הוא רוצה חצי מיליון לירות, וסירב לדבר אפילו על סכום סביר. כאן יש "בום" כלכלי, וטירוף דעת או חוסר דעת מדיני. אני עוסק בבנותי, ורק מחרתיים תתחיל לעבוד מנהלת משק הבית שלי הקודמת ואז בכל זאת אולי אתחיל לראות מישוהו אם כי איני יודע לשם מה.

אני אנסה לארגן כאן מכון דומה למכון שלך. וכן אקים כאן משרד של נציג שבוודאי יהיה ערי, ואז אפשר יהיה לעשות שיתוף פעולה בין שני המכונים.

סלח לי על המכתב המשונה, אבל אני עייף והמכונה שבורה. היום הוצאתי את מכוניתי מנמל אשדוד. חבל שלא יכולתי לראות היום את "שר הקליטה" וסגן ראש הממשלה. אגב כל מה שעושים כאן זה בחירות ומדיניות פנים. אני מקווה שזה לא כך בצבא. אם אתה יכול כתוב.

שלך בברכה

הלל היקר,

קיבלתי את מכתבך מ־13 דנא וזה כמה ימים אני שובר לי את הראש מה לכתוב לך. אתה מבקש ממני סקירה אינפורמטיבית על הנעשה בעיתונות האמריקאית והצרפתית בקשר עם המצב במזרח התיכון. אולם מה אני יכול לכתוב לך שאינך יודע מהעיתונות הישראלית, שבדרך כלל היא מפרסמת הרבה פרטים ממה שמופיע בעיתונות העולמית. חוץ מזה הפלישה של צ'כוסלובקיה תפסה את המקום הראשי והמרכזי (גם באיכות וגם בכמות) בעיתונות הצרפתית, והמזרח התיכון נדחק לקרן זוית. בכל זאת לפני שבועיים בערך היו כמה ידיעות, רשימות ומאמרים על מצב מסוכן שנוצר על הסואץ כרמזים שהרוסים ציוו על נאצר להתחיל בפרובוקציות בכדי להסיט את דעת הקהל בעולם מתעלוליהם בצ'כוסלובקיה. לפי המקורות הללו הרוסים גם שמו על נאצר את התפקיד להגן על רוסיה ב"עולם השלישי", בעיקר בוועידה של ה"עולם" הזה שטיטו מארגן עכשיו, ושיתקיים בעוד כמה חודשים באדיס אבבה. תמורת זה הרוסים כאילו הבטיחו לנאצר לשלוח עוד אווירונים וגם טילים (קרקע־קרקע) ובעיקר להתחיל בקמפיין מדיני של איומים על ישראל, במטרה להכריח אותה לסגת מהשטחים הכבושים כמעט ובלי תמורה רצינית. כנראה שיש גרעין של אמת (לכל הפחות) בידיעות הללו, מכיוון שהיום התפרסמו שתי ידיעות מדאיגות מאוד: אחת על הודעה של איומים על ישראל שהתפרסמה במוסקבה; והשנייה על "הצעת שלום" רוסית שנמסרה לג'ונסון בכוונה לקבל ממנו את הסכמתו. מה שמדאיג במיוחד הוא שג'ונסון כנראה עשה את הנאום שלו בוועידת בני־ברית אחרי שכבר קיבל את ההצעה הרוסית אז – בעשירי לספטמבר – אני פשוט לא הבינתי מה קרה: כל העניין היה בשבילי עטוף מסתורין. הוא הופיע בוועידה באופן פתאומי מבלי שחיכו לו, מבלי שאיש ידע על כך עד הרגע האחרון. לא היה מובן לי למה היה צריך לצאת בנאום שלכל הפחות לאוזני ישראל והיהודים צלצל כלא ידידותי. בנאום הוא אמר שאין הכרח במשא ומתן ישיר; שישראל אינה יכולה להחזיק שטחים בכוח של כיבוש; ושעניין הפליטים צריך לבוא לפני כל סידור של שלום כולל. התפלאתי בעיקר שהוא מצא לנחוץ להגיד את הדברים הללו בפני ועידה ציונית, ובשעה שגם האמפרי וגם ניקסון עשו הכרזות פרו־ישראליות, בעיקר ניקסון. אחד הניחושים אז היה שג'ונסון רוצה להזיק להאמפרי. אני לא "קניתי" את הסברה הזאת. אולם אמרתי לעצמי שיש כאן עניין מסתורי ולא יכולתי

לחדור למקורו. עכשיו נדמה לי שהדבר נהיר לי. ג'ונסון עשה את הנאום בכדי להראות לרוסים שהוא מוכן לעשות עסקים אתם, על אף צ'כוסלובקיה. בעיקר הוא איננו רוצה לוותר על הפגישה שלו עם קוסיגין שהכינו בשביל אוקטובר. לי נדמה שגם עכשיו הוא מקווה שהפגישה תצא לפועל. לי יש החשד שג'ונסון מוכן לעשות "עסק" עם הרוסים שיכלול ויתורים על חשבון ישראל כנגד השפעה רוסית על צפון וייטנאם, שיעשו איזו שהיא מחווה בפריז שתאפשר לו להתחיל בנסיגה מדרום וייטנאם (אגב אחד הדברים המזוירים ביותר בקשר עם נאומו של ג'ונסון בוועידת בני-ברית הוא שהבית הלבן עשה את הכול שלא היה לו פרסום. בתור תוצאה ה'ניו-יורק טיימס' רק הזכיר שנאם מבלי למסור את תוכנו. פשוט השתוממתי).

בדרך כלל אני עכשיו יותר פסימי מאשר אי-פעם בעבר. הפלישה והכיבוש של צ'כוסלובקיה הייתה עבורי אולי ההפתעה הגדולה ביותר במשך שנים רבות. אני פשוט לא תיארתי לעצמי שהרוסים עלולים לעשות דבר כזה. לא פעם אמרתי לך: "הרוסים אינם אמריקאיים. הם לא יעשו פלישה בכדי להשיג את מטרותיהם. הם יעשו את זה על-ידי כל מיני לחצים". ובכל זאת הם כבשו את צ'כוסלובקיה מבלי להתחשב בשום דבר, כולל הפירוד והדמורליזציה בתוך התנועות הקומוניסטיות בעולם. מה שאני לומד מכל זה שאם הרוסים הרשו לעצמם לכבוש את צ'כוסלובקיה הם מסוגלים לעשות כל דבר אחר. וזה מה שמחריד, כאשר אני חושב על מצבה של ישראל. אני פשוט אינני מאמין שאמריקה תיכנס למלחמה עם הרוסים עבור ישראל. המסקנה שלי היא של ישראל פשוט אין זמן והיא צריכה למהר בנקיטת יוזמות פוליטיות משלה. הברירה היא בין שלום שישראל תהיה האדריכל שלו או בין שלום שאחרים עלולים ליזום ולהכריח אותו על ישראל כנגד האינטרסים החיוניים שלה. כל ההכרזות והפזמונים על זה שהערבים יודיעו שמצב הלחימה נגמר לא שווים שום דבר. תמיד תהיה אמתלה לחדש את מצב הלחימה. מה שישראל צריכה לדרוש הוא שהערבים יכריזו שהם מוותרים על המטרה שלהם לחסל את ישראל בתור מדינה סוברנית ושבשום תנאים (פרט להתפשטות טריטוריאלית ישראלית נוספת) הם לא ינקטו באמצעים צבאיים לפתור בעיות הנתונות במחלוקת בין ישראל והערבים. דרישה כזו מצד ישראל יהיו לה כמה יתרונות. ראשית כול דעת הקהל בעולם כולל באירופה ואפילו בארצות קומוניסטיות תצדד בדרישה כזו, מכיוון שדעת הקהל איננה ידידותית כלפי ישראל – בדרך כלל – פרט לדבר אחד: היא פוסלת באופן נמרץ מטרה ופוליטיקה של השמדה. שנית, בשביל הערבים זה הרבה יותר קשה להכריז מאשר להסכים למשא ומתן ישיר עם ישראל.

כל הפוליטיקה הערבית מושתתת על העיקרון שעצם קיומה של ישראל היא "אגרסיה", ושבמוקדם או במאוחר הערבים ימחו את החרפה הזאת על ידי חיסולה של ישראל באמצעים אלה או אחרים. אולם באם הערבים בסופו של דבר יחליטו להכריז שהם מוותרים על חיסולה של ישראל בתור המטרה הסופית שלהם זו תהיה מהפכה כה כבירה במנטליות ובהלכי רוח שלהם; שהוויתור הזה כשלעצמו יהווה מפנה חשוב מאוד. בכל אופן זה ייקח זמן ובינתיים ישראל תוכל לנקוט ביוזמות קונקרטיות וחיוניות לקראת פתרון בעיית הפליטים והסדר עם חוסיין, לפי התוכנית שלא פעם דיברנו עליה. אינני אומר שאני בטוח שמה שאני מציע זהו הפתרון בהא הידיעה. הצרה היא שאלה שעומדים בראש העם במדינת ישראל מעוניינים יותר בבחירות בעוד יותר משנה מאשר מה יקרה למדינה בעוד כמה חודשים.

אצלי אין חדש. שני הספרים כנראה יצאו באוקטובר ואוכל להשתמש בהם בתור מכשיר לחידוש והמשך פעולה. נדמה שנוכל למכור מספר רציני של הספרים הללו ואולי זה יחזיר לנו את הכסף שנשקיע. קיבלתי כמה הבטחות בעניין זה ואני מקווה שהן רציניות.

דיברתי עם לילי פילר בכדי לעניין אותה שתתחיל לעבוד. התוכנית שלי היא שנעבוד יחד על שלושה פרויקטים: (1) בולטין (אולי דו-חודשי) בשביל 'אמריקנס פור פיס', וזה ייתן הצדקה ועניין לקיומו של הוועד. אני עובד עכשיו על טיוטה וכאשר אגמור אשלח לך העתק וגם אנסה להראות את זה לאנשיו של ריקליס. (2) גיליון אחד של הבולטין 'מדיטרניאן סורוויי' ולהביא לידי סיכום ופרסום של האנקטה (אם אינני טועה קיבלנו כשלוש מאות תשובות).

כסף אין. אולם אני לא מוציא כסף, חוץ משכר הדירה. אין לי מזכירה ובטרם שיהיו סיכויים מעשיים להשיג כסף גם לא אקח מזכירה.

אני מקווה לכתוב לך שנית בראשית השבוע.

אני שולח לך את קטעי העיתונים של היום וגם כמה רשימות שכתבתי והעתק של מכתב לרוזנבלט. באם תהיה לך סבלנות תקרא אותם ותלמד על מצב רוחי המזופת וגם על מהלך מחשבותיי העגום.

כנראה שלא תוכל לקנות את ה"מאנה כצים". לונדון מת השבוע ואתמול הייתי בלוויה.

מה אצלך ואיך הילדות? האם יש לך אי-אלו רעיונות מה לעשות בארץ בכדי לשנות את פני הדברים?
כתוב באם יש לך חשק וסבלנות.

שלך בנאמנות

שלום מרלין,

אני מתפלא שלא שמעתי ממך כל הזמן ושלא ענית למכתבי הקצר. העיקר ששלום לך. דיברתי אמש עם משרדי ואמרו לי שדיברו אתך.

כפי שכתבתי לך, שוחחתי עם ערי ז'בוטינסקי על כך שהוא יקבל עליו להיות בא־כוח המכון בארץ ויארגן כמה דברים כאן בשמו, כמו פאנל על דת ומדינה, עליו אנו משוחחים הרבה שנים. כמו כן הוא ייקח יוזמה לארגן מכון (ישראלי) לענייני הים התיכון, שיהיה גוף דומה למכון האמריקאי אבל בלתי תלוי ממנו כמובן, כי אם מכון שישתף פעולה אתו. קיימתי עוד כמה דיונים אתו וסיכמנו והוא מוכן לקבל עליו תפקיד זה בהתלהבות. לשם כך הוא יוותר על כל ההתעסקויות שלו מלבד הפרופסורה בטכניון. הוא לא יקבל משכורת אולם הוצאותיו יכוסו, והגדולה שבהן תהיה בזה שהמכון ירכוש מכונית שתעמוד בעיקר לרשותו, כי בלי מכונית הוא לא יוכל להוציא לפועל כל עבודה, כי הוא גר בחיפה וצריך יהיה לעבוד הרבה בירושלים ות"א. אני מעריך שמלבד ההשקעה החד־פעמית במכונית זה יעלה בערך 1,500 ל"י לחודש בהתחלה, ואחר כך כמובן אם יהיו מקורות כסף אפשר להוציא הרבה מאוד וגם המינימום יעלה. ערי כתב או כותב לך בפרוטרוט.

אשמח לשמוע את הערותיך בנידון. בינתיים אודה לך אם תוכל להיכנס לקונסוליה בניו־יורק ולברר האם אפשר להגיש בקשה לשלוח מכונית לארץ בתנאי שתהיה פטורה ממסים, ומכיוון שתהיה רכוש של המכון ותשרת רק את פעולותיו, איני יודע אם זה אפשרי אבל אין מה להפסיד כדאי בהחלט לנסות. אם אין סיכויים נקנה כאן מכונית מקומית.

נא שלח לי כמה דפי נייר מכתבים של המכון, וכן חוברת אחת בדואר אוויר ובדואר רגיל. שלח כמה חוברות, כמה רפורטים על הפליטים ועל קפריסין וכל חומר אחר שאתה חושב שיכול לעזור כאן. האם אתה מעוניין למכור את הפג'ו שלך למכון, או להעמידה לרשותו? אגב תודה לך. השתמשתי במכונית כשבועיים והחזרתיה לנתן, היא בסדר גמור.

אני די מדוכא ממצב העניינים כאן, ואין לי כל מושג מה אני יכול לעשות, אבל אני בטוח ששניגות של המכון כאן זה דבר טוב והקמת מכון כאן זה דבר חשוב. אפילו אם זה יישאר הדבר היחידי שאני עושה. באם יתפתחו גם דברים אחרים הרי גוף מחקר זה דבר עוזר לכל הדעות.

הילדות ואני בסדר. אנו גרים בבית לא נעים וגם מפריע, אין בית אחר, אבל זה די קשה כי באו כמה עשרות או מאות של משפחות בעלי יכולת וזה שינה כל המצב, אחרי הכול, כמה בתים יש בכפר שמריהו? בכלל יש כאן "בום" כלכלי ועוד יותר אווירה של בום, ומצב הרוח הכלכלי הוא טוב ופורה. הקורבנות הצבאיים היומיומיים כמעט אמנם מרגיזים מאוד אבל מקבלים זאת באווירה סטואית של "אין ברירה". הצרה כמובן שיש כל מיני ברירות. הצטערתי לשמוע על מותו של לונדון. זה סיפור עצוב. אני מתאר לעצמי שלא גמרת את קניית התמונה ממנו עבורי. האם אתה יכול לדבר עם בנו על תמונה זו בבחינת דבר שהוסכם, ועל כמה תמונות אחרות באם הוא מעוניין למכור. אני אהיה בניו־יורק בנובמבר. אם לא נעים לך כמובן שכח על כל הדבר, זה לא חשוב.

הייה שלום וכתוב על הנעשה

7 לאוקטובר 1968

הלל היקר,

אני מניח שבינתיים קיבלת את מכתבי מ-25 לספטמבר. אני גם שלחתי לך בדואר אוויר אקספרס נייר מכתבים וכמה חוברות על המכון. בדואר רגיל אשלח לך היום כמה טפסים של הדו"ח על קפריסין. את הדו"ח על הפליטים וחומר נוסף של המכון תוכל לקחת בדירה שלי. החומר נמצא בארון במטבח. אינני יודע אם יש לך מפתח. אם לא, תיקח את המפתח אצל נתן. שמחתי מאוד לשמוע ממך ומערי על החלטתכם לארגון המכון בארץ. הרעיון הוא בריא מאוד ואני בטוח שבמה שאני לא הצלחתי, אתה עם המרץ שלך וכשרון השכנוע שלך ובעזרתו של ערי, תצליח, אף על פי שגם לכם זה לא יהיה קל. אולם באם תצליחו זה יוכל להוות בסיס ונקודת מוצא לדברים אחרים.

קיבלתי מכתב מערי ובאופן כללי מסר לי על הנושאים שאתם מתכוונים לעבוד. הם די מעניינים אולם הייתי מעיר על זה שני דברים: (א) באם אתם מתכוונים לתוצאות מעשיות לא צריך להתחיל בכמה דברים, אלא בהתחלה להקדיש את המרץ ואת המוח לנושא אחד. אין זאת אומרת שלא צריך

לשרטט בקווים כללים גם נושאים ותוכניות אחרים, אולם למעשה צריך ממש להתחיל במחקר אחד ולהתרכז עליו. (ב) אף על פי שהנושאים שערי כתב לי עליהם – "אימפריאליזם ערבי", "דת ומדינה בארצות האזור" – הם מעניינים ואורגינליים, אינני מניח שהם עשויים "לחטוף" את הדמיון בארץ ובעולם. לפי עניות דעתי צריך לטפל בדברים שהם אקטואליים, שכולם מעוניינים בהם אולם איש לא יודע מה אפשר לעשות, מכיוון שכולם הם אובדי עצות. על כן הייתי מציע אחד משני הנושאים: (1) מחקר על האפשרויות לפתור את בעיית הפליטים על ידי יוזמה ישראלית, לאור העובדה שרוב הפליטים נמצאים עכשיו תחת הממשל הישראלי. אמנם הממשלה בדקה לפני כמה חודשים את הבעיה, אולם הם החליטו לא לגעת בזה, מכיוון שאין להם לא רצון, ולא עניין, ולא רעיונות. דו"ח על הבעיה הזאת שיצא לאור בארץ, על ידי מכון ישראלי, עשוי לעורר הדים רבים גם בארץ וגם בעולם. (2) הצעה אלטרנטיבית יכולה להיות מחקר על החדירה הרוסית למזרח התיכון. אני לא צריך להרבות בדברים על הנושא. האמת היא שאתה לחצת עליי זה הרבה חודשים לטפל בשני הדברים. אולם באם מחקר על אחד משני הנושאים יצא מהארץ, השפעתו תהיה הרבה יותר גדולה מאשר מחקר כאן. מחר אכנס לקונסוליה ואנסה לברר את העניין של המכונית. אכתוב לך.

שלך בידידות רבה

October 8, 1968

Dear Hillel,

I was today in the Israeli Consulate and asked them about the car. The name of the man I spoke to is Eitan. He told me that they could not decide here in New York since it is an unusual case. Apart from that, one needs under all circumstances an import license. Therefore, he suggested that you take up the matter in Israel with the Ministry of Commerce & Industry, 3 Ben Yehuda, Jerusalem. He said that in any event, even if he were handling the case, he would anyhow have to transfer the matter to Jerusalem. In his view, the best way of handling it is directly dealing with the Ministry. I also personally believe that it would be easier for you to get the necessary "protectsia" in Jerusalem than I could do here.

As far as my car is concerned, I will write soon to Nathan about it. I do not think it would be wise on my part to sell the car because I definitely intend to go back to Israel after I will be through with the University of the State of New York concerning the charter. The reason for this is very simple – I just don't see how to solve the budget problems of the Institute in a satisfactory manner.

I take it for granted that you received in the meantime my letters of September 25 and October 7 as well as the Institute material I have sent you air mail, special delivery. I have also sent you regular mail several copies of the Cyprus report.

I am enclosing a few clippings which may be of some interest to you especially the article by Josette Alia. She is one of the best French foreign correspondents, extremely well informed and terribly clever. The two disturbing elements in her article are, of course, the possibility of the Russians in one way or another directly undertaking a military action to reconquer the Sinai: and the Russians taking over Mers-el-Kebir. During last years'

Security Council meetings, if you remember, I drew your attention to Federenko's repeated statements that if the Security Council will adopt a resolution calling upon Israel to withdraw from the conquered territories, Russia will be willing to participate in its implementation. I told you at the time that the intention was for Russia to get a "legal" justification for a military intervention. Naturally I don't know how real this danger is now, but to me it sounds ominous. If Russia could have invaded and occupied Czechoslovakia, then nothing is impossible. (Nothing that Russia will do would surprise me).

I am very glad that you are coming back to New York and we will have a chance to talk about all these and other matters. Give my kindest regards to the kids.

Sincerely

P.S. I have written this letter in English because I am home and the Hebrew typewriter is in the office.

P. P. S. Waxenberg called (Winona answered the phone) and asked where you are. She told him.

P. P. P. S. Nielsen called and is eager to know about your time schedule while in the United States. I told him I believe you will be here in November and probably spend here about four weeks. But this is only a guess.

שלום מרלין,

רק אתמול חזרתי מאירופה. מקווה כי אתה בינתיים הבראת לגמרי. אם אין לך סבלנות נסה לשלוח לי נוסח או נקודות למודעה שאני רוצה לתת כאן. בקשר להופעות 'המחר', המודעה תהיה למטרות חיפוש עובדים, עיתונאים וכו'. גם להלכה וגם למעשה, אולם היא צריכה בקצרה להגדיר את מטרות העיתון. איני בטוח שיפרסמו לי מודעה כזו, אבל אני אנסה. אם יש לך נוסח, שלח אתה. יודע שאני כבד כתיבה ובינתיים אין לי כאן איש לעזרה. מקווה שנמצא משהו. אפילו מזכירה או משרד אין לי. זה די מעצבן להתחיל משהו מבראשית לגמרי.

הפער בין דעות הקהל הישראלי והעולם ילך וירחב ותוצאותיו מוכרחות להיות טובות. כל המאמץ ההסברתי כאן הוא כלפי פנים. זה כולל את הממשלה והעיתונות גם יחד. זה די עצוב ומדכא.

הייה שלום וכתוב
שלך בברכה

האם לקחת את הספרים של בורגיבה?

8 לינואר, 1969

הלל היקר,

הצטערתי לשמוע שחלית באירופה. אני מקווה שחזרת לאיתנך, מה שאינני יכול להגיד על עצמי. מאז הייתה לי שפעת אני מרגיש לא רק חלש בגופי, חוסר מרץ, אלא העיקר שמבחינה רוחנית קשה לי להתרכז ועבודתי סובלת מזה. ד"ר שטיינברג אומר שמצב של חולשה ודיכאון יכול להמשך עד חמישה שבועות. זה מייאש אותי.

הבוקר קיבלתי את מכתבך וישבתי וכתבתי כמה סלוגנים שאולי תוכל להשתמש בהם במודעה שלך. אף על פי שהמוח שלי לא פועל כראוי, אינני

רוצה לדחות את זה. באם אשים את מכתבך במגרה זה יכול להישאר שמה יותר מדי זמן, על כן אני שולח לך מה שכתבתי ואני רק מקווה שזה לא ירגיז אותך. באם זה לא מוצא חן בעיניך, או שאינך מסכים, פשוט תזרוק את זה.

נילסון היה כאן ואמר לי שאתה הבטחת לו שיכול לקבל כאן משרד חינוך, אולם הוא ברחבות לבו הציע לי 50 דולר לחודש. אני מניח שיש לך סיבות למה לתת לו משרד חינוך.

בסופו של דבר יצא ספרי על בורגיבה. אני שולח לך העתק אחד בדואר אוויר. אולי כדאי שתגיד לערב (בעלה של לאה) שיתקשר אתי ואתן לו עבורך עוד העתק או שניים. נא, לכתוב, באם יש לך סבלנות.

שלך בידידות

נ.ב. כתבתי לנתן שימסור את המכונית לערי. אני מקווה שיטפל בה בזהירות.

16 בינואר [1969]

שלום מרלין,

שמחתי לקבל את מכתבך. מצטער שאתה עדיין מרגיש לא בסדר, גם אצלי עברו הסימפטומים לגמרי רק לפני כמה ימים, ואני מקווה שגם אתה כבר מרגיש בסדר.

תודה עבור הדרפט שלך, הוא בהחלט יעזור, יש בו כמה רעיונות טובים וגם כמה ניסוחים מוצלחים. אני מתקדם בהליכה איטית ביותר, בעיקר בגלל הבית שקניתי סוף־סוף וכאן, כפי שאולי אתה יכול לזכור, כל דבר חמרני בהכרח דורש טיפול ארוך ומרגיז. לו הייתי צעיר ובריא הייתי בוחר לגור באוהל כתוצאה מהריאקציה לבורגנות הזעירה השוררת כאן בין כל החוגים והאנשים כמעט ללא יוצא מהכלל. זה די עצוב ומחניק.

בכל אופן, בערך בראשון לפברואר נעבור לבית ריק, והכתובת תהיה אורנים 58 כפר שמריהו.

עם שוקן נפגשתי פעם אחת, ואני צריך להגיש לו הצעת סיכום. אני

אומר שידחה אותה, וערי טוען שיקבלה. נראה. הדבר המעניין הוא שהיה כאן ריקליס, במקרה והייתה לי הזדמנות לשוחח אתו כמה שעות. ובניגוד גמור למה שחשבתי, הוא אומר לי למה לנו לבזבז כסף על 'הארץ', ונוטה בהחלט רק ל'המחר' ללא כל קשר עם 'הארץ'. אני בכל זאת אעשה הצעה לשוקן ואני מקווה שיקבלה אולם לא אהיה אומלל אם ידחה אותה מכיוון שאיני משוכנע לא לכאן ולא לכאן.

בחיים המדיניים כאן כרגיל, אך כמו שאומרים הייקים עוד יותר רע מככה. הילדות בסדר. ואני בסדר, קצת יותר בסדר למעשה כי פגשתי בחורה שמאוד מוצאת חן בעיניי, וזה סגר את המעגל שהיה מכאיב עם ידידתי לשעבר.

בעצם אנחנו לא הספקנו לשוחח באמריקה אולם זה קצת טיפשי. אני חושב שאני כאן אעסוק בהוצאת עיתון יומי ושאתה לא תשתתף בהכנות ובעיקר בעיתון עצמו. אולם עניין שהותך בארץ תמיד היה בבחינת "תורת הנסתר" אצלך, מצדי אני חושב שכדאי היה לך ולעניין להיות כאן. הודיעני מה אתה חושב.

הרעיונות של ערי ביחס לטיפול בספר על הקולוקווים כאן הם טובים, וההתלהבות שלו בריאה. סוף-סוף הוא ייצור כאן אולי איזה גוף. דב ערב אינו בנמצא. שלח חבילת ספרים לא בדואר אוויר כי אם "אייר אקספרס", זה לא כל כך יקר.

היה שלום
שלך בברכה

[נוסח של מודעה לגבי כתב העת שקוק מציע לייסד. ב.ק.]
אנחנו עם עשיר בזיכרונות עתיקי יומין ועני ואביון בחזון לקראת העתיד.
אנחנו זוכרים יותר מדי ולא חוזים מספיק.
תכופות אנחנו כה שקועים בפכים קטנים של ההווה שאין אנו מסוגלים לראות את הנולד.

לפעמים אנחנו משאירים רושם כאילו המפלגה, או ההסתדרות או המעמד האישי יותר חשובים בעיני מנהיגינו מאשר הדאגה למדינה – לא, חלילה, מבחינה של ביטחונה המידי, אלא מבחינת קיומה ושגשוגה לאורך ימים.

בכל העיתונות המערבית כותבים – בחלקה הגדול ידידותית – כותבים ומרגישים שמדיניות הממשלה שלנו – פעולותיה ומחדליה – אינה נקבעת

לפי קנה-מידה ושיקולים מריטוריים כלל-לאומיים, אלא לפי שיקולים מפלגתיים ואישיים בהתחרות על השפעה ושלטון לקראת הבחירות הבאות לכנסת.

מי יכול לענות בוודאות במה אנחנו מעוניינים יותר: בתוצאות הבחירות לכנסת, או בתוצאות הגישושים בין המעצמות הגדולות בקשר לעתידנו וביטחוננו?

אנו יותר להוטים לתת סיפוק ופורקן לבולמוס ההמונים שלנו מאשר לבדוק ולשקול את מעשינו לאור דעת הקהל בעולם ויחסי הכוחות האמיתיים הבין-לאומיים. סיפוק נפש מידי כנראה יותר חשוב בעינינו מאשר השפעתנו וכוחנו לכוון את המגמות והתהליכים של כוחות העולם בכיוון הרצוי לנו, וההכרחי לביטחונה של המדינה לא רק היום כי אם גם מחר.

אמנם זה נכון שבעיות הביטחון עומדות בראש דאגותינו ומאמצינו. וכל העם הוא מאוחד בהכרה, וכל העם יודע להעריך את האמת שאנחנו חייבים את קיומנו מאז הכרזת העצמאות ועד עצם היום הזה לכוחות ההגנה וההרתעה של הצבא. אולם להסתמך כליל על כוחות ההגנה, ההרתעה והמחץ של צה"ל מבלי לנצל את הישגיו האסטרטגיים ואת פירות ניצחונותיו המזהירים והכבירים, משמע לא רק להזניח את ביטחוננו בעתיד אלא גם, במובן ידוע, את כוחות צה"ל עצמם. צה"ל עשה ויעשה את אשר יידרש ממנו. הוא ימלא את חובתו עד תומה. השאלה המטרידה והמחרידה היא: האם אפשר להגיד באותה הוודאות אותו הדבר על המוסדות המדיניים והדיפלומטיים של ממשלתנו? האם הממשלה באמת ניצלה את ההזדמנויות הכבירות והבלתי חוזרות של ניצחונות צה"ל בכל שלוש המלחמות בקיומנו הקצר, ובעיקר את תוצאות הניצחון במלחמת ששת הימים – למען כינון של תנאי שלום באזור?

נכון הוא שהממשלה (והעם) יכולים לסמוך על צה"ל. האם זה גם בטוח באותה המידה שצה"ל (והעם) יכולים לסמוך על הממשלה?

ולא רק בענייני ביטחון ויחסי חוץ אנחנו מקדישים את כל מרצנו, כשרונותינו וכוחותינו הרוחניים והחומריים לצורכי השעה, אלא אותו הדבר חל גם בשאר השטחים של קיומנו הלאומי: הכלכלה, המבנה החברתי במדינה, היחסים בין העדות מצד אחד ובינינו לבין המיעוטים מצד שני. אותו הדבר חל גם בין יחסינו עם הקהילות היהודיות בעולם מצד אחד, ובין המדינה לדתות מצד שני.

נוכח המצב המדכא והרה הסכנות אסור לנו יותר להישאר אדישים וחסרי

מעש. הדבר הראשון והאלמנטרי שאפשר וצריך לעשות זה לבדוק את המצב באספקלריה רחבה ומרחיקת ראות.

זו תהיה מטרתו של כתב העת 'המחר'. ההדגשה בו תהיה לא על העבר כי אם על העתיד. לא על האינטרס המפלגתי, המעמדי, הכיתתי, העדתי – כי אם על האינטרסים והצרכים הלאומיים. נשתדל להבין, לנתח ולראות אותם באור התהליכים ההיסטוריים והמהפכניים בעולם ובהתאם לחזון ההיסטורי של נביאי ולוחמי התקומה העברית הלאומית.

החתום למטה מעוניין לבוא בקשרים עם כל אלה החושבים שהם שותפים לדאגות ולהערכת המצב שבאו לביטוי בקצרה בהודעה זו ואשר חושבים שהם יכולים לתרום – בין בהתנדבות או באופן פרופסיונלי – לכינונו של 'המחר', לעריכתו ולתפוצתו.

21 לינואר 1969

הלל היקר,

המודעה והוועד הם חידה בעיניי. ניסיתי אתמול כל היום להשיג את ברנשטיין אולם לא הצלחתי – הוא לא טלפן לי חזרה. היום השגתי אותו והוא לא ראה את המודעה. הצעתי לו לראות אותה ואולי לשאול את ריקליס אולי הוא יודע דבר-מה. הוא אמנם דיבר עם ריקליס שכן ראה את המודעה אולם אינו מכיר את האנשים. בכל זאת הוא עומד להתקשר אתם (הוא החליט על כך ביוזמתו הוא, ולא בגלל השיחות אתי) בכוונה לבדוק האם יש אפשרות של שיתוף פעולה. בינתיים זה הפחיד את בייקר – עורך-הדין – בקשר עם הפטור ממס – הלא אנחנו עובדים עכשיו על מחאה כנגד הסירוב של רשות המיסים האמריקאית.

בכל אופן אם יש לך איזו שהיא הצעה בקשר עם הוועד בשיקגו נא להודיע לי, אולי אוכל לעשות דבר-מה. האם קיבלת את הספר שלי על בורגיבה?

שלך בידידות נאמנה

הלל היקר,

היום הופיעו ב'ניו-יורק טיימס' 5 עמודים שלמים (חוץ ממודעה קטנה) המכילים מודעות על נושאים יהודיים וישראליים. אני שולח לך אותם, אולי תמצא עניין בהם. לי יש הרושם (אולם בלי הוכחות) שכל ההתרגשות הזאת היא מלאכותית, ו"א במה שנוגע למדיניות הממשלתית כלפי המזרח התיכון. ההתרגשות בקשר עם נחשול האנטישמיות היא כנה ועמוקה. האמת היא שהיהודים, או רובם, אינם יודעים בדיוק מה פגע בהם. רק לפני שנתיים-שלוש להיות יהודי היה עניין של "סטטוס" ופרסטיז'ה וכבוד רב כמעט בכל השטחים. הם לא הבינו אז שההתפעלות לגבי כל מה שהיה "יהודי" לא הייתה כנה, להיפך, היה בה מידה גדושה של אנטישמיות "הפוכה". היום הם אינם מבינים למה כל ביטוי אנטישמי הוא באופנה וכל כך "סאלון פעאג". הסיבות והמקורות לתחיית האנטישמיות הם רבים ושונים. מקור חשוב הוא שלשמאל יש עדיין השפעה רבה על הציבור הרחב ואפילו על אלה שאינם שמאליים או שאפילו מתנגדים לסוציאליזם וקומוניזם. אולם ההשפעה היא מוסרית. הקהל הרחב, ובעיקר הליברלים יודעים שהשמאל אמנם יכול לשגות מבחינה פוליטית אולם מבחינה מוסרית הם ללא דופי. המסורת שלהם היא של מלחמה עבור צדק. על כן באם השמאל – בעיקר השמאל החדש – הוא אנטישמי, משמע שיש דבר-מה המצדיק את זה. מקור שני הוא חוסר ההבנה של היהודים שבאם הם מזדהים באופן אוטומטי עם המדיניות של מדינת ישראל ללא תנאי, ללא חוש ביקורתי וללא שוני אפילו בניה כל שהוא – אזי זה מן ההכרח שביקורת – צודקת או בלתי מוצדקת – כלפי ישראל תהיה גם מכוונת במידה ידועה גם כלפי היהודים בארצות הברית (או בצרפת).

אינני בטוח אם האנליזה שלי היא נכונה. אולי אני שוגה. אולם ההרגשה שלי שיש עכשיו בעיה יהודית בעולם, והיא נובעת מקיום מדינת ישראל, וזה כמובן ההיפך הגמור [מ]מה שטענו כולנו כאשר היינו ציונים: שיסוד מדינה יהודית תפתור את בעית האנטישמיות בעולם. "כולנו" זה מוגזם. מכיוון שאתה למשל התעקשת באופן קיצוני בהדגשה שלך שבאם לא תהיה קריסטליזציה במונחים ובסטטוס וביחסים בין רפובליקה עברית ובין קהילות יהודיות, זה עלול להביא לידי תוצאות מצערות מאוד לכל הנוגעים בדבר.

ערי מבקש כסף. אני מניח שהוא כתב לי על כך בהתאמה אתך. אני אשלח לו בערך כמה ימים את אשר ביקש (300 דולר). אי אפשר לשלוח ספרים באונייה בגלל השביתה בנמל ניו-יורק. השביתה כבר נמשכת זה מראשית דצמבר ואותם הספרים ששלחתי בדואר רגיל קיבלתי חזרה בהודעה שאין מקום בדואר להחזיק אותם עד שתסתיים השביתה.

שלחתי לערי כמה ספרים על ה"קולקוויום" בדואר אוויר. שלחתי לך גם ספר אחד על בורגיבה.

אף על פי שהספר על בורגיבה עדיין לא הופיע רשמית (התאריך הרשמי הוא 4 לפברואר) כבר קיבלתי כמה הדים, ביניהם הזמנה להופיע בטלוויזיה (צ'נל מספר 13). הופעתי ביום שלישי האחרון. התוכנית הייתה על יהודי עירק ובשאר ארצות ערב. הייתה קצת פרסומת גם לספר וגם לאינסטיטוט. אני מקווה שהכול אצליך בסדר ושאתה מתקדם בתוכניותך.

שלך
בידידות נאמנה

2 בפברואר [1969]

שלום מרלין,

המודעה משיקגו הייתה מעניינת. האם נתברר בינתיים מי הם האנשים? כנראה שהם סתם הגיעו איך שהוא לספרון של רטנר ומזה הטקסט. זה לא יכול להיות מקרה, השם כן אבל לא התוכן. (ברובו המכריע עד לשורות האחרונות הוא כמעט העתק מהחוברת).

האם היית יכול באופן תכוף לשלוח לי בדואר אוויר אקספרס תוכנית לימודים של קולומביה השייכת לבית הספר שלהם לעיתונאות, וגם של בית ספר מקצועי ספציפי ויותר מרוכז, אם יש. אני החלטתי כאן לקיים קורס מיוחד לעיתונאים בתור צעד ראשון של העיתון לפני הופעתו. פשוט אין עיתונאים כי לא דואגים לחינוך עיתונאים חדשים. ובכל העיתונים יש מחסור, ובוודאי שיש מחסור בעיתונאים צעירים שמוחם עדיין לא נשטף על

ידי המציאות המדינית חברתית של המשטר כאן. בכלל כל חומר שאתה יכול לחשוב עליו, כולל כמה ספרים טובים (שאני יודע שיש), לא ספרים כבדים תיאורטיים כי אם ספרי לימוד ספציפיים, נא שלח, וכן מה עולה על דעתך. המו"מ עם שוקן נתקע ומסופקני אם יצא ממנו משהו. הוא קיבל את ספרך עם ההקדשה הנדיבה. אני כל כך עסוק שלא הייתה לי כל אפשרות לקרוא את ספרך על בורגיבה. האם אתה עושה משהו אחר אתו ומה הריאקציה של הטוניסאים. כדאי שתראה אותם ובהזדמנות תנסה לברר מה קרה אז בזמן הביקור. סתם כך. התייעץ עם נילסון איך לנצל את הספר או את שני הספרים בכדי לקבל משהו מפאונדיישנס. האם ארגנת משהו לאסוף כסף מבוסס על הספר הראשון (הקולקוויום)? אני טרוד בכל מיני שטויות. אולם בכל זאת לקחתי משרד קטן ויש לי מזכירה (שלא יודעת אנגלית, וזה רע) ולאט לאט אתחיל לעבוד. כתוב על הנעשה אתך. מקווה שהכול בכי טוב,

שלך בברכה

מה עם הארכת הצ'רטור?

12 בפברואר 69

שלום מרלין,

תודה רבה עבור כל המודעות. כנראה שבלבול המוחות אין לו גבול. חבל שאין איש שיכול לחבר מודעות מטעם הוועד שלנו, ריקליס מאוד מעוניין. הוא היה כאן ואמר לי שהוא דיבר עם האיש בשיקגו, ושזו יוזמה פרטית, לי קשה להאמין. האם אתה ביררת משהו? הוא אמר שבחזרתו הוא צריך להיפגש אתו ולעבד שיתוף פעולה. אולי אתה בכל זאת תנסה להכין מודעה (אולי בעזרת הסוכנות הקודמת) ותתקשר עם ריקליס ישירות או דרך חיים ברנשטיין. אצלי אין כל חדש במיוחד. המו"מ עם 'הארץ' נסחב. אני לא בטוח מה שאני רוצה ונדמה לי שלהם יש איזה מו"מ אלטרנטיבי. אדרבה זה יחסך לי את הצורך בהחלטה. לעיתון שלי טרם מצאתי איש אחד, וזה די מייאש. אבל טרם גם ניסיתי בהרחבה. כנראה שזה שוב יידחה כי באמצע מרס אני צריך

שוב להיות בניו-יורק, ואז כל העניין יידחה עד שאחזור באמצע אפריל. מילא. אולי לא כדאי להוציא עיתון בשנת בחירות בין כה (כולם חושבים להיפך). למעשה הזמן כבר די קצר ונחליט או נשוחח על דברים בניו-יורק. אני מברך אותך על הצ'טר הפרמננטי. כעת מוכרחים למצוא איש אדמינסטריבי טוב שיעשה משהו סטבילי מהאינסטיטיוט. איני בטוח מה יצא מהניסיונות של ערי כאן. אבל כדאי לנסות. צריך לשלוח לו 300 דולר לחודש, וצריך לעודד אותו ולהדריך אותו. וכל זה רק אתה יכול לעשות, אני לא יודע איך עושים זאת. נא שלח לו כסף על ידי מתן הוראה לשנקמן. כאן יש דעה כללית (כלומר שני רוויזיוניסטים לשעבר וחצי), שאתה פעיל מאוד עם נתן ילין-מור בקו "קומוניסטי" או השמאל החדש. בעצם איני יודע מה ההבדל. כמה שחיים כאן בעבר, כל זה בוודאי נובע מהמכתב שלך לנתן שהופיע ב'אתגר', בו התקפת את השמאל החדש, אבל הם קראו זאת, רק שמעו שאתה כותב ב'אתגר' על השמאל החדש. איך מגיעים להמוני העם הנמצאים כאן אי-שם, זו השאלה הגדולה. טרם מצאתי דרך. כי אם אתחיל את העיתון עם האנשים השקועים עם ראשם בעבר או בתוך תוכי הממסד הציוני השורר כאן, כי אז גם העיתון לא ימצא את הדרך אליהם.

דרישת שלום לווינונה והייה שלום
שלך בברכה

19 לפברואר 1969

הלל היקר,

אני חייב לך התנצלות על אשר לא כתבתי עד כה. היו לכך כמה סיבות, אולם בעיקר מפני שבאחרונה אני נמצא במצב רוח מדוכא ובהרגשה של חוסר אונים. אולי זהו הגיל, אולי העובדה שלא הצלחתי לסדר את העניין הכספי לא של המכון ולא שלי באופן פרטי. בכל אופן אני מרגיש כמו שני הברנשים של בקט אשר מחכים לגודו. האפקט הדרמטי של המחזה הוא בזה שהם אינם יודעים למה הם מחכים ואיש אינו יודע מי זה גודו ובאם הוא בדרך כלל קיים. אולי אני אצליח להתאושש. אני גם עייף מהעבודה הזעירה והטכנית במשרד – ללא עזרה ואפילו ללא מזכירה.

1) פרופסור אולברייט הסכים להיות נשיא הכבוד של האינסטיטוט. אתה בטח יודע מי הוא. הוא האוריינטליסט המפורסם והדגול ביותר של המאה. אתה בטח זוכר אותו מאותן השנים ששהה באוניברסיטה העברית בירושלים. ככה שיש עכשיו למכון סטרוקטורה די מרשימה: אולברייט נשיא כבוד. פטמי יושב-ראש של חבר הנאמנים, לרנר סגן יושב-ראש, וכו'.

זה שקיבלנו צ'רטר מוחלט ("אבסולוט") השאיר רושם די חזק על כמה אנשים. נילסון למשל התרשם נורא, בעיקר אחרי שסירב לכתוב הפעם מכתב המלצה כפי שעשה לפני שלוש שנים.

2) ממכתבים והודעות שקיבלתי עד כה, נראה לי שיופיעו מאמרי ביקורת על הספר שלי על בורגיבה במספר די ניכר של מגזינים בכמה ארצות. כמובן שעד שלא יופיעו אי אפשר להיות בטוח וייתכן ואתבדה. לעת עתה לא ראיתי שום דבר מחוץ להזכרת הספר ברשימת הספרים החדשים ב'ניו-יורק טיימס'. אישית קיבלתי כמה הדים די חיוביים. פחדתי שמא ידידי הרוויזיוניסטים לשעבר יראו בו דופי, אולם להפתעתי אלה שקראו את הספר, כמו אוסקר רבינוביץ וסמרטנקו התרשמו ממנו לטובה (אני מצרף העתקים).

הטוניסאים כאן עדיין מפחדים לחדש אתי את הקשר. אף על פי שהם הזמינו מכאן כמה העתקים (אינני יודע כמה הם הזמינו מהמו"ל), הם לא התקשרו אתי. אני שלחתי העתק גם לאמבסדור בווינגטון וגם לאמבסדור בניו-יורק (או"ם), הם אפילו לא מצאו לנכון לאשר את קבלת הספר – עניין של אדיבות אלמנטרית. אולם אחרי שקיבלתי ממך את מכתבך (שלפני האחרון) אני החלטתי להתקשר עם אל-מולדי הממונה על יחסי הציבור והעיתונות בשגרירות הטוניסאית בווינגטון, ושאתו היו לי לפני ה"פנצ'ר" יחסים די הדוקים. אולם ענו לי שהוא הועבר לסטוקהולם ושאלו אותי האם אני רוצה לדבר עם האיש החדש שקיבל את מקומו. דיברתי אתו והוא כמובן ידע תיכף ומיד מי אני, אולם הוא היה קצת מבולבל, אדיב וקריר. שאלתי אותו האם הוא קרא את הספר. הוא אמר שקרא אותו בעניין רב, שסיכמתי די נכון את העמדה "שלנו", ו"א של הטוניסאים, ושהוא מעריך את העבודה הרבה והרצינית שהשקעתי במחקר. אמרתי לו שכדאי אולי שניפגש לשיחה בעתיד הקרוב והוא אמר שישמח לכך. אולם יחד עם זה הרגשתי אצלו לא רק ריחוק אלא גם מעצורים.

קיבלתי מכתב מהעורך הראשי של 'ז'ן אפריק', השבועון בעל ההשפעה הרבה בין חוגי האינטליגנציה וגם בחוגי הממשלות של "העולם השלישי". בן יחמד כתב לי בערך אותו הדבר מה שאמר לי הטוניסאי בווינגטון (אני מצרף העתק). מבורגיבה לא שמעתי, אף על פי ששלחתי לו ספר. לי יש סיבה להניח שהוא איננו נלהב.

3) עניין החומר עבור בית הספר לעיתונאות הוא די מסובך. בכל אופן הבטיחו לי כמה פעמים מקלומביה לשלוח לי את החומר ועדיין לא קיבלתי אתו. כנראה שאצטרך לנסוע לשם ואולי ייתנו את החומר באם אני אהיה על המקום. אני קניתי כמה ספרים על עבודת עיתונאים, אולם אינני בטוח אם אלה הם ספרים שיעניינו אותך. חוץ מזה אינני יודע איך לשלוח אותם. בדואר אוויר זה יעלה בערך 5 דולר כל ספר. בדואר רגיל זה יכול לקחת עד חודשיים עד שתקבל אותם. אני צלצלתי לכמה מו"לים ושאלתי על ספרים הדנים בעבודת העיתונאי. קיבלתי כמה שמות. חוץ מזה אני שולח לך רשימה שנתפרסמה בשנתון 'אדיטור אנד פבלישר' וצינתי כמה ספרים (ההוצאה של 1969 תצא רק בחודש הבא). אם העניין ברור לך ובאם אתה עדיין מעוניין, נא לתת לי הוראות אילו ספרים לקנות ואיך לשלוח אותם, מחוץ לחברות של קולומביה.

4) אשלח השבוע כסף לערי. גם אכתוב לו, אף על פי שלא ברור לי באיזה כיוון (מבחינה מעשית) הוא פועל.

5) אני מצרף את כל החומר שהופיע ב'ניוויק', אולי זה יעניין אותך באם לא ראת את זה בארץ.

איך הבית החדש? מזל טוב. זהו הישג גדול מאוד. הלוואי והיה שלום על ישראל. דרוש בשלום אסתי ובקי.

שלך בידידות נאמנה

The books I bought:

How I got that Story – 34 top reporters give the behind-the-scenes story of covering great news events.

Improvised News of Tamoutsu Shibutani

Books I ordered:

The City Editor by Stanley Walker

E.B. White's book on Journalism

Thurber on Ross and the New Yorker

the others are marked in the list of the Editor and Publisher (enclosed)

By the way there are three schools of journalism in Israel: Jerusalem (the rest was cut off...)

February 20, 1969

Dear Hillel,

I wrote to you yesterday, but this morning I received your letter of February 12, (because of the snow storm everything here was dislocated or paralyzed for a week or so, and the mail is late, it is my impression that part of it was lost or destroyed), and I would like to add a couple of remarks to what I have written yesterday:

1) My bad mood and frustrations probably stem from my inability to create reasonable contacts with certain people. Thus for instance with Bernstein in Riklis' office I was unsuccessful so far to establish a workable contact. On the one hand he transfers to me all the mail and people who call, to take care of, while on the other hand he systematically does not answer my telephone calls. (The Americans for Peace, by the way take up some of my time, not only in answering the correspondence, but also the work with Baker who still tries to get a tax-exemption for the Committee. After several weeks of work and consultation he filed a protest against the first rejection, with the Internal Revenue Service). For the last week or ten days, before I received your letter, I tried to find out whether Riklis contacted the man in Chicago who heads a committee with the same name. But Bernstein was either in conference or out of the office. I am not very good at pressuring somebody to talk to me. Yet, I tried three times today again, and only at the third call I was told that he will not be in today in the office and it is not sure whether he will be in tomorrow. I'll try again, though left several messages.

Nor do I have better luck with the Shankmans. You may remember that you asked me to call Mrs. Shankman, which I did several times, but with no result. First she was out of town for several days or a couple of weeks and then she was

probably too busy with something – if I am not mistaken she works for her husband in the office. But I could not get her in the office either.

I also tried to see Mathilde. I got her on the phone and she was quite cordial and witty and pretended she did not know you are most of the time in Israel. She agreed to see me and we made a tentative appointment, which she did not keep, that is she did not call Tuesday last week to tell me where exactly we will have lunch. Since then I called her several times, but of no avail. But at least I know that she was most of the time, that is, most of last week and this week, in Washington. What she does there I don't know. Perhaps she is busy with her new organization: she was appointed by Johnson (during the last week in office) to be a member of the National Academy of the Sciences and Humanities, or something of the kind. I don't even know what it is, but it seems that it entails considerable prestige.

As far [as] Nielsen is considered, he did not move in yet in person. He sent over his furniture, but he himself was most of the time abroad, but he called me several times and he will probably move in sometime next week, unless he goes abroad again. He seems to have gotten a grant from the 20th Century Fund for a Study, which he will try to work on in this office. I'll talk to him about the possibilities of getting in touch, under his advice, with several foundations. (by the way they are now seriously being investigated by Congress, including for fraud and malfeasance).

2) What you heard about my being active, in cooperation with Nathan, to promote a Communist line, or a line of the New Left, did not surprise me. As far back as 1958, when the Refugee Report was published, Uri Zvi told Tamir, that he has from the highest authorities that I work for the C.I.A. On another occasion he told him that I work for the Russians. When I wrote the few articles in Ha'aretz, Rosenblum wrote in his column that I work with the Communists. Since then I don't say hello

to him, but what [is] amusing, is that when he saw me at a party and ran over to greet me, as if we were the most intimate friends, he was flabbergasted when I snubbed him, and didn't shake hands. The truth of the matter is that I feel somewhat guilty towards some of the people whom the Revisionists consider as Communists, and who have written to me and I neglected to answer them or even to acknowledge their letters. Thus I received from Amos Kenan a letter dated August 13, 68 and it is still lying on my desk. I am sending you a copy of it. I just don't know how to apologize to him. The last time I have written to Nathan was several months ago, and this was about giving the car to Eri. Since then he has written several letters (no mention was there of any political cooperation) and I neglected answering them. But now I'll try to mobilize my will power and I'll write both to Nathan and Amos Kenan, though I don't know what kind of an excuse to give the latter for my being so remiss.

3) The problem of my living (or not living) in Israel is a mystery to myself – and not only to you – as many other problems regarding my life and slow death. For the last couple of years I got involved again in the Institute because you started to support it again and Mathilde appeared on the scene. So this kept me busy here. Now there is no compelling reason for me to stay here, unless the financial and administrative aspect of the institute are by some miracle solved. I personally prefer to live in Israel, though I know that Israel is set on an inescapable course of self-annihilation. But somehow one seldom connects personal behavior with appraisal and forecast of a given situation.

4) I forgot to enclose the list from Editor and Publisher which I mentioned in yesterday's letter. This omission actually was the reason of sending you today's missive.

Cordially

P.S. In your last letter you mention that you don't understand the difference between the "Communist Line" and the line of the New Left. There is a difference. First because there is deep ideological and structural animosity between them. Second, Russia and the communists are opposed – at this stage of the game – to Israel out of Russian imperial interests. Theoretically speaking the serving of these interests may change sometime in the future. The New Left are against Israel on ideological grounds: they see in Israel a colonial phenomenon – that is "white people" conquering the land of "blacks" and colonizing it. Apart from that the New Left is anarchistic, hence they are against states per se. Israel is a strong state, the Arabs' are weak states, hence they are pro-Arab and anti-Israel. That is if I understand them well.

הלל היקר,

קודם כול ידיעה טובה ומשמחת: כפי שאמרת לי טרם צאתך, אני כתבתי לברנשטיין מכתב (אני מצרף העתק) ובו הסברתי לו את עניין ההבטחה של ריקליס למטילדה. להפתעתי הרבה הוא צלצל אליי אחרי קבלת המכתב, ואמר לי בטון מאוד אפולוגטי שגם אתה דיברת אתו בלונדון על אותו העניין אולם ריקליס לא זוכר שעשה הבטחה לעשרים אלף. ולא רק שלא זוכר אלא זה גם לא מתקבל על הדעת מכיוון שסכום כה גדול הוא בדרך כלל למעלה מן הנוהג הרגיל של תרומותיו של ריקליס. ברנשטיין גם העיר שבמכתב האישור של מטילדה היא נקבה בסכום קונקרטי, מה שנותן לו לחשוב שריקליס הבטיח לתמוך במכון מבלי להתחייב לתת סכום מוגדר. אמרתי לו שמה שלא יהיה הפירוש, דבר אחד ברור שריקליס הבטיח תרומה רצינית. על זה ברנשטיין ענה שכן הוא, על כן הוא מציע לשלוח עכשיו 5 אלפים דולר ולהשאיר את העניין פתוח לעת עתה. ובאמת בו ביום הוא שלח את הצ'ק. כמובן שאין לי ספק שכל זה היה תוצאה לא מהמכתב שלי כי אם של שיחותיך עם ריקליס וברנשטיין בלונדון. מאידך זה גם מוכיח שההנחה שלי שאפשר לגייס את התקציב של המכון במאמץ מרוכז תוך כמה ימים היא אולי בכל זאת נכונה.

עוד בטרם שקיבלתי את התשובה של ברנשטיין ניסיתי להתקשר כמה פעמים עם מטילדה בכוונה לשכנע אותה לטלפן או לכתוב לריקליס. אולם היא מסרבת באופן עקשני לדבר אתי. בכל אופן היא לא ענתה על הטלפונים שלי. אני התכוונתי לשלוח לה מכתב חריף או לתפוס אותה בטלפון ולדבר אתה קשות. אולם עכשיו אינני יודע אם כל זה כדאי. נא להודיעני את דעתך.

(2) עם מוצקין קרה בדיוק מה שידעתי שיקרה. הוא סחט ממני חמש מאות דולר – בלחץ פנטסטי, ממש לא יאומן: שהוא רעב ללחם, שלא אכל כל היום וכו'. ואחרי שקיבל את הכסף נעלם כליל ונסע לא רק מבלי לתת לי דו"ח על הוצאותיו ומעשיו אלא אפילו מבלי להגיד שלום. בקושי רב הכרחתי אותו להיכנס למשרד ולחתום על הצ'ק שקיבל ממך (1,200 דולר). הוא נכנס למשרד ואפילו לא ישב לרגע קט כי אם חתם והסתלק. הוא הבטיח לחזור בו ביום אולם מאז לא ראיתיו. וגם לא החזיר לי כמובן את שארית הסכום של 500 דולר, מכיוון שעשיתי אתו הסכם שהוצאותיו יהיו רק 40 דולר ליום, לפי החשבון המפורט. כל זה לא חשוב. כל העניין הוא רמאות ביסודו ולא הייתה לו שום כוונה אחרת כי אם לסחוט ממך שלושת

אלפים דולר (אני הצלחתי להוריד את הסכום ל-1,700). כמוכן שכל זה גרם לי עוגמת נפש, מכיוון שאני מצטער שלא מתחשבים עם דעתי. אמנם ערי כתב לי כמה פעמים שביקורו של מוצקין תלוי בהסכמתי. הוא בכל זאת בא מבלי להתחשב במה שכתבתי ודרשתי. לו הייתי בטוח שהעניין נגמר הייתי מנסה לשכוח את כל העניין. אולם אני קצת מודאג מזה שמוצקין לקח ממני את כל הרשימות של התורמים שלנו, וגם רשימת האנשים הקשורים אתנו (בעבר) ובעיקר אתך. הוא גם לקח חומר מהאינסטיטוט – חוברות וספרים, והוא גם מציג את עצמו בתור הדירקטור של התוכניות הבין-לאומיות של המכון לענייני הים התיכון, לפי איזה שהוא הסכם עם ערי. הייתי רוצה באיזה שהוא אופן לשים קץ לכך. חוץ מזה אני חושב שערי צריך להגיד שהוא צריך להחזיר את הכסף (ה-1,700 דולר) למכון, לקחת בחשבון שהוא בא הנה הן ורק בשביל העניין שלו.

3) צץ כאן עניין שבעיניי הוא חשוב מאוד ואני צריך את עצתך וחוות דעתך. בבניין של המשרד, בקומת הקרקע של משרד של מהנדס בניין ויש לו צורך בעוד חדרים. למעשה יש לו צורך במקום בשביל אדם אחד שעושה את השרטוטים. אולם זה דורש הרבה מקום. על כן הוא מוכן להשכיר מאתנו את שני החדרים האחוריים (החדר הקטן והחדר הגדול איפה שנילסן נמצא עכשיו) ועבור זה הוא הציע לשלם 250 דולר לחודש, חצי ההוצאות של ניקיון, חשמל וכו' וחצי משכורת של מזכירה. הוא גם מוכן לקחת מאתנו את החוזה באם משום סיבה זו או אחרת נחליט לעזוב את המקום. יש לי גם הרושם שבאם אדרוש את זה הוא יסכים לשלם שלוש מאות דולר לחודש. בכל אופן כל ההצעה הזאת היא בשבילי פיתוי רב מכל הבחינות ואין אני צריך להסביר לך למה. השאלה היא רק אם יש לך התחייבות כלפי נילסון. בשבילו זו תהיה אכזבה גדולה לעזוב את המקום מכיוון שהוא משתמש במשרד שלנו לא רק לעבודה פרופסיונלית גרידא, כי אם גם לצורך אחר... אני אמרתי לאיש שהחלטה אינה תלויה בי וביקשתי ממנו לחכות כשבועיים. לי יש הרושם שהוא רציני מאוד וכן שזה יהיה נוח לנו מכל הבחינות. זוהי כמעט הצעה אידיאלית בתנאים הקיימים. נא להודיענו בהקדם האפשרי את חוות דעתך. דרוש בשלום הילדות ובאם יש לך סבלנות כתוב כמה שורות על הרהורין נוכח המצב בארץ.

שלך בידידות נאמנה

שלום מרלין,

קודם כול סליחה על האיחור בתשובתי למכתבך. אולם כולנו היינו חולים, קודם בקי, אחר כך אסתי ואני. זו הייתה תעסוקתי המרכזית מאז חזרתי ארצה, ולא הצלחתי לקדם שום דבר בינתיים. שוקן מהסס, או סתם או שיש לו אלטרנטיבה, אולי שמעת על כך מתמיר שבטח ראית אותו בינתיים ושהשתתף בשיבה ארוכה עם שוקן (בתור עו"ש לו). אני אתן לו בשבוע הבא שבוע להחליט לכאן או לכאן. מפני שזה מתחיל לשבש את לוח הזמנים שלי, במידה ויש לי לוח זמנים. אולי מונע יצירת לוח זמנים זה יותר מתאים. שמעתי מריקליס על הצ'ק שלו. זה טוב, אני מצטער שזה לא מוכיח דבר. אני משוכנע שהאיש המתאים יכול לגייס תקציב גדול ויפה עבור המכון. אבל זה לא מוכיח. אני גם חושב שאתה לא תפסת את הנקודה של עניין מוצקין. לא נכון שלא מתחשבים בדעתך, גם ערי וגם אני התחשבנו מאוד עם דעתך. אבל הנקודה שלא ראית היא שאי אפשר להשאיר את המכון כמו שהוא ושמוצקין היה צעד של ייאוש לנסות משהו. אני עדיין חושב שמוכרחים לנסות למצוא איש מתאים שיפעיל את הצד האדמיניסטרטיבי-כספי של המכון באמריקה, וייתכן שהפתרון הוא ביצירת מכון כאן ושהאיש יבוא מכאן. זה שמוצקין לא הצליח (כלומר שהוא לא האיש) אינו מוכיח שאין איש מתאים. כי המכון ממש לא יוכל להתקיים יותר כמו שהוא מתקיים היום. אני אהיה באמריקה ביולי ובאוגוסט, ואם עד אז ובזמן שהותי לא נמצא פתרון, אני בכל אופן אצטרך להתפטר מהמכון. כי עם המעבר ארצה אין אני יכול לשאת באחריות הכספית למכון.

מנקודת מבט זו אתה צריך להחליט ביחס להשכרת חלק מהמשרד. אני חושב שאתה פשוט צריך לומר לנילסון מה היא ההצעה שיש לך, ולתת לו ברירה מלבד אם אתה חושב שהימצאותו הפיזית במשרד תעזור בסופו של דבר יותר משכר הדירה של האחרים. אם אתה יכול לדחות את העניין עד יולי מבלי להפסידם עשה זאת, ולא, עשה כרצונך לאחר שיחה גלוית לב עם נילסון, זה בטח כדאי, שיידע לפחות שמה אנו נותנים לו שווה 300 לחודש, אולי הוא יהיה מוכן לשלם 150, אז כדאי להחזיק בו. בטח.

מוצקין אסף כסף ובינתיים נתן לערי את הצ'ק המצורף ע"ס 500 דולר. את השאר הוא הבטיח לתת למכון כאן. הוא טוען שאסף בדיוק את מה שהוציא. איך הבחורה ג'ינג'ר, למה לא הזכרת אותה? האם היא עושה משהו?

או לא רוצה או לא יכולה. יש לה קשרים מצוינים, אבל איני יודע מה זה שווה באופן מעשי.

ביחס למטילדה עשה עמדי חסד, עשה אתה מה שאתה רוצה אבל אל תדבר או תכתוב לה על עניינים של העבר בדוגמת ריקליס. האינך מבין שאתה סתם מבזה את עצמנו, ושהיא או לא תעשה כלום ואם תעשה, תזיק. אם אתה רוצה לנסות ליצור אתה קשר, אין לי שום דבר נגד, אבל עשה זאת על בסיס של עתיד ולא של עבר, שהוא מסבך אותי ומונע ממך כל סיכוי להצלחה. להיפך, אולי תאמר לה (אם היא סוף־סוף תראה אותך) שאני מוכן להתפטר מהמכון ושאתפטר בין כה בקרוב באם היא רוצה להיות פעילה אתך. אולי זה דווקא ילך, אם כי אני מסופק ובטוח שאתה צריך לשכוח על קיומה מבחינה מעשית כל שהיא.

כתוב על תוכניותיך ומעשיך וסתם מהגיגי לבך. מקווה שהשלום לך ולווינונה,

שלך בברכה

7 למאי, 1969

הלל היקר,

מכתבך האחרון מ־2 דנא ציער אותי מאוד, וזה מכמה בחינות. קודם כול זה שכולכם הייתם חולים. יותר שאני מזדקן, פחות אני מסוגל לסבול מחלות וכאבים. כמובן שגם חבל על בזבזו הזמן. אני מקווה שכולכם בינתיים חזרתם לאיתנכם.

שנית, הצטערתי לשמוע על אי ההתקדמות בעניין 'הארץ'. מתמיר הבינותי ששום דבר לא יצא מזה. תמיר איננו חושב שיש לו אלטרנטיבה, אלא ששוקן פשוט מפחד להסתבך עם שותף שיש לו אמביציות פוליטיות. על כן הוא בטח יתחיל להשקיע את כספו הפרטי בעיתון. אם באמת כל העניין ייפול, זו תהיה אכזבה גדולה מאוד. מכיוון שזו הייתה הדרך המעשית היחידה להשתלב באיזו שהיא צורה בפעילות ציבורית. כל דרך אחרת פשוט לא נראית לי. כמובן שיש דרך אחרת – אמנם קשה אולם בטוחה: פעולה נועזת, נמרצת ומרוכזת עבור השלום. זהו אימפרטיב היסטורי ומי שיעיז

להניף את הדגל יעשה היסטוריה. פשוט מכיוון שאין ברירה אחרת. מטרתה של התנועה הלאומית העברית הייתה – או שהייתה צריכה להיות מדינה עצמאית, רפובליקה סוברנית. ומטרת המדינה הוא השלום. אין פשוט אלטרנטיבה לכך. זהו הכרח – או שמשגיגים את המטרה או שאין טעם לקיום המדינה. האמת היא שהציונים פחדו מעצם ניסוח המטרה, והסתתרו מאחורי כל מיני הסחות וסטיות. והיום אותם הציונים שוב פעם מפחדים מגיבוש והגדרת המטרה ובורחים קדימה לקראת קטסטרופה. קטסטרופה לא צריכה להיות דווקא תבוסה בידי הערבים במלחמת השמדה, אלא כניעה טוטלית ללחץ המעצמות בעיקר ללחץ האמריקאי, או יותר נכון ללחץ הרוסי באמצעות האמריקאיים. מסע למען השלום אין זה משמע רצון לויתורים סתם – לדידי ישראל לא צריכה לוותר על שום דבר, אלא במסגרת של תוכנית מרחיקת לכת ומרחיקת ראות, על בסיס של איחוד ארץ-ישראל משני עברי הירדן בקונפדרציה עברית-ערבית. אינני אומר שזוהי התוכנית היחידה המעשית. אולי יש אפשרויות אחרות. מה שחשוב הוא להתחיל בחינוך הקהל בארץ לקראת שינויים מרחיקי לכת באופיה ובמהותה של המדינה, שינויים שהם חשובים כשלעצמם וגם חשובים בתור יצירת אקלים חדש באזור. השינויים כשלעצמם הם שלבים לקראת השלום.

זוהי משימה היסטורית שאיש לעת עתה אינו מוכן להתגייס בשירותה. השדה פתוח ופשוט אין איש שהתעלה לצו השעה, ואלוהים ירחם על כולנו. שלישית מה שציער אותי זהו הניב של רוגזה שחשתי במכתבך בקשר למצבו ועתידו של המכון. אחרי שמטילדה התפטרה והאפיזודה עם נילסון בקשר עם בורגיבה, שאלת אותי מה יהיה עם המכון (זה היה לפני שנה בערך). אמרתי לך אז שאני מתכוון להשיג צ'רטר פרמננטי, להוציא את שני הספרים ולחסל אחר כך את המכון מבחינה מעשית – ולהשאיר אותו בתור [פה הטקסט קטוע]. אתה חייכת ואמרת שאינך מסכים. כי אם להיפך, דווקא אחרי התפטרותה של מטילדה צריך לא רק להמשיך בפעילותו של המכון אלא גם להגביר את הפעילות. אני היססתי לקחת משרד ואתה יעצת לי לקחת את המשרד. עשיתי את זה וחתמתי על החוזה על אף הספקות שלי. יעצת לי גם לקחת מזכירה (וזה היה בביקור שלפני האחרון שלך בניו-יורק) ואמרת בצדק שאין טעם שאעשה עבודה של מזכירה, כי זה לא משתלם משום בחינה, ושבסופו של דבר אתה אחראי עבור התקציב של המכון ולא אני. בכל זאת לא לקחתי מזכירה מכיוון שזה היה עולה כ-700 דולר לחודש שלא ראיתי אותם. אני מסכים מאה אחוז אתך שאין טעם להמשיך במצב הנוכחי, וכוונתך להתפטר – באם לא ימצא פתרון עד סוף

הקִיץ – מהמכון היא גם הגיונית וגם צודקת. זה מזכיר לי קצת את הבדיחה על החסיד שהתלונן בפני רבו על חתנו על אשר לא עושה שום דבר אחר אלא מתפלל ולומד תורה. הרבי שאל אותו, "למה אתה רואה בזה אסון, להיפך, תסתכל עליי, אני עושה אותו הדבר." והחסיד אמר: "רבי, איך אתה יכול להשוות! אצלך זה עסק והחתן שלי עושה את כל זה לשמו". אני יודע שההלצה מוכרת לך זה הרבה שנים, אולם לא יכולתי לעמוד בפני הפיתוי להזכיר לך אותה. אצלי המכון זה בכל זאת עסק. זה שנים שאני בצורה זו או אחרת ניסיתי לתת ביטוי־מה לרעיונותי – בידעני כמה כל העניין הוא קלוש וההשפעה מוגבלת מאוד – כמעט לאפס. אולם לא בדיוק אפס וחוץ מזה – וזה בטח היה הגורם הקובע – המכון היה – בעיקר הודות לך, מקור ההכנסה שלי שאפשר לי איזה שהוא קיום. אולם אף אחד מהשיקולים הללו אינם חלים עליך – חוץ כמובן מהרצון לעזור לי אישית. אולם גם לזה צריך שיהיה גבול הן מבחינת הזמן והן מבחינת ההיקף. ככה שאני לא רק מבין אותך אלא גם מצדיק את החלטתך. על מה שאני מצטער זה על הרוגזה שגיליתי, ככה נדמה לי, בטון של מכתבך. אולי אני שוגה ואתך הסליחה.

בכל אופן ניסיתי למסור לך את דעתי איך שאני רואה את העתיד. אין זה משמע שאני מסתכל על עתיד זה בלב צוהל, אולם אני רואה מוצא. זה שנים שאני מהסס להתווכח אתך, קודם כול מכיוון שאתה ממחר להתרגז, ושנית מכיוון שאיני בטוח שאני מוכשר לשכנע אותך. בכל אופן ההנחה שלך שאפשר למצוא בן אדם שינהל את העניינים האדמיניסטרטיביים־הכספיים של המכון היא גם נכונה וגם בלתי מעשית. אין צורך לנמק למה היא נכונה. אולם היא גם בלתי מעשית, מכיוון שבן אדם שיהיה שווה דבר־מה צריך לעלות בערך 30 אלף דולר נוסף לכל מיני השקעות אחדות הקשורות בפעילות סדירה מבחינה אדמיניסטרטיבית־כספית. את זה צריך להבטיח מראש. סכומים כאלה אין לנו, ולחפש תחליף – כמו גברת בישופ, או מוצקין – לא רק שלא מביא לתוצאות חיוביות, אלא שבכל מקרה שכרו יוצא בהפסדו – ודמים תרתי משמע.

מצד שני – ואני שונא להרגיז אותך בחזורי על ההנחה שלי – אפשר לאסוף אצל תריסר אנשים בערך ארבעים אלף דולר, וזה היה יכול לאפשר למכון להתקיים ולהתקדם, עד שתבוא הברכה מאיזה שהוא מקום אחר: אחת הקרנות אולי וכו'. אולם אתה חושב את זה לבלתי מציאותי. ואני מוכרח לקבל את דעתך. בכל אופן כאשר נתראה אולי נעבוד על כל העניינים באופן סופי.

אני קיבלתי הזמנה להשתתף בוועידה מצומצמת בין־לאומית על עתידו

של הים התיכון. הם ישלמו את כל הוצאות הטיסה והשהות בפריז. כמובן שבינתיים מישוהו מהציונים או הישראלים יוכל "להסביר" להם מי אני ואז הם יבטלו את הבטחתם (כפי שהיה העניין כל כך הרבה פעמים בעבר במקרים אחרים). אולם באם לא יהיה מכשול אני אהיה בפריז בערך באמצע יוני ואולי אחכה לך עד שאתה תעבור את פריז בדרכך לארצות הברית. אולם כל זה לא כל כך חשוב ואוכל להתאים את עצמי ללוח הזמנים שלך. מה ששייך לעצם הוועידה הזאת והמכון האטלנטי, אני כמו אותו היהודי ש"מכר לאחר מקח וממכר ארוך 'סנט ברנרד' לגנרל רוסי, ובערב, כאשר חזר הביתה, שאל את אשתו, "חנה, אולי את יודעת מה זה סנט ברנרד?" כנראה שזוהו מכון הקשור באיזו שהיא צורה עם התוכניות הפוליטיות של NATO. האנשים שעומדים בראש המכון הם פקידים גבוהים לשעבר בשירות הדיפלומטי של ארצות הברית. באם תהיינה אילו שהן התפתחויות אודיע לך.

לצערי הרב החמצתי את ההזדמנות להשכיר חלק של המשרד, מכיוון שנילסון נסע ויחזור רק במחצית יוני. הבחור לא יכול היה לחכות ולמזלו הוא מצא באותו הבניין בקומה השישית. לא יכולתי להחליט להעמיד את נילסון עובדה מוגמרת.

ג'ינג'ר עובדת כאן יום-יום. היא עובדת על התשובות שקיבלתי מהאנקטה. אין לי עדיין מושג מה היא שווה, או שהיא שווה כלל איזה שהוא דבר. לעת עתה קצת אופטימיסט בכמה כיוונים. קודם כול אני מקווה שהיא תכין אנאליזה של האנקטה ושזה יעזור לי בחיבור שלי שאני מכין על כל העניין (אגב, הוא עכשיו מאוד אקטואלי). שנית, אולי אצליח לעשות אתה איזה שהוא סידור שתעבוד באופן קבוע עבור המכון בתפקיד דומה של רות בישופ, ביודעין שהיא גם תצטרך לאסוף כספים. דיברתי אתה כמה פעמים על כך והיא גם מהססת וגם מעוניינת מאד. היא מהססת, מכיוון שהיא חושדת שלא מעוניינים בה בתור בן אדם הוגה ואינטלקטואלי, אלא בקשרים שלה, בכוונה לנצל אותה ואותם לשם אוסף כספים. מאידך, היא מעוניינת מאוד בעבודה מכמה בחינות: להיות עסוקה; להוכיח לעצמה, לבני משפחתה ולכמה מה ידידים שלה שהיא שווה דבר-מה, שיש לה משרה ותפקיד במוסד אקדמי. במידת-מה היא גם מעוניינת במצב הפוליטי של ישראל והמזרח התיכון. אולם היא יודעת מעט מאוד והבעיות הן מעורפלות במוחה. מכיוון שהאופנה עכשיו בחוגים אינטלקטואליים להיות נגד ישראל, היא שומעת די הרבה את הארגומנטציה של הפרו-הערבים. היא יודעת שזוהי תעמולה נבזית, אולם לא יודעת עדיין מה להשיב. היא אולי תארגן סמינר של אינטלקטואליים בסוף החודש הזה. אם היא תעשה את זה – ואני

חושב שהיא לא תחזור בה – זה יהיה ניסיון די מעניין בשביל המכון. כמובן שכל האפשרויות הללו הן פרובלמטיות מאד, פשוט מכיוון שלא בטוח מה יהיה עתידו של המכון, או יותר נכון באם יהיה מכון כלל וכלל.

שלחתי אגב חומר ומכתב לידיך רוזנבלט (כפי שיעצת לי), וקיבלתי ממנו מכתב די אדיב. זה בערך הכול לפי שעה. תהיה בריא והלוואי ויכולתי להשפיע עליך להיות במצב רוח – מבחינה אישית – יותר טוב ומרומם. יש לך כל הסיבות לכך.

אגב, שלחו לי טיוטה ראשונה של החלק הפוליטי של המחקר של הרנד קורפוריישן' בשביל פורד (אגב פורד כבר נתן להם מיליון דולר עבור זה אף על פי שהחוזה היה "רק" על 750 אלף) וזהו מסמך סקנדליוזי שאין כמוהו. אולי בהזדמנות אמסור לך פרטים על כך, מכיוון שזהו מסמך סודי, אינני רוצה לכתוב על כך, מסיבות מובנות לך.

המשא ומתן בין ארבעת הגנרלים נמשך וכנראה שעדיין לא הגיעו למקח השווה, אף על פי שכאילו העמדות של האמריקאים והרוסיים נעשו הרבה יותר קרובות מאשר היו. בכל זה יש הרבה אשליות, שהעיקרית היא (בעיקר של ניקסון בכבודו ובעצמו) שכאילו הרוסים רוצים בהסדר. והם לא מבינים שזה פשוט לא בטבע של הפוליטיקה הרוסית להגיע לידי הסדר כל שהוא אלא בלית ברירה, אלא מתוך שיקולים סתומים וכמוסים. מכיוון שהאמריקאים לא יוכלו לשכנע את הרוסים (כאילו יש אפשרות ולו אפילו תיאורטית לשכנע את הרוסים), יש סכנה שבאווירה של טירוף הדעת ששוררת עכשיו באמריקה בגלל וייטנאם, הרוסים ישכנעו את האמריקאים. ואז אוי ואבוי יהיה לנו. בכל אופן שני דברים די ברורים לי: א. כל עוד שאין תוכנית ישראלית לשלום, אחרים יבשלו איזו שהיא תוכנית; וב. כל תוכנית של "שלום" שתבשל על ידי אחרים, מן ההכרח הוא שהיא תהיה כנגד האינטרסים החיוניים של ישראל.

שלך

בידידות נאמנה

שלום מרלין,

זה עתה קיבלתי את מכתבך והנני ממחר לענותך מיד בגלל אי ההבנה שיצאה ובאשמתי. אין לי העתק של מכתבי, אבל אני רוצה להבטיחך כי לא הייתה כל רוגזה בלבי לא עליך ולא על המכון ומצבו. מה שנראה לך כרוגזה, היה כנראה, לצערי, ביטוי לא מכוון של מצב רוח מזופת שיש לי כתוצאה מכל מיני דברים שלא לך ולא למכון יש איזה שהוא קשר להם. ואני באמת מצטער על אי ההבנה שנוצרה. אתה יודע שאיני מצטיין בכתיבה, ולא בסבלנות בזמן האחרון במיוחד, ולכן אני כותב על רגל אחת ומצב רוחי הכללי הוא פרי התסכול של חוסר מעש, שבוודאי מסתנן. אני מצטער אם חשבת שיש בי רוגז, אין. זה לא משנה את תוכן הדברים שכתבתי ביחס למכון.

אגב, ג'נג'ר עלולה להיות הפתרון. עשית טוב ובחוכמה רבה שלקחת אותה לעבודה בשכר. לא בתור אוספת כסף. אני לא מכיר אותה, ואיני יודע עד כמה עמוקים סיבוכיה. אבל ייתכן מאוד שבאם תצליח ליצור אצלה זיהוי עם המכון מבלי לבקשה לאסוף כסף, היא אחר כך בעצמה תיקח עליה גם תפקיד אדמיניסטרטיבי כללי שיכלול גם איסוף כסף. אני מציע לך לעת עתה לא לדבר אתה בכלל על זה כי אם רק לשתפה בעבודה של תוכן המכון. הסמינר הוא רעיון מצוין. פגישות בינך ובין אינטלקטואלים, והיא מכירה הרבה, גם הן דבר מצוין, וכך היא תקבל חינוך.

הנסיעה לפריז היא דבר טוב, ואני מקווה שזה יצא לפועל, נוכל אולי להיפגש שם, או בז'נבה, או בחוורן לאמריקה. כדאי גם לחשוב על כך שאולי כדאי שתבוא ארצה לפני הנסיעה לפריז ונוכל לבלות כמה ימים יחד כאן, מה דעתך על זה? כמו כן אם השתתפותך בפריז כן מתקיימת, הודיעני פרטים על ועידה זו. אולי היא דווקא מעניינת ואוכל לבוא גם. תוכניתי היא לעזוב את הארץ בשבוע האחרון של יוני, אבל ייתכן סידור שיאפשר לי לעזוב כמה ימים קודם. אם אני נשאר באירופה ואז בקי תצטרף. לה יש בית ספר עד סוף יוני ואני מתכנן לגנוב קצת בערך שבוע, אולם יותר לא כדאי. אבל בזמן זה של השנה נוסעים הרבה אנשים ובקי אולי תוכל להצטרף אליי בפריז או בז'נבה.

אין אני מבין למה אתה מתעלם בכלל במכתבך מתוכניתי להקמת עיתון

חדש. עם כל הכבוד ל'הארץ' ואם כי זו עובדה שכמה דברים היו יותר קלים בשותפות אתם, אני מעולם לא הייתי נלהב כל כך, ואיני מסכים אתך בכלל שזו הייתה הדרך היחידה לגבי ידי יצירת עיתון בלתי תלוי, וזה יהיה קצת יותר קשה בלעדיהם אולם גם קצת יותר קל, כי למרות חוסר הדעה הסופית שלהם הם בכל זאת היו מפריעים לי לפחות מבחינה פסיכולוגית.

אגב, תמיר לא מבין את שוקן נכון. הסיבה שכל העניין לא יוצא הוא בכך שאין שוקן מוכן להיות מיעוט בעיתון הערב שבו תהיה לי החלטה סופית. וכי הוא פוחד שעיתון הערב יפסיד בחזרה את חצי הכסף שהוא יקבל בעד 'הארץ'. אני יכול לגמור אתו מחר על רכישת שלישי ב'הארץ', ועל כך שאני אישית אוציא את עיתון הערב שיהיה במאה אחוז בבעלות קבוצתי, ושי'הארץ' רק ידפיס אותו לפי חוזה וזה הכול. אני לא חושב שכדאי לי בתנאים אלה להשקיע ב'הארץ'. איני זקוק לכבוד והרבה יותר מזה לא אקבל, בגלל זה שיהיה לי עיתון משלי. ולוותר על כך איני מוכן. מה דעתך אתה?

זה הכול לעת עתה, הייה שלום וכתוב. מה שאתה כותב על עניין השלום הוא כמובן נכון. אולם איך עושים זאת זו שאלה אחרת, כאן נוצר מצב שהמילה "שלום" היא מילה מלוכלכת. כל מי שהוא בעד שלום הוא "ותרן" ו"בוגד" או לפחות תבוסתן, וזה האחרון באמת נכון. שמעתי ויכוח בין תמיר ונתן ברדיו, ונתן לדעתי הוא סתם עובר בטל או סוכן של מישהו. והיות ואני מפקפק בכך, אני מניח שהוא עובר בטל. XXX הוא חיקוי של בגין בעברית של "בן הארץ הזאת". באיזה שהוא מקום נדמה היה לי שלו מאיר גרוסמן היה חי, הוא היה מדבר כמו XXX.... לגבי ידי כל הבחירות יש להן ערך רק לגבי עשרה או 15 עסקנים, ולא חדשים חס ושלום כי אם רק באיזה סדר חשיבות יופיעו עסקנים אלה לגבי עסקנים אחרים, כמו סדר הכבוד בפרידות בכיכר האדומה במוסקבה. ועל זה ימצצו מהעם העני והמסכן הזה כאן השופך את דמו וזיעתו יום יום עד 100 עד 150 מיליון לירות.

דרישת שלום לווינונה, וכן לג'ינג'ר
שלך בברכה

הלל היקר,

חן-חן עבור מכתבך האדיב והנחמד.

כנראה שאני נוסע לפריז לוועידה הבין-לאומית על העתיד של הים התיכון. אני עדיין אינני יודע בדיוק מה זה ולפי יוזמתו של מי הוזמנתי. אני מצרף בזה העתקים של החומר. ביקשתי מהם את רשימת המשתתפים אולם עדיין לא קיבלתי תשובה. אני מקווה שלא יהיה פנצ'ר ואקבל את הכרטיס. הרעיון שגם תבוא תבוא לפריז מוצא מאוד חן בעיניי, ואינני חושב שיהיה קושי להשיג הזמנה נוספת עבורך. באם אדע דבר-מה יותר קונקרטי על הוועידה אכתוב לך תיכף ומיד.

ג'ניפר עדיין לא סיימה את העבודה שלה, על כן אינני יכול לשפוט. ההרגשה שלי שזה לא יהיה בחזקת ברכה לבטלה ושהעבודה שלה תהיה תרומה לאנקטה. אולם כפי שהזכרתי, אינני יודע עדיין בוודאות, מכיוון שהיא עדיין עובדת על כך. אם זה יצליח, ובאם נוציא ספר ובינתיים נקרא למסיבת עיתונאים על התוצאות של האנקטה, ושמה יופיע גם בספר, יש סיכוי סביר שהיא תהיה מעוניינת לעבוד בצורה תקינה ובתפקיד אדמיניסטרטיבי במכון. נחיה ונראה.

אתה שואל אותי למה אני מתעלם בכלל מהתוכנית להקמת עיתון חדש. אולם אתה לא הזכרת את זה במכתבך שלפני האחרון ודיברת רק על הקשיים עם שוקן. לי היה הרושם שעיתון הערב הוא חלק אינטגרלי של העסקה עם שוקן. עכשיו אני מבין שאתה מתכוון להוציא עיתון אפילו באם העניין עם שוקן לא יצא לפועל. קשה לי מכאן לשפוט ולהביע דעה. אני רק יודע שלהוציא עיתון זה עניין קשה, מסובך ויקר מאוד. בעיקר בתנאים הנוכחיים בארץ: אתה רוצה בעיתון שיביע פילוסופיה (אם לא בדיוק פוליטיקה) חדשה על מהותה וגורלה ועתידה של המדינה. בשביל זה יש צורך בצוות עיתונאים ששותפים לפילוסופיה שלך, ושיש להם הכישרון לפתח אותה ולהביע אותה באופן שיטתי ותדירי בכל מיני צורות. אולי אפשר לחנך קבוצה כזו, ואז כמובן זו תהיה סנסציה גדולה מאוד. השאלה היא אם ישנם אנשים באופק. בעניין השלום: אתה צודק שבארץ נוצר מצב בו עצם המילה "שלום" היא מילה מלוכלכת, ושכל מי שהוא בעד שלום הוא ותן או בוגד או לכל הפחות תבוסתן. אולם זוהי סיבה נוספת למה יש הכרח להוציא את המושג ואת המונח של השלום מהקטגוריות של תבוסנות ולעלות אותו למישור של

פוליטיקה חיובית, קונסטרוקטיבית ודינמית. יותר מאשר ויתורים, השלום דורש יוזמות של העזה, דמיון וחזון, והעיקר חוש של שעת חירום. חוץ מזה יש הבדל יסודי בין אלה שמטיפים לשלום עכשיו ובין אלה שיופיעו מעל פני השטח בשלבים הבאים של ההתפתחויות. בכל אופן אולי בכל זאת שנשוחח על זה באופן יסודי. אני אחוז חרדה שישראל עלולה להחמיץ את כל ההזדמנויות.

אין הבריאות? מה שלום הילדות? האם הן באות יחד אתך לארצות הברית? נא דרוש בשלומן.

שלן בידידות נאמנה

נ.ב. אינני יודע אם הזכרתי לך במכתביי הקודמים שהופיעו כמה מאמרים חיובים על הספר שלי (בלי יוצא מן הכלל הביקורת, עד כמה שהייתה ביקורת, הייתה חיובית ומלאה מחמאות). אני מצרף בזה כמה קטעים.

1 ביוני [1969]

שלום מרלין,

קיבלתי סוף סוף את מכתבך עם התוכנית של הוועדה בפריז, למרות זה שאין שמות זה מצלצל די מעניין ואני בהחלט מעוניין להיות שם. אני בין כה מתכוון להיות בז'נבה ב-15 ליוני ואילך ולא יהיה לי כל קושי לבוא מז'נבה לפריז ביום ה' ולחזור לז'נבה ביום שבת או יום ראשון.

הייתי מבכר שאתה תתקשר אתם ותודיע להם שאנו מייחסים חשיבות לוועידתם ושעוד איש אחד מהמכון יבוא על חשבוננו אנו. לא אכפת לי גם להיות נוכח סתם בתור מקשיב. אבל אם אין אפשרות להיכנס בכלל (דבר שאני מפקפק בו מאוד) אז כמובן שלא כדאי לי לבוא. נא התקשר אתם בהקדם והודיעני לכאן או טוב יותר תודיע לעמנואל קוק במשרדו כי אני אתו בקשר טלפוני די סדיר.

אני ממחר לשלוח פתק זה, ובאם ניפגש תהיה גם הזדמנות לשוחח באווירה מתאימה.

הייה שלום
שלך בברכה

יוני 1969

הלל היקר,

מאוד שמחתי לקבל את מכתבך מ-1 ליוני בו אתה מודיע לי סופית על בואך לפריז במחצית החודש. כתבתי למכון האטלנטי וביקשתי מהם לאשר עוד צ'ק מהמכון שלנו ואינני חושב שיהיו אילו שהם קשיים. הסברתי להם את ההתעניינות המיוחדת שלנו בוועידה וגם הדגשתי שלא יעלה להם שום דבר. ביקשתי מהם להבריק לי ואני מקווה לקבל תשובה מהם וממך ביום א' או יום ב'. אז תודיע לעמנואל או שאבריק לך. כפי שאמרתי לעיל אינני חושב שיסרבו.

הם שלחו כרטיס פתוח הלוך וחזור וגם שילמו את ההוצאות שלי בפריז.
הם הזמינו חדר עבורי ב־8 Hotel Powers 51, rue Francois 1er Paris
Tel: 359.64.95

אהיה שמה החל מ־14 ביוני עד ל־21 ועד בכלל. אחר כך אחזור למלון
הקטן שלי

Hotel du lutece 5 rue Jules Chaplain

להתראות בקרוב
שלך בידידות נאמנה

אגב, אני לא מבין למה מכתבי האחרון לקח שבועיים או אפילו יותר להגיע
אליך. האם קרה דבר־מה אתו?

8 ליוני 1969

הלל היקר

שלחתי מברק ארוך לאביבה. קשה היה לכתוב ולהביע בדיוק את רחשי לבי
ואינני חושב שהצלחתי. אולם הרגשתי שאני צריך להגיב. על כן שלחתי מה
שכתבתי.

לפי הצעתו של יצחק בן־עמי טלפנתי ל'ניו־יורק טיימס' ונתתי להם
חומר על ערי. הייתי סקפטי אולם להפתעתי הם פרסמו סיפור די ארוך
ומצוין – האמת היא שהם שיפרו את מה שמסרתי להם. שלחתי העתק גם
לאביבה.

להתראות בקרוב
שלך בידידות נאמנה

9 ליוני 1969

הלל היקר,

אני מצרף בזה את רשימת המשתתפים בוועידה וכמו כן את רשימת החוקרים ששלחו לי. אני ביקשתי מהם לטלגרף לי בקשר עם השתתפותך ואני מקווה לקבל מהם תשובה מחר או מחרתיים. כאשר רק אקבל מהם את התשובה אולי אבריק לך.

אני מגיע לפריז ביום ג' ואגור ב-

Hotel du Lutece 5 rue Jules Chaplain

עד יום ד' 18 ליוני. אז אני אעבור ל-

Hotel Powers 51, rue Francois 1er Paris 8 Tel: 359.64.95

להתראות

שלך בידידות נאמנה

21.10.69

שלום מרלין,

מקווה שהכול בסדר אצלך, ומתפלא שלא שמעתי דבר. האם נפגשת עם נימן, ומה המצב? האם אני יכול לעזור? הודיעני על הנעשה בנידון. ארנוני לא החזיק מעמד וכנראה שהוא רק סטטיסטיקה במספרי העולים שיגאל אלון והסוכנות מפרסמים. בכל אופן הוא באמריקה לזמן בלתי מוגבל לדברי מישהו שענה מביתו, ושסירב לתת לי כתובת שם. אם אתה יודע איפה הוא, ברר מה קרה. זה סתם מעניין, אם כי אני יכול לתאר לי. אני דורך במקום. אולם איך שהוא מאמין יותר מקודם שאצליח ליצור עיתון. ייתכן ואסתפק בשבועון.

הרמה של תעמולת הבחירות כאן מבהילה ממש. אין למה שאומרים ולמציאות כל קשר שהוא, מלבד אולי במידת־מה, וזו בשבילי הפתעה מוחלטת. אנשי רפ"י לשעבר, אולי זה מפני שהם קצת יותר חכמים כי הם לא מציעים תוכניות כלליות כי אם מתרכזים על שינוי שיטת הבחירות

ועוד שניים-שלושה דברים, והם די בסדר יחסית בכל אופן. אבל אני היחידי שמגיב בכלל חיובית לתעמולה שלהם, (בין אלה שאני מכיר כמובן). אני חושב שהם יקבלו יותר קולות מתמיר שעובד קשה מאוד ומוציא הרבה כסף על מודעות בכל אופן. לא ראיתי אגב, דיברתי אתו בטלפון ואמרתי לו שאני לא מצביע עקרונית, כי הבחירות הן בלוף, והוא כעס.

אם אין לך התנגדות הייתי רוצה שתעמיד לרשותי את מכוניתך (אם כי מסופקני שהם ישאירו אותה במצב תקין, אגב, אני שילמתי כ-400 לירות עבור כל מיני תיקונים בה לפני בואך) לאחר שתגמור אתם. כל זה כמובן בתנאי שהם לא ישלמו לך יותר. אני עדיין בדעה שאתה צריך למכור את המכונית ולהחזיק את הכסף עבור מכונית אחרת לכשתבוא לכאן. כסף יכניס לך 10% בשנה, והמכונית הולכת ונחרבת. כתוב בכלל ומה תוכניותיך?

שלום לווינונה ולך
שלך בברכה

29 לאוקטובר 1969

הלל היקר,

קיבלתי את מכתבך מ-21 דנן שהגיע אלי משום-מה באיחור זמן. מנימן לא יצא שוב דבר – חוץ כמובן מאיבוד זמן לבטלה ועוגמת נפש. הוא חזר ב-22 לספטמבר ובמקרה צלצלתי אליו בכדי להיוודע מתי הוא חוזר. המזכירה אמרה לי שהוא זה עכשיו הגיע. הוא ניגש לטלפון ובאופן די אדיב ביקש להתקשר אתו בעוד כמה ימים. אני צלצלתי אליו ביום השני הבא, ו"א ב-29 לספטמבר, והוא ביקש ממני לראות אותו בו בערב אצלו בבית. מבלי שום הקדמות הוא אמר לי שהחליט לא לקבל עלי את התפקיד שהצענו לו, בגלל כמה סיבות: זה ידרוש יותר מדי זמן מאשר הוא חשב מלכתחילה. הוא שיחק עם הרעיון לאט לאט לנסות לצאת מהעסקים, אולם לעת עתה זה עדיין קשה. אולי בעתיד הבלתי נראה לעין. שנית הוא לא רואה מהיכן היה משיג את הכסף בשביל התקציב. באירופה היה לו הרבה זמן לחשוב, או יותר נכון אף על פי שלא היה לו זמן הוא בכל זאת חשב הרבה ונעשה לו

ברור שאין לו ממי לאסוף כסף. הוא אמנם נשיא חברה או חברות, אולם אין לו קשר ישיר עם אנשים (לקוחות). הקשר הוא על ידי סוכנים. כמובן שהוא מכיר כמה אנשים עשירים שהיה יכול לבקש מהם תרומות, אולם יש בזה סכנה נוראה: כל אחד מהם אשר ייתן לו תרומה, אחר כך יבוא וידרוש ממנו תרומות פי עשר עבור דברים שהם מעוניינים בהם.

הוא התנצל עבור בלבול המוח שגרם לי והוא ייתן למכון "עכשיו" תרומה שלו אישית בסכום של חמשת אלפים דולר, בכדי לאפשר לי לגשר בין עכשיו לעתיד הקרוב שנוכל להחליט על אלטרנטיבה. הוא ביקש ממני שאשלח לו שוב פעם העתק ממחלקת מס ההכנסה איפה שכתוב שתרומות פטורות ממס. הוא חזר כמה פעמים על הפסוק "אשלח לך חמשת אלפים דולר עכשיו", ואני הבינתי שזה יהיה למחרת או לכל המאוחר בעוד יומיים-שלושה.

אני ניסיתי לשכנע אותו שבכל זאת יצטרף לוועד הנאמנים בתור חבר, ושאני אוכל לשוחח אתו על עניינים שוטפים בערך פעמיים בחודש. הוא הסכים. אני שלחתי לו אחרי יומיים מכתב בו סיכמתי את השיחה וצירפתי את ההעתק של מס ההכנסה. חיכיתי בערך שבוע ימים וצלצלתי אליו בכדי לבדוק למה לא שלח את התרומה. מבלי לחכות לשאלה שלי הוא אמר לי שקיבל את "מכתב ההזכרה שלי" ושהוא יטפל בזה, אולם שאתן לו "כמה שבועות". אני הייתי כל כך מאוכזב שמאז לא התקשרתי אתו. זהו זה. אינני חושב שתוכל לעזור. הסיבה שלא כתבתי עד כה, בכל אופן אחת הסיבות היא שחשבתי שהוא אמר לך באירופה אותם הדברים שאמר לי.

ריבנפלד חזר לשווייצריה וקורף עדיין מבלבל לי את המוח, אולם אינני מאמין שדבר רציני יצא מזה. אני נתתי לו אולטימטום, ובשבוע הבא הוא צריך כביכול לתת תשובה סופית ומעשית. אני מתחיל להתעניין באפשרות להשכיר את המשרד או לכל הפחות את חלק הארי ממנו ובאיזו שהיא צורה להגביל את ההוצאות של המכון אם לא לאפס לכל היותר למאתיים-שלוש מאות דולר לחודש. בינתיים אנסה גם להחליט מה עליי לעשות אישית. ג'ינג'ר לא מעוניינת לשתף פעולה, או שהיא מפחדת. אני גם לא בטוח האם היא יכולה לעשות דבר-מה.

תוצאות הבחירות מעוררות דאגה רבה בלבי. אלה הן התוצאות הגרועות ביותר בנתונים הנוכחים. תהיה ממשלה משותקת כליל. היא תהיה מאוחדת אך ורק מבחינה שלילית, מה לא לעשות, למה לא להסכים. לא יהיה לה שום בסיס של פעולה חיובית או אפילו של מחשבה חיובית. ומאחורי ה"פאסאד"

של ממשלה של איחוד לאומי תהיה "התרוצצות" בין הגורמים השונים והקבוצות השונות והאישים השונים – הכול על חשבון האינטרסים וביטחוננו של העם. אלוהים ירחם!

כמובן שאמסור לך את המכונית בחפץ לב ואני מקווה שיש עוד מה למסור.

אני אכתוב לו בעוד יום-יומיים ואברר אתו את המצב. אני לא רוצה לכתוב לו היום מכיוון שאני רוצה לחשוב קצת איך לנחם אותו בקשר עם התבוסה המבאשה שלו בבחירות.

על מכירת המכונית אינני רוצה להחליט עכשיו בטרם החלטתי על עתידי אני: באם אחזור בקרוב ארצה, יהיה לי צורך במכונית. איך הבית? הילדות? נא דרוש בשלומן.

ארנוני חזר הנה וכנראה שיישאר כאן. לפני כחודש יומיים – או אפילו יותר – הוא צלצל אליי ואמר לי שהוא חזר הנה לזמן ממושך, שהוא מצלצל רק להודיע לי על כך ושהוא יתקשר אתי שוב פעם בעוד כמה ימים. הוא לא עשה זאת עד עצם היום הזה. אינני יודע איפה הוא ואיך אפשר להתקשר אתו. באם אשמע ממנו אכתוב לך, אף על פי שאינני מבין למה זה מעניין אותך.

שלך

בידידות נאמנה

Enclosed letter to Nieman

29 בנובמבר 69

שלום רב לך מרלין,

מצטער שלא כתבתי לך עד כה בתשובה למכתבך. התחלתי לעבוד ברצינות על העיתון, וזה נורא קשה, אבל בטוחני שלא חסר תקווה. ריקליס ואני הופענו כאן קצרות ברדיו והודענו על הקמת העיתון ואני "התחייבתי" שיופיע ליום העצמאות הבא. כמובן שזה לא יהיה אסון אם נאחר בכמה חודשים אולם יש תאריך, ואם יהיה עיתון כדאי שיהיה קשור לתאריך זה. אני בא לניו-יורק בערך באמצע דצמבר, ממש בכדי לחסל דברים, כי

חוששני כי אחרת אני אסתבך שוב בעסקים, וחוזן מזה אי אפשר להחזיק בשני קצות החבל. הניסיון שלי לצאת על ידי הרכבת העסק לא דופק, ואני אצטרך לסגת ממנו. או פשוט למכור את חלקי אני ולצאת וזהו.

חבל שהעניין עם סמי נימן לא יצא. אולי בכל זאת נתן לך את הכסף, אולם מסופקני. מצדי איני רואה מה אני יכול לעשות, אמרתי לך עוד בקיץ שאם העניין אתו לא יצא הרי אני לא אהיה אחראי יותר לתקציב המכון מסוף שנה זו. בינתיים עמנואל אמר לי שביקשת וקיבלת 3,500 דולר, כשאהיה בניו־יורק נדון ונראה איך להסדיר את הדברים בכבוד. מבחינה אישית איני יודע מה ליעץ לך. אם אתה יכול לבוא ארצה כדאי בהחלט כי אז תוכל לעבוד אתי בארגון העיתון ואחר כך בעיתון עצמו. נוכחותך כאן יכולה לעזור לי בהרבה. אולם אני מבין שיש לך כאן התנגשות עם עבודתה של וינונה או עם דברים אחרים שאינך רוצה לדבר עליהם, אחרת איני מבין למה אתה לא מעוניין לבוא לכאן.

הילדות בסדר גמור, ואני מתאקלם, ואחרי הנסיעה הזו מתכוון לא לנסוע כמעט שנה שלמה. המצב המדיני גרוע ביותר. את המכונית שלך לא לקחתי מתמיר מכיוון שהוא היה זקוק לה, ובינתיים הסתדרתי. תודה בכל אופן (הוא מתפלא שלא שמע ממך). הוא נראה ומרגיש מצוין. הסיוט נגמר, הוא אינו ראש ממשלה, אבל הוא חבר כנסת ובשבילו זה הרבה, ומספיק בכל התנאים.

הייה שלום ולהתראות
שלך בברכה

15 במרס 1970

שלום רב לך,

תודה עבור המודעה על פומפידו, ראיתיה קודם ב'טריביון'. דיברתי עם ריקליס בטלפון, במקרה הוא אמר שהתקבל הרבה דואר ואפילו כסף. כנראה שפומפידו באמת הרגיו את היהודים בניו־יורק. מכאן בעיניי כל עניין נראה די עלוב. ביקורו וההפגנות הקטנות ביותר, ולמה הוא התרגז איני מבין. האם הוא סתם שמוק או שהוא שחקן תיאטרון, פשוט איני מבין. אני ראיתי אותו

בטלוויזיה הצרפתית ב־68 בזמן מרד הסטודנטים והוא היה קר ומחושב ויעיל ביותר.

למה ריקליס רצה מודעה גם איני מבין, אבל אני חושב שזה מביא תועלת אם כי זה עלה הרבה כסף יחסית, אולי אתה יכול לנסות לעבוד אתו קצת בכלל, או לקבל חלק מהכסף שהוא הבטיח למכון בזמנו.

מה נשמע אצלך? האם אתה נוסע לוועידה באיטליה? ומתי והאם אתה בא לכאן ומתי? ומה הן תוכניותיך? אצלי אין חדש מיוחד. אני מתקדם בעניין העיתון. שכרתי סגן עורך שכולם נגדו, אבל אני חושב שהוא המתאים ביותר שיכולתי למצוא, ואני די שבע רצון ממנו, בכל אופן לעת עתה. וכן איש מנהלה אחד. אני בטוח כעת שלא יהיו בעיות להרכיב מערכת סבירה. אולם עוד איני רואה כל הרכב של הנהלה שיכולה להתמודד עם הקשיים של ניהול עסק בארץ, ועוד עסק כזה נגד מונופולין מאורגן עשיר וחסר מוסר. אבל אני בכל זאת חושב שאתגבר על כל זה איך שהוא.

נא כתוב, מקווה שהכול בסדר לך ולווינונה, דרוש בשלומה בלבביות.

שלך בברכה

HILLEL PUBLISHERS LTD

134 Hayarkon St.

Tel-Aviv

Tel. 22 77 30

May 31, 1970

Mr. S. Merlin

27 East 62nd Street

New York, N. Y.

Dear Merlin,

It would take a Kafka to describe to you how it feels to be sitting here preparing to publish a daily newspaper in the middle of a double front: a limited shooting war with Russia that might erupt any minute on the one hand – and a panic stricken Wall Street, with a spectre of 1929 spoken by too many lips.

If there is a real economic crisis developing in the United States, there surely will develop one in Israel (there most probably will be a severe economic crisis here anyway). If the Russian penetration is going to become a shooting one (which will not surprise me) – there may not be enough time to establish and develop an independent daily paper.

Having ignored reality for the past couple of years, the leaders of Israel have suddenly discovered Russia, its animosity to us and its presence on our doorstep. Not having reacted properly before, they over-react now. There are over-tones of panic in high places.

It is a reverse situation of the mood that preceded the '67 war. Then the people were grim and concerned (as were most government ministers). But the real leadership of the army and the people were more than confident; they were only exasperated at the government's inaction. Today it's the reverse: the people, by far, show little concern, and the higher you go, the deeper the concern you will find, and with some overtones of panic in the wrong places.

I am quite in a quandary as to whether I am on the right course due to this timing problem and whether I should not change my plans, freeze the daily paper idea for the time being, and start a weekly in Hebrew and English, possibly in French, with pretty much identical material. This could be started much faster and have an immediate impact and possibly make a contribution in this emergency. Financially its chances for success are less than a daily paper.

A very important consideration for doing this is that the English language weekly may be helpful in stimulating some groups and people in the United States to undertake some activities which are essential in helping evolve a new policy by the Nixon Administration.

This is the time to launch a national campaign by Americans For Permanent Peace In The Middle East, and the appearance of an English language weekly might be very helpful in stimulating some activity.

I am surprised at not having heard from you all this time. I hope you are well and will appreciate hearing from you.

Enclosed is an article by Silvi Keshet, in case you haven't seen it.

With every good wish,

אנא כתוב

Cordially
Peter Bergson-Kook

Dear Hillel,

Many thanks for your letter of May 31.

... Your doubts about the timing for the daily paper are perfectly understandable, though, as you know, my doubts preceded the latest developments. But I agree that the reasons you are advancing only accentuate and make more acute my own skepticism. It goes without saying that in certain respects the publishing of a weekly in Hebrew and in English is technically much more feasible, but its effect and influence depend upon its contents. I must be frank with you and tell you that from all our conversations, and I consider myself the best listener in the world, it never became quite clear to me exactly what you are after – from the point of view of ideas and policy. Of course, I am aware of your ideas concerning a secular Hebrew state with all its political, cultural and even ethnographic implications, but it is at best a long range proposition of public debate and education which would take at least one generation, which means about twenty five years. I don't think that this philosophy has practical application to the present emergency. I admit readily that I may be wrong, and you know my quasi unlimited deference to your views. Yet, it seems to me that a weekly open to a free discussion of the current problems, with a sense of historic urgency and the imperative of peace may both capture the imagination of large circles of Israeli opinion as well as having an impact upon the decision-making presses of the country.

I agree with you that the English language weekly could be helpful in the United States in stimulating some groups in helping evolve a new policy by the Nixon administration. But I am convinced that the first imperative is to help evolve a change in the minds and attitudes in Israel itself. This, in turn, would

have a most wholesome effect on public opinion in friendly countries, especially in the United States.

I don't think that the Israeli-Arab conflict stems from external factors. Nasser says that if it were not for the United States everything would be fine and dandy. The Israelis say if it were not for the Russians everything would be fine and dandy. While it is true that external factors like British imperialism in the past, and Russian imperialism now exacerbate the conflict by themselves, they do not create it. The conflict has an objective reality and whoever believes that the solution is in Moscow or in Washington just takes the easy route to escapism. It always seems the solutions are somewhere far away just in order to avoid caning to grips with the immediate problems with which we are faced here and now.

Since you told me before your departure to write you and that in Israel you have patience to read, I am taking the liberty of imposing upon you with some of my reflections though I am aware that they are by now already familiar to you.

Anyhow, historically speaking we are faced with an objective reality: the Arabs are just too strong to expect them to surrender. They are strong numerically and geographically, and from the point of view of natural resources, and also because too many external powers have vested interests with the Arabs, and at this phase they are strong because the Russians protect them, or so the Arabs believe. On the other hand, the Arabs are not strong enough not to be tempted by a reasonable political settlement. They are not strong enough because they are being militarily defeated and cannot hope by themselves to come out victorious in the field of battle. In the process of fighting a futile war they suffer gravely both in casualties as well as economically, large segments of public opinion in each country, especially in Egypt, are fed up with the situation of no war and no peace, and with living under an eternal emergency. Apart from all this, and many other considerations, Nasser is not so stupid as not

to understand that though he dedicated his life to free Egypt from foreign tutelage, he only succeeded in exchanging a benign ruler – the British – with a ruthless, unprincipled occupier – the Russians.

I believe that the Arab leaders, despite their irresponsibility and distorted mentalities, are also aware that Israel cannot be wiped off the map and that the symbolic apocalyptic image of Samson bringing down the temple upon his enemies and himself is a part of the context of the Middle Eastern geo-political realities. I am saying all this because I believe that objectively speaking Israel on the one hand cannot expect the Arabs to surrender, and on the other hand the Arabs have an objective interest to come to reasonable peace terms.

It isn't true that the Arabs didn't offer any concessions. It is the Israeli propaganda which claims so, but in reality Nasser and Hussein offer plenty of concessions including the recognition of the sovereignty of the State of Israel, secure frontiers and freedom of navigation. If these concessions would have been offered in March, 1967, the Israelis would have danced in the streets for seven days and seven nights as they have done – but more so in November, 1947.

This does not mean that Nasser or Hussein should be trusted. It means only that they have to be tested by reasonable, plausible and as much as possible built-in safeguards.

The trouble is that the Israeli leaders and part of public opinion are afraid of peace. They are more afraid of peace than of war. Everybody says that because of the national unity coalition government, Israel has no program, no aim, and is incapable of taking any initiative. I believe that this statement repeated a million times in Israel and all over the world is just false. I believe the opposite to be true: in order not to have to define a plan, a program, a peace strategy, it occurred to the Mapai people to whom Begin was anathema, that he may be the solution to everything; That his inclusion in the

Government will serve as the great alibi of think nothing, say nothing, do nothing.

Our admiration for the Army is boundless. And I don't have to repeat all the familiar panegyrics in its honor. But an Army, anyhow in a democracy, is not responsible or should not be responsible for policy. And strategy is inseparable from policy. Since the national coalition government has no policy, it has no strategy, and grave mistakes have been and will be committed for which we pay a tremendous price. You remember perhaps our short conversation on one of the trips to New York: you were rather enthusiastic about the raids in depth into Egypt. You said that it seems Dayan decided to bring about the overthrow of Nasser, and you thought it was a grand idea. I was more than skeptical and I said it will end in some kind of tragedy. I used the phrase apocalyptic denouement. I didn't specify the entrance of Russian pilots into the scene. It was rather you who on other occasions foresaw it almost prophetically. But what I said in your hotel room was that these bombardments in themselves are bad regardless of how one looks at them. Nasser will not be overthrown because of them. This, however, was not any main objection. My main objection was that they were aimless: "What will come next, the occupation of Cairo?" I asked. Surely this is not the aim of these bombardments. They were not a softening up for an invasion. Hence their futility. Hence they can only boomerang.

But at that time the spokesman for the Army and Government declared that these bombardments were vital. I remember a broadcast by Eisenhower to the nation. It was in connection with the scandal of the U-2 overflights. In the same speech he said that he personally ordered those flights because they were vital to the security of the free world: but in the same breath he declared that because of the violent reaction of the Russians, he ordered to discontinue these flights. If they were vital, why discontinue? And if one can without much ado discontinue, then

they are not vital, and why did they have to be undertaken in the first place? Truman, by the way, was asked at that time whether under his presidency the suggestion came up about sending the U-2's over Russia, and he answered that he ordered the CIA official out of his office because he considered the idea both crazy and irresponsible. So what is vital? Except that thoughtless politicians, as weak people generally, desist under pressure which is, of course, the worst policy to follow.

Now, if it was vital to raid and bomb the suburbs of Cairo, why discontinue? Because there are 80 or 150 Russian pilots? We are now told by the generals, from Dayan on, and by leaders of the nation that Israel has no special interest to raid Cairo, Alexandria and the Aswan region. If this is the case, why was it so vital to bombard the approaches of Cairo in the first place? Because Dayan, like Eisenhower, decided to desist under pressure, which is the worst policy to follow. But there are two basic differences: first Eisenhower was the leader of the stronger party, Dayan is not; second, after Eisenhower desisted there was no danger that the Russians will come closer to the shores of the United States. Such a danger does exist on the Suez as far as Israel is concerned. For Israel to give in under pressure when dealing with such a ruthless and unprincipled power as the Russians, protecting such a weakling and adventurer as Nasser, is perhaps more dangerous than to continue the flights. The trouble is – and on this we both agreed many years ago, and you used to express it in most beautiful and convincing terms – that a wrong policy creates such a hopelessly complicated situation that it is sometimes impossible to solve it altogether.

While typing this long “megila” another conversation between us comes to mind. It was immediately after the six-day-war and we heard the news that General Dayan told General Odd Bull that the Israelis being stationed on the canal consider the waterway to be under the jurisdiction of both Egypt and Israel. Hence, Israel will not permit the Egyptians to sail the canal, nor to free

the ships stuck there, nor to clean it in order to renew navigation unless the Israelis can enjoy the same rights. You may remember that I was skeptical. I said that the Israeli Army did not occupy half the canal – it only reached its eastern bank: they could have crossed the Canal and occupied it but this, for one reason or another, they didn't do. Of course, I didn't foresee the exact developments but I felt that after the spectacular victory, Israel does not need to stir up new trouble or undertake belligerent and provocative acts, but rather begin diplomatically to exploit its victory. This they didn't have the good sense, let alone the imagination, to do. Now, in retrospect, I can see how sound my hunch, though inarticulate, was.

To have permitted the Egyptians to clear the canal for navigation would have been in the best interests of Israel even without an a priori settlement of the problem of free passage for Israeli ships. Because with the canal operating and with ships from all nations plying back and forth, it would have made the waterway a peaceful frontier for Israel, thus giving her all the time to negotiate a settlement under, so to speak, peaceful and relaxed conditions. Israel could have taken all the time needed to figure out what she wants, what her security needs are, as long as she is protected on the southern frontier by the peaceful activities of the canal. Under such circumstances I doubt whether the Egyptians and the Russians would have undertaken offensive military operations, and this for several reasons: first, psychologically one does not disturb a routine situation, unless provoked; second, Nasser at that time was interested in the income from the canal since he did not know that the oil producing countries – his political enemies in the Arab world – will bail him out; and third, the Russians were interested in keeping the Canal open for their own global strategic objectives.

What the “Khakhmey Lejanky” have done was to transform beyond the vast expanses of the Sinai, a peaceful frontier into a hot front. It is not true that it was Nasser who transformed

it into a hot front, because Nasser's first preoccupation was to open the canal to navigation. The Israelis prevented him by provocative acts of shooting at little boats, and what not. We understand quite well that though on June 5, 1967 the Israeli Army technically fired the first shot, the true aggressor was Nasser, because he created an untenable and most perilous situation for the Israelis, who had no choice but to defend themselves. But when a similar situation, though of course on quite a different scale and for different reasons, the Israelis commit acts of provocation, and Nasser reacts after long months by proclaiming the cease fire null and void, we don't notice the provocations which lead to this reaction. To use the canal as a pleasure beach for Israeli soldiers and as a tourist attraction for American Jews, while denying the Egyptians the use of the canal, was not a tolerable solution. Did the Israelis think they will be able to keep this up indefinitely until Nasser will capitulate? As I said before, regardless of how militarily weak and disoriented the Arabs are, and above all Nasser, they are not weak enough generally to surrender.

Of course, one can always go back in the sequence of arguments and say that Nasser is responsible because he did not want to pledge freedom of navigation for Israeli ships. This argument is correct if one does not go still further back to other arguments and counterarguments. I am speaking not from the point of view of winning points in an argument contest, but to analyze a policy. I believe that Israeli policy was disastrous on the Canal as it was disastrous all along the most vital front of foreign relations.

America is selling and will continue to sell with ever greater speed and scope the airplanes, but this is no longer the solution as Sulzburger remarks in his ominous column.

I enjoyed reading your profile in Sylvia Keshet's column. It was very interesting and quite original, but she was surprisingly non-committal. If I remember well it is the first time that she

let the tape-recorders speak without sending her own arrows or making some complimentary remarks, all of which proves that she didn't know "how to eat it."

I am mailing you under separate cover some material of the Americans for Peace (air mail).

How are the kids? Please remember me to them.

Cordially

שלום רב לך מרלין,

קיבלתי את מכתבך הארוך ותודה לך.

היום הגיעו גם העתקי המודעות. בהשראה למאמרים המדיניים כאן, זה נשמע כדברי נבואה. אם כי אלו היו דברים אלמנטריים. אולם כאן אנשים חיים מחוץ למציאות, ורואים רק מהרהורי לבם, וכן כותבים, אומרים ועושים כאן כל כך הרבה שטויות מבחינה מדינית. אני מקווה רק שיהיה לנו הכוח והמזל להחזיק מעמד למרות כל השטויות האלו. אתה אומר שאין לי רעיון קונקרטי לעיתון. נכון. אולם לעיתון אין צורך ברעיון קונקרטי. עיתון יומי הוא לא פורמולה מדינית. עיתון יומי נחוץ לציבור (קשה לקרוא לזה עם) שהממשל שלו ודרכי התקשורת שלו כולם מקשה אחד. אני אשתדל ליצור עיתון חי מודרני מעניין ושהקהל יקרא אותו. אני גם אשתדל שעיתון זה יטפל בבעיות מדיניות לפי חוש פרופורציה שונה מזה המקובל בעיתונים האחרים, אני גם אשתדל שהעיתון ייקרא על ידי בני הדור הצעיר. מה זה ייתן? מבחינה מיידית מעט מאוד. אולם לאחר כמה שנים, 5, 10 או 20 אולי תתפתח כאן גישה לאומית חדשה בריאה של שנות ה-1970 ולא של שנות ה-70 או של שנת 1920. אולי יתפתח כאן ציבור המבין שאי אפשר סתם להמשיך כאילו כלום לא קרה, כאילו מדינת ישראל זו אפיזודה בהיסטוריה היהודית הארוכה. אולי יתחילו להבין שאם באמת רוצים לחיות כעם נורמלי מתקדם גדול (או אפילו קטנטן) אז צריך לוותר על משהו מהחיים הקודמים של הגלות, שצריך לשלם עבור הקיום החדש כאומה עצמאית ולא להתנהג כילדים דביליים הרוצים הכול מפני ש"מגיע להם".

בקיצור, אני רוצה עיתון מודרני בשביל אנשים מודרניים, במדינה שבה חוץ מהצבא שום דבר אינו מודרני. אני רוצה לעדכן (טו אפדייט) את החיים כאן. לא מבחינה אידיאולוגית כי אם מבחינת מעשים יום-יומיים, כולל אידיאולוגיה אם היא חלק של החיים היום-יומיים.

האם אני אתקדם בעיתון כעת זו שאלה אחרת, התשובה לכך כעת היא רק בידי ריקליס. כי אם הוא ייסוג מבחינה כספית בגלל המצב באמריקה אז לא תהיה לי ברירה בעצם, כי אם לבוא לשם לחפש כסף מאחרים. אם הוא יעמוד בשלו, אז אני אתקדם למרות שאין לי איש אחר ולמרות שבאם יתפתח משבר באמריקה ברור שיתפתח משבר גם כאן, וכי אז

העיתון לא יוכל להחזיק מעמד בגלל מחסור במודעות ובכלל בפסיכולוגיה של מיתון.

מה נשמע במכון? נא כתוב ובעיקר על בריאותך ותוכניותיך.

שלך בברכה

22 ליוני 1970

הלל היקר,

חן-חן עבור מכתבך מיום 14 דנא. אני גם קיבלתי מכתב מפורט ומאלף [השם לא ברור...] ואני כותב לו להגיד את תודתי.

אני עוזב ביום חמישי, 25 ליוני ואשאר בפריז במשך חודש ימים. אחר כך אבוא לארץ (יחד עם וינונה, היא גם באה אתי לפריז) ואשאר שמה גם כן במשך חודש ימים.

במכון אין שום חדש, מחוץ לאכזבות אין סוף – אולם גם אכזבות אינן תופעה חדשה – אני שבע ניסיון בהן. נתתי שתי מודעות ב'ניו-יורק טיימס' עם הצעה להשכרת חצי משרד. לא קיבלתי אף טלפון אחד. פשוט לא יאומן. בפריז אהיה כמו תמיד במלון

Hotel de Lutice

5, Rue Jules Chaplain

Paris 6

מהו לוח הזמנים שלך? איך הבנות. נא לכתוב.

שלך בידדות נאמנה

הלל קוק
רחוב האורנים 58, כפר שמריהו
15.7.70

מרלין היקר,

כנראה ששוב פעם אנו עלולים להחמיץ אחד את השני. קרוב לוודאי שאסע בסוף יולי לאירופה ולאמריקה ואשאר שם עד ל-9/9. ייתכן ואסע רק בתחילת אוגוסט. אם אתה כבר יודע מהן תוכניותיך, אנא הודיעני מתי אתה חושב להגיע ארצה או איפה תהיה באירופה, כל שנוכל אולי לתאם פגישה. אני מקווה שאתה מרגיש בכי טוב.

דרישת שלום לווינונה
שלך בברכה

The Alrae
37 EAST 64 W STREET
NEW YORK, N. Y. 10021
11 בנובמבר [1970]

מרלין היקר,

אני מצטער שלא כתבתי לך עד כה, אבל פשוט לא יצא. שמחתי לשימוע על הסידור שלך עם ריבנפלד. אני חושב שזה יכול להיות דבר מצוין. כמובן שצריך להשגיח עליו, אבל הוא גם אדם שיכול לתרום הרבה לא רק לביסוס התקציב של המכון, אלא גם לפעילותו בכלל. קשה לאנשים לעבוד לבד. (מבשרי חזיתי זאת כאן כל יום) ואפילו להתווכח עם ריבנפלד זה יותר טוב מאשר להיות לבד. כמו כן טוב שהצלחת בכל זאת להפעיל את מטילדה, אם היא תיווכח שאני באמת לא באופק, ייתכן ותצליח להחזירה לפעילות יותר רבה. המכתב שלה (שלך?) הוא טוב ושקול, ואני מקווה שיביא תוצאות. אתה טועה שאינך מתייעץ עם שנקמן. בכל אופן אתה יכול להפגישו עם ריבנפלד, אולי הם יסתדרו.

אני מצרף נוסח של מודעה שנתתי השבוע ב'הארץ'. קיבלתי הרבה קומפלימנטים. אולם ממאתיים מכתבים אף מועמד אחד שאפילו כדאי לבודקו בריאיונות. אולם זה מוקדם, ייתכן שמשוהו יתפתח בכל זאת. ריקליס הפקיד את מאה אלף הדולר בבנק בניו-יורק. כך מונחים שם כעת 250 אלף, והוא חייב עוד 100 וכן אני. אם רק אמצא אדם מתאים לצד העסקי של העיתון, אני מתחיל לעבוד במלוא הקיטור ואז אני מקווה תוך 3 עד 4 חודשים לכל היותר לצאת הגיליון הראשון. אם לא אמצא אדם מתאים תוך חודש בערך, אצטרך לוותר על כל העניין ולהחזיר לריקליס את כספו (מה שנשאר כי בינתיים כבר הוצאו בערך 200 אלף לירות). יהיה חבל נורא אם אוכרח לוותר על רעיון העיתון. אני גם לא יודע מה אני אעשה כאן בארץ. זה עבורי לחץ לא יאומן לחיות כאן מבלי לעשות משהו לשינוי אופיה ומהותה של הארץ, ויהיה זה גם בעתיד הבלתי נראה. אבל מוכרחים להתחיל באיזה מקום. אין לך מושג איזה בלבול מוח שולט כאן בענייני יסוד. לא שלחתי את המכתב מכיוון שיש שביתת דואר, אבל זה עדיין נמשך. אשלח בכל זאת, אומרים שאקספרס יוצא.

חשבתי גם שיהיה משהו חדש בקשר לעיתון, אולם שום דבר. האמת היא שהדור הזה של היהודים והישראלים הוא דור אבוד. ולי קשה לקבל את זה, מכיוון שפירושו שאני עובד על דברים שאני לא אראה בפריים (זה במקרה הטוב ביותר). לו הייתי יכול לנתק עצמי באמת ולקבל אמת פשוטה ומכרעת זו, הרי אז קרוב לוודאי שהייתי יכול לשבת בנחת ולקרוא ולכתוב ספר או שניים, ואז כמובן שאין כל סיבה לשבת בתוך "המערב הפרוע" הזה הנמצא במזרח, מזרח שבניגוד לאנגלים אינו נותן לי כל רומנטיקה, שום ארומה מיסטית כי אם סתם סירחון. אבל, איך היה אומר ארתור שיק, יהודים הם פרחים, אולם הפרח הוא שלי. איני יכול להיות צבי קוליץ, יהודי החי בניו-יורק, ולא מוריס רוזנבלט, אמריקאי החי בושינגטון, ולכן אני תקוע כאן.

בסך הכל די עצוב ודי מתסכל. יש לך אילו ידיעות משמחות? לי יש אחת קטנה אבל נחמדה. אתה זוכר את מאיר פלי, העיוור (או כפי שהוא אומר יותר נכון האדם שאיבד את מאור עיניו). הוא התחתן השבוע עם אישה נחמדה המתאימה לו ביותר והם זוג נחמד. זה ממש שימח אותי. אגב, ראיתי שם את בגין שנראה להפתעתי טוב, ומתנהג כאדם נינוח במקצת ולא כמוקיון שמשחק כל הזמן. השתפר בהרבה להפתעתי.

הייה שלום וכתוב
שלך בברכה

פנייה לאיש אחד

זוהי מודעה לא שגרתית. מטרתה למצוא אדם אחד למילוי תפקיד מעניין ואחראי. אין היא מכוונת לאדם מחוסר תפקיד, כי אם לאיש מצליח המוכן לבדוק אפשרות של שינוי רציני בתפקידו ובאורח חייו.

- אנו מחפשים אדם (צעיר, נמרץ אם ניתן הדבר, אך לא הגיל הוא אמת המבחן), שכבר הוכיח את כשרונו ויכולתו בניהול מפעל, גם אם באופן רשמי כיום הוא בתפקיד מספר 2.
- אנו מחפשים אדם שיוכל לעמוד בראש עסק ולנהלו כאלו היה בעליו.
- אנו מחפשים מנכ"ל (במשמעות התואר "פרזידנט" בעולם העסקים האמריקני), לעיתון הערב החדש שיש בדעתנו להוציא.

לאחר חודשים רבים של הכנות, לימוד וחקר השוק, אנו משוכנעים שיש ציבור קוראים רחב בארץ לעיתון חדש, במתכונת העיתון שתכננו:

- עיתון ערב שיופיע לפנות ערב, ולא בבוקר.
- עיתון מודרני חי ותוסס, ובו תמונות רבות.
- עיתון לא תלוי לחלוטין במפלגות או בגורם ממסדי כלשהוא וגם לא בכבלי העבר.
- עיתון שיתרכז בהווה והעתיד.
- עיתון שלא רק ידווח חדשות, כי אם גם ינסה לתרום לכך שהחדשות יהיו לעיתים קצת יותר טובות, וזאת ע"י חיפוש פתרונות וע"י התמדה בטיפול במחדלים בכל תחומי חיינו.

הקצבנו את הכסף הדרוש להקמת העיתון ולהבטחת הופעתו הסדירה עד להתבססותו. הצלחתו תהיה תלויה בטיב המערכת ובטיב הנהלתו.

מר משולם ריקליס ואנוכי (העיתון שייך לנו בחלקים שווים) איננו מתכוונים לטפל בכלל בצד המנהלי של העיתון. הוא עסוק בניהול עסקיו העצומים באמריקה, ואני השתחררתי מכל עסקי על מנת להקדיש את כל זמני לניהול הצד המערכתי (יצרנו קשר עם הסגל המקצועי, וכבר מינינו את העורך האחראי המיועד). כדי לעמוד במשימת העריכה, עליי להשתחרר מן

האחריות המנהלית הרבה של הצד העסקי הקשה והמסובך בתחומי הכספים, כוח אדם, דפוס, הפצה, מודעות וכו'.

אנו מחפשים את האיש שייטול עליו אחריות זו.

היקף ההוצאה (ואנו מקווים גם ההכנסה), הוא בין 4-5 מיליון ל"י בשנת לפחות, לעסק המספק לצרכן מוצר שמחירו 25 אגורות. דרושה עבודה רבה כדי להבטיח שההוצאה תיהפך למחזור נושא רווחים. אנו מאמינים שהדבר אפשרי. אנו מבקשים איפוא איש שלא יחשוש מפני האתגר ויהיה מסוגל להתמודד עמו באורח עצמאי. מעמסת הקמת העסק וניהולו תהיה על כתפיו בלבד, תוך תיאום המדיניות עמי.

לאדם המתאים ניתנת כאן הזדמנות ליצור יחד עמנו עיתון ערב חדש, שיגדל ולא יתקפל.

עיתון הוא עסק. כמקובל בארץ בה משולם ריקליס ואני הרווחנו את הכסף, אותו אנו משקיעים בעיתון, המנכ"ל – ראש העסק – ישתתף ברווחי החברה, וכך ירכוש חלק מהבעלות. אנו מציעים, כמובן, גם משכורת נאותה ביותר. בכוונתנו לאפשר למנכ"ל למנות את צוות עוזריו הבכירים. מודעה זו מופנית, איפוא, אך ורק למועמד מס' 1 בעיתון. אם אתה האיש שאנו מחפשים, הואל נא לכתוב אליי לרחוב הירקון 134, תל-אביב. מכתבך ייפתח אישית ע"י הח"מ, ואני מבטיח דיסקרטיות מוחלטת.

הלל קוק

11 לפברואר 1971

הלל היקר,

אחרי שתקרא את מכתבי אולי תבין למה לא כתבתי לך ואולי אפילו תסלח לי על רשלנותי כי רבה. גם עכשיו אני מהסס מלבבל לך את המוח עם דברים שאמנם מטרידים ומרגיזים אותי, מבחינה אובייקטיבית הם נחותים ערך. אני בכל זאת החלטתי לכתוב לך על זה מתוך רצוני להתנצל בפניך. ובכן, בספטמבר החלטתי לחסל את המשرد. נתתי מודעה ב'ניו-יורק טיימס' שלושה שבועות רצופים ולא קיבלתי אף תשובה רצינית אחת. האמת היא שלא קיבלתי כלל תשובות, פרט לשלושה ביקורים של אנשים

שלא הצלחתי לברר למה הם בכלל הופיעו. ימפולסקי התקשר עם הסוכן של הבניין וגם כתב לו מכתב והודיע לו שאין כסף ועל כן עוד נשאר חודשיים עד שהפיקדון יפוג. הוא לא קיבל תשובה. בינתיים ריבנפלד הופיע והתחיל לשוחח ולבקש ממני אינפורמציה ומסמכים. כנראה שאתה סיפרת לו ב'נבה על המסמכים שנאמן דרש ממני ושבזמנו קצת הרגיו אותי, על כן הוא אמר שהוא – ריבנפלד – רוצה בדיוק אותם המסמכים ואותה האינפורמציה. אף על שלא האמנתי שדבר-מה יצא מכל השיחות הללו, בכל זאת, אולי מתוך ייאוש, התייחסתי אליו בסבלנות רבה ועניתי לו על המון שאלות ונתתי לו את כל המסמכים שרצה. והנה בערך בראשון לספטמבר הופיעו שני היפים שמוציאים לאור איזה שהוא שבועון של תקליטים של מוזיקה המונית (רוק וכו'), וכפי שהבינתי יש להם תפוצה ענקית ומרוויחים הון קורח. בכל אופן הם התאהבו במשרדים ואמרו שהם רוצים לעשות עסק תיכף ומיד. אני דרשתי מהם שלושת אלפים דולר עבור הרהיטים ומיזוגי האוויר. הם הוציאו לי 2,000 בלי לקחת את הרהיטים אולם רצו תשובה מיידי. הסברתי להם שזה לא תלוי רק בי ושאיני צריך לקבל אישור מהוועד, ואני גם צריך למצוא מקום בשביל הארכיון וקצת זמן למכור את הרהיטים. על זה הם אמרו לי שהם מוכנים להחזיק את הדברים שלנו בערך חודש או 6 שבועות. בכל אופן אמרתי להם שלא אוכל לתת להם תשובה סופית כי אם ביום השני הבא, בערך בעוד שבוע. כאשר ריבנפלד הופיע ל"ניג'וז" היום, אמרתי לו שאין טעם לשוחח יותר מכיוון שבאופן עקרוני כבר השכרתי את המשרדים וסיפרתי לו את הסיפור עם ההיפים. הוא הגיב: "אז מה? המשרדים הללו בין כך ובין כך אינם אלגנטיים מספיק ונחפש משרדים יותר יפים." עניתי לו שזה לא בא בחשבון, מה שנוגע לי. מכיוון שבאם אני מחסל עכשיו את המשרד, אני אכנס לבית חולים לניתוח, ועד שאוכל לחזור לעבודה סדירה זה בטח ייקח חודשיים. אחר כך אני מתכוון לחזור ארצה אם לא בשביל מטרה אחרת אז בכל אופן בשביל לנוח קצת ולחשוב על אי-אלה פרויקטים שמעסיקים אותי הרבה שנים. על כן באם הוא באמת מעוניין באיזה שהוא סידור עם המכון הוא צריך להחליט תיכף ומיד ולתת לי תשובה. הוא שאל אותי מה אני מציע ומה הם הצרכים המינימליים והמיידיים של המכון. עניתי לו שהוא יוכל להיות האיש המרכזי של המכון מבחינה אדמיניסטרטיבית – בכל תואר שהוא ירצה – וגם תהיה לו השפעה רצינית על הפוליטיקה הכללית של המכון, 88 המחקרים וכו'; כמובן במסגרת התקנון של המכון ולקחת בחשבון שיש למכון מסורת וגם "אימג" מסוים. ומה ששייך לכסף אמרתי לו שלמכון יש צורך בתקציב מינימלי של 25 אלף דולר ובמסגרת התקציב הזה נוכל

להוציא שני מחקרים. אולם אני אינני מוכן לבטל את החלטתי לחסל את המשרד אלא אם יהיו בקופה לכל הפחות 5 אלפים דולר. מזה אלפיים יוצאו תיכף ומיד: אני אקבל אלף עבור עצמי – כבר הרבה חודשים שלא קיבלתי שום דבר מהמכון, להיפך, בחודשים האחרונים שילמתי מכספי ויוננה שכר דירה וכל שאר ההוצאות הקטנות של המכון. חוץ מזה, אחרי שנשלם את שכר הדירה עבור החודש השוטף (אוקטובר) וקצת הוצאות שוטפות יישארו בקופה רק 3 אלפים דולר. זהו הסכום המינימלי שאני מוכן להסכים שיהיה בקופה בכדי שאוכל להתחיל לתכנן ולפעול מחדש. הוא שאל אותי מתי אני רוצה את הכסף (חמשת האלפים), הסברתי לו שאני צריך לתת תשובה ביום השני הבא, על כן אני צריך את הכסף למחרת או לכל היותר בעוד יומיים. הסברתי לו שצריך להגיע גם לידי הבנה מה תהייה הדרישות הכספיות שלו, נוסף לתקציב המינימלי של 25 אלף. על זה הוא ענה שהוא רוצה בדיוק אותה המשכורת שאני מקבל. על זה הערתי שאינני בטוח אם הוא באמת יסכים לכך מכיוון שהמשכורת הרשמית שלי – ז"א כאשר יש כסף – זה בערך 10 אלפים דולר לשנה (מאתיים דולר לשבוע). הוא אמר שבאמת זה לא יספיק לו ושהוא יהיה צריך לכל הפחות ב־15 אלף דולר לשנה, וגם כיסוי מכמה מההוצאותיו. אולם, הוא הסביר לי, לא תהיה פרובלמה מכיוון שהוא מציג בפניו מטרה לאסוף לכל הפחות 60 אלף לשנה הראשונה. ואז גם יהיה כסף להגדיל את המשכורת שלי. בזה נפרדנו.

למחרת להפתעתי הרבה הוא הביא צ'ק על חמשת אלפים דולר. לא האמנתי למראה עיניי כאשר נתן לי את הצ'ק, הוא אמר במבוכה רבה, גמגום ולחישתה שהוא "אולי" יצטרך לבקש ממני טובה ולהפריש מהכסף הזה 500 דולר עד שהוא יתחיל לאסוף כסף. לא הגבתי כלל וכלל ומכיוון שאמר שזה דחוף לו, ביקשתי את מנהל הפנקסים של שנקמן לשלוח לו תיכף ומיד את הצ'ק על הסכום הנ"ל, אף על פי שעד כה נמנעתי מלבקש להוציא צ'קים באופן ספורדי ותכוף. הוא קיבל את הכסף ולמחרת אני בינתיים קראתי לישיבת הוועד ושלחתי ממורנדום לפני הישיבה על ההסדר החדש, והפלגתי בשבחיו גם בתור אקדמאי וגם בתור עושה כשפים בשטח של איסוף כספים. זה השאיר רושם כל כך גדול, שכל מיני אנשים שלא שמעתי מהם זה זמן רב התקשרו אתי לברך אותי על ההישג החדש. בישיבה גופה מינינו אותו גם בתור סגן יושב־ראש הוועד (אקזקוטיב וייס צ'רמן) וגם בתור יושב־ראש הוועד הפועל (אקזקוטיב קומיטי). פירשנו גם את סמכויותיו. אני חושב שאני שלחתי לך תקציר של הישיבה.

ואז התחילה האפופיאה. הוא התחיל בלחץ פנטסטי שיש לו צורך בכסף

ותוך החודשיים הבאים הוא הכריח אותי להחזיר לו שלושת אלפים דולר מהחמישה שנתן לנו. ומכיוון שהוא הרגיש נבון אז הוא עשה את זה בחוצפה ובעלבונות ובשקרים לאין סוף. בערך במחצית דצמבר זה הגיע לידי כך שאמרתי לו שכל ההסדר בוטל. זה כנראה השפיע מאוד עליו ושינה את הטון שלו, אולם למעשה המצב נשאר קשה מאוד.

צריך גם להבין קצת לרוחו ולמצבו. הוא אומלל ומסכן מאוד. הוא נרדף על ידי מס ההכנסה (הוא חייב 70 אלף דולר). על כן הוא אינו יכול לגור בדירה שלו, אפילו שכורה, פן ימכרו לו את הרהיטים. על כן הוא בסבלט. אין לו טלפון על שמו. אין לו חשבון בבנק. חותנו שונא אותו וכל היחסים ביניהם הם בעיקר בכתב, אפילו על דברים של מה בכך. הוא צריך לטפל באשתו שהיא די לא נורמלית. חותנו בעיקר לא יכול לעכל את העובדה שמדי חודש בחודשו הוא לוקח מבתו (ויויאן) 500 ושולח "פיצוי" לאשתו בפריז שהתגרש ממנה. זו האחרונה גם כן רודפת אותו ומצלצלת קולקט למשרד וזה כבר עלה למכון איזה מאתיים דולר שהבטיח "להחזיר". בינתיים הוא ביקש ממני לענות לטלפוניסטית מפריז שהוא איננו בעיר ולא ידוע מתי יחזור. אשתו (מפריז) הפצירה לדבר אתי (קולקט) אולם סירבתי. עם כל זה הוא אוכל ב'קולני' ובעוד מקומות כאלה, ובערבים יוצא למקומות כמו 'אל מרוקו' ומבקש ממני להלוות לו 20 דולר, שלושים ולפעמים 10 ואפילו חמישה (אני צריך מנהל פנקסים מיוחד בשביל זה).

מה שיותר מדאיג הוא גישתו הבלתי אחראית (ממש באופן פתולוגי) לקבל על עצמו כל מיני התחייבויות. הוא למשל מפציר בי לקחת מזכירה ב-175 דולר לשבוע. מי ישלם? מה זה חשוב הוא אומר, באם נהיה חייבים לה קצת? לולי הייתי משגיח עליו באלף עיניים ולא הייתי עושה לו סקנדלים הוא כבר היה מתחייב בשם המכון לעשרות אלפים דולר לכל מיני אנשים עבור מחקרים. אפילו עם כל ההשגחה מצדי קיבלנו כבר כמה התחייבויות שאני לא הייתי מקבל. אתן לך דוגמה. הוא חושב שהמכון צריך להתרחק מהקונפליקט הישראלי-ערבי (ולא אכנס להסביר לך למה הוא באמת חושב ככה) ועל כן יש צורך להכין מחקרים על נושאים אחרים. בישיבה שבה מונה ריבנפלד לתפקידו אני תמכתי בהצעתו עקרונית. ומכיוון שקארפאט היה בישיבה הוא שאל אותו אם הוא מוכן לקבל עליו להכין ספר על טורקיה – יחסיה לארצות הברית ולרוסיה וכו'. קארפאט ענה שהוא אינו יכול לכתוב את הספר אולם הוא מציע לעשות את זה כמו שעשיתי את המחקר על קפריסין, אולם בהיקף יותר גדול – הוא יזמין כמה מומחים שכל אחד מהם יכתוב על אספקט מיוחד של הבעיה, והוא יערוך את זה וגם יכתוב הקדמה ממצה. זה

מצא חן בעיניי מכיוון שזה יכול להיות ספר די מעניין ואקטואלי, וקיבלנו החלטה חיובית. בינתיים קארפאט התקשר עם 5 מומחים גם בטורקיה וגם כאן והם מכינים חומר. באותה הישיבה החלטנו על תקציב של 1,500 דולר עבור שכר סופרים (אז עדיין חשבתי שיש לנו בקופה כ-3,500 דולר נוסף לכסף שהוא יתחיל לאסוף). קארפאט, מכיוון שהוא יודע את המצב שלנו מהניסיון שבעבר, צלצל אליי מוויסקונסין ואמר לי שהוא מוכן להתחייב בפני הפרופסורים לשלם לכל אחד מהם 250 דולר עבור המאמר, באם אני אישית אגיד לו שנעמוד בהתחייבות. התחייבתי אישית לכך. השבוע הוא היה בניו-יורק והתחיל לדבר על השכר שלו והסביר כמה זמן הקורספונדציה לוקחת לו וכמה זה יהיה מסובך לערוך את הספר, להכין מסמכים וכו'. אני אמרתי לו שאני מבין את כל זה, וכמובן שהוא יקבל 250 דולר עבור המאמר שהוא כותב (על טורקיה ואמריקה) ועבור העריכה עוד 250 דולר, ככה שזה יהיה יחד חמש מאות. קארפאט אמר שזה לא מספיק. הסברתי שגם אני מבין שזה לא מספיק אולם אין כסף. אז ריבנפלד נכנס לתוך דבריי ואמר, "אני חושב שנוכל לעשות יותר טוב ובמקום המאתיים וחמישים דולר נשלם לך 750 (ז"א אלף)". אני בכל זאת התעקשתי והסברתי לקארפאט שבתור ידיד שלי הוא מוכרח להאמין לי שאין לנו הכסף הזה. הוא ענה: "נשאר את זה פתוח". כאשר עזב, ריבנפלד הרגיש קצת נבוך ואמר לי: "מה אכפת לך באם על הספרים יהיה רשום שאנחנו חייבים לו עוד 500 דולר?".

הגישה הזאת גם מקסימה אותי וגם מדאיגה אותי מאוד מאוד. בגישה הזו יש גם גורם של דמורליזציה. היחסים עם קארפאט, למשל, יכולים להיות או על בסיס כן שלמכון אין כסף ושאת הכול אנחנו מנסים לעשות במינימום של הוצאות – אז הוא מסכים או לא מסכים. (הצרה היא כמובן שגם המינימום אין לנו ואנחנו נמצאים במצב של אותה אב שהתוודה ערב החופה של בתו שמן הנדוניה שהבטיח יש לו רק החצי "טנגעפייפטע"). אם חותרים מתחת לגישה שלי אזי כמובן אין גבול. למה רק אלף דולר ולא חמשת אלפים?

חוץ מהבעיה הזאת הוא גם לא בדיוק מבין מהו המכון, או מה המכון צריך להיות. לפעמים הוא די צלול וכן מבין. אולם בדרך כלל הוא עדיין רוויזיוניסט של שנות השלושים. מקסימליסט פוליטי ברוח של הציונות דאז וכל מיני געגועים רומנטיים לפעולה אקטיביסטית. הוא רוצה שנשתף פעולה עם ההסתדרות הציונית ואפילו עם ה'ג'ואיש דיפנס ליג'. הוא לא אומר את זה בגלוי אולם נפשו שמה. הוא אומר לי וחוזר על כך כמה פעמים: "בסופו של דבר הם עושים עכשיו מה שאתם עשיתם בשנות הארבעים". אני הערתי,

שזה חדש עבורי שהוא הצדיק את אשר עשינו בזמנו. על זה הוא ענה: "אז באמת התנגדתי לכם, אולם עכשיו אני מצדד ב'ג'ואיש דיפנס ליג'".

יחד עם זה הוא בן אדם עם ידע רב בעניינים שלנו ולעיתים די קרובות גם מעניין בהשקפותיו. השאלה היא איפה לוקחים כל כך הרבה סבלנות. לפעמים אני יושב במשרד ופשוט מרחם על עצמי.

את הבעיה הכספית הוא אפילו לא התחיל לפתור. לולי יצחק בן-עמי שאסף קצת כסף עבור המכון, לא הייתי יכול לשלם שכר דירה והוצאות מיידיות אחרות וקצת חובות. בראשית ינואר הוא הביא עוד 2,000 דולר מחותנו אולם אמר שהוא מוכרח לקבל מזה 1,500 דולר. סירבתי להכניס את זה לבנק. אחרי יומיים שלושה הוא הציע "פשרה" שייקח רק אלף דולר וישאיר למכון אלף. מתוך עייפות והכרח הסכמתי. הוא גם לא עובד.

הוא קורא כל היום – זה פנטסטי כמה הוא מסוגל לקלוט מתוך קריאה – לו אני הייתי קורא כל כך הרבה הייתי משתגע או מיטמטם, ואני אוהב לקרוא. אם אתה זוכר יש אצל אלברט קאמי – בספרו 'הדבר' – בן אדם שכותב רומן, ושתוך שנים על גבי שנים מצטט בליטושים שונים את הפרגרף הראשון של הספר. הוא נשאר תקוע בפרגרף ראשון זה. ריבנפלד עובד זה כעשר שנים על איזה שהוא ממורנדום על עבר-הירדן, או יותר נכון על המנדט על ארץ-ישראל משני עברי הירדן. הוא עובד כמעט מדי יום ביומו על הממורנדום הזה, ובעיקר על הפתיחה והוא רוצה בכל פעם שאגיד לו את דעתי האם הנוסחה החדשה של הפתיחה היא מעניינת. בסופו של דבר אמרתי לו שאינני מוכן להביע דעה על הפתיחה. כאשר יהיה חיבור גמור, אקרא אותו בעניין רב ואביע את דעותיי הכנות. ככה שכמעט לא עושה שום דבר בכדי לאסוף כספים. אולם זו היא גם עובדה ששני אנשים שכן ראה הוא קיבל מכל אחד מהם 500 דולר. אחד זה שנקמן, שלא רצה לראות אותו אפילו אולם כאשר קיבל ממך את המכתב בקשר עם הלוואה על המניות הוא התלבש עליו, ושנקמן נתן לו 500 דולר. לו מי שהוא היה רוצה להתערב אתי הייתי נותן לו עשרה כנגד אחד שלא יקבל פרוטה ממנו.

איך הוא עשה את זה אינני יודע. את האיש השני הוא ראה בעצתי ולחצי – זה פיליפ ספורן – הוא ענה על האנקטה שלנו, ואם אתה זוכר אני גם סיפרתי לך עליו וגם שלחתי לך תקציר. בכל אופן הוא ראה בתנאים הפחות נוחים – בסופו של דבר אנחנו עדיין לא פרסמנו את האנקטה שהוא ענה עליה כמעט לפני שלוש שנים. בכל זאת הוציא ממנו 500 דולר, זה הכול. לא אמרתי נואש – אף על פי שבקופה אין אף פרוטה (זה לא נכון: יש כ-300 דולר). כנראה שתוך הזמן הזה הוא מתחיל להתרשם ממני די חזק והוא

שינה את עמדתו כליל. ז"א הוא לא שינה את הפילוסופיה שלו, ולא את האידיאולוגיה – בכל אופן לא באופן יסודי – אולם הוא התחיל להתייחס בדרך ארץ רב לדעותיי וגם אליי אישית. בכל אופן כך נדמה לי. הוא עושה מאמצים כבירים להתגבר גם על הנטייה שלו להיות חוצפני ואפילו עם הנטייה שלנו לקבל התחייבויות. זה כנראה קשה לו מאוד.

מה ששייך להחלטתי באוקטובר להחיות ולסיים את האנקטה. אני מקווה להצליח על ידי שיטה מסוימת – זה יהיה מחקר מקיף על היחס של אמריקה לישראל. זה שוב פעם יהיה ספר של לכל הפחות 500 דף ויכלול את א) התשובות של אלה או של רובם שענו; ב) ניתוח ממצה של התשובות הללו; ג) סקירה ארוכה שלי; וד) מסמכים. אני עובד על זה יומם וליל וזה מאוד מעייף אותי. אולם אני רוצה לסיים את העבודה הזאת בערך בסוף אפריל בכדי למסור את זה למו"ל. אינני יכול להגיד לך עכשיו אם זה יהיה מעניין או לא. זה גם תלוי בהתפתחויות המדיניות. יש גם אפשרות שהמחקר אחרי שאסיים אותו לא יהיה יותר אקטואלי – עובר הזמן בטל קורבנו – אף על פי שאני כותב את הספר במאמץ לתת לו אקטואליות גם מעבר לתוצאות המשא ומתן על-ידי יארינג.

אגב, ספרי על בורגיבה נמכר כליל וממש לא נשאר אף אקסמפלר אחד אצל המו"ל. הביקורת בצרפת על ספרי הייתה טובה מאוד ו'לה מונד' רק לפני שבוע נתן לזה ביקורת ממצה על חצי עמוד כמעט. אינני זוכר שעוד היה דבר כזה על ספר אחר.

אחרי סיום הספר – באם לא תהיינה תקלות, אני מתכוון להיכנס לבית החולים לעבור את הניתוח. אף על פי שד"ר ברייס מאד לא שבע רצון ממני על אשר אני דוחה את הניתוח, ד"ר שטיינברג חושב שזה לא בוער, כל זמן שאין לי התקפות חריפות, הוא אומר שהמקרה שלי הוא בקטגוריה של "בחירה" בין ניתוח או לא ניתוח ("אופשנל"), ככה שאני ממשיך כל עוד אני מסוגל.

וינונה עדיין לא מצאה עבודה, קצת מכיוון שהיא עוזרת לי בהכנת הספר ובעיקר בגלל זה שלא הצליחה למצוא משרה במקצוע שלה. היא גם לא מרגישה טוב ביותר. זקנה זה דבר ארוך.

אני מאוד שמחתי לשמוע שאתה בכל זאת ועל אף הכול החלטת להוציא את העיתון. כנראה שהאופנה בארץ היא לקפוץ למים הקרים ואחר כך לראות. דבר אחד אני יודע שמה שלא תהיינה התוצאות הסופיות, תצליח יותר בעסק שלך מאשר דיין בתוכניותיו הוא.

אם הכול יהיה כשורה אני ואולי גם וינונה נבוא ארצה בערך ביוני

לכמה חודשים ואז נשוחח. לעת עתה אינני יכול לענות לך במונחים יותר קונקרטיים מכיוון שהשאלות שלך אינן מוגדרות. כמובן בתור "פרי לאנסר" אשמח מאוד באם תסכים לארחני. בשבילי זה יהיה הישג כביר, כמובן שבאם אהיה בארץ אעמוד לרשותך לכל מיני דיונים והתייעצויות, אף על פי שאינני בטוח שיש לך מחסור בעצות.

אולי כדאי לסיים בזה שאזכיר לך את ההגדרה של "נודניק": כאשר שואלים אותו מה שלומו הוא באמת מספר לך. זה בדיוק מתאים למכתב הזה – תוכנו ואורכו. ביקשת את זה והזמנת את זה. עכשיו אני אינני צריך להתנצל יותר על השתיקה אלא על המגילה הארוכה.

מה קרה לג'נ'ר? שמעתי שקרתה לה תאונה. איך היא?

דרוש בשלום הבנות היקרות.

הזכרת את צבי קוליץ: הייתי אצלו לארוחת ערב ושמה היה גם עמיקם וכמובן שאי אפשר היה להתאפק מלדבר על העיתון שלך. עמיקם התחיל ברכילות והשמצות, וזה הוציא אותי מהכלים ונתתי לו באבי אביו. הוא ניסה להתנצל ולא ידע בדיוק איך. "מה לא עושים בשביל אביסאלע כבוד?" מחוץ לכל זה גם מסוכן אישית לחיות בארץ – תמיד גרסתי שזה פיקוח נפש, יותר רציני מאשר הערבים.

וינונה שולחת לך ולבנות את איחוליה.

שלך בידידות נאמנה

19 לפברואר [1971]

מרלין היקר,

תודה עבור מכתבך, אם כי אינו מעודד הרי לפחות אני יודע מה המצב. אני אהיה בניו-יורק בערך ב-5 למרס ואז נוכל להחליט מה לעשות עם המכון. בינתיים אתה צריך לעשות כל מה שאפשר בכדי להיפטר מריבנפלד באם אמנם המצב הוא כמו שאתה מתאר אותו. אני שמעתי משנקמן והוא דווקא השאיר עליו רושם טוב. מה קרה למחקר של קארפאט על הדמוגרפיה של ארץ-ישראל. איך שהוא כל פעם שאנו מתכננים משהו טוב, הוא נדחה. העניין הזה חשוב ומעניין והושקע בו כסף. [לא ברור] אין זכר פתאום

עוברים על יחסי טורקיה רוסיה. אני אודה לך אם תוכל לכתוב לי על כך (עניין הדמוגרפיה) עוד לפני בואי, אני ממש רואה בזה דבר תכוף. כמו כן ריבנפלד לא ענה לי בעניין המניות של 'פן טק' והתשלום לרענן. בהתאם למה שסיפרת אז אני כבר דואג שלא עשה משהו עם המניות. הכסף נועד להחזיר חוב לחברה שלי שהלוותה אותו נגד המניות. נא אמור לריבנפלד שאני בא, ושבינתיים לא יעשה דבר בעניין.

אני שמח שמצב בריאותך שפיר. הניתוח ממה שאומרים לי הוא קל יחסית, ובטוחני שתרגיש יותר טוב אחריו. אמרתי לך שאיני חסיד של ברייס, אולם זה עניינך כמובן.

על העיתון נדבר כשנתראה בניו-יורק, יכול להיות שאני משוגע אולם אני הולך לנסות להוציאו. הסיבה פשוטה: אני חושב שמן ההכרח לנסות ליצור מפעל אחד בשטח ציבורי בארץ בעל רוח של כנות ואמת. נדמה לי שזה יכול לעשות הרבה לקיום עתידה של המדינה. בכל אופן נדבר כשנתראה. בינתיים הדברים מתפתחים בכיוון לא טוב, אבל טוב שמתפתחים. אני עדיין בדעה שבמצב רע סטגנציה זה המצב הכי רע. הממסד כאן חושב כל הזמן שהסטטוס קוו הוא אידיאלי. אני חושב שהם טועים. כעת יוכרח להיות איזה שהוא שינוי. וזה יהיה יותר טוב. אני מקווה.

הייה שלום
שלך בברכה

25 לפברואר 1971

הלל היקר,

זה עכשיו קיבלתי את מכתבך מ־19 דנן (הוא נשלח רק ב־21) והנני ממהר לענות לך.

קודם כול אני שמח שאתה תגיע הנה בסוף השבוע הבא. אני מקווה שתהיה לנו הזדמנות לשוחח על דא ועל הא.

קארפאט נסע לפני שבוע בערך לטורקיה ויישאר שמה עד סוף אפריל. הוא הבטיח לעבור על החומר החדש שהעתיקו עבורו עוזרו באיסטנבול וגם על החומר שיש להעתיק ולצלם. אולם הוא מדבר במונחים די מעורפלים

בעיקר מכיוון שאין לו תקציב. כאשר התחלנו לשוחח על המחקר הוא חשב שיוכל לעשות את זה מהר תוך חודשיים-שלושה ועל כן גם חשב על תקציב די מוגבל. אולם כאשר באמת התחיל להתעמק בעניין הוא גילה שזה דורש מחקר רב – של חודשים רבים – על ידי בן אדם בתשלום. נכון שהתשלום הוא רק של איזה מאתיים או שלוש מאות דולר לחודש, אולם זה צריך להיות מובטח. כמוכן בתנאים בהם חייתי בשנה האחרונה לא יכולתי לדבר אתו על תקציב מובטח לחודשים רבים. בכל אופן הוא אומר שהוא עדיין מעוניין בכל העניין, שיתקשר אתנו מאיסטנבול ויעביר לנו אינפורמציה על המצב עכשיו, ז"א על החומר שהכינו עבורו או שמוכנים להכין עבורו ובאילו תנאים. בינתיים ריבנפלד בלבד לו את המוח עם מחקר אחד, הבטיח לו כסף וחוששני שכל זה רק יסבך את העניין שלא היה פשוט גם בלאו הכי. מצבו של ריבנפלד הוא טראגי-קומי. יותר טראגי מאשר קומי; הוא ממשיך בכל מיני טרנסקציות כספיות אישיות עם צ'קים בלי כיסוי וכו' וכו'. הוא איננו מסוגל לחשוב באופן ישר, אלא רק בדריידלאך וקומבינציות. אני אנסה להסביר לו שהניסיון לא הצליח. באחת השיחות הנרגשות לפני שלושה חודשים בערך אמרתי לו שהניסיון הוא לשישה חודשים. במרס ששת החודשים – יתקרב לקיצם. אינני חושב שעד אז יצליח באיזה שהוא דבר. עם המניות לא עשה שום דבר ואין סכנה. איך הבנות? האם אתה בא לבד או עם אחת הבנות או שתיהן. דרוש בשלומן.

שלך

בידידות נאמנה

שמואל מרלין, הלל קוק ואריה בן אליעזר, 1944

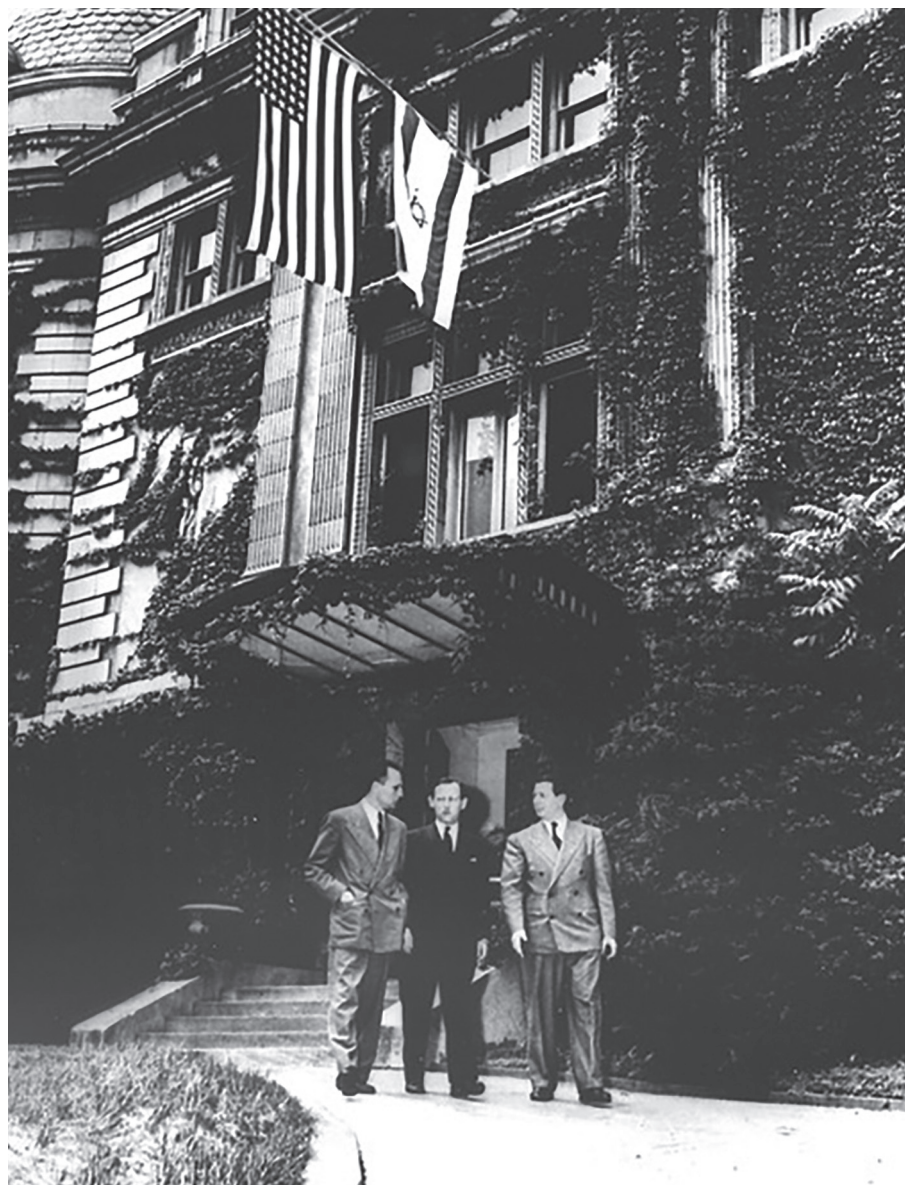
הלל קוק (עם הזקן בישיבה) ושמואל מרלין (בעמידה), 1948. אחרי שחרורו של קוק ממעצר בעקבות פרשת האלטלנה

הלל קוק (עומד בצד שמאל), שמואל מרלין (יושב מתחתיו) ואלכס רפאלי-הדני (ליד מרלין)
באירוע של ועד השחרור, 1947. שאר המשתתפים – לא מזוהים, חלקם חברי
הקונגרס האמריקאי

הלל קוק ואלכס רפאלי, חוף הים

שמואל מרלין והלל קוק מחוץ לשגרירות העברית שהם פתחו בווישינגטון מטעם
ועד השחרור ב־1947

ערי זבוטינסקי (עומד), הלל קוק, חבר הקונגרס ויל רוג'רס גוניור, והסנטור גיא ג'ילט
(קורא את המסמך), 1947

מימין לשמאל – רוז קין (חברת הוועד), הלל קוק, בן הכט ואלכס רפאלי-הדני, 1946

58, Haoranim Street
Phone (03)930625
Kfar Shmaryahu

May 13, 1971

Dear Merlin,

I am a little surprised at not having heard from you or from Paul. I realize that very little happens in the Institute in a couple of weeks. I do believe, however, that it would be helpful all around if a bi-weekly report would go out to a select list of officers, trustees, etc. This report would summarize progress on projects and happenings during the past fortnight, and would serve to keep people like me informed and perhaps expedite work in progress. In any event, it will give us all a realistic notion of what the Institute is doing and how it is progressing.

I had a couple of sessions with Mr. David Shapiro, who will be writing to you directly. As I told you, he is to receive a scholarship of \$1,000 for a year's work that commenced on March 1, 1971. Mr. Shapiro is a young Historian who is a post-graduate student at The Hebrew University, working on an Edmond Rothschild scholarship. He is also employed as a Senior Researcher by the Institute of Contemporary Jewish Studies at The Hebrew University. It is in connection with this activity that he will work on the organization of the archives and preparation of availability of historical material on the Hebrew Liberation Movement as it evolved from the realignment of the Irgun in 1937 and the commencement of Irgun activities abroad shortly thereafter, with the mission of Mike Ben-Ami to Vienna to take charge of the fledgling effort of Mr. Galili in the organization of the so called illegal immigration to Palestine.

Please send Mr. Shapiro, who has probably written to you, a check for \$250 for his first quarter as well as an additional \$100 for expenses and acquisition of various files, photo-copying expenses, etc.

What's new on the financial front? Has Mr. Aufhauser assumed the duties of Treasurer yet? Did you get permission from Mr. Salovin to sell some of the Penn-Tech shares? If you didn't, please get in touch with him.

I would suggest that the Treasurer with your and Paul's help, prepare a proposed budget as well as a report of the Institute's financial condition. I think the time has come to launch two Institutes which should be affiliated with us, one in Israel and one in Lebanon. I have been having talks about this with Mr. Michele Solomon who is the Middle Eastern correspondent of "L 'Express", and who makes his headquarters in Jerusalem. He visits Lebanon quite often and might be very helpful in the organization of this work.

We are also working on the publication of a bi-monthly newsletter tentatively called, "Inside Israel & The Middle East" or maybe a report with two separate sections, one entitled "Inside Israel" and the other, "Inside The Middle East". This would be done in Hebrew, English and French, and sold on a fairly high price subscription basis. I have succeeded in obtaining a first rate group of people representing the best talent of the Israeli press who will work with us on a confidential basis. One of them, who is representing an important foreign publication here, has applied for permission to be the official Editor of this publication.

Do you have any ideas as to a possible tie-in between this commercial venture and the Institute? Maybe the whole thing could be done under the Institute's auspices even though I doubt it. Perhaps the Institute can simply distribute the publication in the United States, and in addition to its own merits also make some money.

What's happening with the Study on the Demographic History of Israel? I think this is both important and interesting and if properly done could also get wide distribution.

Please show this letter to Paul and I am sending a copy directly to Mr. Aufhauser.

With every good wish
Cordially
Peter H. Bergson-Kook

Mr. S. Merlin
Inst. For Mediterranean Affairs
1078 Madison Ave.
New York, N.Y. 10028
cc: Mr. A. Aufhauser

הלל היקר,

חן-חן עבור מכתבך מ־13 דנא. הייתי די עסוק בשבועות האחרונים ואינני יכול להתפאר שהצלחתי בהרבה.

(1) יצחק ביקש ממני להכין תזכיר על העבודה שאני מתכנן לעשות בקשר עם הוועד. אולם הוא אומלל בקשר עם הטיוטה שנתתי לו (אני מצרף אותה בזה). בעיקר הוא מודאג כנראה מהשאלה שעוררתי על הזהות שלנו: מי היינו? הרושם שלי שהוא איננו מסכים עם ההערכה שלי שהוועד היה יותר מאשר נציגות של הארגון. אף על פי ששוחחתי אתו בפגישה אחת והוא גם כתב תזכורת, אני עדיין לא הצלחתי לחדור לעומק דעתו. אפגוש אותו שנית בשבת ושוחח שוב. כמוכן שמבחינה של אוסף החומר וגם ארגונו, השאלה שאני עוררתי איננה בוערת. אולם פשוט רציתי להחליף דעות אתך, עם יצחק ואולי עם הדני. מה ששייך לתקציר ממש, אני אכין אותו בלי ההרהורים על הזהות שלנו. אחרי השיחה עם יצחק אני בטח אצטמצם במינוי הנושאים שאטפל בהם, ושהם יהיו את תוכן הכרכים.

אגב החומר שהסטייט דפרטמנט מפרסם הוא מעניין מאוד – כפי שתוכל לראות מההעתק של כמה דברים שאני מצרף בזה. חבל שעד עתה הם פרסמו חומר אך ורק עד 1946.

(2) בכדי להפעיל את המכון גם מבחינה ציבורית אני מתכנן שני קולוקווים בסוף השנה. אחד על הים התיכון, ואחד על ה"קומיטמנט" האמריקאי במזרח התיכון, בכדי לתת גם לאנקטה וגם לספר שלי גושפנקא אקטואלית. אולי אצליח לעניין איזה פנדיישן באחד העניינים. לוועידה על הים התיכון אנסה לנצל קצת קשרים שיש לי עם הטוניסאיים וגם אולי את נילסן והקשרים שלו (אגב, נילסן צלצל אליי לפני כמה ימים בכדי לספר לי שבשיחה עם מיניסטר לאינפורמציה בטוניס, נדמה לי, זה האחרון שיבח מאד את ספרי על בורגיבה ואמר שזהו חיבור מרכזי בחוגים שלהם. גם למאמר הביקורת שהיה ב'לה מונד' היו הדים טובים מאוד. נילסן גם כן התרשם נורא). כמוכן שנצטרך להשתדל להשיג השתתפותו של לבנוני. אנסה לבדוק איפה ססיל חורני נמצא. אני מצרף בזה ממורנדום, או יותר נכון טיוטה ראשונה לממורנדום. ובאם תמצא אותו די מעניין תן אותו לסולומון והייתי רוצה גם לדעת את תגובתו. באם שכחת על מה הייתה האנקטה, אני מצרף בזה את השאלון האורגינלי.

3) עם ריבנפלד יש לי רק צרות צרורות. מחליפת המכתבים ביני לבין פרופ' קארפאט תראה מהו הנזק שהוא מביא בצורה שהוא מדבר עם בן אדם. קארפאט כל כך הזדעזע מצורת הדיבור של ריבנפלד שלא רק שקם ועזב את החדר אלא בהיסטריקה, התחיל לרוץ על המדרגות מבלי לחכות למעלית. מצד אחד הוא עושה הבטחות כספיות בצורה בלתי אחראית ומצד שני הוא מטפל עם האנשים שאתם עשה את ההבטחות בצורה גסה ובחוצפה מזעזעת. ולא רק עם קארפאט. בדיוק אותו הדבר עשה גם עם הפרופסור היווני – טרומבטס – שגם לו הבטיח אלף דולר ואחר כך הכחיש את זה בצורה גסה ועכשיו אני צריך לפייס גם את טרומבטס. שני הפרופסורים הם חשובים בשביל המכרז, גם מבחינה זו שהם שניהם "ים-תכונים".

4) אולם הריב או הוויכוח שהרגיז אותי ביותר הוא בקשר עם עניין אחר. אמבסדור פינגר סוף-סוף התפטר מהתפקיד שלו באו"ם ויתחיל להורות בסתיו באחת האוניברסיטאות כאן. כאשר ראיתי את זה בעיתון (ה'טיימס' נתן את זה בעמוד ג') עלה לי הרעיון להזמין אותו להיות הפרזידנט של המכון. לנו יש נשיא כבוד – אולברייט, והוא גם זקן מאוד, ויושב ראש ה"בורד" – פטמי. אולם לא הצלחנו, כפי שידוע לך, להשיג נשיא. פינגר, לו היה מסכים היה טוב מאוד עבורנו – אמבסדור, מומחה גדול לעניינים בין-לאומיים, די פרו-ישראלי. אולם העיקר שיש לו קשרים. החולשה הגדולה ביותר של המכון הייתה שלא היה לנו בן אדם עם קשרים בספירות העליונות של הממסד. רק לתקופה קצרה היה לנו בן אדם כזה – מטילדה קרים, ובאמת באותה התקופה הקצרה הצלחנו, אני חושב, יותר מאשר בכל תקופה אחרת. באם פינגר, בתור נשיא של המכון, מרים את השפופרת או כותב מכתב אישי לכל בן אדם שהננו רוצים להתקשר אתו, הסיכוי הוא שלא יתעלמו מבקשתו או המלצתו. אינני יודע מה הם הסיכויים שיסכים. כמובן שלו היינו במצב להציע לו משכורת או הרצאות, נגיד 3 או ארבעת אלפים לשנה, הסיכויים אני חושב הם די טובים. אולם אולי יש גם סיכויים בלי זה. הדבר נראה חשוב לי בעיקר לאור שתי הוועידות שאני מתכנן לסוף השנה. אולם כאשר אמרתי לריבנפלד שכדאי להתקשר עם פינגר הוא התנגד. לא בגלל זה שיש לו נימוקים רציונליים, אלא הוא עסקן ציוני טיפוסי של הגטו, שהוא איננו יכול בשום אופן לחיות ולפעול מחוץ לאווירה של מחלוקת. בכל אופן הוא מתנגד מכיוון שהוא אינו מכיר אותו היטב אישית – הוא רוצה קודם כול להיפגש אתו ולשוחח אתו סתם, ולעמוד על קנקנו. חוץ מזה הוא חושב שפינגר איננו ידוע מספיק ואיננו חשוב מספיק להיות נשיא המכון.

כאלה – הוא אומר – יש "תריסר בשביל עשרה סנט", וכו' וכו'. בינתיים לא עשיתי שום דבר בכיוון זה, מכיוון שהייתי עסוק בכתיבה וגם מתוך ייאוש. לא מכיוון שהעניין הוא באמת כה חשוב, אלא בגלל שאינני יכול לנמק לעצמי למה לי כל העניין הזה. אני מקווה שלא אחמיץ את ההזדמנות עם פינגר – באם, כמובן, הזדמנות כזו קיימת.

(5) דיברתי עם סליבן בקשר עם המניות. הוא אמר לי כמה דברים: קודם כולל שלא היה לו העתק מהמכתב שלי לביסל. רק אתמול קיבל העתק. (אני ביקשתי לפני כשלושה שבועות את ימפולסקי להתקשר עם סליבן, אולם זה האחרון פשוט אמר לו שלא שמע מביסל, מבלי להגיד לו שהוא אפילו אינו יודע מהו העניין). שנית, ביסל אמר לו שהוא איננו מוכן (ז"א החברה) לשלם לו – לסליבן – עבור הטרחה שלו. שאלתי אותו בכמה בערך זה יסתכם, ואז אולי המכון ישלם לו את שכר הטרחה. הוא ענה לי שבדרך כלל הוא עדיין לא שמע שבעל המניות ישלם במקום החברה. חוץ מזה הוא אמר לי שזה בטח ייקח הרבה זמן – אולי חודשים – מכיוון שאנחנו (המכון) צריך להוכיח שאנחנו זקוקים לכסף באורח החיוני ביותר מפני שאין לנו הכנסות אחרות וכו'. הוא הבטיח לצלצל אליי אולם לא עשה זאת. אני התקשרתי שנית אתו אולם הוא היה בשיבה.

(6) אופהאוזר לא רוצה להיות גזבר (מחליפת המכתבים תראה את נימוקיו). אולם הוא נתן בחודש שעבר אלפיים דולר וגם החודש. הוא רק לא רוצה להיות פעיל אלא גם מנסה, ככה נדמה לי, להתחמק בפגישה.

(7) אורדנג נתן אלפיים דולר בתנאי שלא יהיה לו קשר עם ריבנפלד. הוא אמר שלא הבטיח לך 3 אלפים כי אם רק אלפיים.

בינתיים ריבנפלד התחיל להגיש חשבון עבור הרצאות (340 דולר). הוא אמר שהוא ישתמש בכסף הזה בכדי להחזיר לי חלק של החוב (הוא חייב לי כ-600 דולר שנתתי לו במזומנים). אתה קיבלת ממנו איזה שהוא דבר? ככה גם אנוכי – אף פרוטה.

(8) משפירא עדיין לא קיבלתי שום דבר. כאשר אקבל ממנו מכתב, אסדר לו את ההעברה של 350 דולר.

(9) באופן מפתיע קיבלתי מינוי להורות "פוליטיקל סיינס" בפרלי דיקנסון אוניברסיטי. (שיעור אחד בשבוע עם שני "קרדיטס" ב"פוסט־גרדואט"). פטמי סידר את זה ומבחינת פרסטיז' זה די חשוב.

(10) אני עוזב את ניו־יורק ב־14 ליוני. אהיה בפרזיז עד מחצית יולי ואז אבוא ארצה בערך לשישה שבועות. אני צריך להיות כאן בסוף אוגוסט או בהתחלת ספטמבר.

בעוד כמה ימים אכתוב לך שנית על שאר העניינים. אני אגב חסיד של מישל סלומון. נא לדרוש בשלומו. הסידור שלך עם שפירא הוא טוב מאוד – טוב מאוד.

שלך בידידות נאמנה

נ.ב. יצא ספר שבו יש מאמר ארוך שלי. אנסה לשלוח לך העתק בימים אלה.

[No date; early 1970s]

שלום מרלין,

רק כמה מילים, אין מצב רוח למכתב של ממש, לומר לך ששמחתי לשמוע ממך סוף-סוף, ולקבל אישור שהניתוח אכן הצליח והוא לגמרי מאחוריך. לצערי אני אישמע עוד יותר פסימי ממך. אם כי אני חושב שאני פסימי באופיי, לצערי אני ריאליסט. אני מתכוון כעת לדברים בכלל, אלא לכמה דברים שאתה הזכרת מעשית. ובכן אני עדיין מאמין שלא יצא כלום מספרו של נירנברגר. קראתי את הפרק על האינטרוויו אתי והוא כתוב רע, ומלא שגיאות ואי דיוקים. וסתם משעמם. יכול להיות ששאר הספר אחר. ואם אמנם יהיה ספר, מוכרחים לתקן את השגיאות. הוא "מצטט" אותי כביכול [לא ברור] ובסירוסים מגוחכים לפעמים.

נאדל הפתיעני לטובה. הוא איש הרבה יותר נחמד באמת מאשר נדמה בהתחלה. אולם ספר לא יצא ממנו. הוא פשוט עסוק מדי בעבודה מפרכת בכדי להרוויח לקיום משפחתו הגדולה. לדבריו 'דיעות אחרונות' זה בערך שלישי ממה שהוא צריך. הוא גם דיבר אתי ברצינות על נסיעה עם המשפחה לכמה שנים לאמריקה בכדי להתקיים בכבוד, וגם בגלל התגובות הקשות שלו למה שנעשה כאן, שהן אגב דומות באופן מפתיע בעיקרן לתגובותיך אתה ולתגובותיי.

הוא ביקש הלוואה בכדי שיוכל להקדיש זמן למחקר וכתביב הספר. אולם הוא חתם חוזה על כתיבת 10 ספרי ילדים (בעד אלף לירות בערך בעד ספר של כמעט 200 עמוד) וכבר כתב שלושה. הוא מרצה כל הזמן (בתשלום לרוב). הוא כותב סריה גדולה בשביל 'ישראל מגזין' וכו' וכו'. ובעיקר

אין לו סבלנות לקרוא ולעשות מחקר. הוא רוצה רק לראיין אנשים. כך שגם ממנו לא יצא דבר וחבל.

שפירא צלצל ואמר לי שהוא עובד אתך מצוין, אבל התלונן שהוא לא שמע ממך. אמרתי לו שגם אני לא שמעתי (זה היה לפני מכתבך). הוא עבר דירה וגם הוא מתרוצץ כל הזמן בדאגות פרנסה. אגב, שני אלה אינם יוצאים מהכלל, זהו הכלל, זוהי דרך החיים של רוב-רובם של הישראלים שאינם מספסרים בקבלנות בניין, קרקעות וכו'.

צדקת ביחס לצ'ק. הכסף של רודי לא הספיק להחזיר את החוב כולו מכיוון שהוא עמד על כך. הוספתי עוד 1,250 דולר מכיסי.

אין טעם לשלוח חומר לנאדל. יש די חומר במכון ז'בוטינסקי. יש להם כל האנסורס (לדברי יואל). אולם הוא היה שם כמה שעות יחד אתי ומזה יוצאות שיחות מעניינות, בינינו ועם יואל. אבל עבודה ממש איני חושב שהוא יעשה. אולי אתה יכול לעודד אותי ומה שכדאי בהחלט זה שתכתוב לו אתה ותפרה אותו. הוא הושפע ממך עמוקות והפך לחסיד עצום שלך. ביחס אליו יש לו רזרווציות עצומות. אני חושב שזה בעיקר בגלל העובדה שיש לי הרבה כסף. הוא גדל כסוציאליסט ממש, ואנשים עם כסף צריכים להיות רעים באיזה מקום. בעיקר כשאתה לו מושג איך הרווחתי את כספי. מה יכול להיות יותר מלוכלך מוול סטריט.

הייתי במסיבת השנה החדשה עם אנשי השגרירות הצרפתית ושוחחתי קצת עם השגריר. אם יש לך עותק של ספרך על בורגיבה בצרפתית מיותר, שלח לי אותו איך שהוא, גם דואר רגיל יהיה בסדר. ואני אתן לו את זה בהזדמנות. ברכותיי לשנה החדשה לווינונה ולך,

שלך בברכה

1 ביוני [1971]

שלום לך מרלין,

לא כתבתי לך עד כה, מכיוון שלא היה שום דבר ספציפי שכדאי לכתוב אודותיו, ואין לי כל נטייה לאחרונה לכתוב על דברים כלליים. כאן לא השתנה דבר בשום מישור. ואיך העניינים אצלך? אני מתאר לי שלא יצא דבר מהשיחות שלנו עם סידני. האם נפגשת אתו, או שהוא עסוק מדי בענייניו ובניתוח של ווטרגייט.

עם יואל טרם דיברתי. שפירא מתלונן שלא שמע ממך. נאדל התנצל על שהוא לא בסדר, ואני חושב שבזה הוא רואה את העניין לגמור. קיבלתי מכתב נרגש מאוד מויימן, ואני אשלח לך העתק. בינתיים אני מצרף העתק מתשובתי.

החלטתי לקחת דירה בירושלים בתור צעד ראשון למעבר לשם. אבלה שם כמה ימים בשבוע או יותר לאחר חופשת בתי הספר. אני הולך לחסל את המשרד שלי בתל-אביב, ואשתדל לפתח לי כמה קשרים עם אנשים חדשים בירושלים.

מתי אתם נוסעים לחופש השנתי לפריז? האם אתה מתכוון לבוא לכאן? והאם חשבת יותר על התוכנית לעבור לכאן בכלל? ואיך מתקדמת העבודה שלך? האמנם גמרת עם ההתעסקות עם המכון? כעת הקולוקווים נגמר, האם קיבלת איזה כסף מרוזנבלט מאז נסעתי? אנא הודיעני ואם יש צורך אכתוב לו. אנא תשלח לי העתק של המכתב של בגין שהראית לי, וכן העתק של ה'ווינגטון פוסט' (האם התאריך הוא נובמבר 42?) בו קראתי לראשונה על השמדת יהודי אירופה, הריאיון של ויז עם אדולף ברלי. וכן האם נתקלת באיזה מקום במכתבים של פרנקפורטר וסטון, בהם הראשון מסביר למה לא יוכל לראות אותי והשני מסכים לפגישה? האם יש לך מושג איפה מכתבים אלה?

שלך

הלל היקר,

(1) אני שמח להודיע לך שאמבסדור פינגר הסכים להיות הפרזידנט של המכון. בטרם שהלכתי אליו דיברתי עם שנקמן, פטמי, סלצמן, פיילר, וכמובן שכולם הגיבו בחיוב ובהתלהבות. אז עשיתי פגישה עם פינגר והוא הסכים על המקום. לא נתתי לו שם הבטחות כספיות. הסברתי לו שאין לנו כסף עכשיו ואולי המצב ישתנה. הוא הבין את זה יפה מאוד. ריבנפלד נמצא כמעט כל הזמן ב"פייר איילנד", ככה שלא הייתה לי הזדמנות לספר לו על העניין. (2) סוף־סוף הגעתי לידי הסכמה עם יצחק בן־עמי בקשר עם הסקירה על המפעל, להוציא את שני הכרכים על הוועד ועל הארגונים שהפעלנו. הוא די עקשן. הוא ישלח לך את זה בעוד כמה ימים.

(3) סליבן (עורך־הדין) התקשר אתי ואמר לי שהוא ייתן דעה לבנק להרשות לנו למכור 5 אלפים מניות של בן טק. הוא ביקש ממני לכתוב לו מכתב הסבר, מה שעשיתי (העתק מצורף). מכיוון שהוא נסע לוויקאנד ארוך עדיין לא שמעתי ממנו האם המכתב שלי אליו היה בסדר. אני מניח שכן. בינתיים, נא להודיעני באם רצונך שמהכסף של המניות הללו נשלם לך את החובות ובאם כן, כמה. או שתוכל לחכות עד אשר יימכרו שאר המניות. (4) משפירא לא שמעתי, על כן לא שלחתי לו את הכסף. תזרו אותו לכתוב ככה שאוכל לסדר את זה עוד בטרם שאני עוזב את ניו־יורק. אני מקווה שיהיה לו קצת זמן לעבוד אתי כשאהיה בארץ.

(5) מה מעשיך ומה לוח הזמנים שלך? אני אהיה בארץ בערך במחצית יולי ואשאר שמה בערך 4-6 שבועות.

איפה אסתי? היא אף פעם לא צלצלה אלי בקשר עם לוח החסכוניות שלה (סייבינגס בוק). מה לעשות עם זה? איך היא? איך בקי הנחמדת? אם יש לך סבלנות, נא כתוב לי כמה שורות על דעתך בקשר עם הביקור של פודגורני בקהיר והברית שחתמו. ההרגשה שלי היא שזהו עניין רציני מאוד, מדאיג מאוד ומאוד מסוכן לישראל. נשוחח על כך כשנתראה.

שלך

בידידות נאמנה

June 24, 1971

Dear Peter,

This might be the last time I choose to spend a vacation in Paris. I liked it here because everything was familiar to me, reasonably comfortable and reasonably cheap. This year, however, all these three great attributes were disturbed if not disappeared altogether. The little hotel de Lutece in which I used to stay since 1937 was sold to a convent. The rooms there were comfortable (with bath) beautiful, quiet, and \$7.00 a day for the two of us. Now, for the first time in my memory there are no rooms available in Paris at all unless one can afford paying about \$20.00 a night in a fifth rate hotel. Thousands of people who arrived now are being directed by the governmental tourist office to hotels in the suburbs. This shortage, in turn, instead of making the French hotel owners happy causes them on the contrary to be in some cases discourteous and rude.

We are here already about ten days and the first couple of days we stayed in a hotel that if I am not mistaken we used to stay in once in a while in the 40's – the Royale on Raspail. It was expensive and uncomfortable, and for a couple of days Winona and I were panicky looking for a room until we found one on St. Germain des Pres. One has to climb three flights of stairs; it is depressing in many respects, but the room itself is quite large and comfortable. We will probably stay here until the end of our visit. (Should you wish to contact me the address is Hotel du Dragon, 36, rue du Dragon, Paris 6th).

But the lack of room accommodations is not the only reason for my disappointment. Paris itself, though slowly, is being eroded from the point of view of beauty and permanence. Because of the cars it is barely possible to see the city, and skyscrapers obstruct the classic views of Paris. What fascinated me about Paris was this permanence – places, restaurants, shops, which I knew would be

there when I returned. This is no longer the case. After all, two of the most important institutions that I cherished in Paris: the restaurant Chez Nana and the hotel are gone. The Coupole is still here and this is a great solace in the morning – from nine to noon.

It seems that we will arrive in Israel on the 18th of July. I hope that you will be there.

During my stay I intend to work on the Committee's records. I also hope that David Shapiro will be available. It is my intention and hope to establish with him a working relationship not only for the few weeks I will be in Israel but also for the whole period until I will conclude the work.

I wanted to comment upon a couple of points contained in your letter of May 13th which I didn't do in New York and I will try to do now. You spoke about a bi-weekly report of activities to send to members of the Board and other people interested in the Institute. I think that sooner or later something on these lines will have to be undertaken. You are also right, and this is the main strength of your proposal, that such a report more than it will tell what was done, may, in fact, spur initiatives which otherwise might not be undertaken. The trouble, however, is who will do it? It is amazing, and this phenomenon always startled me, to see how a man like Riebenfeld (and not only him) can spend days and weeks and months without doing anything, but literally nothing. However, now with Finger as President, we will have to undertake certain programs of a public character, and I have written to you about two colloquiums: one about the Nature, scope and History of the American Commitment in the Middle East – and the other about the Mediterranean in Transition. In the light of the revelations concerning the American commitment in Vietnam (the McNamara report), a report on the commitment in the Middle East would certainly gain in interest and topicality.

Interestingly, that while I was working in the last few months on this study I came across the fact of three reports ordered by the Johnson administration on this very topic (one you may

remember was the study ordered by Johnson immediately after the Six Day War. A special panel worked on it presided over by George McGregor Bundy. I tried through Korff and Bushrod Howard to get these reports, but nothing came out of it because they didn't do anything about it. Of course, my intention was not to steal these reports but to get them on the basis of confidential treatment of them. I hope that with Finger's help I may succeed in getting them. This in itself would lend increased interest to our study, but apart from the inherent value of having these reports, our study will benefit, so it seems to me, by the sensationalism of the revelations of the McNamara report. But, of course, I may be wrong on every point of this appraisal.

However, the thought of who is going to carry out all these ideas and plans including the bi-weekly report frightens me a little. You complained, and with full justification, in your letter about not having received news from me since you left New York. Yet in those few weeks I was busy with several things that took up a tremendous amount of my time, some of which are not worthy of reporting for the simple reason that it was just routine. For instance, the preparation of the yearly report to the Internal Revenue and the University of the State of New York. It is a tedious and time consuming thing. Apart from that, my discussions with Mike about the outline were protracted and to a certain degree even tense. What he sent out was a certain compromise in the sense that I suggested that it be mailed under his name – which makes me somewhat more comfortable about the whole thing. Anyhow I have written several versions of the paper until he seemed to be satisfied. Looking back at it I don't think that there is something basically wrong with the paper.

Apart from that, I worked on a background paper for the conference on the Mediterranean in Transition. I mailed you the first draft but then Riebenfeld suggested many changes, most of which had merit and I rewrote the paper incorporating his suggestions. When I will be in Israel I will give you a copy.

How I shall be able to marsh all the plans of the Institute, the Documentary Record of the Committee and my teaching assignment at Fairleigh Dickinson is beyond me, except that I decided to give the Documentary History top priority at the expense, if necessary, of everything else. Whether it is a good decision I don't know, but I will try to stick to it.

I had lunch with Aufhauser and it was not a pleasant experience. First, he wanted to have it *tete a tete*. Then, at the last minute he called Riebenfeld, though I informed Riebenfeld in advance. Anyhow, Riebenfeld raised the problem about Finger, and I had to explain and justify my action. I still believe that I have done right and that in the last account everybody will be happy, especially Paul, if he will stay with us. I say "if" because Aufhauser received a letter from his accountant and tax advisor telling him that supporting the Institute at the scope of \$25,000 a year may be looked into by the Internal Revenue, in the sense that he may have a "special personal interest." This letter was the cause, first of all, of Aufhauser's changing his mind concerning being Treasurer. I told him that officially one is not justified to contribute to an organization which employs direct parents, a wife, children, or a sister or a brother, but not a son-in-law. Actually in the yearly report that we submit to the Internal Revenue these questions are being explicitly enumerated and a son-in-law is not listed. I also told him that this rule applies mainly, if not exclusively, to private Institutions and not to public educational institutions. He was rather impressed with this information, which, he said he will convey to his tax advisor. I asked him about his attitude to joining the Board of Trustees, and he said at this stage he cannot do it either unless he gets positive advice from his accountant and lawyer. He behaved much less friendly than in previous times and seemed somewhat frightened. I am not certain for how long the arrangement with Aufhauser will last. There is a good chance that it will last, but I would give it only about 50%.

In the meantime I met Shankman and had to explain to him

what the change in Aufhauser was about. I never like to meet Shankman because he is not friendly and not even courteous, and I don't think that I say so out of exaggerated sensitivity on my part. Anyhow, I explained to him very frankly and openly the matter about Aufhauser and told him that he will clarify his position before the end of the year. Shankman said that he will continue to be Treasurer until the end of the year but by then whatever Aufhauser's decision, we should think about a replacement.

During that conversation a point both startled and amused me. I told Shankman that I feel somewhat badly that Mr. Nestor, his bookkeeper, does the work for us and I would like to compensate him to some degree. He asked me what I mean and I said I thought we should give him a couple of hundred dollars for the past and \$50 a month in the future. Shankman said that we don't owe Nestor anything since he does it on his, Shankman's time. Instead, we should pay him the \$50.00 a month against a receipt. He didn't say it jokingly but absolutely seriously. The only thing that bothers me is that Nestor might have heard our conversation and I hate hurting his feelings. He is one of the finest, soft spoken and courteous people I know.

About your idea of establishing an affiliated institute both in Israel and the Lebanon we will discuss during my stay in Israel. Should the conference on the Mediterranean in Transition materialize, this could perhaps serve as a good starting point.

The "Inside Israel and the Middle East Newsletter" is potentially a tremendous thing. If done well and mainly divorced from the taboos and prejudices and fiats of the Israeli establishment and official policy, this newsletter can become a very important instrument of enlightenment and influence.

That's about all for the time being, and I repeat once more, if you have patience and a few minutes, drop me a few lines about your ideas concerning the present situation.

Cordially

26 ביוני 1971

מרלין שלום,

תודה עבור מכתבך. אני שמח שאתה בא גם השנה לכאן ונוכל לשוחח על ספריך ובכלל. בינתיים – אתייחס רק לדברים השוטפים. אני רואה הטעם במסירות המכון לאוניברסיטה או משהו כזה. מה יצא לך מכך? זה בוודאי שלא יקדם שום דבר טוב. צריך לאט לאט, ויש הרבה זמן לחפש הנהלה חדשה למכון במקומך, ואז יהיה מכון שלך ולי תהיה השפעה על תוכן פעילותו. אם אי אפשר למצוא אדם או כמה אנשים כאלה. המכון פשוט יפסיק לפעול, דה פקטו אני מבין למה צריך באופן צרימונלי לחסלו. זה מין עניין אמוציונלי אצלך. אני מבקשך לא להמשיך בשום צעדים כאלה, כשתבוא לכאן נשב ונסכם את הדבר. ברוח ההלצה שלך, במחיר שלך אני קונה. אתה תתרכז בספרך, ואני אנהל, או אפרק את המכון. יואל הפסיק לעבוד, החלטנו שנחליט מה הלאה בזמן ביקורך כאן. יצחק אמר בנוכחותי לאלכס לשלוח ליואל אלפיים ל"י אולם אני יודע מה יצא מזה. אם יואל יפנה אליי אתן לו.

גני פנה אליי וביקש בשמך שאתן לו מאתיים דולר בלירות, לא תיארתי לי שלא אמרת לו. בכל אופן נתתי לו. והוא בטח ידווח לך לשם מה זה. כמו כן שוחחתי אתו קצת, ואנו צריכים להיפגש עוד פעם ביום א' לפני נסיעתו. ז'ק ימפולסקי כאן. הוא יישאר עוד כשבועיים מקסימום. אנא הודיעני מיד אקספרס, כמה כסף קיבלת מרוזנבלט בסך הכול מזמן ביקורי, כי אני צריך לתת הוראות לז'ק. ממה שרוזנבלט אמר לו משתמע שהוא נתן לך סך הכול של 5,000 דולר, ואתה כותב 2,000. זה מזכיר לי את האנקדוטה שלך עם המחותן העצוב בעת החתונה הטוען שיש לו רק את ה"אונקפופקעטע". הייתי בחגיגה שיצחק ערך לעצמו ליום הולדתו השישים. זה היה עצוב מאוד, ואני נאמתי נאום "סקנדליוזי" עבור נוסח המאורע. אולם התכוונתי לילדיו. לא שמעתי ממנו מאז, הוא נהנה מאוד באיזה מקום, צריך היה בכל אופן. אבל אני מבין אותו כעת. יש כאן אורגיה של שקרנים בקשר עם עניין ארלוזורוב. נשוחח כשתהיה

כאן. יותר ויותר אני נזקק להערתו של ארתור שיק. "אידן זיינען פארכעס אבער וראם קען איך טאהן אס איז דאך מאיין פארעך". יש משהו חולני ברוב האנשים כאן, וזה מכביד מאוד. ועצם ההכרה בכך מוציאה אותי אל מתוך התחום מכיוון שנורא קשה למצוא עוד אנשים שחושבים כך וש אפשר לדבר אתם. אפשר לומר "מיר זיינעם פערקעס" ורע לומר "זיי זיינען". אני אומר וחושב "מיר" – אנחנו, אבל אין לי לגיטימציה להשתמש בלשון רבים.

ד"ש לווינונה, ותבלו בנעימים. אם כי אני חושש שהערך המצומק של הדולר יכביד על כך. חבל שווינונה לא באה לכאן. לדעתי (וסליחה על הבעת דעה בעניינים לא לי, אולם מקווה שבין ידידים כמונו זה מותר) אתם צריכים לבוא לכאן יחד לפחות לשבוע ולתכנן ברצינות את חזרתכם ארצה. אם אמנם אתם רוצים לעשות זאת בתחילת השנה הבאה כפי שאמרת. אמנם יש סכנה שווינונה תיבהל ממוזג האוויר כאן ביולי, שהוא באמת החודש הכי רע. בכל אופן אשמח לראותך כאן לבד או שניכם ביחד. הודיעני מתי אתה מגיע ואבוא לקבל פניך בשדה התעופה אם אתה רוצה.

על רצוני לעבור לירושלים נשוחח כאן. אני פשוט אוהב את ירושלים ובוהל בתל-אביב. התחלתי בת"א בגלל העיתון ובקי. כעת בקי גדלה, ואני בטוח שהיא תסכים לעבור, (אם כי היא עדיין נגד) או שאפילו אוכל לעבור באם היא תישאר בת"א עד שתגמור תיכון.

ייתכן ובירושלים אצליח למצוא איש או שניים ויחד נוכל אולי בכל זאת לנסות ולעשות משהו.

נירנברגר יוציא בקרוב את השבועון שלו. כמה זמן יחזיק איני יודע. אולם הוא שוחח בביצה הישראלית בקלות רבה, אבל ללא ניסיון שירכוש די מהר את ה"רבי געלט". ישלמו רודי הכט ואחרים הנותנים לו כסף רב יחסית.

שלך בברכה

The Alrae
37 EAST 64th STREET
NEW YORK, N. Y, 10021

1 ביולי [1971]

מרלין היקר,

היום קיבלתי מכתבך מפריז. כתבתי לך ללוטס, שלא עלה בכלל לדעתי שייסגר. בטח לא יכול היה להגיעך. אבל לא היה בו שום דבר מיוחד, והיה זה גם העתק של מכתב קצר שכתבתי ליצחק בן-עמי. נוכל לשוחח על זה כשתגיע. דוד שפירא צלצל לי היום גם, ואמר יש לו הזדמנות של נסיעה לארצות הברית ל-3 חודשים למחקר בכל מיני ארכיונים ושזה יכול לשרת גם את מטרתנו. הצעתי לו שיעשה מה שיוכל בכדי לדחות נסיעתו לתחילת אוגוסט, שלפחות תוכלו לעבוד קצת יחד כאן ואז להמשיך באמריקה. הבטיח שישתדל, ואני הבטחתי לבקשך אולי להקדים לבוא לכאן אם זה אפשרי. היות ואינך מתלהב מפריז הפעם, אולי באמת תוכל להקדים בכמה ימים, נדמה לי שהתאריך הוא לגמרי בידי. ויהיה חבל שלא תראה אותו כאן ולברר מה בדיוק יש כאן ואיך אפשר לטפל ולארגן את החומר הנמצא כאן. כמו כן כדאי שנשוחח קצת שלושתנו וזה לא נוכל לעשות באמריקה. אצלי אין חדש, נשוחח כשתהיה כאן. במקום להתרגל לנעשה כאן, אני סובל כעת יותר מקודם, ומגיע לידי מסקנות די עצובות. הודיעני מתי אתה מגיע ואשתדל לבוא ללוד לפוגשכם.

בברכה לווינונה ולך

2 בספטמבר 1971

הלל היקר,

ז'ק עייף אותי נורא וכמעט שהפחיד אותי. הוא כל כך מושפע ונפחד שכאילו נמצא בפניקה. אני ניסיתי להרגיע אותו [לא ברור....] שאני חושב אותם לרציניים וסולידיים ומקווה שישן אתם טוב.

כמוכן שאני אינני מתמצא בעסקים על כן אינני צריך להיות כל כך בטוח. אולם בכל זאת אחרי שיחה של כמה שעות עם ז'ק לא עלה בידי לקלוט אפילו דבר אחד שאני מוכן לראות בו דבר רציני. להיפך, אי-אלה דברים הם ממש קומדיה. למשל הצעיר משני הברנשים אמר לז'ק: "הנה למשל אנחנו מוצאים שם את שמו של סמואל מרלין בתור בעל הרבה טרנזקציות. אולם שנינו חקרנו בעניין ומצאנו שזהו שם פיקטיבי – אין בן אדם כזה והכתובת שלו E 62 27 זו כתובת דמיונית." אפילו ז'ק אמר לי שדוגמה זו קצת הרגיעה אותו. אולם הוא מסרב להתנחם. במקרה הטוב ביותר הוא חושב שזה יהיה "פארשטיפט ברענך" (באידיש אמר את זה).

הוא לא היה בטוח שאתה צריך לבוא. אולם בסוף השיחה הוא שינה את דעתו וחושב שאתה צריך לבוא ובהקדם האפשרי. הוא נתן שני נימוקים: א) אתה צריך לבדוק את כל העניין עם עורך-דין. הוא מרגיש שזה גם ישרת את האינטרס שלו. אחרת, בלי עורך-דין הוא חשוף ויצטרך לתת להם כל מיני אינפורמציה ומסמכים. באם יהיה עורך-דין הוא יוכל להסתמך עליו בסירובו. ב) העסקה שלך עם מייק לא תצא לפועל בתנאים הנוכחים אלא באם אתה תהיה כאן. בלעדיך העסקה עלולה להיגמר בפיאסקו.

אני מצדי חושב שזה יהיה טוב מאוד באם תהיה כאן לכל הפחות לשבועות מספר וזה לא רק בגלל הנימוקים של ז'ק, אלא גם בגלל זה שזה חשוב שתהיה לך פרספקטיבה נכונה של כל העניין. משמה תוכל רק לדאוג מבלי שתהיה לך התחושה שהנך מבין מה זה. נוכחותך תשפיע לטובה גם על ז'ק – וזה חשוב מאוד. במצב רוחו הנוכחי הוא עלול לגרום נזק. במובן של חוסר שליטה על מצבו. אולי אני טועה, אולם זהו הרושם שלי.

הוא אמר שיטלפן לך הערב ואני בטוח שעשה את זה.
אני אנסה להתקשר אתך מחר, פשוט להגיד לך שכתבתי.

שלך
בידידות

אני מניח שתקבל את מכתבי זה ביום א'. אני נוסע לדואר לשלוח אותו וזה אולי יחיש את קבלתו ביום.

שלום מרלין,

מקווה שהגעת בסדר, ושבריאותך גם בסדר. עד כמה שהדבר לא נעים אני חושב שאתה צריך לבדוק ברצינות עם סטיינברג את מה שנחום אמר על דבר כדאיות הניתוח בהקדם, במקום לחכות. אומנם הוא כבר די קשיש כמו שאומרים, אבל נחום הוא רופא טוב ביסודו, וצריך להתייחס ברצינות מלאה להצעותיו. אז אל תזניח זאת ודבר עם סטיינברג והחליטו יחד. אולי אני אתקשר עם בן-ארי ואטפל בעניין, וכן נפגשתי עם נאדל והחלטנו להתחיל לעבוד בשבוע הבא ברצינות. יכול להיות שיצא מזה משהו טוב.

ראיתי את גולדה מאיר בטלוויזיה והיא נראית מאובנת לחלוטין. לא בגלל ההשקפות אלא בגלל צורת הביטוי. זה באמת עצוב כש"הגאון היהודי" המתרכז בארצו, תלוי באישה זקנה זו ונאחז בה כתינוק באמו. מה קרה לאדם היהודי?

שלך בברכה

22 באוקטובר [1971]

למרלין שלום רב,

אחסוך ממך את ההצטדקויות הרגילות על האיחור בכתיבה, וכן התלונות על אי כתיבתך אתה. התקשרתי עם רענן ביחס לכסף של מכוניתך והוא אמר לי שכתב לך בינתיים שהכול בסדר, שהצ'ק נגבה ושהוא קנה עבורך ניירות צמודי אינדקס בבנק שלו. אני מתאר לי שבינתיים קיבלת את מכתבו. אם לא, כתוב לי ואתקשר אתו שנית.

אני עדיין איני עושה דבר, אם כי חידשתי את החוזה למשרדי בת"א לעוד שנה. למה בעצם איני יודע, פשוט איני יכול להתרגל לתענוג של ישיבה בבית וקריאה בספרים או סתם בטלה. למה אני חייב להיות איש מעשה, הן המון שנים שכבר לא עשיתי דבר בעל ערך של ממש.

מה נשמע אצלך? מה שלומכם, ואיך הסתדרת עם ריבנפלד? ואיך

מתקדמת העבודה בקשר לחומר ההיסטורי על הפעולות שלנו? האם נפגשת עם אסתר מרגוליס? אם לא עשה זאת. היה כאן העורך של בנטהם בוקס ותוך שיחה אתו נוכחתי כי הוא עדיין מעוניין מאוד בספר על "המהפכה העברית". הוא אפילו מתלהב מהשם. החומר שלך יכול להיות היסוד של הספר שייכתב אולי על ידך ביחד עם סופר עיתונאי אמריקאי שיוכל לתת לדברים גוון יותר עממי – ומסחרי כי הם מעוניינים בספר שיוכל להיות רב מכר. אני בטוח שאפשר לקבל מהם 10 עד 15 אלף דולר כמקדמה בחלקים להכנת ספר כזה.

האם שמעת מנירנברגר, האם הוא עובד? אם לא שמעת כדאי שתתקשר אתו ותמריץ אותו לעבוד, לפעמים יש לי הרגשה שאני האיש הנאיבי ביותר באזור.

על הנעשה כאן אתה יודע בוודאי יותר ממני כי העיתונות המקומית רק מבלבלת את חוש ההבחנה של העובדות. ואם כי אני קונה את ה'טריבון' כל יום הרי אני קורא בו פחות ופחות, קשה ואולי גם לא כדאי להיות כאן ולהיות קשור כל הזמן לתקשורת זרה. מצד שני כלי התקשורת הישראליים הם מוגבלים ומסלפים, לא כל כך בגלל השקרים שבהם. העיקר הוא שאדם מאבד חוש פרופורציה וקורא על כל מיני שטויות חסרות ערך שהן המעסיקות את הממסד הישראלי, ולכן את העיתונות שהיא משרתת נאמנה לו, ולכן את האורח שאין לו ברירה אלא לקרוא מה שכתוב בעיתון, ברדיו ובטלוויזיה.

הייה שלום
שלך בברכה

6 בנובמבר [1971]

שלום מרלין,

אני כותב לך הפעם רק בעניין הפרטי של שאלת מקום מגורי החוקי בארה"ב. אני בדקתי את העניין. מבחינת החוק הישראלי אין כל הבדל. אבל ההבדל מבחינה כספית הוא די ניכר, גם כעת כשאיני עובד. זה עניין של עשרות אלפי דולרים לשנה. וחץ מזה יש עוד דבר והוא עניין מס ירושה. בגילי אי אפשר שלא לחשוב על כך, ולמה שבנותיי ישלמו מס לממשלת

ארה"ב. אם אני מפסיק להיות תושב ארה"ב אני מוציא משם את כל כספי, (רכוש אין לי) וזהו. בהתאם לחוק הישראלי מותר לי להחזיק מטבע זר בחו"ל עוד 8 שנים, אז אני מעביר הכול לשווייצריה, ומנהל את זה מכאן, וזה קל ופשוט. אחרי 8 השנים נראה. בגילי זה הרבה מאוד זמן.

אני איני רואה כל סיבה לא לוותר על זכות הישיבה באמריקה. מלבד שלך הייתה דעה ברורה וחרפה כנגד. והיות ואני מעריך את תגובותיך זה עשה עליי רושם, והיות ואני מעריך את דעתך, אנא הסבר לי באריכות ובהנמקה מלאה וגלויה למה כוונתך. מה רע אם אני אבוא לאמריקה עם ויזה של תייר. אפילו אם אוכיח שאיני רוצה להישאר יותר בארץ, וזה ייתכן, אני בשום אופן לא אחזור לאמריקה לעבודה סדירה בעסקים. ייתכן וארצה לבוא לאמריקה לעסוק במכון או סתם להסתובב בוויינגטון כשם שאני מסתובב היום בתל-אביב. לשם כך תספיק בהחלט ויזה של תייר.

אני מתכוון לוותר על זכות ישיבתי עוד לפני סוף שנה זו, ולכן אודה לך אם תמהר בתשובתך. אני מקווה שבינתיים כתבת לי בין כה על שלומכם ועל הנעשה אצלך ובמכון.

הייה שלום

10 בנובמבר 1971

הלל היקר,

חן-חן עבור מכתבך מ-22 לאוקטובר. לא כתבתי עד כה בגלל הרבה סיבות אולם בעיקר שלא היה על מה לכתוב. אולם על כמה דברים אולי כדאי לספר לך.

א. נירנברגר הופיע ולוקח ממני המון זמן. הוא עדיין מבולבל ויש לי הרושם שהוא עדיין אינן יודע על מה לכתוב ואיך לכתוב את הספר שלו. על כן עלה במוחו רעיון פשוט: הוא יראיין אותי כל יום כמה שעות (וינונה רושמת את הכול בקצרנות) במשך כמה שבועות ואז יחד עם השיחות שהיו לו אתך בקיץ יהיה לו ספר. כמובן שלי זה לא אכפת והלוואי שיצליח. אולם אינני בטוח שזוהי השיטה היעילה ביותר לכתוב ספר. מצד שני אני מרגיש שאנחנו מוכרחים לעזור לו למצוא את דרכו בעניין זה, לא רק בגלל זה

שהשקעת בו כל כך הרבה בסף, אלא גם שאין ברירה אלא ללכת אתו עד הסוף. עדיין קיימת אפשרות שהוא יכתוב ספר בעל ערך ידוע. ההתלהבות עדיין קיימת אצלו ואינני חושב שהוא רוצה לרמות חלילה אותך. הקושי הוא בזה שהתחיל לא עם רעיון וסטרוקטורה, אלא עם התלהבות וסדר הרציפות כמובן מתנקם בו. בסיכום: כדאי להמשיך אתו ואני אתן לו את כל הזמן שידרוש ממני, אלא באם בינתיים אווכח שאין בזה תועלת.

ב. דויד שפירא חזר ארצה. אני תולה הרבה תקוות בשיתוף הפעולה אתו ואני מקווה שיעמוד בהתחייבותו. הוא מומחה למצוא מסמכים וגילה דברים חשובים מאוד בקשר עם עבודתנו בארצות הברית. מצד אחד הוא מצא את הארכיונים הציונים באמריקה שעליהם, אני חושב, כבר סיפרתי לך – ומהם אפשר לקבל תמונה שלמה על כל היחסים ביניהם ובינינו ובעיקר על עמדתם לשאלות היסוד של אותן השנים הטרגיות. מצד שני הוא גם מצא מסמכים בווינגטון שלא נתפרסמו עדיין וספק הוא באם הם יתפרסמו אי־פעם. למשל הוא מצא את הפרטיכל של ישיבת Joint chiefs of staff בה דובר על הדרישה שלנו להפציץ את מסילות הברזל המובילות למחנות ההשמדה ואת המחנות. לנו היה הרושם שהתזכיר שלנו שרוזוולט העביר למרשל הגיע למבוי סתום, ושמרשל לא עשה אתו שום דבר, אולי בגלל עצה של עסקן יהודי. אולם זה לא היה ככה. את התזכיר העבירו ל־Chiefs of Staff ודנו בו בכובד ראש אולם הם החליטו שזוהי בעיה מדינית ולא צבאית, על כן הם אינם יכולים לקבל החלטה, אלא באם תהיה קודם כול החלטה של המוסדות המדיניים בווינגטון. אני לא ראיתי עדיין את המסמך מכיון שהוא לא צילם אותו (לא נתנו לו רשות) אלא רק העתיק אותו – יחד עם התאריך ומספר הקוד וכו' – והוא ישלח לי את זה יחד עם חומר אחר (אני מצרף העתק של ההסדר שעשיתי אתו, באם לא הראיתי לך אותו, כאשר היית כאן), על כן אינני יכול לשפוט האם זו הייתה רק אמתלה של ה־Chiefs of Staff והתחמקות מצדם, או שהם באופן כן רצו הודאה מרוזוולט או משר המלחמה. בכל אופן זוהי רק דוגמה אחת על טיבם וערכם של המסמכים.

נתתי לשפירא שלוש מאות דולר ואת השאר יקבל מהדני. הדני היה בארצות הברית וטלפן לי מטנסי, והודיע לי שהוא ישלם לו מדי חודש בחודשו 350 ל"י וגם את הסכום שהוא דורש מהעבר, כפי שתראה מזיכרון הדברים אתו.

ג. מריבנפלד יש לי צרות צרורות ועדיין לא התפטרתי ממנו. הוא טיפוס פנטסטי ומשתמש בקומביניציה של איומים, תחנונים והבטחות. בכל אופן עשיתי אתו איזה שהוא סידור – הוא מתפטר מכל תפקיד אדמיניסטרטיבי, אולם נשאר

חבר של ועד המורשים. הוא יקבל עד דצמבר – ועד בכלל – חמש מאות דולר הוצאות (ללא משכורת), ז"א 1,500 דולר עד סוף השנה. אחר כך הוא מפסיק לקבל כסף כל שהוא מהמכון, אלא אם האופהאוזר יחדש את תשלומיו. אז הוא יקבל בערך 50 אחוז. אני מקווה שאחרי שיקבל את 500 מאות דולר האחרונים הוא יעזוב אותי ויתחיל שוב פעם בעסקים פרטיים. הוא יצר איזו שהיא חברה עסקית פרטית, והוא רוצה את החדר האחורי בשבילו. אחד הקשיים אתו – ואולי הקושי הגדול ביותר – הוא שאי אפשר לסכם אתו שום דבר באופן סופי. הוא התחמק בכל מיני תירוצים וגם כמעט שלא הופיע במשרד: הוא היה שבועות בפיייר איילנד, ואחר היה עסוק עם העברתו לדירה חדשה, ואחר כך אשתו נפלה ממדרגות ושוכבת במיטה והוא צריך להיות אתה וכו'.

ד. רענן לא כתב לי ולא שמעתי ממגר ואינני יודע האם אני צריך לדאוג או לא. זה משונה מאוד. הוא לא ענה לי על שני מכתבים.

ה. אכלתי ארוחת צהריים עם סטרלסין. רונבלט כתב לו על הפרוייקט שלנו (אני מצרף העתק של מכתבו) וסטרלסין צלצל אליי והציע להיפגש. ביליתי אתו כמה שעות. לא ראיתי אותו, ככה נדמה לי, מאז נפגשנו בפריו ב-1947. הוא נראה די טוב וגם צלול בדעתו, אף שעדיין סיפר לי אותם הסיפורים מימי ילדותו שהיה מספר לי בערך לפני 30 שנה. דיברתי אתו בעיקר על העבודה בקשר עם הפעילות שלנו באמריקה, אולם גם הסברתי לו קצת על המכון. הוא הבטיח לשלוח 5,000 דולר בינואר בתור תרומה לעבודה על הוועד. הרגשתי היא שבאם יעמוד בהבטחתו ובאמת ישלח למכון את חמשת אלפים אז הוא ייתן עוד, ואולי הרבה. קשה לו להסביר לך את ההיגיון שבחישוב שלי, אולם נדמה לי שאני צודק. מה ששייך למכון הוא רוצה לשוחח על זה יותר. איננו בטוח שיסכים להיות חבר בבורד. אולם באם יסכים אולי אציע לו להיות הגזבר. מה דעתך?

ו. אני עומד בקשר עם ימפולסקי. הרושם שלי הוא שעניין החקירה התנדף אולם ז'ק עדיין פסימי.

אני מקווה שאינך מתרעם עליי יתר על המידה על אשר לא כתבתי. באמת לא היה על מה לכתוב, ורק בשבועיים האחרונים הצטברו כמה דברים שאני מדווה לך עליהם. חוץ מזה אני כל כך טרוד לא רק בעבודה הרצינית שלי אלא גם בדברים טפלים ומרגיזים שלפעמים זה גורם לי מפח נפש. במצב רוח כזה אני בדרך כלל נמנע מלכתוב.

שלך

בידידות נאמנה

הלל היקר,

אף על פי שהרהרתי בימים האחרונים על העניין שלך, האמת היא שאינני יודע מה לייעץ לך. השיקולים הם כל כך אישיים ונובעים מנתונים כל כך קונקרטיים שאי אפשר לזולת לקבוע דעה לפי איזה שהוא קנה מידה אובייקטיבי.

אכן, במלון שלך בניו-יורק כאשר אתה העלית את הבעיה, תגובתי הייתה שלילית. אולם היא הייתה ספונטנית ונבעה משני מניעים. קודם כול היה לי הרושם שכל העניין הזה התעורר אצלך עקב שני הברנשים שהיו אצלך במשרד בוול סטריט. אני לא ראיתי בעניין סיבה מספקת לדאגה רצינית, ולו זה היה כן רציני אינני חושב שצריך או שאפשר "לברוח". סיבה שנייה של תגובתי הספונטנית הייתה שבכל יחסי אנוש, בין אדם לחברו ובין אדם לחברה צריך להתנהג לא רק לפי החוק הרשמי אלא גם לפי מוסכמות שאי אפשר וגם לא צריך לנסח אותן בחוק. הן נובעות מכל מיני שיקולים – אסתטיים, מוסריים, חברותיים וכו'. הרגשתי אז (בחדר שלך) שבן אדם אשר הצליח בממדים גדולים בארץ ידועה הוא "חייב" הכרת טובה לארץ הזאת והביטוי לזה הם המיסים.

אולם עכשיו שהתגובה שלי איננה ספונטנית יותר אלא מחושבת, אני צריך להודות שהנימוקים שלי הם יותר אינסטינקטיביים מאשר הגיוניים. אני אף פעם לא עמדתי בפני ברירה שכזו, על כן אני גם לא יודע בוודאות איך אני הייתי נוהג. כפי שאמרתי לך לעיל, לשפוט מבחינה עקרונית ואבסטרקטית אי אפשר.

יחד עם זה יש לי כמה ספקות גם מבחינה מעשית:

א. אני יודע שאתה תתרגז באם אגע גם באספקטים חוקיים, מכיוון שאתה חושב ובצדק שאני אינני מתמצא בהם. בכל זאת אסתכן: אינני בטוח שתהיה פטור ממס על כל הכנסותיך באם תוותר על הסטטוס הנוכחי שלך כאן. אתה תהיה פטור ממס, ככה אני מניח, רק מדיווחים על מניות (Capital gains). על כל שאר הכנסותיך תצטרך לשלם מס כמו כל אחד. למשל בן אדם שאפילו אף פעם לא ביקר באמריקה ונגיד שהוא מכר ספר למו"ל, מנכים לו יותר מ-20% מכל תשלום למרירותם וייאושם של הסופרים מחוץ לארצות הברית שאת כתביהם מוצאים כאן. אולי אין לך כלל הכנסות ורווחים מחוץ למניות, אזי כמובן המצב הוא אחר.

ב. אתה כותב שבדקת בארץ אם יהיה הבדל שמה עקב שינוי הסטטוס שלך, ובאת לידי מסקנה שלא יהיה שום הבדל. אף על פי שאין לי כל מידע על העניינים הללו, אני כמעט בטוח שתיכנס לצרות צרורות עם האוצר ומס ההכנסה בארץ. אל תשאל אותי איך ולמה. לא אוכל לפרט מכיוון שאינני יודע. אולם אין דברים חלקים בארץ ובלי הכיסוי שלך של סטטוס של תושב ארצות הברית בטח יתחילו לחפש, לחטט ואפילו לרדוף אותך. וזה לא רק בגלל טבע הביורוקרטיה בארץ, אלא גם בגלל זה שאתה לא הצלחת להשתלב בממסד בתפקיד הנראה להם, על כן הם רואים בך לא רק outsider אלא גם זוכרים את חטאת נעורייך – את הפעילות שלך בארצות הברית. זה אולי יצלצל באוזניך כפנטסטי, ואולי אתה צודק. אולם לי נדמה שאני יודע על מה אני מדבר.

ג. אני חושב שאתה משלה את עצמך שתוכל לבוא הנה ואפילו להישאר כאן לזמן רב על ויזה של תייר ושאלין הבדל. שוב פעם, אולי אתה צודק, אולם לי נדמה שיש הבדל יסודי בין סטטוס של תייר ובין סטטוס של תושב. עתידך הרוחני, גורלו של הלל קוק, עדיין פתוחים לכל מיני אפשרויות ואינני חושב שאתה צריך לשים מכשולים על דרכך בגלל שיקולים כספיים. שוב פעם: אלה אינן עצות, אלא רק הרהורים בכתב.

שלך בידידות נאמנה

הלל קוק

רחוב האורנים 58, כפר שמריהו

11 בדצמבר [1971]

שלום מרלין,

אני מצטער שלא כתבתי לך עד כה. אולם למרות שאיני עושה ולא כלום. איך שהוא אין לי זמן. לקיים בית בארץ זו כנראה תעסוקה די מלאה. כעת אני מבין למה אחוז הגירושין בארץ כה קטן, אישה זה דבר נחוץ לארגון החיים.

אולם בלי הלצות, אני עדיין טרוד בכנ"ל וכן בחיסול סופי ומוחלט של מה שנשאר מעסקיי, בעיקר צרות. עמנואל נוסע לניו-יורק בכדי לחסל

הכול. אני פשוט לא הצלחתי כל פעם. כמו כן איני יכול לנסוע כעת, מכיוון שוויתרתי על מעמד של תושב קבע שם, ואיני חושב שאקבל ויזה כרגע. חוץ מזה אין לי חשק. במקום זה אני נוסע עם הבנות לשווייצריה למנוחה. עד כמה שהדבר מצחיק ממש, אני באמת מקווה שכשאחזור בתחילת ינואר, לא אהיה יותר איש עסקים, ואתחיל לעבוד יותר בסדר. בינתיים כתבתי מכתב ארוך ליצחק בתשובה לשני מכתבים ממנו ואני מצרף העתק. זה ששפירא לא התקשר אתי מדאיג אותי. הייתה טעות לקשור אותו בתשלום מאלכס. אני חושש שיהיו לך קשיים אתו. הוא נוטה סתם לקחת כסף, והוא ייתן לאלכס קצת כבוד או הבטחות ויחשוב שבזה הוא הרוויח את כספו. אני מציע שאתה לא רק תעמוד בקשר כי אם גם תשלם לו. את הכסף של אלכס שייטן לי ואני אתן למכון כל מה שאלכס ייתן לי.

ובעניין דומה, יש לי הרגשה לא נוחה גם ביחס לנירנברגר, ואיני יודע איך לצאת מהעניין. זו הייתה טעות שלא עמדתי על כך שהכסף לעבודתו יבוא מהמכון (הצעתי אולם הוא לא רצה). אם יופיע כאן, והוא יופיע כי הוא ירצה כסף, אני אעמוד על כך. ואז יפול הדבר הזה עליך, כי הן אתה בין כה מטפל בו. לי יש הרגשה ברורה כי חוץ ממקור לכסף איני מעניין אותו, או שהוא לא מסוגל לכתוב את הספר. בכל אופן עבודתו צריכה להיות בהחלט במסגרת העבודה שאתה מנהל, ושמחתי לראות שמייק הזכיר את הדבר בדו"ח שלו.

האם קיבלת את מכתבי בעניין סטרלסין? למה לא ענית לי אם ניסית לעשות משהו? כתבתי גם למוריס רוזנבלט.

בברכה

23 בדצמבר [1971]

שלום רב מרלין,

נירנברגר היה כאן, ודפרס אותי. אולי מפני שהוא בא בזמן של טרגדיה במשפחתי, שבאיוזו שהיא צורה אצלי קשורה לכלל הבעיות כאן. בן אחי, רב בן 42 נסע עם אשתו ושלוש מששת ילדיו במכונית ורכבת עלתה עליהם והרגה את כולם מלבד ילדה אחת שנפצעה קשה. לא משנה שהוא צריך היה

לראות איזה מין סימן בצד השני של הכביש ולעצור, אבל לו היה שער כמו שיש וכמו שצריך להיות, הוא היה חי. ובמדינה שיש לה התקן הדיפלומטי השלישי או החמישי בגודלו בעולם, שלא יהיו מחסומים לרכבות החוצות כבישים, זה מרגיז. בנוסף לצער הפרטי.

ובכן נסעתי עם נירנברגר לניחום אבלים של שלושת אחיו. ובדרך הוא סיפר לי שאתה מרגיש לא טוב פיזית, ושאתה גם במצב־רוח מדוכא. בכל אופן כך זה נשמע לי. אמנם בגילנו קשה להתכתב על נושאים כאלו, אולם בכל זאת אנא כתוב קודם כל על מצב בריאותך הפיזי. אתה אמרת לי כמה פעמים שהקור בניו־יורק לא טוב בשבילך. אולי בכל זאת תחשוב על השקעות: כאן החיים הפיזיים הרבה יותר קלים. מרגיזים לנשמה אבל קלים פיזית. אולי אתה יכול להביא את ריכוז החומר על הוועד (בנוסח בן הכט) לנקודה מסוימת שם, ואז להמשיך כאן.

שפירא לא צלצל לי. אני צלצלתי לו לסדר פגישה עבור נירנברגר. מקווה שיחזור אליי, אם כי בטוחני שלו אלכס צלצל לו היה עושה פי עשר. הוא ישראלי קלאסי. מזמן שהעברתי אלייך, ואתה לאלכס מבחינה כספית, הוא שכח כל מה שאמר לי. אני משוכנע שכל ההתעניינות שלו בעברנו בזמנו לא הייתה בגלל זה שהוא היסטוריון בדם, ומתוך איזה שהוא יושר היסטורי... אלא פשוט שהוא ראה כאן מקור לקצת כסף, ואמנם כך היה. איני אומר שלא תשתמש בו, אולם אם לא תשגיח ותנחה מה שהוא עושה, לא יצא כלום. המרגיז בעיניי זה שכמעט כל האנשים שבאים במגע אתי, לא חשוב על מה הם מדברים, בסופו של דבר אני קיים בעיניהם רק מבחינה אחת: כסף. אפילו אם הם לא רוצים או לא מבקשים, או חושבים לבקש. מה שאני מייצג בעיניהם זה כסף, ואני אומר להם כל מיני דברים שמוציאים אותם מכליהם. הם שותקים, אני סתם איזה עשיר אקסצנטרי שלא חי במציאות. היו לי כמה פגישות עם שניים-שלושה סטודנטים בעיניים סוציאליים. חשדתי שהם טרוצקיסטים, כנראה בצדק, אולם איכשהו כל השיחות לא היה להן טעם ולא יכלו לענות לשאלותי הפשוטות והחוזרות, "מה אתם רוצים ממני?", "למה באתם לדבר אתי?", "מה אתם רוצים שאעשה?" אחרי כמה חודשים (בלי פגישות באמצע) סוף-סוף בא אחד מהם ביחד עם "פנתר שחור", וזה, גם בסוף ויכוח ארוך "אידיאולוגי", אמר שהם רוצים כמה מיליון לירות אבל יסתפקו בכמה מאות... והסטודנט ה"טרוצקיסט" חיך בענווה. מחר בבוקר בקי ואני טסים לשווייצריה לפגוש את אסתי ולבלות כשבועים במקום סקי. אחזור בתחילת ינואר. מקווה לשמוע ממך. עמנואל

(בן אחי) יהיה בניו־יורק בשבוע הבא ובטח יתקשר אתך, הוא איש נפלא ממש.

מה עשית עם סטרלסין, נדמה לי שעשיתי טעות עם מוריס. קיבלתי מכתב ממנו ביחד עם עוד מישהו על פעולה להנצחת זכר אחיו בקורנל ודובר שם על 20 אלף דולר. אז כתבתי לג'ק שישלח 500, אבל כנראה שהם התכוונו לקרן שפירותיה יהיו 20 אלף דולר, ואז מוטב היה כמובן לא לשלוח כלום. בכל אופן לא שמעתי ממנו תשובה למכתב ארוך ששלחתי לו בדבר גיוס סטרלסין ובדבר גיוסו הוא. גם אותו אתה יכול לגייס לעבודה, לא לתת כסף, אבל לגייס כסף, ובכלל.

ד"ש לווינונה
שלך

December 25, 1971

Dear Hillel,

I am writing from home, hence the English.

I read with great interest both the lines and between the lines of your last letter of December 11, and the copy of your letter to Mike of December 9.

Your analysis of why both of us feel it difficult to write our story is fascinating, though in the process of arranging the material and analyzing it, I found it much easier than I thought.

I also believe that in your present stage of transition of winding up (and I presume you mean it) the business phase in your life, and before committing yourself to a new task and style of life, you should try to write. I am quite certain that in spite of your inhibitions you may reveal yourself in the process of creative writing and thus offer a glimpse at least to others. If you need any proof that I am right, you may read your own letter to Mike. Though only a few spare paragraphs, they tell a lot. And how interesting!

I am not sure whether I conveyed my real thoughts concerning the feeling that we failed. Triumph and failure are extremely ambiguous terms. I don't mean to say relative – I mean ambiguous. For instance, De Gaulle till his very last day considered himself defeated. Even as early as 1946 he told his private secretary Mauriac: "I have never gone anywhere but from failure to failure." And he ticked them off: his pre-war effort to endow France with a motorized army; his effort to persuade the Reynaud Government to move from Bordeaux to Algiers and to continue the war; his first effort to bring the colonial army into combat. Of course; in the latter part of his career these failures were even on a grander scale; as one sympathetic critic indicated recently, he failed to pry Europe from the hegemony of the two super powers; he failed to convince the world, and first of all

the Americans to the necessity of making gold the real standard of international exchange. Nor did he succeed to convince the Americans of the necessity of getting out of Vietnam; and the Israelis not to fire the first shot. He left the political scene after having a rebuke in the referendum and saw the reins of power taken over by Pompidou, a man he probably despised more than anyone else. On the other hand, he hoped to settle the Algerian problem in a somewhat romantic fashion that would bring harmony between metropolitan France, the Algerians and the French in Algeria. It ended in complete disaster. When he spoke shortly before his death to Malraux he picked up some pages of the manuscript of his memoirs, asking him whether he really believes it is worthwhile to tell the story. If I expatiated to such an extent on De Gaulle's feeling of failure it is because I don't wish to give you the impression that failure is what people usually think it is. But it is rather an attitude of keeping the score straight. And there is grandeur in it. Self-delusion and self-aggrandizement are signs of pettiness and lack of dignity. That is why I can't and don't read, if I can help it, the various memoirs whether published by people with whom we worked closely together like Begin, or our foes like the Zionists.

2) I didn't write to you about Strelsin because it didn't take him too long to renege upon his pledge. I wanted to write to him and give him a piece of my mind but I thought that I should consult with Maurice since it was his initiative in the first place. It took a few days until I met Maurice and I gave him my draft. Then an inexplicable thing happened – he sent me a draft of his own which never arrived – neither did it arrive when he sent it a second or third time. Only the 4th copy arrived. I don't understand it and therefore don't know how to explain it.

Discussing the matter with Mike it occurred to me that it would be better to send Strelsin two letters: one by me in connection with the Institute and his remark about me being a dove on Israel; and the second letter by Mike in connection with

the documentary record and Strelsin's suggestion to meeting. If it were up to me I would have mailed Strelsin my first draft, which I enclose, and would forget about it. I don't think that anything will come of it. If you remember, I have written to you after the meeting with him that if he comes through with the \$5,000 he will probably be good for more. But the "if" in my mind was considerable. It is Strelsin's own saying: "It is never noon before 12 o'clock."

3) I don't share your apprehensions yet as to David Shapiro. The test will be after I write to him asking for specific documents. It isn't certain that he just wants to finagle out money because Alex didn't hear from him either. You have to take into consideration that he accumulates such a tremendous volume of documents that he is snowed under, and it will be my task to introduce some order and method in his own work. As I said, the test will be after I send him the first list of documents that I need, and this will be very soon, probably in a week or so.

4) As to Nurenberger you may be right. It is also my impression that he just doesn't know how to go about even to begin writing the book. But I don't think that he is a con man and is only interested to get the money. On the contrary, I think that his intentions are honorable, his enthusiasm is genuine, but he discovered that he has nothing exceptional to tell. But even in this I am not certain and he still may come up with an interesting manuscript. As far as the continuation of the financial arrangements are concerned, I am not sure that he is very adamant about it. He probably called you when he was in Israel in connection with the burial of his mother.

5) I tried to reach Benya Krygier but I was late by one day. He had already left. I don't think it would have made much of a difference. The truth or the matter is that I didn't quite get the meaning of your reference to his contribution. Do you really consider it realistic? It sounds almost too good to be true.

One of the reasons I didn't write you before was that on top

of all my other ailments I discovered that I also have arthritis in the hip bone in a rather advanced stage. It is a crippling disease and quite a nuisance, not only because it makes it difficult and painful to walk, but also because it disturbs me during the night. There is probably very little one can do about it except psychologically getting adjusted to it – as the cliché goes “to live with it.” It doesn’t seem so far that my working capacity is diminished as a result of it. Anyhow it took up some time to have the Xrays taken and to see a specialist, and this was also the reason I had no chance to call up Asti.

Winona sends her warmest regards. She is working again, receives a nice salary and is rather cheered by it – for good reason.

Our fondest wishes for a creative New Year.

20 בפברואר [1972]

שלום מרלין,

אתמול קיבלתי את מכתבך, ואני ממחר לענותך בישיבה אחת (אני מקווה).
כן קיבלתי מכתב מנירנברגר, גם אתמול. אני חושב שפשוט צריך לשכוח על
הדבר. איני חושב שהספר יופיע. או שיעבור כל כך הרבה עיבודים עד אז
שזה לא מעלה ולא מוריד אם יופיע או לא. גם אני איני מבין מה קרה. הוא
כותב קל, טוב ומקצועי (מאמרים). במה זה שונה מכתביה של ספר מעין זה,
איני מבין. אני לא כותב, מכיוון שאני חושש שמה שאכתוב ייקרא כמו מה
שהוא כתב.

אני אסדר עם הכנסת שיעבירו לך את הפנסיה, אחרת כמובן שהיית
מוותר על כך. אם הם לא ירצו להעביר ישר אתן להם הוראה להעביר לבנק
שלי ולבנק שלי הוראה להעביר לבנק שלך, האם הבנק שלך זה בנק דיסקונט
סניף רחוב הרצל? אבדוק עם משרדו של תמיר. בעצם זה לא דחוף. חבל
שאתה לא רואה בפנסיה זו בסיס למגורייך בארץ. כמובן שאין כל אפשרות
להתקיים על כך. זה בערך שלישי או מקסימום חצי קיום. אולם שלישי זה
משהו. אולם מגורייך בארץ בעצם אף פעם לא היו בגלל סיבות כספיות,
כלומר אי מגורייך בארץ.

חשבתי להיות כעת כבר בניו-יורק. אולם לא יצא. כעת אני מתכוון לבוא
לקראת סוף מרס. קרוב לוודאי שבקי תצטרף אלי לחופשת הפסח שלה. אני
מתכוון לבקר לא רק בניו-יורק אלא גם בושינגטון ואולי בעוד כמה ערים
כמו סן פרנסיסקו וכו'. ואני מתכנן להישאר באמריקה לפחות חודש ואולי
עד שישה שבועות.

אם פינגר יצליח להביא את רוג'רס או לא, זה פחות חשוב מאשר
לגייס כמה אנשים שיידאגו וישתתפו בעבודת המכון. דבר כזה צריך לנצל
בכדי ליצור כמה אנשים פעילים בשטח המחקר (לרנר חדש) בשטח הכללי
(מטילדה חדשה), ואולי גם בהנהלה (ריבנפלד רציני). אולי אוכל לעזור
במשהו כשאבוא.

כדאי מאוד שמישהו ירצה על הנושא של "מיסקונספשונס" של הנושא

שלכם, דהיינו הטעות שאמריקה מעוניינת בארץ בגלל הקול היהודי באמריקה או המשך שיטת השוחד של הערבים בזמן שהם נעשו יותר עשירים מהאמריקאים ומוציאים סכומי עתק על שוחד וכו'. אך צרפת משלמת אותו מחיר עבור נפט כמו אמריקה. כלומר שלו אמריקה תמכה בקיצוניות במצרים וירדן, מדיניות הנפט הערבית לא תשתנה. אין קשר למדיניות הנפט ולסכסוך הישראלי-ערבי. אבל צריך לקשר אותן. אם יתברר לקדאפי שיש לו מה להפסיד מהסכסוך לא יהיה סכסוך. הדבר האחרון שמעניין את ארצות הנפט זה גורלם של הפלשתינאים (מכאן הטמטום של הישראלים, שאינם מתעניינים בהם).

ראיתי היום את יואל. הוא קיבל את הצ'ק השני שלך. סיכמתי אתו שיתחיל לעבוד במרס על הספר של הדוקומנטים. אין זה נוגד את הערותיך. את סידור הקטלוג יש לגמור תוך כמה חודשים. והוא יעשה זאת והוא מעוניין בכך בגלל הכסף. אני לא מעוניין שזה ימשך יותר מדי בגלל הכסף. מה שקבענו היום זה שהוא ימסור דוקומנטים מסוימים לתרגום. זה לא מצריך זמן רב מצדו אולם זה יחסוך זמן. ברור שתרגום זה דבר יקר. אולם מוכרחים להוציא את הדוקומנטים בעברית. זה לא נתון לוויכוח. הוויכוח הוא אם גם להוציאם באנגלית. וכאן נדבר אתך ונבדוק אם יש דופלקציה עם עבודתך. בינתיים עובדים על העברית. השאלה המרכזית היא מי יכתוב הקדמה ואת הקישור. נאדל מועמד טוב. אבל הוא פשוט לא קיים. אני אנסה לשוחח אתו ברצינות על העניין, וכבר אמרתי ליואל. האם שנקמן עוד גזר, מה הסיכוי להפעילו?

את נתן ראיתי, וזה היה בזבז זמן, וגם טעות. או שיתעלם לחלוטין ממה שאמרתי או שישלף את דבריי. ניב לפחות לא יכול לומר שדיבר אתי. כל מה שהוא זוכר זה שאנו הבענו תנחומים לאנגלים על מותו של לורד מוין. חוץ מזה הוא לא בטוח שהיינו קיימים כגוף. סתם כמה פליטים יהודים ש"הסתובבו" באמריקה ועשו רוח. חבל שלא עלה על דעתי לשאול אותו מה הוא חושב שאתה, ידידו, עשית בשנים 40 עד 48, אני מניח שהוא בחסדו מחק שנים אלה מלוח חיך.

המצב הכלכלי של ארה"ב לא ברור לי אבל מדאיג. במשך שנה וחצי הצטמק כספי בכמעט רבע. ואני חושש כעת לעבור למטבעות אירופיים, כי איני מבין בדבר, ואפשר להיתפס גם שם. זה מפריע לרצוני להגיע למצב שבו איני מתעסק בכלל בניהול כספי. אבל בכל זאת אעשה זאת.

הרווח הגדול היחידי שיש לי זה בארץ מאגרות חוב ממשלתיות (בגלל האינפלציה הנוראה), אולם בטח איתפס יום אחד בפיחות ואפסיד בחזרה מה

שהרווחתי עד כה. צריך פשוט להתרגל למצב שבו אין יותר חיים פשוטים. אין דברים פשוטים. הכול מורכב, יותר גדול, לעיתים יותר טוב, ומצריך טיפול. זה לא עולם עבור אנשים פסיביים.

אין לי רעיונות ליוזמות מצד ניקסון. אולי יוזמות להסכם עם הרוסים והסינים על אי הספקת נשק לאזור. אולם זה יקים צעקה נוראה כאן. כמובן שלדעתי האמריקאים יכולים גם להביע דאגה לאופיה התיאוקרטי-גזעי של המדינה, ולמצב שבו לא יהודים אינם יכולים להצטרף לעמה. ובכלל למצב הדו-לאומי שלה. אולי זו הדרך. אם יתחילו להתייחס לאמת שישראל היא (ביוזמת הציונים) מדינה דו-לאומית, מולדת העם היהודי שהוא הרוב השולט והעם הערבי שהוא המיעוט הנשלט: אולי זה יביא לידי הבנה שמוכרחים לתת לפרט הלא יהודי (מוסלמי, נוצרי, מוצא ערבי וכו') שוויון זכויות מלא, ולבטל את הזכויות המלאכותיות של "המיעוטים הלאומיים". זה שטח שכדאי לטפל בו בארצות הברית, אם כי איני רואה איך הוא נכלל במסגרת של אסטרטגיה גלובלית של ארה"ב.

הייה שלום וכתוב
שלך תמיד

[1972] 29 בפברואר

שלום רב לך מרלין,

שמחתי לשמוע את קולך בטלפון – צלול וחזק. לא היה זכר לרומטיזם שלך או ארטריטיס. מקווה שזה באמת השתפר. אתה בהחלט צריך לנסוע למומחה שהזכרת בבוסטון. אין מה להפסיד חוץ מקצת כסף – ויש הרבה מה להרוויח. אני מצטער שלא כתבתי לך כל הזמן, ועוד יותר אני מצטער על שאתה לא כתבת לי, כי אתה יותר מעניין. זה כמה שבועות שעמדתי בפני נסיעה לארה"ב בגלל איזה פנצ'ר עסקי (ערבות שחתמתי לביסל על 200 אלף דולר ושהוא לא שילם). זה גם הרגיו אותי וגם חשבתי שנתראה. היום הדבר הזה נראה שיסתדר בכי טוב. ואין צורך בנסיעה שאני מאוד לא רציתי בה. אמנם איני עושה כאן דבר ממש. אבל איני רוצה לבוא יותר לאמריקה בענייני עסקים. בנסיעתי הבאה אני רוצה להיות מחוץ לעסקים לגמרי. לא לראות

אנשי עסקים בכלל, ובעיקר לא לדבר על כך ואם אפשר גם לא לחשוב על כך. אני כמעט חושב להחליט על גיוס כסף למשהו ציבורי. אם אתחיל לבוא לבקש כסף יותר טוב שאהיה שנורר מאשר איש עסקים.

בקשר עם העסק הנ"ל צלצל לי לארי או'בריאן (נשיא הדמוקרטים) ובין השאר הזמינני לוועידת המפלגה שלהם בקיץ. אמנם הדמוקרטים השנה כמעט שהם מחוץ למירוץ (כך זה נראה כעת לפחות) אולם הקיץ דווקא נראה לי כזמן מתאים לביקור. בקי תהיה חופשייה מבית ספר ואוכל לקחת אתי. ולא למהר. וגם הזמן עד אז יספיק לי להתרחק די מאישיותי העסקית. ועד אז אני רוצה לגבש כמה רעיונות ולהתחיל לעשות משהו, אולי ירחון, אולי אולי שבועון, אולי ריאורגניזציה של המכון ושאני אקבל עליי תפקיד מרכזי בו (מה דעתך?). זה כמובן יחייב פתיחת מכון כאן כי אני עדיין מתעקש ורוצה לגור בארץ.

סידני ציון היה כאן, הוא איש נחמד וכשרוני מאוד, אולם איני מאמין שהוא מסוגל כעת לכתוב ספר על משהו. מצד שני דווקא עבור שבועון או ירחון הוא יכול להיות חלק חשוב של העניין. אבל הוא אדם יקר מאוד, והוא ייקר את כל המתכונת.

לאסתר מרגוליס היה רעיון מצוין עבור הפאונדיישן ע"ש בטי: לקחת כאן בית או דירה או שניהם ולהעמידם לרשות סופרים או חוקרים אמריקאיים הרוצים לבלות זמן-מה בארץ – חודש, שלושה, שנה. הכול לפי האדם. החיים בארץ הם באמת די זולים או זולים מאוד בהשוואה לאמריקה, חוץ מזה היא אומרת שקל מאוד לפרסם דבר כזה דרך העיתונות המקצועית של המו"לים וצריך להקים איזה מין ועדה שתחליט למי לתת. אולי אפשר לשלב בזה גם מתן הדרכה או סטיפנדיה קטנה. אנא התקשר אתה ותעבדו את הדבר בצורה מעשית. לעת עתה אני מתכוון לשכור דירה בת"א ולרטה בפשטות אבל בנוחיות. וכבר מחפשים עבורי וייתכן שיש אחת קטנה ליד משרדי ברחוב הירדן, שזה יהיה מצוין לשהות קצרה כי זה במרכז העיר. חוץ מזה נחוץ בית מחוץ לעיר. זה דבר יותר קשה למצוא (אם לא רוצים לקנות), הרבה יותר יקר, וזה נעשה רק לאחר שאתם תזיזו את הדבר שם או לאחר שאהיה שם אני באם אתה לא תעשה כלום.

שמחתי לשמוע שאתה עמוק בתוך העבודה על ההיסטוריה שלנו, כתוב לי קצת על כך. אני חושב שמחוץ לעבודה מרוכזת צריך גם להתחיל לכתוב קצת לפרסום מידי על פרשות המגיעות מחדש לעיתונות, כמו למשל האלטלנה שלא יורדת בחזרה. בקרוב יופיע על כך ספר של שלמה נקדימון. העניין של נתן הרגזי אותי נורא, בעיקר בגללך. הדמיון בינו ובין בגין מדכא

נורא. בגין עסקן מאז ומתמיד, פאנאט מתוסכל. אבל מה לו לנתן המתיימר להיות איש עם מצפון החי את חייו, להיות כל כך מחושב בכותבו על מות חבר. אצל בגין הייתי מזוכר באיזו בדיחה ואצלו הלכת לרכבת, ואני לגמרי לא קיים כמוכן. ממתי היה יאיר אחראי לענייני העלייה? ממתי הוא יודע בפסקנות הזו שהאצ"ל היה הכוח הצבאי של המפלגה הרוויזיוניסטית, כך הוא הצטרף לארגון ב-37 (אגב, כמעט שנה לפני שהכיר את יאיר) כך הוא כתב ב'די טאט' או את ההיפך, או אולי ה'די טאט' היה עתון של הלח"י? למה לא. אם "חיילים אלמונים" שנכתב ב-32 או 33 נכתב במיוחד כהמנון הלח"י, אז למה לא.

אני חושב שדווקא אתה בתור ידיד ומוקיר לו צריך להגיב בפומבי, לא בפולמוס רק אתו, אלא על כל הנושא של הכוזב בכוונה תחילה של כל כותבי ההיסטוריה, ושהגיע הזמן לשנות מנהג קלוקל זה. השבוע נתקלתי אגב בדבר נורא, חשבתי שבספרייה של האוניברסיטה יש דוקומנטים. אין שם כלום. שום דבר. הרציתי בפני כמה סטודנטים במסגרת לימודיהם על הארגון ומשמעותו כתנועת שחרור מהפכנית (אגב בהצלחה די ניכרת להפתעתי כי לא התכוננתי כרגיל, שאל את סידני, הוא היה שם). הפרופסור שלהם לבקשתי הורה להם לחפש חומר באוניברסיטה, שמה גם בלגן גדול. ואחד הבחורים מצא במקרה "ספר לבן" שפרסם ועד השחרור בקשר לפעולות ההצלה. זה כל מה שהיה שם על ועד השחרור, וגם זה במקרה, בקטגוריה "המפלגה הרוויזיוניסטית, האצ"ל והלח"י". נתן יכול לקבל בחזרה את מה שהוא כותב. אם האצ"ל כך אז למה לא הלח"י.

מקווה שאני טועה ביחס לשפירא. בכל אופן כדאי שהוא יקבל כסף ישר ממך ולא מהדני, כי הוא קיים קשר עם הדני קודם. הדני צריך לתת את הכסף לך. כלומר למכון. נא הודיעני איך שפירא עובד.

הייה שלום וכתוב
שלך בברכה

[Letter incomplete]

March 2, 1972

Dear Hillel,

1) Going through my files I found a bundle of letters from Betty. One of them drew my attention because it had a poem – on one side. I read it and was impressed and moved that I felt I should send it to you. The poem is great – with a sense of tragedy that pervades the human condition. Even the latter is more of poetic cadence than prose.

2) In connection with the research I am doing for our project I came across many things about which I should like to share my impressions with you. But I'll do it on another occasion. For the time being: I should like to inform you that there are the first signs of breaking the conspiracy of silence and denigration concerning our campaigns in the U.S. during the war. The most remarkable is a book by a young professor Feingold, titled "The Politics of Rescue." In this book there is a chapter dealing with the period from the Bermuda conference till the appointment of the War Refugee Board and the work of that Board. This chapter is predominantly a story of the "Bergson Group". What is remarkable about it, is the fact that it is written without malice, without evil intentions; without trying to defend the Zionist leadership and without attempting to belittle the impact of our work. More than that, he even understood what it was all about – explaining quite brilliantly the difference between our desire to save the Jewish people without any ideological strings and the Zionists who were more interested in dogma than in saving lives. I don't mean to say that it is a breakthrough. That it is a book of comprehensive and analytical reporting of our efforts and struggles. Nor was it meant to be. Nor could it be, since there is not enough material available for the researcher. But it is a new phenomenon in the sense that he writes objectively about us

and even with a great deal of understanding and sympathy. The reason for this is probably that though he is a German Jew (he came to this country in 1938 when he was 7 years of age) he was not and doesn't seem to be involved in Jewish and Zionist affairs. Anyhow, I ordered a copy of his book and shall air-mail it to you (I cannot send you my copy because it has too many notations in it, and I need it for my work). I hope you will have patience to read through the whole book and not only the references to us, because he has done a tremendous job of research and it is in some respects breath-taking.

Another item for your information is the new 2-volume English Encyclopedia of Israel and Zionism. There is none of the virtues in this work that I enumerated in Feingold's book – it is edited by Prof. Patai, a Zionist, financed and sponsored by the Zionists, and what is more it is written – the individual entries – by people – who were opposed to us tooth and nail. Yet there is a modest entry about the "Bergson group" summarizing our activities through the various organization formations, from the American Friends till the Hebrew Committee, and though it is extremely inadequate, it is nonetheless a sign of breaking with the tradition of malice and of passing over in silence our campaigns.

All this is by far not sensational yet, and it is very far from being an explosion. If I'll finish my work it may prove to be a bomb, perhaps not to explode immediately, but in time.

3) Nuerenberger is here and intends to remain here for about a month. I am beginning to worry: it seems to me that he just doesn't know how to go about writing the book. This is not a final conclusion, only an impression. I told him that he must sit down in one place and work and not to go Israel and then Europe and again to Israel, but to sit in one place, where he can get material and work for several months on end. The best place would be New York – because here I am available and there is a lot of material and I even gave him a secretary – Helen

Brown who is very good for this. He reacted very meekly and apologetically and for the time being he is working from 10 AM to 5 PM and this in itself is good. Anyhow this might give him a chance. I told him that he cannot expect to write a book by a miracle, only by hard work. Hard work is not a guarantee but a precondition.

4) I am enclosing an abstract by Berman who tried to do a paper in Israel and nothing came out of it. The Abstract is written in Jargon and I don't care for it.

April 12, 1972

Dear Hillel,

It is for the first time in months that I feel relieved from physical pain and various pressures. Though arthritis cannot be cured and I still limp, the pains in the hip and the knee subsided near to a vanishing point. Till recently each step was a great effort and often I had a sensation of caving in. The improvement seems to be a result from a set of exercises that the physician prescribed which I did and continue to do with strict regularity. As to the other pressures they disappeared thanks to your generosity. Last week at long last I got from Gerry the check for the first transaction and it did take a load off my mind. In the last couple of months, the noose became quite tight around my neck. Why it took so long to get the check is a long and dull tale and it is not worthwhile to tax your time and attention with it. I presume you received the check in the amount of \$2,000 sent to you in Israel.

I believe I told you that I became passionately absorbed in the work on the Committee. There are several reasons for my metamorphosis, but the main one is my discovery that due to the new material in various libraries the presentation of our work

can be done in dramatic form. I was always apprehensive that a documentary story of our work will sound monotonous, in the sense of "and we said"; "we declared", "we have submitted a memorandum"; "we have published an ad"; "we appeared before a committee" etc. Though each item in itself is of great interest, in their accumulation, however, it may sound like a catalogue. Now however this danger doesn't exist any longer. Because the new material gives me a possibility to present our activities in their true dynamic sequence and dimension of action and reaction, of provocation and attempts to retaliate, of continuous confrontation and clashes. (did you receive the book I airmailed to you *The Politics of Rescue*? Even the chapters about us in this book I found quite exciting, he knew about us only from material he found in libraries and didn't see anything of our own material, nor did he speak to us. I hope you too found the book interesting and edifying).

It is a pity that David Shapiro is such a disappointment. I relied upon him to an extent more than I am willing to admit. I have written to him and I enclose a copy. I am not sure whether it will help though I cannot conceive of the idea that such a young man is dishonest. Perhaps when I will be in Israel I will be able to salvage something out of his wreckage. What puzzles me is that he is no longer interested to receive any money. Despite Hadani's urgings, he did not show up to receive his monthly allocation.

In the meantime, I am trying to reach a certain working agreement with a young man here. It isn't yet clear to me whether it will work. Even in case it will work he will not be in a position to get the Zionist material which Shapiro copied.

While being on this subject I must say that it is a small world. Several young people are now working on master's and PhD dissertations on one or another phase of our work. At Columbia University, for instance, two men work separately – each on Ben Hecht's activities in connection with us. A couple of weeks ago another young man called me up and asked for an appointment.

He is a young professor at NYU and he is working on a thesis on the part American public opinion played in bringing about the liberation of Palestine. The scope of his work is enormous. He will be in Israel and I hope you will agree to see him. I was very favorably impressed with him. But since I got the impression that he intends to take up too much of my time that I cannot afford to give him; I told him that I may not be his most important source. I explained to him that all the political activities were centered and carried out by you. Therefore, he should see you when in Israel. I also told him about other people he should see, and I mentioned David Shapiro. When he heard this name he had a startled look and he asked me: "How did you come to know him?" and I saw that he is somewhat surprised and disturbed. So I told him that he is working on a thesis, I believe, about the Zionist Emergency Council and in his research he came across material about us which impressed him, and he thus became interested. And I asked this young professor of history whether he knows him, too. He answered that he never met him and that he doesn't have to discover us since he knows each one of us better than he does the Zionist leaders (from the material that he already studied) and, therefore, he asked for access to the archives of the Zionist Emergency Council. He was told that a man by the name of David Shapiro has exclusive access to those archives because he writes a thesis about them. That is why I mentioned it – it is a small world.

For the first time in my life I am aware of the generation gap. I thought that I know exactly what the young generation is thinking or how thoughtless it is. For the last few months however I came across young people, not only those who are intellectuals and write theses about our period of activities, but also others like members of Beitar, or students who do not belong to any organization. Their inquisitiveness as to that period of the War years is absolutely startling to me. They buy out in second-hand book shops everything they can lay their hands on, even books

or old magazines which don't deal with our activities directly but they believe they can find there some explanations for what we have done and for the attitudes and behavior of our adversaries.

I was so impressed with these few encounters I had with that profound curiosity, both intellectual and emotional, that they exhibited that I thought to myself if I were Rothschild I would try to buy our old embassy on Massachusetts Avenue and would establish there a center of learning for this specific purpose.

Nurenberger works for the first time quite hard and concentrated. At long last he was impressed by my suggestion to look up material at the State Department and Hyde Park, and he became quite engrossed. So far he Xeroxed about 1,000 pages of various documents (very few about us, though, because he didn't reach yet the phase of the Emergency Committee.) He also works a lot on getting a publisher. Eli Wiesel seems to be very cooperative – unless he fools him, which I doubt.

I met Esther Margolis and we had a nice chat about her project of scholarships of American students in Israel. Her presentation is not the same as yours, but I understood that your version is, so to speak, a development and crystallization of hers.

I am enclosing a couple of clippings which you may find of some interest.

I hope that this letter reaches you in time and will not wander around the continents as some of our previous missives.

Cordially

- 1) Letter to Shapiro
- 2) Letter to Shapiro
- 3) Clipping about [...]
- 4) Clipping about [...]

למרלין שלום.

היום הגעתי – שוב – לכאן ומצאתי את מכתבך. שמחתי לקוראו קודם כול בגלל החדשות הטובות על מצב בריאותך. תהיה עוד יותר טוב. בנקודה זו הפסקתי ואני ממשיך כעת 24/4 מלונדון. אני מצטער על הדחייה.

אני באמת שמח שאתה מתלהב מהאפשרויות להצלת ההיסטוריה שלנו מכפירה. יש בכלל בעולם כיום, בעיקר באמריקה, הרבה ספרים וניסיון מקיף ל"היסטוריה חדשה", ל"היסטוריה אמיתית" וכו', ל-"Rewrite of History". עבודתך היא בדיוק בגל הזה. חבל שסידי זיון לא ניסה לכתוב ספר. צריך לחפש משהו כמוהו שיכול לעשות פופולריזציה של הדבר, אבל זה כמוכן בנוסף לעיקר שהוא עבודתך אתה.

מה שאתה מספר על הצעירים זה גם נכון וגם מעניין וצריך לקרב ולחפש קשרים אתם. אני לא רק מוכן, כי אם אשמח לבלות הרבה זמן עם כאלה אם הם רציניים. אולי הזירה שאני רוצה ליצור צריכה להיות עבור אנשי מחקר כאלה. בכל אופן אל תהסס להפנות אליי אנשים אלה, אדרבה.

בעיית תקציב לעבודתך היא רצינית אם כי אתה לא מדבר על כך ישירות. מכך לא תימצא גאולה אצל הרברט ופרידה ופריצי. מורים רוזנבלט יכול לעשות אבל הוא קמצן גם בכספו וגם בקשריו. עליו כדאי ללחוץ כי זה יביא תוצאות. אסתר מרגוליס יכולה לפתור את כל העניין, המשך לקיים אתה קשר ואני כמוכן אמשיך לעזור, אבל כעת שאני עובד זה שונה קצת.

חבל שלא כתבת לנתן מור, צריך באיזה שהוא מקום להתחיל להגיב על הסילופים ולדעתי זו צריכה היתה להיות תגובה טבעית שלך. בגין ושות' מארגנים כעת שם איזה "יובל" של האצ"ל בחו"ל, הפעם אני אגיב.

בכלל איני עושה דבר. עדיין טרוד בזבל של העסקים שעזובתי. אברמוב הינו גנב נוכח. וז'ק עם כל השקט והקומפוטנטיות כלפי חוץ הוא בטלן מחריד ובלתי אחראי כתוצאה מכך. פחד אלוהים. אין כעת כל ספק (אפילו לעמנואל שהוא צדיק הדור) שאברמוב הלשין והמציא כל מיני השמצות בפני השלטונות. אבל גם זה יעבור.

אני יכול עדיין להתרכז ולכתוב. אני חושב על אפשרות של שבועון באנגלית – אבל זה יפסיד הרבה כסף, וגם אין לי אדם מתאים לעבודה העיתונאית. אבל אני בודק ברצינות אפשרות זו. מה דעתך?

מה תוכניתך? אני מתכוון לבוא לארה"ב ביוני או יולי עם בקי. האם אתה מתכנן נסיעה בקיץ כרגיל? כתוב לי ארצה, אני מתכוון לחזור בשבוע הבא.

הייה שלום וד"ש לווינונה

IMA INSTITUTE FOR MEDITERRANEAN AFFAIRS
866 UNITED NATIONS PLAZA
NEW YORK, NEW YORK 10017
TEL: (212) 755-1610

April 20, 1972

Dear Hillel,

I should like to have your help on several secondary matters in connection with my work on the documentary record – the more important questions I will take up with you when I next see you.

1) It seems to me that you should write a memoir or a memo, or whatever you call it, about the various efforts that were made to deport you. I believe that this is one of the saddest and most outrageous episodes of our experience here. I come back to it time and again on various occasions, but I believe that a definitive paper on your part would be both dramatically interesting and edifying.

2) I am sending you a copy of Ambassador Steinhardt's cable of June 2, 1944. In this cable Eri used a code which I was unable to decipher. Perhaps you would remember the exact references to the following:

- a) I take it for granted that he refers to Joel Brand's mission.
- b) Who is Ertagun?
- c) Who is Land?
- d) Who is Max Bundorf?

According to your recollections, were there any other messages from Eri through Steinhardt?

Feingold refers a couple of times to Eri's activities in Ankara. In case you did not read the book, I am attaching two excerpts, and I wonder whether you remember any details of these activities and incidents.

3) There was a short film of the "Embassy." It was run on June 13, 1944 and seems to have been a success. I remember

nothing about it. Do you? I will try to check with Mike, Wilf and Rifkin on it.

4) Our opponents have written and made statements, literally by the score, asserting that with our terminology and ideology we made a play for the support of the American Council of Judaism. Some stories told about the negotiations between us and the Council. I remember only vaguely a meeting we had with Sidney Wallach and I also remember vaguely your contacts with Lessing Rosenwald. Would you care to put down on paper or on tape (in case Shapiro still exists) your recollections about it?

5) As you well know, the press made a terrific fuss about the money we paid for the Embassy (\$63,500). I don't remember who actually paid for the building and who were the holders of the official title deed. Who officially and factually put up the money?

6) When we registered as foreign agents in June, 1944, we indicated in our official statement that our total assets were \$25,000-\$10,000 of which we received from the Free Palestine Committee and \$15,000 which we borrowed from the Palestine Defense Fund. It may seem strange to you, but I have no recollection about the Free Palestine Committee.

In our statement to the Department of Justice, we indicated that the Free Palestine Committee never functioned publicly and was dissolved upon the formulation of the Hebrew Committee of National Liberation. Anyhow, what was the Free Palestine Committee? What was its composition?

The press reports about our registration, especially those written by the biased correspondents like Ann Cottrell and the reporter of the Washington Post, indicated that we registered with a delay of 18 days after expiration of the deadline set in the regulations under the Registration Act. These inimitable stories also implied that when we registered on June 16, 1944 we did so in a hurry late in the afternoon, as if we were subjected to certain special pressures. Ann Cottrell and a number of anti-Jewish newspapers who copied the story insinuated that the

delay and then the hurry were connected with the investigation of your visa status and the danger of being deported. Do you remember anything about the circumstances regarding the registration? Why was there a delay?

Who was our legal counselor if any? Could it have been Sharfson?

It seems that in the official statement we submitted to the Justice Department we declared that we were not certain that under the Registration Act of 1938 this applied to the Committee. On the other hand, in our own press release we declared that it is only logical that we registered as a foreign agent. I see in this a certain inconsistency. Do you have an explanation of this inconsistency – if there is one?

In the financial statement we submitted to the Justice Department we declared that the Securities Exchange Commission is considering our request to float a public loan to finance the full activities of the Committee.

In my papers I do not find any correspondence between us and the Securities Exchange Commission. I will try to locate it but I wonder whether you have some recollections about it?

7) I am enclosing a copy of an article by Thelma Richman. You probably remember her – she was active in the Jewish Army Committee in Philadelphia. She was some kind of big shot among the Zionists – and is still around. Her article, though vicious, is quite interesting in several respects. The most important point she makes is that the Hebrew Committee and its philosophy were not a result of a whim of the moment or a spontaneous enterprise. But from the very beginning we had in our “minds a well defined conception of a freedom movement.” She says that we drew up a “Declaration of Jewish Independence.” Of course I will try somehow to locate this Declaration but I doubt whether I will succeed. Do you have any recollection about it? She also says that sometime in 1943 we circulated a memorandum containing the plan and philosophy of the Hebrew Committee of National

Liberation. I will endeavor to locate this memorandum also, but I wonder whether you have any knowledge of it. Of course she, like all our opponents, were guilty of all of the contradictions of the world and while she says on one hand that we were consistent in the beginning, she asserts also that we came up with a new plan and a new philosophy.

It is interesting that some of the most vicious and malicious critics of our work were those who were once associated with us: Van Paassen, Meir Grossman, Rena Grossman, Netanyahu. They remind me of meshumadim and their disputations against the Jews in the Middle Ages. It is disturbing and yet a fascinating psychological phenomena.

8) Sol Bloom swore you in when you appeared to testify before his Committee. Was it part of the persecution campaign? Was it in order to make you liable to perjury? I am asking these questions because all of the other witnesses were not sworn in. Of course, Breckinridge Long testified in Executive Session. But this was at his own request.

I jotted down a plethora of questions, but I will come back to them in the near future.

In connection with #1, it occurs to me that in case you have the patience and should decide to do it, it would be worthwhile to broaden the scope and include in it not only the persecution in connection with your visa but also the other chapters on the same theme, especially the one re your induction into the army.

Cordially

שלום רב לך,

חזרתי מאירופה עוד בסוף אפריל, ומבחינה מעשית הנסיעה הייתה כדאית. אולם מבחינה רצינית של ניקוי הצנרת בראש, של הבהרה איזו שהיא לדרך חיי כעת, בזבזו טוטלי. פשוט נהניתי מהריגת היום בלונדון ומהאוכל הטוב (מאוד) בלילה, ועד כמה שהתיאטרון שראיתי היה לא טוב, הרי היה לאין ערוך טוב מזה שיש כאן, אולם הראש לא גויס. חשבתי אמנם על כך שבארץ אותה הרוטינה היא לא נעימה ומתסכלת. אולם "חופש" זה תמיד יותר טוב. אם כי אין לי ספק שלחיות בלונדון זה הרבה יותר נעים וטוב מאשר לחיות בתל-אביב, איני חושב על כך ברצינות.

הדבר היחידי שיצא מהנסיעה לאירופה זו החלטה (לעת עתה בכל אופן) לא לנסוע הקיץ לאמריקה. אני בטוח שזה יהיה דומה מאוד לנסיעות הקודמות. מוחי עדיין מוטרד משרידי העסקים, ואיני מוצא לי נקודת אחיזה של מהות בחיי החדשים. אולי זה הפחד מפני זהות של "מי שהיה", הפער בין ההרבה מאוד שעשיתי בעבר, ובין הכלום שאני עושה כעת, מפריע מאוד. לכן אני משתדל כעת להתחיל לעשות דברים, לא חשוב מה, כל זמן שהם לא מסחריים. אני עוזר כעת למשל להפיק מחזה של איזה קומוניסט מבולבל על שבתי צבי במדינת ישראל של היום. זה לא טוב אבל זה לגמרי לא רע, ובכל אופן זו ביקורת די חריפה על הנעשה כאן, וכל כך כללית שאין לי כל סלידה מלהזדהות אתה, המחבר כאדם לא מעניין אותי, ואיני פוחד מהנהג המקובל כאן לא לשים לב לנאמר כי אם למי שאומר, להיפך, טוב להדגיש את ההיפך. בתחילת יוני תהיה תוכנית גדולה וארוכה בטלוויזיה (השעה השלישית, אם אתה מכיר זאת מצרפת) על הארגון, בה הקהל ישאל שאלות מצוות המורכב ממנחם ואנשיו. זה כתוצאה מהתוכנית על הפלמ"ח שחידשה את הוויכוח על האלטלנה. בן פורת שהוא המנחה רצה שאני אהיה בצוות, אולם מנחם התעקש והתוכנית נדחתה ונדחתה עד שהוא נכנע. זה לא היה רק בגללי כי אם בגלל זה שהוא דרש וקיבל בלעדיות על הרכבת הצוות, אלי פרשטיין, לנקין וכו'. אולי תינתן לי אפשרות להשתתף על ידי סרטון קטן שמכינים קודם ומקרינים באמצע. גלילי עושה סרטון כזה לתוכנית זו, לא ברור לי אם זה יצא ופחות ברור לי אם אני אשתתף, ועל מה אדבר. אני חושב שההזמנה לי היא בכדי שאתקיף את בגין, ואיני יודע אם אני מעוניין בזה כעת. אם יש לך רעיונות, אנא כתוב.....

מה התוכניות שלך לקיץ? אתה בא לכאן או נוסע לאירופה או מה? כמה מניות של אסתר נשארו למכון? ומה רשום בספרים כהלוואות ממני אישית ומ'הלל אינוסטורס'? נא הודיעני. מעכשיו כסף למכון יצטרך לבוא מהפאונדיישן ע"ש בטי. אולם בגלל הברוכים של 'קונסולידטט' ושל 'פן טק', אין שם כמעט כסף. אם כי ל'פן טק' עדיין יש תקווה. צריך לחשוב על איזו תוכנית לגיוס כסף למכון. אולי תציע משהו שאני יכול לעשות מכאן. בכלל, מה עושה המכון חוץ מהעבודה ההיסטורית? מה קרה למחקר על הדמוגרפיה של קארפאט? אנא עדכן אותי.

מקווה שהארטיסטים שלך ממשיך ומסתדר. חבל שאינך מנסה ברצינות לגייס את אסתר מרגוליס. התייחס אליה כמו שהתייחסת למטילדה בזמנו. היא לא יפה ולא מעניינת כמוה. אולם היא יותר חכמה, יותר מעשית ויכולה לעשות הרבה יותר עבור המכון.

שלך בברכה

September 7, 1972

Dear Hillel,

The tragedy at Munich plunged me in some kind of a daze. For the third day that I [am] glued to the Radio and TV and find it difficult to concentrate on my urgent matters. Yet I tried to take care of certain matters and made several appointments. I'll see Steinberg next Monday (he couldn't see me earlier) and I get tentatively an agreement to start my class at the University later in the semester. I should like to postpone it anyhow in order to have some [time] to prepare myself and take care of other matters.

Next week I'll see Finger and Ruth – with a heavy heart and forebodings, because I am just not prepared to organize that conference – either financially or otherwise. But I don't think I shall be able to back out. I'll keep you posted.

I saw Gould. It was a most cordial and pleasant encounter. We hit it off in the best possible way – but I think he was so charming because he likes you and respects you a great deal. He explained to me, and I believed him, that he considers you a friend and not a client. But on the other hand at the beginning of the conversation he didn't remember exactly what it was all about and only after his assistant Ellenstein gave him a general briefing he remembered and got into the gist of the matter. He says that he made a personal inquiry with the higher-echelons of the Internal Revenue people – he didn't specify exactly who (“I have my own contacts and my own system of communications”) – and asked them “what are they poking around at H. Kook”. From what his contact told him he understood that they were interested in checking the interest equalization tax, which for some reason or another they are passionate about: it is a 15% tax and applied retroactively. Of course, I am just conveying to you what he said without understanding what it was. But he said

that his evaluation – based upon a long career of experience – is that there is nothing to worry about, that they either didn't find anything, or even [if] they didn't finish the analysis, they will probably never come back to it, and that the whole thing was lost in the shuffle. The two "pipernooters" were assigned to another case or cases. He wouldn't make any additional inquiries, because he is convinced that the best policy is to leave the thing alone.

I am not sure whether you will become any the wiser after this report, but that's about all I got out from the conversation. A day earlier Yampolsky had a long conversation with Ellenstein and I understand that he told him the same thing, except the fact that Gould inquired personally and got the information about the interest equalization tax.

My ardent and best wishes for a satisfactory and creative New Year.

Cordially

15 בספטמבר [1972]

למרלין שלום,

תודה רבה עבור מכתבך. שמחתי לשמוע שאתה מרגיש בסדר ושאתה לא מזניח את עניין הפרוסטטה. כמובן שאתה צריך לעשות מה שסטיינברג מציע. אולם אינך צריך להתנגד לניתוח באם הוא, כמו נחום, בעד ניתוח כעת. תיפטר מזה וחסל. באם הוא אומר שאפשר לחכות אז בוודאי טוב. היו הרבה שיחות עם ברוך נאדל (שהיום נולדה לו בת – הילד החמישי, אני חושב). החלטנו להתחיל לעבוד על ספר. אני עדיין מפקפק אם הוא האיש, אבל אולי אתה צודק, וחוז' מזה הוא ישנו וכבר הקליט כמה שעות אתי. אני אכתוב לך על כך מכתב לחוד, מכיוון שאני רוצה לתת לו העתק. אם הוא יעבוד אתי לבד, הסיכוי לספר הוא קלוש מאוד לדעתי. אבל אם אתה תעמוד אתו בקשר, ותלעיס אותו בדוקומנטים. הוא פשוט לא יודע כמעט דבר על מה שקרה בימים ההם ועל מה שעשינו, והוא כבר מתחיל להבין שהוא לא יודע (וזה כמובן טוב). אולם שיחות אתי לא מספיקות. צריך לתת לו חומר עובדתי, ובאם העניין יתחיל להתקדם צריך יהיה גם להביא לארצות הברית, וזה בטח יעזור בהרבה. אני גם התחייבתי לעזור לו בקבלת מו"ל, אם יכתוב ספר סביר בטוחני שאסתר תסדר לו מו"ל, אם לא חברתה היא, אז חברה אחרת.

ז'ק ימפולסקי כאן, ודי נהנה אני חושב. מה שאתה שמעת מגולד מעניין מאוד, כי זה מסביר קרוב לוודאי את כל העניין. כנראה שההתנהגות של אברמוב נבעה מזה, מכיוון שהוא בטח עשה משהו בדבר הקשור עם "אינטרס איקולזישן" (מסחר במניות זרות). לפניו אנו לא עסקנו בזה, והיות והוא חשש שיעשו לו צרות, הוא ניסה להטיל את הדבר על ההנהלה הישנה. ז'ק לא יודע דבר על העניין. אני מניח ששלומי של גולד בסדר גמור, וזה בהחלט נכון שהוא מתייחס אליי בתור ידיד ולא קליינט, וזה גם רע, כי הוא עו"ד מצוין ובזמנו יכול היה לחסוך לי הרבה מאוד הפסדים ועוגמת נפש.

כשז'ק יחזור הוא יתן לך צ'ק על 2,500 מהפאונדיישן בקשר עם העבודה ההיסטורית. איני יודע מה ליעץ לך בקשר עם הקולוקויום. אני פשוט רחוק

מהדברים. אני בטוח שאי אפשר לעשות דבר כזה בלי הוצאה הרבה יותר גדולה ממה שאתה חושב. אם אין לך מי שינסה לגייס לכך או אחר כך כסף, לא כדאי לעשות זאת. כי ההוצאות בטח תהיינה. אולם אני חושב גם שאפשר לגייס לזה כסף, אולם לכך צריך מישוהו מיוחד אם פינגר עצמו אינו מוכן לעשות זאת. אולי תנסה לגייס לכך את אסתר היא אשה מעשית, ואתה צריך לדבר אתה על כך בצורה מעשית. היא עלולה לסרב אולם נדמה לי שבאם תקבל עליה לעשות משהו אז היא תעשה זאת בהצלחה רבה.

רצח בני הערובה עשה כאן הלב פסיכולוגי, וכולם גילו פתאום שערבים הם בני אדם, ולא קופים על עצים. מתוך כל הצעקות והדמעות (הכנות) של הכל על הקרבנות, על חוסר האונים והבושה הלאומית, מבצבצת כעת בברור הערכה עמוקה לכוח הבצוע הערבי. דוקא לטרוף הפנטי שלהם שאפשר להם לפעול ולרצוח שאינם לוחמים. (למעשה אגב כנראה שהכל היה תלוי באדם אחד זה "שפקד" על הפעולה, ושהו גר בגרמניה כבר שמונה שנים לפחות). בכל אופן אולי מהזוויה הזאת יצא איזה דבר טוב. אולי מההלם שגילה למימסד הישראלי, שיש חזית שניה שיש להלחם בה, אולי לעשות דבר של ממש לקראת פתרון בעיות ושאיפה אמיתית ורצינית לחיי שלום וקיום הדדי. העיקר שיבינו שהזמן עובד נגדנו ולא בעדנו כפי שחשב בן גוריון וכפי שחושב דיין היום. למרות ההצלחות והנצחונות הישראליים, אני האמנתי אז ב-1949 ומאז היום שהזמן עבד, וממשיך לעבוד נגדנו. אולם כשמדברים על זמן בחיי עם, אי אפשר לקלוע בול לא בחודש ולא בשנה. הזמן בתווך של שנים בודדות כעת לדעתי נגדנו בהחלט. ועלינו לעבוד בכל כוחנו בכל הכוונים בכדי לנצל את המצב הנוכחי בכדי להביא לידי שלום, ואם לאחר נסיונות רציניים של שלום במשך כמה שנים לא תבוא כל תזווה רצינית בצד שכיננו (ואני משוכנע שתבוא) בעיקר מצד ערביי ישראל עצמה, כי אז הרי מלחמה גם היא דרך ארוכה, אולם דרך לשלום. אולם המצב הנוכחי שללא מלחמה ולא שלום לעוד 40 עד 50 שנה כדברי דיין, לדעתי היא משחק ברוליטה רוסית.

היה שלום וכתוב
שלך בברכה ובידידות

September 19, 1972

Dear Hillel,

In case you didn't see it I am sending you the clipping about Theo. It may be unkind on my part, but the obituary reflects the man – a combination of truth and phoniness, with a sprinkle of malice.

A statistical fact: of the original 7 who composed the Hebrew Committee of National Liberation, only two are still around: you and I. The others – Eri, Irma, Arie and Theo took leave, and Delougaz disappeared. He is no longer in Chicago. Some years ago he left for California where he was supposed to teach at the Institute of Jewish Religion of the Hebrew Union College. But so far I couldn't locate him there either. I am still trying. I wonder whether the fact that we are left last and alone has any special meaning and whether it spells a commitment of any sort.

I saw Steinberg and he agrees with Nakhum that I should undergo an operation as soon as possible. But Dr. Brice is out of the country and he will be back in his office only tomorrow. I have an appointment with him the day after-tomorrow. I'll probably be operated sometime next month. It will throw all my schedules out of kilter, but there seems to be no other alternative.

Cordially

You may be interested to see the clipping about Riklis

[29.9.1972]

שלום מרלין,

מכתבך מה-19 מושפע מאוד מהמופע העליון והמרכזי – המוות. בכל אופן כך נראה לי. למרות דבריו הריאליים על תיאור, כנראה שעובדת מותו השפיעה בכ"ז, כשם שהשפיעה עליי. וכן אין לי ספק שאתה פוחד מדי מהניתוח. כמובן שלא נעים ללכת לניתוח. אולם זה ניתוח די סטנדרטי, ולא קשה במיוחד, ואין כל סיבה לפחד יותר משצריך לפחד מכל ניתוח.

לא רק שאין הוכחות שדלוטש מת. אולם הדני בטח חי כי ראיתו בעת ההלוויה של תיאור. טוב לך אגב, שחסכת אירוע משונה ומדכא זה. כי מה שאתה אומר עליו הרבה יותר נכון ובפרופורציות רעות יותר לגבי משפחתו. למחרת היום (ממש) הלכתי ללווייתו של עדיה גורביץ. כאן לפחות שרדה כנות בין מעט האנשים שבאו, מלבד מנחם בגין (שבטח הופיע בגלל זה שהוא חושב שעדיה היה קרוב ממש של ז'בוטינסקי, "נצר דם מלכות" או משהו). זה היה משונה במיוחד לאור העובדה שלראשונה הייתי בהלוויה בארץ ללא שום טקס, ללא טלית וללא דגל. הבת אמרה: "רציתי רק לומר שאין מה לומר", וזה היה הכול. זה ובגין! ידיך נתן היה שם, הוא נראה אומלל ושמן מאוד. שוחחתי אתו קצת.

בטח קראת על הבלגן של כהנא וגיד. תמיר מסתובב בכל זה בכישרון רב ובכוח תמרון עצום, אולם בטוחני שדי אומלל. לא ראיתו ובטלפון הוא כמובן זהיר. את גידי ראיתי והוא חשב אז שהעניין סגור ונהג המנצח והתכונן לעצרת המונית בהיכל התרבות (אמרתי לו שיכתוב מאמר, שיביע דעותיו, כי אין הוא צריך להיות נסרח של כהנא שהוא גם טועה וגם לא רציני). הדבר היחידי שאני מתנחם בו הוא כי לא רק הארץ הזאת היא בטרנס פסיכופטי, גם בעולם כולו יש הרבה פסיכופטיה, אם כי הנושאים אחרים. אולם מאז זוועת מינכן, אני עובר משבר חמור מאוד ביחס לעצם שהותי כאן, כמעט והחלטתי להפסיק לקרוא עיתונים (נאדל טוען שהפסיק) אבל איך אפשר לחיות בארץ שאי אפשר לקרוא את העיתונות? יש מעגלים של היסטוריה, לא גל אחד בהמונים, כי אם רבים בכל השכבות. מהממשלה דרך "פרופסורים" עד לאנאלפבתים. כעת שהעניינים נרגעו כביכול כותב אחד ב'הארץ' של היום: "אם זה לא השמדת עם, אז מה השמדת עם", ודורש דין מוות למחבלים. הדרישה הכי פופולרית הייתה להכריז על כל המחבלים בבתי הסוהר כאן כבני ערובה, וכל פעם שיעשו משהו ליהודי (לא לישראלי)

להוציא להורג עשרות או מאות. אישה, רופאה ופרופסור, התווכחה אתי שזו הייתה הדרך להציל את בני הערובה במינכן. זה גם הוצע בעשרות מכתבים למערכת וכמה מאמרים של הכתבים הרגילים.

אני חייב לגמור כי יש לי פגישה בעיר, אנא כתוב מתי הניתוח ואיפה, ובקש את וינונה שתכתוב לי כמה מילים ביום שאחריו, ואתה בטח תוכל בעצמך לכתוב כמה מילים יומיים-שלושה אחרי כן, ואל תדאג, הסבל של הניתוח יהיה פחות מהסבל של עכשיו ותרגיש מצוין שזה כבר יהיה מאחוריך. ז'ק צריך לתת צ'ק על 2,500 מהפאונדישן ע"ש בטי. וקריגר הבטיח לי מ-5,000 או 10,000 לפי מצב המס שלו כשם שאמרתי לך. ז'ק היה נוכח, כך שאתה יכול לבקש ממנו לבדוק אתו. הוא בני-יורק (נסע יחד עם ז'ק) ויהיה שם שבועיים-שלושה במלון גברו.

שלך בברכה

October 19, 1972

Dear Hillel,

I was very moved by your telephone call and I appreciate greatly your abiding concern. But as the Yiddish saying goes “seit mir nokhnisht gesunt yir fort nokh nisht avek” – your call was by one day ahead of time. I wasn’t admitted yesterday because there was no room available and I am going in there after writing to you this letter. I didn’t write earlier because under pressure of a variety of chores and didn’t know what to do first. Most of the time was taken up by my negotiations with Yale and the transfer of the material. I could write a book about it. Upon my arrival from abroad I called Herman Kahn several times and he didn’t answer my call. I then called him home and found out that his wife is very sick and couldn’t attend to anything. Then, he called me about ten days or two weeks later telling me that the whole thing is off, because Yale is bankrupt, because their current budget is twice as big as their sure income. There would be no use to tell you the arguments I gave him but strangely – the latest, which I personally thought would not carry at all convinced him. I said even if you have to cut your budget in half, which you are not, you still can spend on these archives about \$5,000 which is about 50% what you intended in the first place. He said he had in mind originally to spend only \$7,000 and agreed that it should be reduced to \$4,000. Which is OK with me because we don’t have so far even that much material to copy. Then after the agreement in principle there were still all kinds of difficulties and misunderstandings, including a meeting in the office, when the elevator didn’t work and he climbed up the seven floors and waited for me an hour and half, while I was waiting for him downstairs. The reason we missed each other was that the appointment was at twelve and he came at 10.

Anyhow he sent a text of an agreement which I didn’t like

and changed and he signed it. Most of the material is already at Xerox and it took me a lot of time to go through the files before I packed them off to be photocopied. Tremendous work – from a physical point of view was involved.

2) The dinner was all-right, but not sensational. Finger didn't come because he fell sick the day of the dinner. It was awkward because I promised the people that Finger will preside. But the group was interesting and the discussion was on a high level. Shankman was there and was quite friendly, though he told me that he will come because he likes Finger. Esther Margolis will probably be helpful. Whether she was terribly impressed I have no way of knowing. I don't think she was disappointed or bored.

3) The fact that you are working with Nadel is the best news for a quarter of a century. Don't worry about his ignorance. What is important is that you will tell the story and direct him to substantiate it by documentation. I'll help him and have written him to this effect. Another important thing is that he is both a professional of the first order and at the same time passionately involved in basic issues concerning the birth and the destiny of the State of Israel. Believe that I was so glad when I received your letter that I took a couple of drinks, though I usually don't drink anymore.

4) I am more than satisfied with your choice of Yoel to organize the material and the Jabotinsky Museum. I like him personally and he knows a great deal about archives of historic documents. He was the first to organize in 1950, I believe, the archives of the Irgun. Apart from everything else I consider him more honest than anyone of that crowd. Actually, I am afraid that putting it that way is unfair: he is honest without any comparison with the others. Apart from everything else he needs a job. The fact that he is failure while all his colleagues are allrightniks speaks definitely in his favor.

5) I called Jack and gave him your message. He didn't agree to do it, and said that it is a matter of only a week delay to

deposit the check. I didn't insist because I didn't understand what it was all about.

6) He saw Gould for a fleeting couple of minutes, and he wrote to you about it. Jack says that Gould told him that he surmises that they were interested in transaction to which the interest equalization tax applies. This is not what Gould told me. He definitely said that he inquired – that he has his own contacts and ways of communication – asking why they poke around H. Kook and they told him that it was in connection with the Interest equalization tax. Of course, I don't know whether the whole thing – of interpretation is important – but this is how Gould explained it to me.

7) David Shapiro is a problem and I begin to doubt whether it will ever be solved. From the exchange of correspondence you will see that even after the second agreement I made with him during the last stay in Israel, not much was achieved. I didn't hear from [him for] weeks and he didn't send the material I specifically asked from him. He didn't even show up to pick the check from Hadani. From the text of the new agreement you will see that he has no claims as to the past. My impression was that he was glad I didn't ask him to give me back the \$300 I gave in New York last year. He says he spent them already on the apartment he [is] buying.

In your last letter (not-dated), which by the way contained extremely interesting and penetrating observations, you mentioned that I am mightily affected by [the] idea or [the] phenomenon death and that I am frightened in connection with the operation. I am not certain whether you are right. At least to some extent you are definitely wrong. I don't think of death (and it is never a special preoccupation of mine) as something to be feared, though I consider death an outrageous trick perpetrated upon human beings, who were projected into life arbitrarily without any consent of those primarily and directly concerned. Not only I am not afraid of death but once in a while I even

think how wonderful it would be to go to sleep and never to get up again, and thus to achieve at long last a surcease of all the physical pains and disabilities as well as all the outrages and frustrations and disappointments to the spirit and dignity of the autonomous self. But these are of course fleeting and rare reflections crossing my mind and I consciously choose life for many reasons. First of all I shudder to think of leaving Winona alone. And she is alone. (Apart from the fact that I [am] emotionally terribly attached to her.) But I also would like to finish a few things I have started, from an immediate point of view the story of the Committee. But also some other projects, that if given time and lack of senility I may still achieve bringing them to completion.

It's getting late and I have to pack for the hospital. I hope to be able to write to you in a couple of weeks.

Cordially

שלום רב לך,

אני שומע בעקיפין שאתה בסדר גמור, ואני מקווה כי אומנם כן הדבר. אני מתאר לי שלא כתבת כי חשבת שאבוא בקרוב. בכל אופן אני לא כתבתי מסיבה זו. והנה אסתי שינתה את דעתה והחליטה לבוא לכאן, ואני כתוצאה מכך החלטתי לבטל את נסיעתי לעת עתה. חבל, כי כבר הייתי די נרגש מהביקור, והאמת היא כי אני זקוק ביותר לשינוי דרסטי של האווירה בה אני חי כאן. אנא כתוב לי, קודם כול על מצב בריאותך לאחר הניתוח, ובכלל על הנעשה אצלך. ובינתיים כמה דברים מעשיים. עשיתי סידור עם ידיד, ואשלח לך בימים אלה צ'ק שלו על 5,000, אתה צריך להתייחס לכך כאילו זה כספי אני. אסביר כשנתראה. בינתיים שלח לו קבלה במכתב כרגיל, חתום ע"י מי שחותם כרגיל בשם המכון.

האמת היא שרוב הכסף הזה אם לא כולו כבר התחייבנו כאן בארץ. א. ליואל עבור עבודתו במכון ז'בוטינסקי, אמרתי לו לכתוב לך, והוא כמוכן לא עשה זאת, וכשעבר חודש פנה אליי וביקש כסף. אמרתי לו שאני מוכן להלוות לו. כבר יש לי אויב. בטח כבר כתב לך בינתיים. אני לא מעוניין לתת כאן כסף ישר לאנשים פרטיים. ומכון ז'בוטינסקי סירב לקבל. הסידור הוא שהוא או הוצאת הספרים שלו יקבלו 1,250 ל"י לחודש לתקופה של 6 חודשים לפחות מהמכון. אפשר להאריך הסכם זה בהסכמה הדדית לתקופה נוספת. כך שנא לשלוח לו בהתאם לבקשתו (איני זוכר ממתי הוא התחיל, ואני גם יודע מעט על מה שהוא עושה. האיש היחידי, איזה קיבוצניק שעובד באוקספורד, ששלחתי אליו, קיבל במקום חומר על ועד השחרור וויכוח על תליית הסרג'נטים). אני אבקר שם בשבוע הבא, ואחרי כן בעוד חודש אוכל לייעץ לך אם להמשיך אתו מעבר ל-6 החודשים.

כמו כן נא לשלוח סכום של 1,500 דולר לברוך נאדל. הוא כתב לך ביחס לחומר ועזרה בעבודתו, וטוען שלא קיבל תשובה. האם קיבלת מכתבו? כתובתו היא: מושב אודים. הוא טוען שהכסף הוא אך ורק הלוואה וכי הוא יחזיר כל מיל, אולם בלעדי כסף זה אין לו כל אפשרות להקדיש את הזמן הנחוץ למחקר. מה יצא מזה איני יודע (לבטח עוד הלוואה בעוד כמה חודשים). בתיאוריה הוא יכול להיות האיש לעבודה. אבל איני חושב שלמעשה יצא מזה משהו. אין לו סבלנות לקרוא, ואי אפשר לעשות מחקר בלי לקרוא. זה קצת אירוני, אולם אני נתתי לו חומר, והרגשתי בדיוק כפי שאתה בטח מרגיש ביחס אליי, הוא

פשוט לא קרא אותו. דיברתי אתו על כך. איני חושב שזה יעזור. אולם אני מוכן לסמוך על שיקול דעתך. החומר שביקש ממך במכתבו היה לפי הצעתי (כך שלא תחשוב שהוא יום את הדבר או מתמצא כל כך בחומר). מצד שני אולי כדאי להזמין לבקרו באמריקה אצלך, ואז אולי יצא מזה משהוא.

קראתי כמה פרקים מהספר של נירנברגר. אני חושב שזה חייב בדיקה ועריכה יסודית מאוד. בפרק על הריאיון אתי יש עשרות טעויות, והוא מתיימר לצטט אותי. אמרתי לו שקודם כול יאמר שזה לא ציטוט כי אם רשמים שלו. ושנית, שאתה או אני מוכרחים לעבור על הדבר ולתקנו. אני איני מאמין שיימצא מו"ל לספר זה. מקווה שאני טועה, אם יימצא מו"ל יהיה זמן לתקן טעויות לפחות. יש לו ממש יותר מאלף עמודים קטנים של מכונת כתיבה או 1,600 לדבריו. הוא נתן לי זאת סוף-סוף לכמה שעות ביום האחרון, והספקתי לקרוא מעט. הוא עסוק בארגון השבועון בעברית יחד עם עמיקם. והוא אומר שקיבל 50 אלף דולר מרודי ועוד 50 ממישהו אחר. הוא גם רוצה להוציא שבועון באנגלית. ואומר שהוא חוזר הנה להתיישב בעוד חודש-חודשיים. אם יבוא, נראה. אני חושב שגם מספרו לא יצא דבר.

אני מצטער שדווקא לך אני צריך לכתוב מכתב כל כך נגטיבי, אבל בישראלית טובה, "אין ברירה". כך המצב.

אצלי אין כל חדש, מלבד שהתגבשה החלטה שאני חייב לגמור את צורת חיי הנוכחית. יש לי הרגשה שרק לשם קבלת החלטה אצטרך לבוא לאמריקה, ומכאן החשש שאם ארצה לעשות משהו בשארית חיי, אצטרך לחשוב ברצינות על פעילות מחוץ לישראל. אני אחליט מתי לבוא בתחילת ינואר אחרי שאסתי תהיה כאן ותסדר את עניין עבודתה. תלוי גם בעתיד לימודיה, שעדיין אינם ברורים.

סיפורים משמחים אין לי לצערי. לו הייתי אנגלי הייתי יכול לכתוב לך תיאור ארוך על מזג האוויר הנפלא שיש לנו כאן. עד כמה שהקיצ' הוא גרוע, פה בארץ פלשת. הסתיו והחורף הם לרוב מקסימים.

אנא מסור לפיילרים על השינוי בתוכניתי ודרוש בשלומם. וכן לקולין, אם כי אשתדל לכתוב להם.

איך העניינים אצלך? מה עם פינגר ועם הקולוקוויים שאתה מארגן למתי זה מתוכנן? מה עם כסף? איך אתה מסתדר? מה שלום מייק, ומה הוא עושה? דרוש בשלומם.

וכמובן שלום לווינונה

שלך בברכה

New York, December 15, 1972

Dear Hillel,

You are absolutely right: I didn't write because for the last several weeks the rumors had it that you are about to arrive. It's a pity you cannot make it at this time, but I'll be waiting patiently...

The operation was a nasty and degrading experience. The shock and anesthesia didn't let go of the body for weeks. But I recovered – inasmuch as one generally recovers from major surgery, especially when an organ, even minor, is cutout – quite satisfactorily, probably somewhat ahead of schedule. I am back to my full schedule of work and tensions and aggravations. Objectively speaking I should be grateful that it's all over, and the prostate nuisances are behind. I feel relieved but not grateful – for what?

The hospital bills and the doctors' fees amounted to about 7 thousand dollars. Fortunately Winona is insured and the two insurance companies will probably take care of the quasi totality of the bills. I'll probably have to pay between \$500 and \$1,000. I hope there will be no greater complications and unpleasant surprises (as far as the insurance coverage is concerned).

December 21. I stopped the letter because there was some pressure on delivering the second part of the archives to Xerox for Yale and I worked on the exasperating details about 12 hours a day. Having to take care of all the details in everything I do makes me almost want to cry and to have pity on myself. But it seems all the work is done on this particular matter and there will be no more demands upon me. I am glad it is over (if it is over).

Nurenberger was here and took up a lot of my time and failed to give me his manuscript. Why he was all the time and still is reluctant to let me read it is beyond me, unless he is afraid I'll steal some ideas from him, or is ashamed of his work – probably

the latter. Put I don't share your pessimism. The fact that a man wrote a heavy volume on our activities is an achievement and we will find one way or another a publisher.

In the meantime, I received your second letter with the check. I'll of course follow your instructions and send the indicated sums to Nadel and Yoel. It is not clear to me why you are hesitant to pay Yoel from the contribution we received from Rudi in Israel. But I take it for granted that you have weighty reasons. I mention this only because in this case Rudi's contribution would be used for Yoel, I could perhaps use some of Krieger's contribution here. Unless we are committed to repay Krieger a loan we owe him from some time back.

I am sorry your letter reflected a depressed mood. Of course, I should be the last person to preach optimism to anybody, yet I don't think that, objectively speaking, you should feel low. In fact, practically every field of activity is open to you – except a daily Hebrew newspaper in Israel. With that single exception, anything else could be manageable, if you were to crystallize in your own mind what you would like to dedicate your life to. But apart from causes, activities, campaigns there is also the pleasant life and the good life, and the life of the spirit. This last is especially important at the second half of one's life. To one degree or another all of these are available to you. Without betraying a sense of envy I nonetheless feel like saying “alevay oif mir ghezogt gevorn” – and I don't mean only or even mainly from a financial point of view. Though financial ease and economic security are no matters to pooh pooh off either.

You are probably right that in order to be able better to collect your thoughts and to crystallize some of them, a change of scenery might prove helpful. Perhaps a thorough and in depth exchange of views between us might contribute something to that end.

I gave your message to Kolitz and to the Feilers.

Mike is still bewildered and probably under shock. He is

seeing people, once in a while a certain proposition seems within grasp, but then proves to be a will-o'-the-wisp.

By the way, he sent out some kind of an interim report to a number of the old-timers. He hopes that he will get some results – that is, contributions. I think it is a waste of time and postage.

I don't share your pessimism as to Nadel and Yoel. They will work out. Though you were right about Shapiro. I cannot figure him out. I cannot understand why he wants payment without quid pro quo. It is a strange phenomenon. I think I'll make a final break with him.

But as far as Nadel is concerned he is too brilliant and too involved to suspect that he will produce nothing. I have written to him and should like also to draw your attention that all the information that he needs and almost all the documents are in the Answer Magazine, both in the Magazine format as well [as] in the Tabloid format. The question is whether there is a complete set of the two. If not. I'll airfreight them from here. It would be better to Xerox them before mailing, but this would be a considerable expense (Yale received a complete set of both (original) and I have here additional sets of both the magazine format and the tabloid and a Xerox copy of both.

In case we cannot afford a second Xerox copy I'll forward the Xerox copies I have here and will keep the originals – excepts it is difficult to work with the originals, because some of them fall apart. I hope that what I have just said in parenthesis is not too confusing. Perhaps it would be clearer to say that, I had here two original sets of the Answer both in the magazine and tabloid format. One original set I forwarded to Yale and one I kept here. Apart from that I have also a Xerox of the sets – both magazine and tabloid. For me it is easier to work from the Xerox than the originals. Anyhow, in case the Jabotinsky Museum does not have complete sets, which would surprise me, I'll air freight them from here. In them Nadel will find everything. Like the Doctor who

told an impotent patient to put it in the Gemara: “dort shteit altzding”.

A colloquium? I don’t know. Probably there will be one in March.

Both Winona and I are tired of many things, particularly of the most awful weather that I can remember ever plagued us on this shore. Otherwise we are alright. She works hard on the job and helps me out on several levels.

I wish both of us – you and myself – a more satisfying New Year.

שלום מרלין,

מיואל שמעתי שקיבל מכתב וצ'ק. נאדל קיבל צ'ק בלי מכתב. הוא עדיין מחכה לתשובתך למכתבו שמלפני כמה חודשים (שני מכתבים), והוא מאוד נפגע מחוסר התשובה ובעיקר מהצ'ק בלי מכתב. כדאי בהחלט שתכתוב לו. הוא רואה בך את האיש שהניעו לגשת לכל העניין, והוא תקוע באיזה מקום, הוא לא יודע איך לגשת באמת למלאכה. והיות ויש לו הרבה מרץ עצבני והרבה דברים לעשות, הוא עוסק בדברים האחרים. אלמלי הצד הכספי של העניין, מסופקני אם היה ממשיך, אם כי הנושא מעניין אותו בכנות בהחלט. אבל הוא לא מבין את יחסך, לא לענות למכתבים לאחר שאתה הוא ש"מכרת" לו את כל הרעיון.

הייתי שלשום בחתונה של בתו של אורי צבי גרינברג, ותמיר היה שם ואמר לי שכתב לך על דבר הפנסיה שהוחלט עליה ביחס לחברי הכנסת הראשונה. לא ידעתי על הדבר. הייתי באירופה כשבועיים, וחזרתי לפני כשבוע (גם אני אגב מתפלא שאינך כותב אליי), ולא ידעתי על הדבר. אני חושב שזה מצוין בשבילך ואני מתאר לי שהכסף יצטבר כאן עבורך או אולי ישלחו לך. בקש את תמיר שיברר. אני רוצה להעביר לך רשמית את הפנסיה שלי, ואמרתי לתמיר שייעץ לי איך לעשות זאת. הוא הציע שפשוט אתן הוראה לבנק שלי שיעבירו לבנק שלך. אבל אני היית מבכר לעשות זאת ישר מהכנסת, אם הם יסכימו. האם יש לך התנגדות שאומר להם זאת? נא להודיעני.

היום השלושים בינואר, בינתיים הגיע מכתבך לנאדל והוא מבסוט. מודה שהוא לא בסדר בעבודתו. ואומר שבעוד שבועיים הוא יתחיל. אני מסופק מאוד. הוא אומר שהוא יפסיק לעבוד על הספד על יאיר. אבל הוא שכח שהוא כבר אמר לי לפני חודשים שהוא הגיע למסקנה שהוא לא יכול לעשות את שני הדברים ולכן יפסיק. אני לא מאמין שיוכל לעשות את העבודה, אבל נראה.

אני מקווה שאתה מרגיש בכי טוב, ומתפלא שאינך כותב. איך העניינים במכון? ומה תוכניותיך? אצלי אין כל חדש. אני מתכנן להיות בניו-יורק בסוף מרס או באפריל.

סוף־סוף אני הולך להיפגש עם נתן ילין ולדבר על העבר בקשר עם ספר על הלח"י או יאיר. הצרה היא בטח שהוא, ככולם כאן, יתאר את העבר בהתאם להשקפותיו של היום. בכל אופן מעניין אותי לשמוע מה הוא אומר. אני מתאר לי שהדו"ח שלו ושלי על דברים שקרו בעבר יישמעו כאילו אנו מדברים על עמים אחרים וזמנים אחרים של ארצות אחרות.

יואל קיבל את הצ'ק ממך על 500 דולר. זה לא מספיק, הוא אומר, ואני בטוח שזה כך שהוא כבר עובד ארבעה חדשים. אני הלוויתי לו 2,000 לירות שהייתי רוצה לקבל חזרה. אם אתה יכול שלח לו עוד 1,000 דולר. כמו כן ביקשתיו לכתוב לך ולדווח לך מה הוא עושה כי אני איני מבין בכל זאת. הוא אומר שמה שאתה רוצה שהוא יעשה ייקח לפחות עוד שנה. בו בזמן שאני לוחץ עליו לרכוז את החומר כך, שאדם יוכל לקבל מושג מכל העניין בעתיד הקרוב ביותר.

הרעיון שלו להכין ספר של דוקומנטים הוא טוב, וכדאי בהחלט לעשות זאת. האם הוא כתב לך על כך? הוא יכול לדחוף את הדבר, אבל איני יכול לבחור את החומר. כמו כן מוכרחים לכתוב הקדמה ומילות קשר, ודווקא את זה נאדל יכול לעשות לדעתי. אנא כתוב לו וורז אותו לטפל בעניין.

נירנברגר כבר צריך היה להיות כאן ולהוציא את השבועון או שבועונים שלו עם אליהו עמיקם. אבל שניהם עדיין שם. אותי הדבר לא מעניין. אדרבא, אני מבכר שלא יעשה מכיוון שזה יהיה עוד מקור לאי נעימויות. האם אתה שומע ממנו ומה עם הספר שלו?

ד"ש לווינונה
שלך בברכה

February 14, 1973

Dear Hillel,

Since I left the hospital I met with several disasters, one of which was Nurenberger – that is his manuscript. The longer I live the more I am surprised and at times even fascinated to see how often I proved wrong in my estimates. I could have wagered almost everything that regardless the contents, technically speaking he will produce a readable book. Instead he produced an incoherent, chaotic and an absolutely unreadable and unpublishable manuscript. Yet it contained a lot of interesting and good material – some of which wasn't yet treated by anybody else, and this apart from our story. So I worked on it very carefully and gave him an outline how to rewrite the book completely. Not only to rewrite but to reorganize the book – according to chapters and their sequence. He was melancholy but not outraged and he promised to go back to Canada; to postpone his departure for Israel and follow my advice. I told him it will take 6 months. He said it will take only a couple of weeks. He works on it, I believe, close to two months, and from what I understand from my telephone conversations with him, he did follow, at least to a great extend my outline. He says that the retyping: alone will cost him more than a thousand dollar. What will come out of it, I don't dare venturing an opinion any longer. We shall see.

2) I just received you letter[s] dated 26 and 30 January. There is something wrong with the postal service lately. The envelop of your letter carries the Tel Aviv stamp of February 7 (more than a week after you mailed it) and I received it today, which means more than two weeks after you sent it. My letter to Nadel seems to have fared even worse. I have written to him at the beginning of January and he received it at the end of the month. The reason that he received the check separately was that it

was sent from Shankman's office and I didn't want to tie up the two. I'll explain it to him when I write to him again. I'll try to convince him that he should take the assignment seriously, but I am already doubtful about everything in this field. (By the way – I have written to him at least twice, perhaps three times.)

3) As to Yoel, I have sent him not \$500 but a thousand dollars and shall send him another 500 at the beginning of the months. This will make a total of \$1,500. So far. It is difficult for me to judge from here how he is working at the Jabotinsky Institute. I have sent him an outline of the system that I used organizing the material here. I don't think it should take him another year – even if he adopts my system in toto. But it takes time: six months should suffice. Of course it all depends: at Yale a staff of several people are working now on our archives – to do it their own way.

The idea to publish sets of documents is a good one. But I have at least two reservations. One that this maybe a duplication of what I am doing, because about 50% of the text of my volumes will be compilation of documents and the other 50% analytical narrative. My second reservation is that he may get involved (and fascinated) in this compilation at the expense of organizing the archives. It seems to me that the last task should have our priorities. Apart from that it is a matter of finances he speaks of publishing it in Hebrew which means translating it (Ratosh seems to be willing to undertake the translation) which is probably an expensive enterprise, not to speak of the printing and publishing. But we shouldn't discard it altogether and I should like to give it some more thought.

(I changed the ribbon in your honor but there isn't much difference)

4) Thank you for your willingness to transfer the pension to me, I have nothing against talking to the people of the Knesset, but they will probably refuse to agree to any official arrangements whereby you will renounce your pension and instead adding it

to mine. But you may try. I don't think there is a danger that they will cancel it altogether. Perhaps an arrangement can be made to send it, direct from the treasury to my bank account in Ramat Gan. But I cannot think of a satisfactory formula. Maybe, Tamir should give it some additional thought. By the way the thing was achieved by concentrated and almost desperate efforts on the part of Natan. He needs the money so much and so urgently that he talked practically to everyone on the Knesset Committee. My part in it was a letter – to [...] of the Knesset – very strong and very dignified, pointing out the absurdity of excluding “davke” the members of the First Knesset. By the way, on occasion I may tell you my suspicion that this discrimination was a result of intervention on the part of our former friends and colleagues.

While I am, of course glad that it came through, from a practical point of view it is next to nothing. Tamir probably told you that only about 380 pounds are involved, without any side benefits whatsoever. The whole thing is terribly ungenerous and petty. But it will nonetheless cover my rent in Israel, which is already – with the taxes more than 200 pounds and accumulate enough for our yearly stay in Israel for a month or several weeks. In Yiddish we say: “gut fun a khazir a hor” – I hope you are not shocked by my lack of reverence.

5) The Second Colloquium of the Institute will take place on the 13-14th of April in New York. We aim high – that is to Rogers as the main speaker at a dinner Saturday night (the 14th). Finger says there is a chance he will agree. I run skeptical. I hope that important people will participate – unless some disaster will happen in the meantime. The theme will be The New Global Strategy of the U.S. and its effects in the M.E. It will cost about \$3,000 and I have no idea where I'll get it. Should this conference go off well, the Institute will have a new lease on life for a couple of years without worrying too much about its status and activities.

6) In case you didn't see yet Nathan, I should like to advise you not to get excited nor annoyed – “nem zikh nisht tzum hartz”. He honestly sees things in a distorted light and there is little if anything one can do about it. It is in the nature of men in general and in the nature of people connected with the Hebrew renaissance. The only remedy is to tell our story. If we succeed to produce our story good and well. If not, we will have nobody else to blame but ourselves.

7) I read with interest your letter to Shankman (you enclosed a copy). Your analysis of the situation in Israel is perfect. It fits in perfectly with my own ideas which I am putting together in the forthcoming conference. I wonder whether you could indicate some thoughts as to tentative initiatives both on the part of Nixon as well as Israel.

As to the economic situation in the US – though I am not much of an expert in this field, but it seems to me that America is in for trouble for some time to come. The devaluation will have only a short range effect – if at all – perhaps for 10 months or a year. The trouble is that American goods are too expensive and in many instances too shoddy or inferior to compete in foreign markets. America is terribly demoralized, the workers don't want to work, and the business people are not interested in production – only in advertisement, commercials: on the principle to browbeat to consumer to pay for nothing. Even Nixon, who is a giant and a wizard in many respect doesn't seem to grasp what is wrong and I doubt whether he will develop fast enough a policy which will put America back on the right economic track. On the other hand, maybe I don't even know [what] I am talking about – there are experts who predict the brightest economic future for America and an unprecedented boom on the stock-market. For the time being the Market goes down, I believe, every day.

8) I sent you air-mail my book on Bourguiba in French.

9) You didn't tell where to send an acknowledgement of Krieger's contribution. I don't have his address in Israel.

10) I am waiting impatiently to your forthcoming visit. Perhaps you will drop me [a] line telling me more precisely what your schedule is.

Give my fondest regards to Asti and Becky.

Cordially

June 19, 1973

Dear Hillel,

You probably know the joke about the husband who learned – from rumors – that a friend of his is flirting with his wife; so he decided he will have a frank discussion with him about the situation. And the husband says to his friend: Jacob, the rumor has it that you are after my wife, why should we be tragic about it when we can settle amicably – what are you ready to give me for her? And the friend answers: “gornisht”. Then the husband stretches out his hand enthusiastically: “ghemacht!” – It is a deal. For the last couple of weeks I tried to sell the Institute for nothing and so far there was no buyer. Shankman spoke to Herman, President of the Hebrew University, gave him the Charter, answered all kinds of question[s] and he (Herman) left for Israel saying that he will think it over. They may be interested in it “as a vehicle”. I don’t think it holds any prospect. Finger spoke to Pope Brewer (the former correspondent of the New York Times) who was at the colloquium, was impressed and wrote to Finger whether he could find a niche with us, or something to that effect. His wife is a socialite and “kochleffel” and Brewer himself has terrific contacts. So I told Finger to ask him whether he wouldn’t like to take over the Institute as Executive Director since I am terribly busy with other commitments. Brewer is very

much interested, but "is not enthusiastic to raise funds". In the meantime he left for Malta and Turkey and sometime in August will get in touch with Finger about having another discussion. Today I tried somebody else – and nothing exciting: Interest yes, but no fund-raising. In Paris I have an appointment with Prof. Gottlieb.

Rosenblatt sent \$2,000 and is quite vague about any future installments. He is too obsessed with getting Nixon impeached to be able to pay attention to anything else, especially since he knows my opinion about the witch-hunt.

I received some documents from the British archives. A couple of them are to me at least, of tremendous interest. Halifax, for instance, informed Eden that he[?] personally made efforts to deport you or to draft you. If it were not black on white I wouldn't believe it – that is, I wouldn't believe that he brags about it so brazenly. I am enclosing this and some other documents. I wonder whether Ganin looked up the documents I asked him to – I gave him \$100 and promised him to give him more money when he brings me the documents from London. (Did you see him in Israel?)

I am also sending you a few copies of Begin's letter

I believe you once asked me for copy of Montor's letter, which I enclose, as well as a copy of Wise's letter to Ickes (you write about a letter from Wise to Berle, but I am not sure what you have in mind).

I don't have the clipping from the Washington Post from November 1942 (If I am not mistaken Nurenberger has it – but I am not sure, and I'll try to obtain it), but I am sending you Sen. Johnson's speech in which he referred to it (It seems to me that you have written the speech or drafted parts of it – you will probably recognize your phrases if, I am right it is an interesting document – apart from everything else – also because it expressed your reaction to that news-item at the time you have read it.

The letters from Frankfurter and Stone I don't have here. If they exist at all they are at the Jabotinsky Museum.

I am leaving for Paris Sunday June 24 for 4 weeks. Around the 20th of July I'll come to Israel – if nothing unforeseen happens.

My address in Paris:

“Les Hortensis”

4, Rue Jules Chaplain

Paris 6, France.

What is your schedule for the summer? Your decision to take an apartment in Jerusalem is interesting, though the specific purpose of your move is obscure to me. When I'll see, I'll probably understand better what you have in mind.

Enclosed is a letter to David Shapiro. It speaks for itself and I am confident you will understand what I have in mind and I believe it is in line with what we have discussed in NY (Though it may be similar to Wisle's understanding of Jabotinsky's instructions concerning the Jewish Agency).

I mailed Yoel \$250 and have asked Hadani to give him IL 2,000 from the money he was supposed to give me, I hope it's OK. Please write.

Cordially

שלום רב לך מרלין,

מקווה כי הכול בסדר אצלך, ושהשלום לווינונה ולך. אני אמנם עברתי לירושלים בתחילת החודש. והחל מהחודש הבא השכרתי את ביתי בכפר שמריהו, ומכתבים שיבואו לשם אולי יגיעו לידי באיחור ואולי לא יגיעו.

אני גר כעת ברחוב ז'בוטינסקי 30 בירושלים ומספר הטלפון הוא 207-65, זוהי דירה זמנית עד שאמצא משהו יותר טוב, שבטח ייקח כמה חודשים. למרות העובדה שירושלים עדיין לא מוכרת למעשה כעיר בירה על ידי ממשלת ותושבי ישראל, ושמבחינות רבות זהו אזור הכפר של המטרופוליטן תל-אביב, אני שמח שעברתי לכאן. איני יודע איך להסביר זאת אולם תל-אביב מייצגת בצורה די אקטיבית בעיני את כל המעוות שבעם כאן (בעצם המילה "ישוב" יותר מתאימה עדיין). היא עושה רושם של ציבור שאין לו עבר, ולכן יש לפקפק בעתידו וההווה שלו אינו יפה במיוחד, ויש בו הרבה מהארעיות.

בירושלים, למרות כל החסרונות הברורים, יש הרגשה שאלה הם חסרונות בלתי חשובים (שכבות העוני והבערות המרובות, ההפגנות הדתית ברחובות וכו'), שטחיים, וכי כאן שוכן עם בעל עבר, ולכן יש תקווה לעתיד יפה יותר.

חדשות אצלי אין. אני מוטרד בפכים קטנים של סידורים כאן, ובטיפול בבקי שלא רצתה לבוא לכאן ומתגעגעת לכפר שמריהו, אולם בטוחני שתוך חודש-חודשיים נוספים זה יסתדר. אני מטפל באפשרות של הוצאת דו-שבועון או שבועון באנגלית, שיהיה בעיקר (בהתחלה) "דייג'סט" של העיתונות העברית. הלא בחו"ל אין מושג אמיתי על הנעשה כאן. והחופש המדומה של העיתונות יוצר חומר מגוון וטוב לתרגום מ'הארץ', 'דבר', 'מעריב' וכו'. מה דעתך? והאם יש לך איזה רעיונות למישהו שיכול היה לטפל בארה"ב בהפצת עיתון כזה, שבהתחלה יישלח מכאן בדואר אוויר. אח"כ אפשר יהיה לשלוח מטריצה ולהדפיסו שם.

'שבוע' של נירנברגר הופיע 3 פעמים, ויש לו צרות נוראות לדבריו בטלפון, וכנראה שכל הכסף אזל כבר. את הספר שלו טרם ראיתי.

עם רפאלי דיברתי בטלפון, הוא כועס עליך, לדבריו על שלא טרחת לשנות את תוכניתך ולהיפגש אתו כאן או בפריז. מיזאל לא שמעתי, וכן לא משפירא. אני רואה שהצ'ק שלי ל-2,000 דולר נגבה. אודה לך

אם תודיעני איך סידרת את הדברים עם רוזנבלט, גם ממנו לא שמעתי דבר.

ובכלל כתוב על הנעשה אצלך, ואיך אתה מתקדם בספרך ההיסטורי.

ד"ש לווינונה ושנה טובה לשניכם

שלך בברכה

אודה לך מאוד, אם תטלפן לאסתי באיזה שהוא תירוץ, היא עברה כאן ניתוח קטן ביותר, ואיזה רופא טיפש שם הבהיל אותה בקשר לפצע שטרם התרפא לגמרי. העניין לא חשוב אולם מטרד של כאבים ופחד.

המספר שלה הוא (802) 391 442-5401 ext.

הכנסת אישרה את מכתבי והודיעה שהם מעבירים את הכספים לך. אתה צריך לבדוק שיתנו לך את כל המגיע מזמן שזה התחיל.

September 25, 73

Dear Hillel,

It's a month since I am back and you are certainly entitled to get a report from me. However, it is not easy to give it to you. I try to think hard how to bring some order into my life – at this late stage of the game. Whether I'll succeed is problematic.

Current matters

1) Rosenblatt. I called him upon my arrival but he was busy and came up to NY to see me about two weeks ago. He complained about his tax situation, asserting that it doesn't work out the way he hoped when he spoke to you in NY when you were here last. But he will try to come through with seven before the end of the year and the balance will follow next year. Later he mailed me a check of \$3,000 which makes a total of six. He was eager and glad to get yours.

2) I enclose copies of letters from and to Alex Raffaeli. Why these things annoy me more than they should I don't know, but this is how it is.

I mailed Yoel a personal check of mine in the amount of 1,500 pounds and asked him to stop working immediately.

3) I didn't hear from Nurenberger. I need the documents badly and I just don't know what to do about it. Could you talk to him?

4) I didn't hear from Rudi and didn't receive his documents either. I may write to him again.

5) Ganin: he took \$300 and copied in London documents of interest to him – in the hundreds – about the Zionists, the British policy in Palestine and towards the Holocaust, but very little for us. The documents that he copied, not directly about us, he keeps and is vague whether he will transfer them [to] us, after he will be through with them. I'll see him next month in NY. But the few documents concerning us directly that he did copy – and they all date from 1945 – are quite interesting and I am enclosing them. Some of the information I find sensational. Anyhow for

my work. If you remember we published a booklet with all your correspondence with the British about the “rescue of the Hebrew People, which communications merited neither consideration nor a reply.” In handling this material (the letters contained in our brochure) I found it difficult to explain how come the British who are usually so correct didn’t acknowledge any of your letters. Now the answer is simple: “We have made it a rule not to communicate with these gangsters.” And as you will see from the documents they ordered all the consulates in the U.S. not to answer our communication either; but only to gather information about us and forward the information to Washington.

The close cooperation between the State Dept, and the Foreign office, especially of a conspiratorial character, I find fantastic. Loy Henderson’s Memorandum and the correspondence between Stettinius, Wallace Murray and Steinhard, are quite revealing.

6) I work hard – about 12 hours a day – on the History and I hope that I make some progress, we will see in a few months.

Regards to the girls.

If you have patience write about your reactions to what is going on in Israel.

Cordially

February 21, 1974

Dear Hillel,

In certain respects, it is (and I hope that it is over) a long winter of discontent. Winona, after all that she went through, got a nasty flu of which she is only recovering now. I, myself, got a slight taste of it.

I hope that by now you see, as I do, “hitpotzetzut.” I have

no other word to analyze the situation there. I cannot see how the leaders of Mapai can avoid a disintegration and a split of the "Ma'arakh". This of course offers a wide range of possibilities – both of a metamorphosis of familiar faces as well as the emergence of new faces. The combination is not necessarily devoid of interesting possibilities. I am sure that you are aware of these possibilities and will try to act accordingly.

2) Did you ever hear from Gold and his cohorts? (I am enclosing two copies of your missive as well as some notes that you dictated but did not use.)

3) To my great surprise, I did not hear from Sidney Zion. That is, I did hear from him twice, but on other matters. Once he wanted on the phone for me to give him facts and figures about the oil crisis for an article that he is writing. I have no patience and told him that I cannot do it on the phone. Second, he called up to make an appointment with Rosenblatt, with whom he had dinner last Saturday. On this occasion, he mentioned somewhat embarrassingly that he is busy clearing up some matters before he will go to Israel.

4) I airmailed Yale catalogues to Rudi Hecht and Hadani. I wonder whether you could mail a catalogue to Ben-Ari or Yoel for the Jabotinsky Institute and two to David Shapiro – one for the Hebrew University Library and one for the Institute of Contemporary Jewry. I hope it is not too much of a bother. If it is, I will do it from here.

5) Did you by any chance see Nurenberger? It is worthwhile to give him a ring and to ask him about the status of his manuscript as well as sending me the documents. By withholding them, he is doing me a tremendous disservice. If ever there was an ingrate, it is he.

How are Asti and Becky? Give them my fondest regards.

Cordially

P. S. I am enclosing some mail that was forwarded to me as well as a NY Times clipping about Neiman.

שלום,

איך אמרת, יש כאן התפוצצות, ובכן נכון, אם כי אני חושב שהתפוררות היא מילה יותר מתאימה, התפוררות זה שלב שני אחרי התפוצצות. בכל אופן המצב הוא כה רע שאין מילים בפי לתארו. חשבתי שהאמרה המפורסמת של לנין תתפוס, וכי בגלל המצב הרע יתחילו לקרות דברים שונים בריאים. אולם לעת עתה, מלבד מוטי אשכנזי, לא קורה דבר. ולי לא ברור מיהו מוטי אשכנזי, אם כי נפגשתי אתו כמה פעמים אולם הוא לא מובן לי או שהוא מסתיר משהו. בכל אופן אני עוזר לו קצת, מותר לו ליהנות מהספק.

אין לי מושג מה אפשר לעשות. כלומר באיזו דרך פעולה לנקוט. עם XXX טרם נפגשתי, קצת באשמתי. לאריק שרון טלפנתי אולם לא הצלחתי ליצור קשר כי הוא מתרוצץ תמיד, אבל אשתו בטח מסרה לו, ואם לא התקשר סימן שיש מעט טעם לשיחה. בכלל איני חושב שיש איזו שהיא תקווה למשהו מתוך הגוף המדיני הקיים, או הנוף המדיני הקיים. הם עוסקים בדבר שונה לחלוטין ממה שמעסיק אותך ואותי. הם עוסקים בשלטון ועמדות בתוך השלטון, והם כה שקועים בזה שאינם רואים בכלל את המצב המדיני הצבאי והסוציאלי-כלכלי של המדינה. ומחוץ לאנשי השלטון אין שום מוקד ארגוני או אין אנשים. איני מבין איך זה ייתכן, אולם זה המצב. קרוב לוודאי שיהיו בחירות בעוד חודשים או אולי שנה עד שנה וחצי. אולם זה גם לא ישנה הרבה, יוחלפו כמה אנשים בתוך המפלגות באנשים דומים מאוד. ואולי יבואו כמה פנים חדשות מרשימות קטנות, אז מה? וכמה זמן בכלל נשאר בשביל לפתח מדיניות שתביא לתוצאות? הרי הרוסים, האמריקאים, הצרפתים ובעיקר הערבים לא יעמדו ויחכו לנו לנוחיותנו.

איני מבין למה לא הגיע העתק המכתבים ששלחת, האם שלחת אותם? מתי שלחת לי? האם שמעת מסידני? מה תוכניותיו? כמובן שלא התחלתי לדבר על תוכניותיי. אחכה עוד חודש-חודשיים ואז אראה.

אתמול נתקלתי ביואל באוניברסיטת תל-אביב. הוא אומר שעוד מגיעים לו 700 ל"י מתוך מה שהגיע לו לפני הקיץ. אנא שלח לו צ'ק בהזדמנות מהמכון כמובן. לא נעים לי לתת לו כסף מכיסי. אני אפגש בימים אלה עם אנשי המכון ואברר ביחס לעשיית המיקרופילמים. יואל נשמע לא מעוניין

בהמשך העבודה. כתב לי ברמן (התלמיד של ויימן) שהוא יבוא לכאן בקיץ ומעוניין לעבוד בקטלוג החומר. האם אתה חושב שהוא יוכל לעשות משהו, אכתוב לו שיתקשר אתך.

מקווה ששלום לווינגנה ולך
בברכה

4 במרס 1974

שלום מרלין,

סוף סוף הגיע מכתבך מה־22 בפברואר, בינתיים בטח קיבלת את מכתבי הקצר. היום גם הגיע מכתב קצר של סידני המודיע כי החוזה נחתם רק ב־17 בפברואר (החוזה שלו עם בנטאם) וכי הוא יבוא לכאן ב־10 במרס, ושלפני כן הוא יתקשר אתך. אינשאללה.

ההתפוררות כאן היא במלוא העוצמה. שוחחתי כמה שעות עם XXX. הוא כאחרים, שקועים במעשי ותככי מפלגות ותמרון פוזיציות של סיעות ואישיות. מה שהוא אומר על המצב הלאומי הוא אבסטרקטי ותלוש וללא קשר לאישיותו, השקועה בעניינים אחרים. זהו בדיוק המצב אצל דיין, גולדה, בגין וכו'. מה אפשר לעשות, אני בכל אופן איני יודע. אתה כותב שיש לי בטח הרבה רעיונות. ובכן אין לי אפילו אחד. אני מרגיש אין־אונים טוטלי. אפילו מאמר לא ניסיתי לכתוב, כותבים כל כך הרבה, וכל אחד נוגע בקצה זה או אחר של הבעיה.

קראתי את מאמריו הארוכים של טלמון מדצמבר ב'הארץ', ובגלל פסקה אחת שם, החלטתי בכל זאת להתקשר אתו. נפגשנו לשיחה שהפתיעה אותי מאוד. הוא גם מבין עניין וגם משתדל להיות כן. הוא טוען שהוא פוחד מלהיכנס באמת לתוכן הדברים, בגלל התקף הלב שהיה לו (פחד מהתרגויות וממאמץ יתר), והוא אומר (וזה מעניין מאוד) שהסיבה לכך שכל השנים האלו לא היה שום ויכוח על ענייני יסוד היא מכיוון שלדעתו יש (כולל אותו כנראה) פחד מפני מה שעלול להתגלות בבחינת פחדים להציץ בפרס, בבחינת איבוד האמונה הציונית. הוא אומר שהוא ואני (לאחר הרצאה די חריפה שלי של כשעה) חושבים על אותו דבר וכנראה מסכימים בעיקרם

של דברים. אמר שרוצה לחשוב על המשך שיחות ודרך פעולה. הצעתי לו שהוא יחבר טקסט של הצהרה על מדיניות יסוד חדשה של העם היהודי ושל ישראל, ושנקבל הסכמה לנוסח זה מכמה אישים כאן ובחו"ל, ואז נשתדל להחתים על זה כמה אלפי אינטלקטואלים ומנהיגים יהודים כאן ובעיקר בחו"ל. הרעיון קסם לו מאוד. (משהו בנוסח הפרוקלמציה שעשינו על הזכויות המורליות של היהודים ב-1942).

אם יש לך רעיונות מה אפשר לעשות כאן, אנא כתוב. ראיתי את מוטי אשכנזי שעות. עוד אכזבה. חבל להיכנס לפרטים. הייתי במכון ז'בוטינסקי עם יואל. הוא לא יכול לעבוד כעת. הוא עסוק לכמה חודשים, אחרי כן הוא מעונין לגמור. הם אומרים שאי אפשר לצלם תיקים כעת לפני שנגמר התיוק. הם סירבו להצעה שלי שיעבירו את כל הארכיב לייל תמורת התחייבות של ייל לתת להם עותקים ומיקרופילים. אנא ברר עם ייל איזה מיקרופילים הם מבקרים, 35 מ"מ או 16, ואם 16 האם זה צריך להיות בקסטה (16 קסטה זה אגב הכי זול).

הרגשתי הפיזית בסדר גמור. הרגשתי הכללית כמובן גרועה ביותר. מקווה שהכול הסתדר אצלכם.

בברכה לווינונה ולך

25 במרס 74

שלום מרלין,

אני מצטער שלא עניתי לפני כן למכתבך מה-9 למרס. אני קצת יותר אופטימי ממך בהערכת המצב המדיני שלנו, קצת, לא הרבה. אולם השאלה אינה מה צריכה להיות המדיניות, אלא כיצד אפשר להניע את הממשלה או את הציבור לדון אם לא לומר לעשות – לבצע מדיניות זו. במצב קשה, ואנו במצב קשה, יש לעשות המון דברים, יש לתמרן, יש ליזום, כל אחד מהדברים האלה לחוד אולי אינו מכריע, אולם כולם יחד מהווים מדיניות. אני לא חושב הרבה על מה שצריך לעשות, אלא כיצד להביא לידי שינוי אם לא במשטר, הרי לפחות בצורת עבודתו. יש לנו היום משטר מאובן, מבוהל, חסר יוזמה, חסר התייחסות למציאות, במצב של שיתוק, של הלם. יש לנו

ציבור שמרגיש שמשוהו מאוד לא בסדר, אבל לא יודע מה לעשות. אני מאמין שזאת אפשר לרפא בשורת מאמרים. אני מאמין שצריך ליצור איזה שהוא מוקד שיחשוב אחרת ויפעל אחרת בפומבי, נאמר כשם שוועד החירום שלנו להצלה היה שונה מה'אמריקן ג'ואיש קונפרנס', או כמו שוועד השחרור היה שונה מהסוכנות. או ה'אמריקן ליג פור א פרי פלסטיין' מה'זי. או. אי'. כמוכן שזה צריך היה להיות תפקידה של מפלגה אופוזיציונית, אבל אין לנו. הליכוד אינו מפלגה כי אם קובץ אינטרסנטים כמעריך. אין הבדל מהותי ביניהם מלבד במיסטיקה, ובזיכרונות בלתי רלוונטיים של "ציונות אקטיביסטית". כשאני אומר משטר, הרי זה כולל את הליכוד הנמצא מחוץ לממשלה אבל לא מחוץ למשטר.

מה לעשות במקום, כיצד להתארגן, פשוט אני יודע. אולי זה חיסרון אישי. ניסיתי לדבר עם מוטי אשכנזי ולא יצא דבר. אני חושב שזה מפני שאני כבד-פה. אמר לי דורון רוזנבלום – מוטי הוא לא דגל הוא מוט. זה בערך נכון. אין לנו מה לומר. כל תנועות המחאה האחרות מרגישות נכון אבל לא אומרות דבר. אני מצרף מאמר קטן שנכתב כתוצאה משיחה (ולא מריאיון) עם שני חברי קיבוץ מפמ"י, הסעיף האחרון הוא מעניין, אבל איך משיגים זאת? הכותב עצמו הציג אולי 5% ממה שאמרת, ובכל זאת היה שם קצת, הוא פחד גם, אבל לו לא התרשם לא היה כותב את הסעיף האחרון. אבל לא קיבלתי אפילו טלפון אחד, מקיבוצניק אחד, ורק אלה קוראים את 'על המשמר'.

האם קראת את הכתבות של דורון רוזנבלום על בעיות הזהות של הישראלי היהודי הציוני? די מבולבל, אולם מעניין מאוד. בשבוע הבא הוא ייתן או יצטט במאמרו חלקים משיחה אתי. גם דוד שחם עורך 'אות' הקליט שיחה ארוכה מאוד אתי, ואולי ייתן חלקים מזה בשם "מונולוג של איש בודד", אבל בינתיים סוגרים לו את העיתון. הוא פנה אליי בהצעה לעזור לו לקיים את העיתון כשבועון בלתי תלוי. הוא דווקא איש נעים ואינטליגנטי, אולם אני רואה את עצמי בעניין אם כי 'העולם הזה' פרסם שכן, כרגיל ללא כל יסוד.

האנליזה שלך על מה שיקרה כאן היא מעניינת, אולם אפילו אם אתה צודק יש סתירה בדברך. מצד אחד אתה אומר שהם יצליחו רק אם יפסיקו להיות קבוצה שמאלנית, והלא זה ממש נאיבי לחשוב שבן-אהרון יפסיק לדבר כשמאלני (אני אומר לדבר מכיוון שלדעתי חברת העובדים היא לא שמאל כי אם קרטל קפיטליסטי). העובדה שהוא רק מדבר כשמאלני זה עוד יותר רע מאשר להיות.

לא ברור כיצד אני יכול ללבן ולארגן תמיכה של מין "מרכז חופשי" (אגב האם ממך תמיר לקח את שם תנועתו?). מה שאני מנסה לעשות זה לנסות לדבר עם מיישהו מקבוצות המחאה המרובות שהתארגנו. ממוטי אשכנזי לא יצא דבר, כעת הוא נצטרף למין תנועה שצריכה לקום בימים אלה. לא ברור לי האם זו גם "מאכארייקע" של אנשי "בכל זאת מערך" או מוקד או שזה באמת ספונטני. הדבר הברור הוא שאין להם הרבה מה לומר, אולם יש להם אהדה עצומה. היום הייתה הפגנה בירושלים, ולפי הטלוויזיה היו שם 8,000 איש, ציטטו רק את מוטי אבל דיברו גם שני קצינים נוספים. אם אמצא דרך של פעולה עם קבוצה זו או אחרת שבוודאי עוד תקום, אני אשמח מאוד. כפי שאמרתי לך אין לי חשק כעת לעזוב את הארץ. אולם ההרגשה שלי היא שלא יצא מזה כלום. כשם שלא יצא כלום משיחותיי עם מוטי. ובכלל נדמה לי כי אולי אני צודק בהרגשתי, שהיא אמוציונלית בעיקרה. לכן החלטתי פשוט להקציב זמן, אני גם מוכרח לעשות זאת בגלל בקי. והיה אם בחודש יוני עדיין אהיה במצבי של היום, דהיינו "איש בודד". כי אז אבוא לניו-יורק עם בקי לפחות לשנה או שנתיים. אני למשל מרגיש כי לו הייתי נשאר בניו-יורק והיינו עושים את הסימפוזיון על הנפט, זה היה דבר הרבה יותר חשוב ממה שאני עושה כאן.

לא קיבלתי כל תגובה או אפילו אישור למכתבי מאף אחד מהאנשים. המכתב הוא מאוד לא מוצלח לדעתי בניסוחו. אולם אני קצת מופתע מחוסר הנימוס. אני בכל זאת חושב שיש שם שטח פעולה עצום בשבילי. הלכתי למשל לוועדת הרבנים הרפורמיים שהייתה כאן. זה היה דבר מגעיל, לא יאומן כיצד אנשים אלה מתבזים בפני הממשל הישראלי. אבל אפשר לדבר אתם, הרוב הגדול פחדנים קרייריסטים, אולם אחדים תמיד נמצא וזה כל מה שנחוץ. אתה מדבר על ההכרח בסבלנות, אתה צודק, אולם כאן בארץ אין לי. נדמה לי שבאמריקה כן תהיה לי סבלנות. ובכלל יש הרבה אמת בשאלתך האם בכלל אנו עוד מסוגלים לעשות מעט בעל ערך. אתה עושה בכתובת ספר ההיסטוריה. אני מגיע למסקנה שאני צריך לעשות פיתוח גדול של מאות אחוזים במה שאני מצפה מעצמי. באיזה שהוא מקום אנו מודדים את עצמנו לפי הישגי העבר, ואת זה צריך לשכוח. בעבר קבענו במידה רבה את ההיסטוריה של עמנו. אחר כך נכנענו לפני מתנגד נחות בהרבה מאתנו, ולמה קשה לי להבין עד עצם היום הזה. אולם ערקנו מהחזית. והיום פשוט מאוחר. ובכן לעשות צריך וצריך, אולם אני משתדל לא לקחת את עצמי באותה דרגה של חשיבות בה כנראה חשבתי על עצמי עד כה. אני גם חושב שבאין פעולה פוליטית, קרי מפלגתית, יש לעבור לפעולה אינטלקטואלית,

כלומר לכתוב. ואני פשוט מוכרח להפסיק לדבר, דבר שחמש שנים נתן אפס תוצאות, ולהתחיל לכתוב, לא חשוב איפה ומה. כמו שדיברתי בכל מיני מקומות ועם כל מיני אנשים, צריך להתחיל לכתוב איפה שאפשר. בהקשר זה במיוחד אני שמח לבואו של סידני שצריך להגיע מחרתיים. אם כי יש לי ספקות גדולים ביחס לאפשרות הריכוז שלו. אבל אנסה. בסדר שנתת לו את צ'ק. צריך אולם להחליף אתו מכתב רשמי, על היקף העזרה שהמכון נותן לו לכתיבת הספר ועל התחייבותו להחזירה מתוך התמלוגים שיקבל בתוספת אחוז כל שהוא מהתמלוגים מעל לסכום של 50 אלף דולר, נאמר. עוד אכתוב לך על כך לאחר שיחה קצרה אתו על כך. מה עם רוזנבלט, האם קיבלת ממנו את מה שהבטיח? האם אתה רוצה שאכתוב לו? מקווה שווינונה ואתה מרגישים טוב, אנא דרוש בשלומה בלבביות.

שלך

April 9, 74

Dear Hillel,

In these days, weeks and months of maddening confusion and irrationalities, your remarks as published last week by Doron Rosenblum are of some inspiration to me. I enjoyed them greatly and I hope many people read the article and that at least some understood it. Actually, of the whole series of the long articles that was the only one sparkling with fresh thoughts and was like a ray of light on a darkened plane. The rest of what he had to say was mostly rubbish, esp. his last (the third) article. Yet, I guess these articles were a contribution to those who are bedeviled and yet would like to understand what happened. The protesters – all of them, except those in Mapai itself – are a confused and sorry lot. No wonder you were disappointed in Motti Ashkenazi. They all, each from his own angle and in his own style, advance the wrong arguments, though the demand for the resignation of the leadership is just and sensible. There is scarcely half a year since the Yom Kippur disaster and already the original cause of the protest is almost forgotten, and they speak about an endless variety of things, each of which may have merit in itself, but have little if any relevance to what really happened. Of course, it is bad that there is a shocking gap between the rich and the poor; that the Israelis are motivated by vulgar material strivings; that there is no compassion among the Israelis for one another; that the erstwhile idealism is gone; that the leadership is entrenched and clings desperately to the seats of power; that there are no election reform and many other reforms. But these and many more grievances and criticisms have at best only a tangential bearing upon the real cause of the crisis. But all the protesters try to escape their own guilt by pointing a finger on somebody else, instead of trying courageously to reevaluate their own attitudes, prejudices, superstitions, false assumptions and

plain absurdities. But this seems to be stronger than people are capable of doing. People often prefer to be regarded as cheats and crooks rather than stupid. But there is just no escape: a change of the personae dramatis, or a change of the electoral system, or a change of the Army's high-command, though each is important and might prove helpful, yet in their totality – even if achieved – will mean very little as to the basic and profound crisis of Israel. Your remarks, I was pleased to see, were in this spirit. Anyhow, this is how I understood them.

This does not mean that certain people don't understand what happened and they express it with force and eloquence – among them are Talmon, Peled and a few others especially the rebels in Mapai. But they don't represent yet the general mood and attitude of the masses of protesters. After all they were lucid and farsighted before the war in October. They don't have to hide or confess. That's why today they are also so convincing.

The report of the Agranat Commission though interesting and even revealing, is nonetheless a scandalous attempt at whitewashing the leaders of the establishment. It surely didn't put an end to the ferment and agitation, but on the contrary it will lead to further tremors in Israel's body politic. One thing is clear to me, though I may be proved wrong, that the present combination of Golda-Dayan-Raphael et al. will not prevail. There will be either a new Government under Rabin, or there will be new elections sometimes in the fall, that is, if there are no serious international complications, and Kissinger proceeds with his plan.

I was glad to read about your meeting with Talmon. Did you see him again? Your idea about a proclamation is very good and I hope you will get him to agree to draft something that you and he can agree upon. If properly organized and carried out it can become a historic event. Even if Talmon does not come through, you shouldn't, to my mind, give up the idea and pursue it with others.

2) How is Sidney Zion working out? I spoke to him a couple of time[s] before he left and I hope that you work with him in a concentrated way and that he is making some progress. (I am enclosing the paper I made him sign and the receipt he made out for Shankman.)

3) Nurenberger showed up but it is not clear to me what he is up to. I'll see him tomorrow again.

4) I believe that Yoel should finish the work on our archives in Tel Aviv and not Aaron Berman. Yoel will be able to do it in a couple of months, I hope, and if we will be in a position to finance it, he will probably finish it in a few months – perhaps 4 or 5. If you have a different opinion, please let me know.

I talked to Herman Kahn at Yale. The micro-film should be 45 m'm and they cannot be in cassettes, only on rolls.

It is wonderful that your health is excellent. After an awful winter we too – Winona and I – begin to feel much better, though the weather here is still capricious and changes abruptly.

I work and I hope and I make considerable progress.

Cordially

למרלין שלום רב,

תודה עבור המכתב והציורופים. התחלפו היוצרות ואתה הוא היום האופטימיסט – יחסית – כלפיי – שהנני יותר פסימי. אתה לפחות מאמין שיש כאן כמה אנשים, כמו מתי פלד וכו', שבידם איזו שהיא תוכנית סבירה. אני לצערי איני רואה בהם דבר. וגם איני רואה את כוחם. תהליך ההתפוררות נמשך, אולם עדיין עולם כמנהגו נוהג, איש לא מכיר במצב חירום, והכול דואגים למעמדם בתוך החטיבה, ולמעמד בתוך החטיבה, ולמעמד חטיבתם בליכוד או במערך (הם תאומים סיאמיים ממש), ולמעמד הליכוד או המערך במדינה, ומה בינתיים יקרה למדינה זה נושא שיותר מדי עייפים לגעת בו לאחר כל העיסוקים המחייבים טיפול מתמיד לשם השגת המטרות שפירטתי לעיל. את XXX ראייתי פעם אחת, לא זוכר אם כתבתי לך על כך. אין לי כל סיבה לראותו שנית. אני עדיין מקווה שיצא משהו ממנה שקוראים כאן תנועות המחאה, אם כי לעת עתה הם מכוונים אחורה, אבל עדיין יש תקווה, ואני מנסה מפעם לפעם ליצור קונטקט עם מישהו מהם.

אני בכל אופן החלטתי לבוא לניו-יורק עם בקי בסוף יוני או יולי, באם עד אז לא יקרה שינוי במצב הנוכחי, הווה אומר שלא אמצא את עצמי עוסק ממש במשהו הקשור למצב החירום ההולך ומחריף בו אנו נמצאים. הסיכויים הם קלושים, הרגשתי היא גרועה ביותר, ולכן טרם התחלתי לטפל בסידורים המרובים הנובעים מצעד זה, אולם בקרוב אתחיל. למאמרים של רוזנבלום לא היה כל הד. למה שהוא ציטט ממני גם כן לא, כמה אנשים התייחסו לתמונתי בעיקר בגלל הזקן (זה מזכיר לי את הבחורה אתה באת לאספת האבל לז'בוטינסקי ב-1940, ואשר אמרה לי בתגובה לנאום המחורבן שנשאתי שם, שהיא התרשמה מהקול החזק שלי). הייתה כתבה יותר עממית ב'על המשמר', ועל כן לא שמעתי ממש מאיש. בשבוע הבא אשתתף באיזו שהיא תוכנית טלוויזיה ביום העצמאות ביחד עם עוד 20 איש, אולי אצליח לומר כמה מילים, אם כי זה יוקרן בחצות. אולי הטלוויזיה תגיע למישהו, כלומר דבריי יגיעו כי הטלוויזיה תמיד מגיעה.

סידני זו פרשה אומללה. או שאין לי כל הבנה לאנשי יצירה, או שאתה צדקת ואין כל סיכוי שיכתוב ספר. בינתיים הוא לא נקף אפילו אצבע בכיוון זה. אני די נבוך, אולי אומר לו בעוד שבוע או משהו כזה שביא בחשבון, שבתום שלושת החודשים באם לא יהיה לו מה להראות לא תהיה

לנו כל התחייבות כלפיו. מכל זה בטח אצור לי אויב במקום שיהיה לי מין ידיד.

הממורנדום של המזכירה של מורגנטאו נשמע לי כ-25% אני ו-75% התרשמות שלה. אולם אולי אני טועה. משונה שחוץ מהערה אחת היא מסכמת רק אותי, ובכלל לא מזכירה מה אמרו האחרים. העובדה שלא דאגנו בזמנו לאיזה שהוא רישום של מעשינו הוא בעוכרינו.

איך אתה מתקדם עם הספר, האם אתה ממשיך בצבירת חומר, או שממש התחלת בכתיבה? אגב אולי יש לך רעיון מה לעשות עם סידני. גם חשבתי לומר לו שיחזור לאמריקה וישתדל לעבוד מתוך החומר שלך, שזה בעצם היה הרעיון. מה דעתך? אולי אטלפן לך בוויקאנד הבא. אנא חשוב על כך.

לא עניתי על רוזנבלט, האם אתה זקוק לכסף? אנא צלצל מפעם לפעם לאסתי, יום א' בצהריים כלומר בשתיים-עשרה בערך הוא זמן טוב וזול לצלצל לה בשיחה ישירה, ואם איננה לא להשאיר הודעה. היא מתקשרת אתך מפני שהיא לא רוצה להכביד עליך.

אני משתדל לא להתעניין במהלכים המפלגתיים להרכבת ממשלה הנעשים כעת, אולם זה קשה, ובכלל החלטתי לעבוד מניו-יורק היא שכאן בהכרח יתעסקו רוב הזמן בעניינים טפלים, הנובעים מהמצב היסודי, וזה נורא מרגיז וחסר כל תועלת, אולם אי אפשר להיות כאן ולא להיות מושפע מכך, בכל אופן אני לא יכול. מצד שני ברור לי כי באמריקה אוכל לעשות דברים שיביאו תועלת, ובכל אופן יתנו לי סיפוק. או שאתרכז יותר על חיי הפרטיים, איפה כתוב שאני צריך לעשות דברים עבור הציבור? אגב למתי פלד צלצלתי פעם והוא לא צלצל לי, כנראה שהערכותינו הן הדדיות.

שלך בברכה

שלום מרלין,

תודה עבור מכתבך. אתה שואל מה דעותיי או הרגשתי על מצבנו בנקודה זו בהיסטוריה. ובכן כמעט ואין מילים בפי לתאר לך את המצב כפי שאני רואה אותו. מצד אחד, יש דיכאון נורא, יש חששות ופחד לעצם קיומה של המדינה מצד חוגים רחבים בממסד ובציבור, ומצד שני אני רואה כל שינוי מהותי בגוף המדיני ציבורי שלנו. המפלגות עדיין מתיימרות כאילו כלום לא קרה. מלבד בנימין הלוי, כולם, כולל ידיך XXX נוהגים כרגיל, מדברים דברים נוראים אחד לשני, ואחר כך עוברים לסדר היום למאבקים הבין-מפלגתיים והאינטריגות הבין-חטיבתיות.

הרגשתי היא גרועה ביותר. קשה לי להתבטא, כי אני כותב את דבריי אני, כי אם מדבר לאחרים, והם יוצאים מסורסים ומבולבלים עד כי אפילו אני חושב שהם לא משכנעים. וגם אין באופן יסודי בפני מי להתבטא. אין לי עם מי להחליף דעה. וזה כמובן לא עוזר לצלילות הדעה. כשאני חושב שוויתרתי על ארגון הקולוקוויום על הנפט, ובמקום זה עשיתי כאן כמה ניסיונות-סרק להגיע לידי ביטוי, אני מרגיש שאני רוצה לעלות על אווירון מחר. כפי שאמרתי לך וכפי שחשבתי, המשבר ביחסי ישראל-ארצות הברית הולך ומתפתח במהירות אפילו גדולה מזו ממנה חששתי. והממסד הישראלי עדיין מאמין, בעצם הוא לא מאמין הוא סתם משותק, וכילד מבוהל שולח את כל יהבו על מגינו ומצילו ניקסון וקיסינג'ר. לדעתי אין כעת כל ספק שניקסון לא יגמור את הקדנציה שלו. וברור לי שבמקרה כזה פורד, שתוך חצי שנה יהיה נשיא, יקים לו צוות משלו, וקיסינג'ר יחזור להיות אזרח פרטי. אפילו לו הייתי חסיד שלו, הרי מה שהוא עושה זה מסוכן, כי הוא מתחיל בניתוח מסובך ומסוכן שלא בטוח שיוכל לגומרו.

הדינמיקה של המצב, צבא אמריקאי פועל במצרים כבעל ברית (אמנם קטן סמלי, אבל מי חלם על זה לפני 7 חודשים), ואצלנו מפציצים בתים בלבנון, כאילו שכלום לא קרה, לא כאן ולא בעולם. ומחכים לבואו של קיסינג'ר, מבלי לדעת בכלל מה לומר לו.

לי נורא ברור שאני צריך לפעול באמריקה ולא כאן, אולם משהו מפריע לי, ואפילו אני בטוח מה זה. אולי גם אני נגוע במחלה הכללית כאן, על

איזה גטו נצור, של איזה מאבק אפוקליפטי המשמש ובא ושאסור לברוח ממנו, אסור לפרוש מהכלל היהודי (שהוא כאן, יש מין אלמנט כנעני חזק בכל האידאולוגיה הציונית הישראלית). בקיצור, הרגשה אמוציונלית טהורה. גם זה שאתה חושב שאני צריך לפעול כאן משפיע עליי, כי אני מעריך את דעתך.

בכל אופן קרוב לוודאי שבמשך חודש יוני אגיע לניו-יורק, בשבועות הקרובים אגיע לכלל החלטה, כי יש הרבה סידורים טכניים שאני צריך לעשות, כמו להשכיר את הבית וכו'. אודה לך אם תכתוב לי את הרגשותיך אתה בנידון.

אני מצרף כתבה מגיליון 'אות', לא בדקתי עד כמה זה לא נכון טכנית, אולם זה קוצץ מתוך 50 עמוד, ויצא לדעתי רע מאוד. מכיוון שקוצצו ההסברים וקוצצו ההתקפות על המשטר בכללו ועל אנשים אחרים, ונשארו רק ההתבטאויות הקיצוניות. איני מתאר לי שאקבל איזו שהיא תגובה חיובית אחת. אולם בגלל חריפות הדברים בחלקם, סתם ישמיצו אותי. נאדל למשל חשב שזה יותר מדי חריף נגד בגין. בעיניי זה נראה די מבובל.

אתמול דיברתי עם מתי פלד בטלפון, הייתה לי הצעה עבור רבין שרציתי שיעביר, מסתבר שיחסיו עם רבין דומים ליחסיי אני. ברור גם שהוא לא מעוניין בכל קשר אתי, וזה הדדי לפחות.

בזמנו ביקשתיך לשלוח כסף ליואל, אל תשלח. נתתי לו כאן. אני מצרף צ'ק ע"ס 5,000 דולר. אנא רשום זאת כהלוואה ממני. שלח מיד 2,000 דולר לאשתו של סידני – 336 ווסט אנד אווניו, ועוד 2,000 בתחילת יוני. שאלתי אותך מה המצב הכספי של המכון ומה עם מוריס. בכל אופן האלף החמישי זה לקופה הכללית של המכון, אם אתה צריך כסף, השתמש בכסף זה, ואשלח 2,000 אחרים עבור סידני. אבל אנא ברר מה המצב.

שלך בברכה

האם קיבלת חומר מנירנברגר סוף-סוף?
אנא העבר לעוזי וינברג את המאמר מ'אות'.

שלום מרלין,

תודה על מכתבך הארוך בעיקר בעניין סידני. אתה ירית בתותח, או אפילו בטיל במטרה שאקדח קטן מחסל אותה. לצערי אני מסכים אתך בכול. ההבדל היחידי בינינו הוא שאני רואה קל ושטחי ועיתונאי, ושאתי מוצא את הכתיבה שלו, ואפילו היא פלגיאט של בן הכט, כטובה מאוד. אולם הסיכוי שיגמור ספר הוא 100 לאחד נגד. הוא אפילו לא ביקר במכון ז'בוטינסקי. מכל מאות השעות של שיחה אתי לא יכולתי להשפיע עליו לרשום שלוש שורות. זה נכנס באוזן אחת ויוצא בשנייה. אבל... אולי בעזרתך ובעזרתי יעשה משהו. אני בינתיים עניתי לו בסירוב על בקשתו לעוד חודש כסף, אמרתי לו שזה לא עניין של חודש, כי אם של חודשים ושיחסי הכסף בינינו הם דבר עדין ושאתי בטוח שנפתור את הבעיה רק בשיחות בעל פה בניו-יורק, ולא אמרתי לו מה לעשות בינתיים. חבל אם זה לא יצא, אבל אכזבה לא תהיה לי כי אני מחכה לכך, האכזבה הייתה לי בשבועיים הראשונים שהגיע לכאן.

אני חושב שאתה יותר מדי רגיש ביחס לספרך. אין שאלה במוחי שזה יהיה "דבר", אולם יש בעיות של גודל של עריכה וכו'. אני חושב שהסיבה שלא קיבלת תגובות נלהבות לפרק הזה הוא מכיוון שהוא מעניין מאוד וקוריוזי, אולם אין בו תוכן ממש, אין בו תכליות על כך שאפשר היה להציל חלק ניכר מהיהודים. אני בטוח שלו היית נותן לאותם אנשים את הפרק שתכתוב על הפעולה שלנו להקמת גוף ממשלתי אמריקאי להצלת יהודים היית מקבל את התגובה לה ציפית. בעניין זה אגב, יש, נדמה לי, הסבר די טוב בטייפים של ה"אינקוויזיציה" שבה העביר אותי דוד וימן במשך שלושת הימים בהם חקר אותי. הוא כתב לי שזה מוכן ושזה בערך 300 עמוד, וחלק ממנו, בעיקר החלק בנקודה זו, כדאי שתקרא. בכלל אני מקווה שאוכל לעזור לך במקצת בעת שהויתי בארה"ב.

טרם הצלחתי להשכיר את הבית, אבל בכל אופן אני מתכוון לנסוע לפני הראשון באוגוסט, או לכל המאוחר בשבוע הראשון. מצדי אני מחכה בקוצר רוח לנסיעה כי כאן אני עושה דבר, ונדמה לי שבאמריקה כן אוכל לעשות משהו.

אם אתה רוצה אשמח לבוא לשדה תעופה לקחת אותך ואת וינונה,

אנא הודיעני. אם כבר הודעת לנתן, אז אין טעם שאבוא, זה לא עניין של צרמוניאל, כי אם עניין פונקציונלי. יותר נעים כשמישהו בא מאשר לקחת מונית. ראיתי את נתן לפני כמה שבועות והוא לא ידע שאתה בא, אבל בינתיים בטח הודעת לו, הוא אמר שיכין את הדירה. ספרו אגב, לדבריו הוא הצלחה גדולה. 'העולם הזה' העתיק כמה דברים, ביניהם שאריה התגבר על ההתנגדות באצ"ל למינויו של בגין בכוח הפרסטיז'ה של ועד השחרור. אינך מזכיר את בריאותך, סימן שהכול בסדר. לי יש צרות מתמידות כמעט עם הבטן ואני עובר כעת סדרה של צילומים שהתחלתי אתמול ואגמור מחר, ומקווה שלא ימצאו כלום. אני מקווה שפריו היא עדיין נחמדה ושאתם נחים ונהנים. ד"ש לווינונה ולהתראות.

שלך בברכה

4 ביוני 1974

למרלין שלום,

הבוקר הגיעני מכתבך ואני ממהר לענותך. לצערי לא הספקתי לכתוב בתשובה למכתבך הארוך, אני חושב שכבר נשוחח על כך בעל פה. כן הנני מצרף מכתב ששלחתי לך בחודש מרס ושהוחזר משום-מה מארה"ב, כנראה ששירותי הדואר האמריקני מתקרבים לאלה של ישראל.

טוב שמצאת עידוד בשיחתנו הטלפונית אלא שלא ברור לי כיצד זה קרה. לי נדמה שאני גורם מדכא ולא מעודד. אם כי אתמול נסעתי לשיבת הכנסת בה הציג רבין את ממשלתו, והייתי היחיד שאמר שזה יום טוב (מלבד השרים החדשים ופמלייתם שנראו כמו בחתונה של "מזינקה"). אגב, שמחתי לא נבעה מהתלהבות לרבין אלא מהחשיבות המרובה שאני מייחס לעצם תהליך החילופין. זו היא הפעם הראשונה שאנשים עזבו ראשות ממשלה ומקומות של שרים בכירים, לא רק בגלל ריב פנימי במפלגתם אלא גם בגלל מה שקרה, כלומר במלחמה, וזעם הציבור שהתבטא לאחריה. אם רבין יהיה בסדר כי אז מה טוב, ולא, המאמץ שיידרש להחליף אותו יהיה פחות מעשירית או אולי מאית ממה שנחוץ היה להיפטר מגולדה ושות'.

בעניין המשרד, הצטערתי לשמוע שיש חוזה לדצמבר שנה הבאה, אולם אולי אפשר יהיה לצאת מכך. כפי ששוחחנו בניו-יורק לדעתי יש לעבור למשרד יותר סביר ואני מתכוון לעשות זאת, בהסכמתך כמובן, כשאגיע לניו-יורק. לאור גישתי זו כדאי בהחלט למסור את החלק האחורי כפי שהציעו לך. תחטוף את זה, ואז כשנמצא דבר יותר מתאים נעביר להם את הכול. הם יהיו שכנים הרבה יותר סימפטיים מריבנפלד.

התוכניות שלי כעת ברורות, בקי התקבלה בבית ספר 'דולטון', שאומרים שהוא הכי טוב בניו-יורק. כעת אני יכול להגיע לניו-יורק גם באמצע אוגוסט אם אני רוצה. באופן מעשי אני חושב שאסע בסוף יולי, אולם אני רואה כל סיבה שתשנה את תוכניותיך. הסיבה היחידה שאיני בניו-יורק כעת היא בקי, והסידורים הטכניים שלא התחלתי לעשות עדיין בחיסול משרד ובהשכרת הבית או סידור אחר עבורו. מבחינה עניינית החלטתי לעבור לשנה אחת (לפחות) לניו-יורק היא ברורה, אין לי כל ספקות, ואני צופה לפעולתי שם אפילו בקצת התרגשות. אל תחשוש, אין לי כל ציפיות להצלחות גדולות, ולא אתאכזב. אני פשוט משוכנע שאין לי כל אפשרות לעשות דברים של ממש כאן, ואפילו לשם פעילות עליי לנסוע ובאם אחליט לחזור להכין לי משם שדה פעולה כאן.

כך שנוכל לשוחח בכל מקום ובכל עת לנוחיותך. הרעיון של פגישה בפריו היה נחמד מאוד מבחינת חינה המתמיד של העיר, שבעזרתך אני בטוח שהייתי נהנה ממנה שוב. מבחינה מעשית זה לא יצא. אז אנא הודיעני אם אתה בא לכאן, קרוב לוודאי שבין כה אהיה כאן שבוע או שבועיים (קרוב יותר שבוע בלבד) ונמשיך לשוחח בניו-יורק. ואם אינך רוצה לבוא לכאן אז נתראה בניו-יורק. ביקשתי מדוד שפירא שישגי וישלח לי את החומר מיד-ושם והוא הבטיח לעשות כן.

אני לא מסכים לדעתך ביחס לברמן, איני מאמין שאדם כיואל מתאים לטפל בחומר שלנו, אסור שאנשים משוחחים לטפל בכול. אולם איני חושב את עצמי למומחה בעניינים אלה. אני לא מאמין שיש שם במכון ז'בוטינסקי שום דבר מעניין פעילותינו, ובטח לא יישאר מזה זכר בעתיד. אני לא הצלחתי למצוא שם דוקומנט אחד מעניין. יש שם פריצי צימרמן וסניף ברונקס וכל מיני זבל דומה, וזה כל מה שיישאר. אולם אולי אני טועה. איך אפשר למסור לידי אדם שעשירים שנה מקדיש את חייו להוצאה לאור של היסטוריה מזויפת של האצ"ל (בטח בכל הנוגע לפעילות האצ"ל בגולה, שאני שעמדתי בראשה כמעט ואינו מוזכר שם) שידאג לקיום ארכיב של "משלחת האצ"ל", שלפי מפעל חייו בכלל לא

הייתה קיימת. כנראה שצלילות דעתי באמת לא הייתה במקומה כשעשיתי זאת בשנה שעברה.

סידני בטח הראה לך מה שהתחיל לכתוב, אני מאוד סקרן לדעת את תגובתך. בעיניי זה מצא מאוד חן, מלבד סעיף הפתיחה ביחס אליי, שאפשר יהיה לשנות. אני מקווה שאפשר יהיה גם להכניס לספר תוכן, כלומר אם תהיה לו התמדה להמשיך אפילו בעזרה אקטיבית שלך ושלי עוד איני יודע.

אנא כתוב בהקדם מה החלטת, ומתי אתה מתכוון להגיע לכאן. אני מקווה כי מצב בריאותך בסדר, ושהבדיקה תהיה בסדר, אנא כתוב לי עוד לפני נסיעתך רק כמה מילים על כך.

שלך בברכה

June 13, 1974

Dear Hillel,

Thanks for your two letters of March 24 and June 4. I am sorry I didn't receive your first letter when it arrived here – it's a very interesting missive. We are leaving a week from today – June 20th – if unforeseen developments will not intervene in the meantime. My address in Paris:

Villa Les Camelias
4, Rue Jules Chaplain
75006 Paris, France
Tel.: 326-94-92

We will be there for 4 weeks and I hope to leave for Israel around July 20th.

2) Mike had a series of heart attacks and is in serious condition in the hospital. He will remain there under observation for 3 weeks, that is if his condition does not take an abrupt turn for the worse. I visit him daily and his mood deteriorates.

3) I didn't hear yet from the potential tenant. This probably means nothing will come out of it. But don't worry about the lease, I don't think there is a problem. We have a very good close clause of subletting it – and it will not be difficult to get a tenant. It is only difficult to get somebody to share it.

4) I don't think that Sidney has a book. The 25 pages I read don't mean anything to me except that he is terribly impressed by Ben Hecht and tries to write like him. I don't care very much for any kind of imitation especially since Hecht's style was interesting only because he was a genius. Without genius it is just vulgar. Having said this I must admit that for all I know I may be completely wrong and that if he really continues and brings out 300 pages it will become a good seller. Winona, for instances, thought that it was well written and it is interesting.

5) I am sending you a chapter of my MSS. My own attitude

fluctuates from enthusiasm to nagging skepticism with the needle probably resting somewhere in between. This is somewhat of a new experience to me because I cannot remember ever been enthusiastic about my writing, nor was I ever despondent about it. This time I just don't have an objective feel about it. If you have patience, please read it but if possible do it systematically, that is, read it carefully without skipping and in the sequence it is written. This would be desirable, because the most difficult problem I grappled with was to work out a structural method which would enable me to tell our story not in a monotone, or conveying it in one dimension: we did this and that; we had a conference; we were instrumental in introducing a Resolution in Congress; we published an ad etc. Instead I try to tell the story not in the first person and not even in the third person, but through the prism of the effects of our actions. The chapter I am sending you is fundamentally the story of an ad. What bothers me is that I am not always sure that I succeed. Anyhow I hope this chapter will convey my idea of the structural method. Perhaps the other chapters will be more successful – but the method I apply in all of them is about the same.

I shall show it around to a few people and I'll try to get reactions.

I hope that in case you read it you will be frank in conveying to me your reaction.

About all other matters we will talk when we meet.

Asti called and we had a short chat. She is leaving as you know next week, unless in the meantime she changed her mind.

Cordially

16 April 1974

Dear Hillel,

I am always extremely curious to know what is going on in your mind at a particular time in history – and now the time is surely extraordinary. Did you crystallize anything at all how you could influence and affect to some extent the tremendous historic processes taking place these days and months. If you have patience write a few lines. Are you as pessimistic as you were when you wrote the last two letters?

My own analysis you know – there is an internal explosion, but so far nothing sensible crystallized yet. So far everything is still chaotic, mainly because practically everyone in Israel was guilty and people are terribly averse to admit it, hence they point accusing fingers at others instead of to themselves. Actually it is not a matter of guilt of people, but of guilt of ideas, attitudes, philosophy, policy. There are few signs so far to indicate that there is a serious re-evaluation of these ideas, thoughts, attitudes, philosophy, policy – in the spirit of the things you have told Doron Rosenblum. As long as this is not taking place the situation will remain extremely precarious. People wonder why the Agranat commission refused to indicate any responsibility or guilt in the direction of Dayan and Golda. To me it is quite clear: as long as they point the accusing finger to the generals the issue is a technical – if Yadin or Laskov, and they were the dominant members of the commission and the civilians were guided by them, would have been in the place of Elazar and Danon, everything would have been different, professionally they would have proven superior – so they reasoned and probably argued. But the moment they shift from the technical-professional to the political level, philosophically they are in trouble. Because a man like Yadin not only shared the same attitudes and ideas as Dayan and Golda, but he was much worse: his intellectual and

philosophical outlook was more or less the same as that of Muki Katz. Hence to point an accusing finger at Dayan is at the same time to point it against oneself – and this demands intellectual honesty which these people don't possess.

Yet there will emerge some kind of a new leadership, as I have written to you some time ago, within the Mapai itself – probably under the leadership of Rabin, Oref, Eliav and others. Of course, this is not the best that we need at this juncture, but it is probably the best available under the circumstances. Rabin would be quite good if he were not an intellectual coward – but it seems one cannot help it, this is how it is. My tentative prognosis is that the Ma'arakh will split up, then realign, then go to election and win the greatest victory in history. Likud, if it does not split up and realign will suffer the greatest defeat since Herut's defeat, I believe, in the Second Knesset – or whenever it was. Of course from now till election time – probably in October – many things may yet happen. The Arabs will continue to exert relentless pressure and Israel has chosen to be the anvil to the Arabs' hammer for no good objective reason at all. The cardinal question is, however, how to influence the metamorphosis of Mapai, so that its new shape has also a new essence. You could play a part in it.

I am enclosing a list of Propaganda literature and bibliography that I prepared for Yoel – I don't know exactly what he needs it for, but since I consider him a serious person I worked on it. I am sending it to you mainly to give it to Sidney perhaps he would be interested, though I doubt it. By the way how is he working out? Does he work hard and responsibly. Do you give him enough time and attention?

I could have worked more on that list, but I had no more patience nor time, so it came out the way it did, and it is probably good enough for whatever purpose.

How is Becky. Give her my fondest regards.

Cordially

June 23, 1979

Dear Hillel,

I read your letter (twice) of June 17 both with sadness and fascination; almost every word there echoed my own mood, feelings, analysis and near despair. It seems that the majority – probably a vast majority – of the “Yishuv” follow with a blind and angry fatalism (though usually the two – anger and fatalism – don’t go together) their leadership (whoever that maybe) [on] a road of self-destruction. The Talmud says somewhere (I probably quoted it to you before) that the Hebrews succeeded to mess up their affairs to such an irredeemable extent, that even God was in no position to save them. Their destruction was inextricably built in their very mode of existence, which didn’t permit a solution any longer. I don’t mean to say that this was exactly the situation then or now, but as an individual I feel not only despondent and frustrated but also totally hopeless of even theoretically to offer a solution, or a remedy. Not because there are no solutions – they are almost ready made, and though difficult and risky, are nonetheless practical. But there is nobody to talk to. Nobody is even capable of listening, let alone to understand, because all the basic premises and assumption upon which Israel is built and acts, are false, lies, illusions, “einredenish” and sheer madness.

Perhaps my mood is so bleak due to my rapidly deteriorating physical condition, about which I’ll tell you a little later in this missive.

You heard from Riebenfeld that I am working on the “History” and you remark somewhat sarcastically, that this is a strange way of learning about what I am doing. You are right, and probably I should keep you informed of what I am doing and the progress I am making – if any. But it is not easy. I am working on this Story since 1960: Almost 20 years. Of course with considerable

interruptions – in some cases these lasted years. But they were not total interruptions – I don't think there was a single week that it was out of my mind and that I ignored it completely. I accumulated thousands upon thousands of pages of MSS and documentation, and yet I am still working on it, though I am aware that I have not much time left – literally. But I encountered almost insuperable difficulties, inhibitions, doubts – first of all of a psychological nature, which there is no need to touch upon them here, if at all. But there were also difficult problems of historical accuracy (in as much as history can be accurate) and methodology. I'll touch upon three:

1) Identity. Who were we? Revisionists? We know – but in as much as we are mentioned at all in Jewish and Zionist historiography we are invariably identified as Revisionists. The fascinating thing is that even the young students – brilliant, and friendly – whom I gave many days, and sometimes weeks, helping them both with material, as well as orientation and analysis, explaining that not only were we not Revisionist, but the Revisionists as a party, were the most extreme among our opponents and vilifiers, showing them the documents of attack and character assassination – when I receive their finished product we are in one way or another identified as Revisionist, a group, a front, or being sponsored by the Revisionists. But this is not a problem that really posed for me a serious difficulty, a much more serious difficulty, was in another label, for which we ourselves were responsible. And this is our identification with the Irgun. For years I have written that we were emissaries of the Irgun, that we acted as such, and whatever we did was in that capacity – emissaries of the Irgun. But I felt cramped, uncomfortable and bothered by this identification – for the simple reason that it was true only in a very restricted sense, at a certain period, but mostly it was false. Our motivations, our driving force, our activities, even our ideas, or perhaps mainly our ideas, were not as representatives of the Irgun, an absurdity

in itself because there was no Irgun from our arrival in spring 1940 to the States till Ben Eliezer's return to Palestine late in 1943. How can one be emissaries of an organization that was really non-existent. I thought, well, whatever the situation in Palestine we were the Irgun. This was true yet it was also an artificial position: Irgun was a military organization, and here we did not plan any military operations. (The campaign for a Jewish Army is something else altogether.) And then early in 1944 when the Irgun was reorganized, we were not much its emissaries, except in a formal clandestine way. We didn't follow Menachem's orders – there were none for a long time, and they (rather he, because only he counted) wasn't very happy from what we were doing and saying. Anyhow communications were established very late, and then they were based on deception (on Begin's part) on broken promises, on controversies about Hebrews and Jews, about proclaiming a Provisional Government (part in exile part underground in Palestine) and above the perpetual reproaches, pressures and assertions that the main *raison d'être* of our group – and its main purpose – in the US was to send money. And the endless attempts to undercut our prestige and authority by sending those “direct emissaries from Palestine” to act on their own, not under our or your control, but independently and surreptitiously behind our backs. Sometimes they pretended that some of these emissaries will be under your command – but this was sheer hypocrisy, because they received – as a main instruction – to act deceptively. This is what they did – obeying the instructions of the “Mefaked”.

So, if we were not emissaries of the Irgun, and if we were not and could not be the Irgun, and if the contacts – when they were established (with Begin) – were mainly of dissension, controversy and deceit – what were we? You will never believe me that for years I was wracking my brain to find a definition, and only a few months ago (I believe it was in January) that it suddenly occurred to me that we were the “Bergson Group” and the story to be told

should be about that group – tout court. This, however, should not shock you, nor should you misunderstand me. Of course I was aware all the time that we were the Bergson Group, but I didn't think this to be the formal theme. I stuck to the formal presumption, assumption that we were the political arm of the Irgun, in concrete terms, and the spokesmen or champion of certain ideas, like the Jewish Army, to save the Jews of Europe, and the liberation of Palestine – all this somehow flowing from the source which was the Irgun of the pre-World War II years. That's why we didn't call ourselves the Bergson Group – the definition was coined and introduced in the vocabulary of the times by our enemies; only occasionally did some of our American friends refer to themselves as supporters of the Bergson Group, but they also referred to themselves – on occasion – as belonging to the Ben Hecht Group. By background, tradition, inertia and also for some solid and valid reasons we considered ourselves an outpost of the Irgun, or "a cut-off battalion". The bickerings with Begin, Muki Katz, Lipshitz, Meridor, Dviri & all the others we considered as aberrations, but we did not secede, we did not proclaim ourselves as an independent group with its own personality, ideology and leadership.

To call the books I am writing *The Story of the Bergson Group* (with a suitable sub-title which I tentatively have jotted down) is both to sanction, historically, a name applied to us by our enemies. It is also somewhat awkward in several other respects, not the least of which is that some survivors (Mike, Raffaeli) will in all probability resent it. The few scores of people who worked with us, and who are still alive, especially in the later phases of the American League for a Free Palestine, will be disenchanted, because they were sure that they worked for the Irgun, and that the group vicariously belonged to it. It is robbing them of the glory they experienced – of having a share in the adventures of the Irgun – the underground, the resistance, those who liberated Palestine and brought about the creation of the State of Israel.

Yet, to me the “revelation” that we were The Bergson Group was not only a moment of awakening, but also of liberation: suddenly I felt free from the shackles with which I labored for years in writing the MSS. Because by abandoning the basic premise, that we were emissaries but acted to a decisive degree on our own, the various elements of the story fall in their proper place – including our relations with the Irgun. Everything can be presented with less inhibition and with greater approximation to historical truth. Freed from many previous restraints one can speak a more candid language in presenting the events, the trends, the evolution of our ideas and the analysis becomes more plausible and often more dramatic. Even the self-imposed restraints can be explained and are fascinating by themselves. But as I just mentioned, the main thing is that the change of the main premise of our identity enables me to present a picture which historically approximates better the realities of the time. And precisely because it is more faithful to the truth it will probably come out more interesting and more convincing.

It is also more in accord with my “Hegelian” dialectical view of history, in this case the history of Zionism and the establishment of the State of Israel: each consecutive phase, was, at least to a significant degree, in conflict with the one that preceded it.

Also the narrative of the conflict with the Zionists and other Jewish organizations is easier to tell and analyze if one states the basis of our work as that of an independent group, though, of course not totally. There is no such a thing as total independence on any level of human existence. In such a “new” framework or perspective, it is also easier to evaluate Begin, his past and his present.

A second problem came up time and again which I didn’t think or even know about thoroughly, was the fact that we were deprived of any direct information of what went on in Europe. We knew what was printed in the newspapers. But what was printed in the newspapers were usually old – or rather delayed – stories.

The Zionists, the JOINT, and other Jewish organizations were in possession of a tremendous and continuous flow of information from about the Spring of 1942 (not 1943) and consecutively they kept on receiving fragmentary but quite precise information of what went on in Germany, in Nazi occupied Europe, on the Eastern front, in the satellite countries, in the concentration- and death-camps, about the deportations and the conditions under which the Jews were deported, the atrocities – and what is more, the possibilities of rescue on the spot, in Rumania, Bulgaria, Slovakia, Hungary and elsewhere. But the Zionist and the leadership of other Jewish organizations usually withheld the information, or passed it on with considerable delay to the Governments of Great Britain, the US (or the Vatican and Red Cross) who in turn kept the information for a long time until some of it was published often in a distorted form, with the intention not to arouse public opinion, but on the contrary to torpedo any possibility of rescue. We were isolated and whatever we did was based on belated, fragmentary and distorted information. The interesting – and tragic – thing, is that whatever we said, demanded, raised hell about, suggested, though never based on first hand and immediate information – was right, so much so as if we knew and were privy to all the reports that only now some of them come to light. We were guided by an unusual intuition, and imagination that compensated to some extent for the lack of information. But not fully, and that's why I used the word "tragic" in the previous sentence. Because had we known in time the concrete and detailed situation – both the scope of the extermination and the opportunities of rescue, our activities would have been much more effective. We would not have let the "Europa Plan" go by overboard, we would have raised enough hell (in the Summer of 1942 or perhaps a few months earlier – I don't want to get into details here) and achieve some results.

My problem therefore is to juxtapose the events that did take place, but we didn't know about them, and the action we

took, the campaigns we waged, were of such a nature that they indicated the ways, the plans, the ideas of how to save the Jews of Europe – if they would not have been sabotaged by the Zionists and Jewish organizations, which in turn made it easier for the Western powers to do nothing or next to nothing.

Our work would be of limited historic value if the Zionist and Jewish leaders and almost all the historians would not agree that the Holocaust was unavoidable – that it is true that the Jewish leadership could do more and for this they have to be criticized. But had they done everything that was humanly possible, were they endowed with the richest imagination and the strongest will power and readiness to self-sacrifice, it would not have changed significantly the outcome – because objectively speaking very little if anything could be done. Nothing and nobody could save the Jews of Europe. This is what Goldmann says, this is what Feingold teaches – and he is now the great expert in the field. This is not true, from the documents available it is now more clear to me than at any time in the past that most of the Jews of Europe could have been saved by a combination of things, undertaken simultaneously, or consecutively or overlapping – from perhaps: by a Jewish Army of strategic magnitude, to other military undertakings, by the Western Allies even without a Jewish Army, through psychological warfare, intimidation, and last but not the least by bribery and offering asylum in the territories under Allied control and in neutral countries. But all this is to be methodically documented, case by case, and it must be conceptually sound and convincing. Only by proving that what we have done and proposed and advocated was practicable, realistic and most of the Jews would have survived had our plans been followed, our story becomes worth-while telling, if for nothing else but to try to put the record straight.

3) A third difficulty which faced me time and again in relating a campaign or a program, or an idea of ours, was that the Zionists, the World Jewish Congress, the JOINT, the Rescue Committee of

the Jewish Agency, the Hagana-people in Istanbul claim that they too had proposed such a plan, demanded similar action, adopted almost identical resolutions. We were just interlopers. To deny all this and say flatly that they did nothing or next to nothing, is silly because it can immediately be disproven – there are hundreds if not thousands of documents of their many and varied interventions, beginning with the multitude of their delegations in Evian in 1938 through demanding a Jewish “fighting force”, through all the consecutive phases, when they organized their meeting in Madison Square Garden (when they learned of our plan and date of “We will Never Die”) until their financing of the War Refugee Board etc. I had to indicate and again to prove it convincingly that both in their totality of activities, and in each particular case it was not the same at all – for a variety of reasons, conceptual, sense of urgency, scope, to the arguments of the British and American Governments, their constant fear lest they cause some damage to the status of the Jews in America (or England), their preoccupation with other things which they believed deserve a higher priority, the addiction to the vice of selectivity, and fantasies of post-war planning all of them confounded by their ideological and dogmatic considerations.

Even from these three problems you can see how difficult it is to report on the progress or the lack of it in my work. Even what I typed in this letter is terribly inadequate to explain the problems because they sound superficial, and perhaps even irrelevant – but in reality they are very serious and bothersome.

Apart from all this there is the problem of the new sources of material which become available in an ever increasing pace and scale. There are the declassified documents of the Colonial Office and Foreign Office – and it is really astonishing how seriously they took us, how much time they spent on the policy to adopt towards us – literally hundreds of documents. All the conspiratorial and evil intentions of the British are revealed, and some of these, though I knew all along become crystal clear,

for instance they refused a Jewish Army because this was “one step removed from the proclamation of a Jewish State”; or that the problem, as they saw it, was not that the Jews cannot be saved, that there are too many difficulties involved some of them insurmountable. On the contrary the problem was that they knew that it was too easy to save the Jews, and therefore the best thing was to sabotage any small initiative, because if you save 5,000 you create a precedent and you will have to follow up the initial step by rescuing 50,000 and then hundreds of thousands and so on: “What are we going to do with so many Jews?”. This is usually ascribed to Moyne. But this particular instance may not be true about Moyne – there is no reliable documentation that he said it in Brands presence in Cairo. But Eden said it scores of time. In the interdepartmental communications among the various Cabinet offices in London – and in the Middle East – it was the standard phrase used by everybody on all occasions. They were in constant panic when an opportunity came up to rescue Jews – any number. But as I said, what is amazing is how much they were afraid of us, how much they tried to undertake steps to liquidate us, by hook or by crook. It is fantastic reading. The censorship was also quite efficient. It intercepted the correspondence with Irma; they photostated our ads and literature, and there is often a memo from one department to another [saying that they are] in possession of a document of the Committee for a Jewish Army or such and such a memo or letter and asking whether they could have a copy, the Minister would like to see it. And the high official is magnanimous and answers that he will make a copy and send it as soon as it is possible.

To a lesser degree one can say the same about the Foreign Office of the Nazis in Berlin, (the Special Dept named – I don’t know the reason “Number Two”, unless it is like the French Deuxieme bureau) it has literally hundreds of documents about us – our activities, the literature, and what is interesting is that

all the reports about us, the copies of the clippings in American, British and Swiss press, our own material, is classified, but always in the strictest terms of factual information without any ideological coloring. It is straight reporting, as far as I could see it, so far, while almost every piece the British possessed was partisan, inspired by hate and anger and fear. I don't mean to imply anything concerning the German attitude, except that their method was not mix information with policy and ideology. What we have are just factual reports. What this policy was we know – the Final Solution).

Then of course there are the ever new discovered documents of the various Jewish organizations. I don't hope ever to be able to go through all the material available, my problem is at least to sort them, but I don't have anybody who could help me, so either I do it myself – with a little help from Winona – or just leave it piled up in folders in various drawers. I just have no time to do it.

I have to tell you something about my health. You told Nathan that I am not only well but strong as an ox; and Riebenfeld told you that I look very well but I complain. His impression is based on the fact that I tell funny stories and react humorously to all kinds of occasions. The truth is that my health deteriorated alarmingly, in several respects – mainly my hip. I nearly cannot walk. I do walk – but with tremendous pain. Even when I am at rest, or lying in bed at night I am in pain. If I take pain killers, or some drugs, they upset my stomach and I am in danger to reactivate the ulcers – to a dangerous degree, they bother me anyhow. Dr. Himelstein is against operating, because I am a poor risk, and though he didn't say it in so many words, he intimated that there is a 50% (fifty) risk that I may die during the operation or soon afterwards, because of my heart condition, complicated the astonishingly low pulse (always less than fifty, sometimes at night probably going down to 40) and pretty high blood pressure 170/80 or 170/80. I am so discomforted, that in spite of

the dangers involved I am thinking to risk the operation. For me not [to] be able to move is the worst thing. But I was busy and so preoccupied with other things – including the wrangle with the Agent of the landlord, the Tunisians and with my feverish work on the history, that I didn't go to Steinberg nor to the Cardiologist (the blood pressure I took in the street, I believe it is Barnes and Nobel who arrange it near Central free – every few weeks).

I didn't yet decide what we will do this year. As you see we are not going now. I couldn't go because of the trouble with the office-lease and also because it became terribly expensive. I was under the impression that you will come here in August. I don't know whether you have a copy of your letters, but you have said that you will in all probability be in August to be together with Becky in New York, or California, or wherever. But since this is not certain we may plan to go in the fall – September in Paris and then to Ramat Gan. Until then you will probably have a clearer idea about your own plans.

I was terribly sorry to hear about the burglary. It is extremely annoying. When it happened to me – though on a smaller scale – I was beside myself.

Becky looks terrific, and sounds good. I gave her some books and material and also told her to be in touch with me. There are many more things I should like to write about, but even this letter is too long and probably incoherent, so I may write to you soon again. Give Nili + Asti our fondest regards.

Yours Cordially, Merlin

למרלין שלום וברכה,

מכתבך הארוך, אפילו עבורך, מה-23 ביוני, היה כה מעניין וחשוב, שממש קראתי בו פעמיים. קודם כול לעניין הבריאות, הפעם אני יכול להתעלם מתלונותיך, ואני מקווה כי בינתיים המצב השתפר. בכל זאת אני מתכוון לצלצל ולשמוע את קולך ולדבר על בריאותך מחר או מחרתיים, כך שלא אכתוב על זה עכשיו.

בעניין ההיסטוריה שאתה עובד עליה, מכתבך הוא פריצת דרך רצינית, אם כי אני מקווה שזו רק התחלה. הן שוחחנו על זה רבות (אולי אינך זוכר כי לא רצית לשים לב ולשמוע את טענותיי). ולראשונה מזה שנים שאנו מתקרבים אולי שוב לראייה מאוחדת של העבר. אבל לא לגמרי. כי אין לך דרך אחרת מאשר להתמודד עם המציאות כפי שהיא הייתה, לא מבחינת ההיבט ההיסטורי, כי מבחינת העובדות כפי שהן קרו אז. לא נחוצה לנו אינטרפרטציה למה שקרה. נחוצה הגשת העובדות. אולם היות וזהו מצב מסובך שמעטים כמוהו, אז נדמה שיש להסביר, ואני טוען כי אין צורך בשום תיאוריות, יש צורך בסיפור העובדות וזה קשה מכיוון שמבחינה אישית אין הן מחמיאות לנו אישית, לא לך ולא לי. כמוכן שזה אבסורד לדבר עלינו כעל "משלחת האצ"ל" וזה הכול. אולם יהיה זה שקר לדבר עלינו כעל "ברגסון גרופ" וזה הכול. האמת היא שהיינו משלחת האצ"ל, והאמת היא שבין 41 ו-44 היינו כל האצ"ל, מכיוון שבארץ האצ"ל היה רק שם. אולם זה לא משנה שהיינו משלחת, וכמו שז'בוטינסקי אמר לי כשהגעתי לניו-יורק, "מעכשיו אתה בטליון חתוך". ובכן, הבטליון היה גם חתוך וגם הצבא כולו. כמוכן שאפשר ליצור תזה שלו גם אנחנו התפזרנו לכל רוח, האצ"ל היה מתחדש בין כה, אני בטוח שכן. אבל זו עובדה שאנו שלחנו את אריה עם תוכנית של הקמת ממשלה זמנית וכו', ושאו חידשנו את האצ"ל. זו גם עובדה שמנחם בגין לא היה מימיו איש אצ"ל, ושהוא גם חיסל אותו, אם כי הוא היה מפקד האצ"ל. זו היא האמת המורכבת. אבל אפשר וצריך וחייבים לספר אותה, בלי תזות כי אם בדוקומנטציה סבירה והיא קיימת. ועוד מעט באם לא נעשה דבר, חלק גדול עוד יותר ייעלם, גם הדוקומנטים וגם האנשים, והדבר יהיה בלתי אפשרי. אם אני מציע שתהיה נוקשה קודם כול כלפי עצמך (אם כי בזה אתה לא דנת במכתבך) וכלפיי אני, הרי ברור שאיני רואה בעיות עם מייק ורפאלי. איך אתה יכול בכלל לתת לעובדה שאתה יודע היום מה יהיו

תגובותיהם, בגלל השקפותיהם היום ועל היום, להיות גורם משפיע על תוכן ספר היסטורי.

קפצתי קצת מתוך התרגשות ולא אמרתי מה שרציתי לומר בהתחלה (או לא אמרתי די ברור). ההיסטוריה שאתה עוסק בה כל השנים האלה היא לא רק הדבר החשוב ביותר עבורך ועבורי, עד כמה שאדם מסוגל להיות אובייקטיבי במצב כזה. אני חושב שזה דבר בעל חשיבות לאומית ממדרגה ראשונה. אני רוצה להיכנס בהסבר מפורט, נעשה זאת בעל פה. אבל ברמז: בלי ההיסטוריה שלנו בעניין הצלת יהודי אירופה, לעולם לא ייעשה החשבון הפנימי על תגובת המנהיגות הציונית והיהודית, ובלי זה, אין צרי, אין מרפא לנזק הנפשי שההשמדה עשתה ליהודים של אותו דור, והמעבירים את זה לדורות הבאים. הסיכוי של התחדשות לאומית ישראלית הוא כמעט בלתי אפשרי בלי זה שישאל תמשיך להיות מפלט ליהודים הרואים בעצמם מועמדים לשואה חדשה, ובמקום תחייה לאומית יהיה גטו פלוס צבא, שייהפך ליותר ויותר גטואי וברוטלי בו בזמן. למרות הכול (והמנוסח בצעקה ברשימה המצורפת בזה מאת ברוך נאדל) ובניגוד לנאדל, אני חושב או מאמין (יותר מאמין מחושב) שעדיין יש תקווה. ובעיקר אני מרגיש אשם כבד ועמוק בכך שלו לא התפרקנו לרסיסים ב־1948 (מבפנים בדיוק כמו שנאדל מתאר), ולו לפחות התאוששנו אחרי שנה־שנתיים, ודאגנו לכתיבה ופרסום ההיסטוריה אז, ייתכן מאוד שכל ההיסטוריה שלנו (של עמנו, לא שלנו באופן אישי, זה לא חשוב) הייתה שונה לחלוטין. מכאן החובה לעצמנו, הצורך עד כמה שזה שייך לי, לתקן מה שעוד ניתן לתיקון ולפרסם מה שאפשר ועד כמה שאפשר. בכדי לעשות זאת צריך להתגבר על התסכול שגרם למחדלנו הנוראי אז, והוא היה חוסר היכולת להודות בטעות, בכישלון ובכך שהיינו נאיבים וטיפשים ושרימו אותנו. ובעיקר לך קשה הודעה זו, מסיבות שאיני מביין, ובאם לא תבין את זה ותתמודד עם זה, לא תהיה לך פריצת דרך, ומכתבך המעניין לא יהיה התחלה כי אם עוד נקודה אחת מרבות שהיו לנו יחד בשנים האחרונות.

ברור לי שלמרות העובדה שאני כל הזמן מתריע על שגיאותיי בעבר, אני סובל בדיוק כמוך מחוסר היכולת הפנימית לקבל ולהתמודד עם שגיאות אלו. אין כל הסבר אחר למה אתה כל השנים האלה לא הצלחת להביא לידי גמר ופרסום אפילו פרק, או אפילו מאמר, שלא לדבר על כך אחד קטן של ספר. ואין כל הסבר אחר למה אני רואה את חוסר יכולתך, ואיני מסיק מכך מסקנות. כי אני כמוך איני מוכן (או מסוגל) להתגבר על המעצורים הפנימיים, ולדאוג לכך שמישהו אחר יעשה באיזו שהיא דרך חלק ממה

שאתה יכול לעשות הרבה יותר טוב. אבל מוטב מעט ורע מאשר כלום. ומי אומר שאני לא מסוגל לכתוב ספר. רק אני בעצמי החלטתי כך מתוך מניעים פסיכולוגיים פנימיים. וכאן מכתבך הוא פריצת דרך, במובן זה שאם כי אינך אומר זאת בפה מלא, אתה מנסה למצוא פתרון, לעקוף את הבעיה. אני מאמין שאפשר לעקוף. אבל אני מאמין שמכתבך הזוי לכתוב מכתב זה וכן להחליט שכדאי שניפגש בהקדם בכדי לנסות ובשיחה או שיחות נפתור את המעצורים הנפשיים של שנינו, ונוכל לעבור, יחד או לחוד, ואז תוך זמן קצר ביותר יהיו תוצאות, מכיוון שאין לשכוח שבמשך השנים האלה אתה הכנת וריכות המון חומר, ואם לא יהיו מעצורים אפשר להתחיל לכתוב ממש מיד ומהר.

ולחזור קצת לפרטי מכתבך. למה שאתה מציע לקרוא "ברגסון גרופ" צריך לקרוא הארגון המדיני. מה היה "ועד שחרור האומה"? זה ביחד עם הארגון שלהם בארץ בנשק, באלימות ובטרור (ואין אני משווה את הארגון לאש"ף שאתה יודע כמה אני בו לו) ביחד היו את תנועת השחרור העברית, והוא שדחה והשפיע על כל הכוחות. אלא שכאן יש להסביר את בגידתו של בגין במטרות תנועת השחרור בכך שהפך את חלק הארגון שהוא עמד בראשו (החלק העיקרי מבחינת התהודה והמעשה) למכשיר של פרנסי הציונות של הסוכנות היהודית. ההבדל ביני ובינך הוא בכך שאתה לא יכול להשתחרר מבגין של שנות ה-40, ואני אומר שהוא היה אז מה שהוא היום – עסקן (וזה שהוא סיכן את עצמו ואת חייו אינו משנה כהוא זה, זה רק מסובך להסביר).

תגיד לי מה היה ההבדל בין הארגון של בגין ובין תנועת המרי של סנה. אתה אומר שאתה מרגיש שהשתחררת לאחר שהתפטר מהעול של "ארגון אמיסריס" ואני אשתחרר ברגע שתסביר שהארגון שמפקדו נהרג במדים בריטים בעירק למעשה היה שלד של ארגון, מכיוון שמפקדו מרידור ואנשיו נתנו למפלגה הרוויזיוניסטית להשתלט עליהם, ולא עשו דבר. ורק משלחת הארגון באמריקה המשיכה לתפקד, והפכה למעשה לארגון מכיוון שהייתה החלק היחידי שתפקד, והמציא ביטוי ליעדים הלאומיים של הארגון כתנועת שחרור לאומית, ואז הוקם הוועד למען צבא עברי, וכשנודע לנו על ההשמדה התחלנו לפעול באופן טבעי להצלת בני עמנו, מכיוון שהציונים והיהודים האחרים שתקו (כמעט לגמרי). אני ארגיש משוחרר ברגע שאתה תכתוב דברים מעין אלו, כי זו היא האמת. אתה צריך לראות את הכרך שיזאל הוציא לאחרונה הכולל העתקים של העיתון הראשון של האצ"ל, 'המצודה' (והמאשר כמובן מה שאני טוען כל הזמן על התאריך בו אומץ השם), וכל גיליונות 'חרות', עיתון שהופיע יותר משנה לפני בגין ושבגין רק

המשיכו. ההתייחסות שלהם להשמדת יהודי אירופה ממש זעזעה אותי. כמו כל הציונים – כמעט כלום. גם ההתייחסות אלינו ולפעולותינו בניהול היא ממש מגעילה, היא פשוט בנוסח של הקואליציות בכנסת בימים אלו או בימי בן גוריון. חלאה של פוליטיקאים. (אנא כתוב לי אם יש לך את האלבום הזה, אם לא אביאו כשאבוא או אשלח לך בהזדמנות ראשונה).

בנקודה זו הפסקתי את כתיבתי אתמול, והנני ממשיך היום לאחר שיחתנו הטלפונית. עניין הניתוח בא לי בהפתעה גמורה, כי במכתב בו דנת בו לפני זמן-מה הוא לא בא בחשבון. במובן זה חוות דעתם של הרופאים הפנימיים על מצב בריאותך הכללי הוא מעודד. אולם כמובן שאין איש יכול לייעץ לך האם להסתכן בניתוח או לאו. יש צורך באומץ לב בשני המקרים. אדם שאינו עובר את הסבל שאתה עובר, אינו מסוגל להחליט על ניתוח כזה. לכן אני אשמח באם תחליט בשלילה. אבל באם תחליט בחיוב, אנא הודיעני פרטים וזמן ובקש מזוויגה שתטלפן לי את מצבך מיד אחרי כך, או שלח לי טלפון בו אני יכול להתקשר אתה (באם יהיה לך טלפון פרטי בבית החולים).

הרגשתי כעת מזכירה לי את ההלצה על היהודי חסיד נפוליאון לאחר תבוסתו, הטוען: "הוא הפסיד מלחמה, אבל אותי הוא הרג לגמרי". זה מגוחך אבל אתה נשמעת יותר נינוח אתמול בשיחה, ואני מוצא קושי להמשיך בקו המחשבה של מכתב זה עד לנקודה שהפסקתי ושוחחנו בטלפון. בכל אופן אשתדל לחזור לתגובתי למכתבך הארוך, המעניין והחשוב ביותר עבורנו אישית ועבוד עתיד עמנו (אנא סלח על הבומבסטיות אבל זה נכון).

היות וכעת אני יודע שניפגש בעוד חודש בערך, לא אאריך יותר בניתוח גישתי אני לעניין היסודי. לי נדמה שמה שצריך לעשות הוא ברור. פשוט לספר את העובדות. ולהסביר, וזה כמובן קשה ביותר, כי ההיסטוריה של הציונות וגישתה להשמדת יהודי אירופה היא שקר אחד גדול. וההיסטוריה של הארגון ושל מנחם בגין שקר גם הוא, ולדעתי חלק מאותו שקר (אתה לא התרשמת מהקטע של חביב כנען ב'הארץ', בו בגין אומר שהיישוב והנהגתו והארגון של מרידור עשו כל מה שאפשר להצלת יהודי אירופה, כולל הטענה "אבל מה הם יכלו לעשות? הן לא היה להם כוח"). לדעתי יש לקשר בין מדיניות בגין כראש ממשלה ובין מה שהוא עשה כמפקד הארגון. אחד יסביר את השני. זה גם חשוב מכיוון שבאופן יסודי, ובניגוד לך, אני איני היסטוריון ואיני מעוניין בסיסית בהיסטוריה, פשוט מכיוון שאני בור ועם הארץ. אבל את הקשר בין ההיסטוריה שאני חייתי אותה ובין השפעתה הישירה על ההווה והעתיד אני מבין טוב. איני אומר שלו בגין היה היום ראש 'חרות' בעלת 5 מנדטים, אז לא צריך היה לכתוב את ההיסטוריה שלנו. צריך

היה בדיוק באותה מידה שכיום, מה שאני רוצה להדגיש שלא צריך להחמיץ את ההזדמנות שבגין הוא ראש הממשלה, ואחד האנשים המפורסמים ביותר בעולם לנצל עובדה זו, בכדי לקפוץ ישר מתוך היסטוריה מקצועית ומעמיקה גם לתחום הפעולה המדיני של היום. הא בהא תליא.

כשאברהם תהומי פילג את ההגנה בירושלים (ולא חשוב שהוא היה אדם קטן, ומה היו מניעיו) הוא התחיל תהליך מהפכני-אבולוציוני (אצלנו היהודים הכול הפוך ושונה), והאצ"ל שהתפתח מכך הפך למהפכה הלאומית של העם היהודי, שפיתח תורת שחרור לאומי, על כל ההיבטים המסובכים של ההיסטוריה הארוכה והמסובכת שלנו. האצ"ל באמריקה (סליחה, משלחת האצ"ל באמריקה שהפכה עם הזמן לאצ"ל המדיני באמריקה) תרם תרומה מכרעת במחשבה ובתכנון מהפכה זו שקראנו לה "תנועת השחרור העברית". היסוד היה יוזמה מדינית עברית (הקמת ממשלה ולא בקשה מממשלות אחרות להקים לנו "מדינה"), והעיקר שינוי מהפכני ויסודי בצורת הקיום של העם היהודי עד אז (התחדשות לאומית עברית, הפרדה בין דת ולאום ויצירת דת יהודית אוניברסלית, זכותו של האדם היהודי להגדרה עצמית כעברי וכיהודי, וכן זכותו להיפרד מאחת משתי הזהויות גם יחד. שלילה טוטלית של התזה הציונית, ש"יהודי הוא כל מי שהגויים אומרים שהוא יהודי", כי אם ההיפך, נטילת גורלנו בידינו והחלטתנו אנו כבני חורין מי אנו בדת ומי אנו בשייכות לאומית מדינית). עבור כל אלה הקמנו את ועד השחרור, תכננו את הקמת הממשלה הזמנית (שבגין בהתחלה חתם על כל זה), ולחמנו מלחמה מדינית מוצלחת ביותר, ומנצחת. ואז בא בגין ובגד בכל זה, החזיר למעשה את האצ"ל לציונות הראשונית הגטואית, קיבל למעשה את מרות פרנסי הסוכנות, וגדולתו היחידה בכך הייתה באותו טרורזם שהוא כה סולד ממנו היום. בגין היה מפקד רק חלק האלימות של הארגון ותו לא (וכמובן שאיני צריך להדגיש שכיום כאז אני מעריך ומעריך את המלחמה הפיזית של אצ"ל בארץ, בלעדי מלחמה אלימה זו כל מדיניותנו הייתה נשאת תיאוריה חסרת משמעות. בלעדינו, אגב, גם החלק הזה לא היה מצליח, הבריטים היו חונקים את האצ"ל ואם לא מחסלים, אז מקטינים את ערכו למינימום חסר משמעות, אלמלא הפעולה המדינית שלנו והצלחתנו לגייס מאחרי התוכנית המדינית-אלימה תמיכה פסיבית באמריקה ובארצות אחרות – צרפת למשל). הכרזת העצמאות של בן גוריון גם היא נבעה במידה מכרעת מהתורה והמעשה הלאומי שלנו, ובן גוריון יותר מבגין הפך למוציא לפועל של עקרון היוזמה המדינית לפתוח בצעד החד-פעמי של הקמת ממשלה זמנית, דבר שבגין לא הבין ולכן פחד לעשותו. בגלל כישלון מדיניותנו ותבוסתנו בידי

בגין שעסק בתכנים ובענייני פנים בזמן שאנו עסקנו בעניינים לאומיים (בגין חשב שתפקידו של הארגון הוא לעזור לסוכנות בדיוניה עם הבריטים). לכן היה לו זמן ומוח לעסוק בגיבוש מעמדו האישי בקהילה וביישוב ובמדינה שעברו במציאות זה היינו הך.

אולם עליו לחזור למכתבך. אתה מביע חששות מפני התלהבותך מפריצת הדרך שהייתה לך בהצגת הדברים, בעיקר בקשר למי היינו אנו ומי היה הארגון. ובכן ברור שבאם תקבל את האינטרפרטציה שלי לדרך בה התחלת ללכת, חששותיך מתגובות מייק ופריצי צימרמן יגברו. אני מציע לך להתעלם מכך לחלוטין וזאת משתי סיבות. א. יכעסו בין כה, לא חשוב מה תאמר. הפער בין מה שקרה ובין מה שמייק חושב או רוצה לחשוב שקרה הוא גדול מדי. האם הוא מתחשב בכך או בי או במישהו כשהוא כותב את ההיסטוריה שלו בעיתונים ועוד מעט בספר, שאני בטוח שלא יהיה לה כמעט דמיון אפילו למציאות. ב. אנו חטאנו ופשענו כלפי התומכים שלנו באמריקה במשך כל השנים שעברו, על ידי כך שלא דאגנו לפרסום העובדות של הפעילות אז ב-1949 או 50. כיום אין דרך אחרת מאשר לפעול לפי הבנתנו ומצפוננו, וביניהם יהיו כאלו שיכעסו ויהיו גם כאלה שיסכימו בהתלהבות. אלה הרוצים בנוסטלגיה ובקרבה לראש הממשלה ולהיזכר בעובדה שהם הכירו אותו אז... שילכו לקרן תל-חי. והם גם עושים זאת.

אני סתם מפסיק כאן, כי כרגיל אין לי סבלנות לקרוא את מה שכתבתי ואפילו לא לתקן את השגיאות המרובות. אנא כתוב לי תגובות אם אתה רוצה, ואם לא, נדבר כשניפגש. בינתיים לכמה דברים אחרים.

יתקשר אתך אולי יצחק בן-נר, הוא סופר ישראלי צעיר (ארבעים וכמה), ומעוניין בצורה שטחית במה שאנו אומרים ולא יודע כמעט דבר על העבר. אנא הסבר לו בצורה הפשוטה ביותר והראה לו מה שאפשר.

כמו כן יתקשר אתך אולי פרופ' זאב הירש מאוניברסיטת ת"א, הוא איש מנהל עסקים או כלכלה. הוא מלמד קורס קיץ באוניברסיטת NYU. הייתה לנו שיחה אחת ואז שלחתי לו את המנשר שלנו, והוא טלפן ודיברנו ארוכות בטלפון, מכיוון שהוא ערב הנסיעה. כשיחזור אני קרוב לוודאי אהיה בניו-יורק, כך שהצעתי לו להתקשר אתך. הוא גם נמצא באיזו ועדה מקצועית של הקונגרס של קלוזניק, ביחס ליישום השלום, נדמה לי.

לצערי אני מסכים אתך שיש בינינו הסכמה ביחס למצב המדיני הגלובלי האמריקאי והישראלי. וזה עצוב כי אתה לא בדיוק מהאופטימיסטים. כולם מחכים לנס נאומו של קרט. אני אפילו לא מאמין שהוא התמוטט, אני חושב שגם זה היה תרגיל ביחסי ציבור (ואולי אפילו מוצלח). לפעמים אני

חושב שאולי אנו בכלל לא מבינים באיזה עולם אנו חיים, שכלית קרטר כנשיא ואמריקה כמצילת העולם, זה אבסורד. האירופאיים הם באמת דקדנטים מנוונים, אם מרשים לעצמם לשקוע בחיי הוללות, ולהיות מנוהלים ומוגנים על ידי האמריקאים, מה יקרה אם יופיע סטלין צעיר אחד ברוסיה, מה יקרה לאירופה אז? הלא הנס הגדול הוא בשליטת הזקנים האורגינליים ברוסיה. אבל כמה זמן זה יכול להימשך? הישראלים הם כבר יותר פרגמטיים לפחות בגבאות. אריק, עזר, תמיר ואפילו דיין המסכן, כולם מודעים לגילו ומצב בריאותו של בגין, והוא יותר צעיר ויותר בריא מהרוסים.

אגסי היה כאן ושוחחנו ארוכות, אם שכנעתי משהו בארץ ב-10 השנים שאני מנסה, הרי הוא האיש. אמנם איני מבין אותו. הוא אדם מבריק ומורכב מאוד. אבל הוא באמת השתכנע בכמה דברים וכעת גם הגענו לידי הבנה חלקית ביחס לעובדת היותה של ירדן – פלסטין. הוא מציע שנתיישב ונכתוב ספר או חוברת ארוכה. הוא כותב מהר מדי, ובכלל עושה הכול מהר מדי ואיני יודע אם יצא מזה משהו. אבל אני שוקל ברצינות לנסוע אליו לבוסטון בספטמבר (הוא מלמד שם עד אמצע דצמבר) ולהתיישב לעבוד. אבל נדבר על כך בניו-יורק. אם יש לך דעה בנידון אנא, כתוב. בפברואר הוא מלמד בארץ עד הקיץ וכמובן שאפשר להמשיך או להתחיל אז. אבל הזמן בוער, ואני נוטה לנסות בבוסטון. נראה.

אנא הודיעני על מצב בריאותך והחלטתך ביחס לניתוח. וד"ש חם לווינונה.

שלך בברכה

June 26, 1981

Dear Hillel,

I was sorry and angry to learn about the burglary. Though I understand the valise was found and nothing of importance was stolen, I still feel annoyed because somehow theft, especially in Israel, is to me an outrageous crime.

Though, as you know, I retreated to a quiet, introspective despair as far as Israel and everything it stands for is concerned, nonetheless a recent statement by Begin on T/V last Sunday aroused in me unspeakable outrage (it has nothing to do with politics – or perhaps it does). In answer to a question as to whether he believes in God and how he reconciled his faith with the Holocaust, he in fact told millions, perhaps tens of millions of non-Jews that it was the will of God that 6 million Jews should be exterminated.

The implications are hair-raising because what it amounts to is a certain absolution of guilt of Hitler, the Nazis and leaders of the Western democracies. In a theological sense, those who were guilty of annihilating the Jews were nothing but the instruments of God's will! If God succeeded to spare the American Jews, then by the same token he could have spared the Jews of Europe also. I don't want to go into any further analysis because I am enclosing the pertinent pages of the transcript. All the rest is of no consequence and it would not be worthwhile to waste two minutes of your time.

Here, things progress slowly but they do progress. The volume of documents is being put together in final form, to be given to a publisher. It is slower than I anticipated, first because of the new plague which afflicted me – the inflammation of the nerve endings in the skin over my skull and half of my face and neck. The sores were nasty – itching and hurt, and to a degree diverted my mind. This is not a thing one can ignore – while for instance when I was

waiting for the results of the tests in connection with blood in the urine, I just didn't think of it except perhaps for a few seconds at a time. Anyhow, everything somehow comes to an end, one way or another, and this latest disease recedes, though at a slow pace. I hope in a week or so I will be rid of it. If the pain in my head persists they will send me to a neurologist, but this is very improbable. Yet I kept to the routine and went daily to the office.

The second reason is that XXX, who was supposed to come here daily and work full time, is in trouble in connection with the visit of his parents here. This drives him crazy and he can barely concentrate. Apart from that he cannot come to the office every day because he tries to show his parents around, in town and outside. But the main thing is that we are at it in the final stage.

About all other things you know better than I, and I will leave it at that. Give my fondest regards to Nili, Asti and Becky, if she is there.

Cordially

Aug. 19, 1981

Dear Hillel,

Too many things concerning my health converged and I decided, hang it all, to take a vacation. Part of the decision is also the fact that Winona doesn't feel too well either and became tired of the monotony. To enumerate the whole list of my disabilities, new and old, is not necessary. There is nothing of imminent catastrophe, but their cumulative effect and number wore me down, at least to some extent.

We are leaving on September 12 for Paris and will stay there for about four weeks, and will arrive in Israel on October 12,

staying there until November 14. I understand that you intend to go to Europe sometime in September, and it would be quite a pleasant opportunity to spend there some time together.

1) In the meantime we work but didn't finish the volume of documents, and this for several reasons, but mainly because XXX is in bad shape, had all kinds of mishaps partly probably because of his own doing. The truth is that Wyman, whom he helped tremendously, treats him cruelly. He could easily arrange for XXX to write the Ph.D. under his sponsorship in his university, but he seems to be afraid and I can't figure out the reason, unless he fell, to some extent, under the spell of the Jewish establishment. With XXX it is a problem to get some income that would enable him to make ends meet, but so far he didn't succeed, and his wife has to work twice a week at a substantial salary. He lost his scholarship from City University because everybody, including Finger consider him obsessed with the subject of our group and sees everything through that prism. But nonetheless we made serious advances with the book, and probably when I come back the pace will be fast and we may finish it by the end of the year.

There are also various problems of introducing the consecutive sets of documents. I thought the documents will speak for themselves, but they don't, and this requires on my part to give longer introductory remarks than I originally planned. But all in all the thing is there, or almost.

2) Jarvik finished his film and I am enclosing both an invitation as well as a flyer that was distributed at a preview. I gave him some lists of names whom to invite, mainly our people, and the response was startling. The preview was held in a professional showing room with 75 seats, and he had to run the film twice the same day.

The film is quite different from what we have seen before, and the improvement is tremendous. All in all, you came out the star of it. The reactions as far as I know were rather negative. Mike was angry and told me one cannot accuse the Zionists

without explaining whom we precisely meant, because he too, is a Zionist. Samuel Neiman had a similar reaction, but this is not important. The important thing is that the film, though in many respects striking, – he for instance bought parts of the reels of the March of the Rabbis in Washington showing the handing of the petition to Wallace, as well as reels from “We Will Never Die” – and they are incredibly effective – yet the whole thing is still incoherent. I suggested that since there is no narrator, the film should start with about three slides of text and then in the middle of the film, insert in three spots a slide of explanation (altogether 6 slides) and that may explain the total theme of the film and give it coherence. Jarvik, as almost everyone, is stubborn and didn’t accept it. (There will be subtitles identifying the people.) First, he said it is technically impossible to do because the film is finished and any change (from a laboratory point of view) will require redoing the whole film which would involve a lot of expenses, thousands of dollars, which he doesn’t have. He may try to clarify with the laboratory people whether it is possible to begin the film with a couple of slides without technically redoing the whole picture, but he said it just to placate me and I don’t think he will do it. He agreed, though, to distribute a little playbill perhaps of four or eight pages in which he will tell the story, or he will ask me to write the story, but his main argument is the following: those who criticize the picture are the people who know too much, and for them your and my statements are shocking, but all in all they didn’t find anything new in it. On the other hand, his young friends whom he invited who know nothing about the subject, except vague generalities, were tremendously impressed. A few girls came over to him actually in tears and they understood perfectly what it was all about. He thinks that if he finds a distributor the aim should be directed to the younger generation rather than to those who live in memories of the past. He is probably right in one respect but wrong in another.

In a couple of days after the picture was shown, he had enough experience to prove that even young people may not belong to that category of youngsters he spoke to me about.

The head of YIVO was there (a young man 31 years of age). After the showing he gave Jarvik his card and asked him to call him. Jarvik saw him and the YIVO man spoke more or less as the Zionists spoke about us in the 40s: the same prejudice, bias, hatred, etc. from a Zionist point of view, mind you.

The editor, I believe, of the Jewish Press (of the other paper) called Jarvik for an interview and it was a very unpleasant experience. This editor asked Jarvik how can you put Bergson as a central figure in the picture when he is the chief representative of the PLO in this country. Jarvik said, but not humorously, that this is already an improvement because in the past, during the war, he was accused of being a Nazi worse than Hitler, or something of the kind.

Eisner was there and he made it a point to tell me that he was very impressed; that this is a very strong documentary and it is a positive contribution, but this should be considered only as a beginning. "Our project will be bang, bang." He referred to the commission with Finger. He expressed a similar opinion to Finger.

3) It seems that Finger's project with Eisner is a reality. Eisner will give the budget for the first four months starting September 1. If he really comes through then perhaps something may develop from it, though the probabilities are slim from the point of view of a sensible report; but Eli may get a salary of \$12, 000 a year (the agreement with him will be only for six months because there is opposition from the Holocaust circle of the University of the City of New York that is also being financed by and bears the name of Eisner). But Finger is totally dependent upon me and therefore he withstands all the pressure, and so far successfully. It seems that I, too, may get a salary of \$1. 000 a month as chief consultant though my

name will not appear officially, which is to the satisfaction of everyone, especially myself, because I wouldn't like to bear any responsibility for what will come out of it.

4) Agassi called and asked for material because he wants to publish the book in English. I wrote him a very complimentary letter to give him courage and make him feel good. I sent him the Hearings and some documents.

5) I spoke to Katharine Morton of Yale (she was on vacation part of July and the beginning of August). She agreed to have a subtitle underneath the main title "Palestine Statehood Committee Papers" which will read: "Concerning the campaigns to save the Jewish people of Europe and the establishment of Hebrew sovereignty (1939-1948)." If you still have doubts you can let me know and I believe there will still be time to change it.

The documents I am sending her are copies of the Public Records Office (the Foreign Office and the Colonial Office), the State Department, and those from the FDR Library at Hyde Park. There is quite a big bunch of several hundred documents and Winona made a detailed list of them including the nature of each document and the date. This took a lot of time. Finger's office is Xeroxing them in duplicate, and this work is being billed to the Eisner outfit. For us it would involve a few hundred dollars. Since it is bulky and difficult to pack, Eli will drive over with them and leave them there. I am also sending to Yale the various essays that appeared about us, as well as the issue of the American Jewish History journal.

Mrs. Morton was extremely friendly and even enthusiastic. I asked her if there was enough room for more material and books, and she answered that for our collection room is unlimited because of the ever growing interest in it.

6) Eli conned me in to making an appointment with DuBois which I did. The results were very slim, close to zero. Nonetheless I jotted down a memo of that interview, a copy of which I enclose.

I was glad to hear that the blood tests were normal but it

is somewhat puzzling why your slight fever persists. Did you succeed to clarify it?

Winona and I send our fondest regards to Asti, Becky and Nili and to you.

Hope to see you in Paris.

Cordially

P. S. Hirschmann was at one of the screenings (the less important one) and made a nuisance of himself during the showing. Each time someone appeared he said, Oh, I know him. I negotiated with him, or something like it, in a very loud voice which distracted the attention of the public from the picture.

[Handwritten:] I gave him my address in Paris

[Handwritten:] a copy f Kook

Dec. 16, 1981

Dear Hillel,

I received your letter of December' 7 and I gather that the same day, or the day after, you got my letter of November 30th. It seems that the mail is slow, – your letter reached me December 14th.

1) A fellow by the name of James Barker, who is Bloomstein's assistant, called Eli this morning asking whether he knows anything about your plans to go to London. He told Eli they are not sure whether you intend to go at all. (Bloomstein himself was in the room during that conversation.) Eli told him that as far as he knows, you agreed with them that you will be in London on January 3rd.

2) In connection with your Poison Gas proposals, I should like

to remind you that you made it in a speech at Town Hall on July 19, 1944 and it was broadcast nationally by WQXR.

3) I am enclosing several documents which I think are what you had in mind to get: a) a letter from Smertenko on behalf of the Emergency Committee to FDR dated July 24, 1944. In Paragraph 3 he mentions retaliation by Poison Gas. It seems to me this was the first communication on this subject made to the Governments. b) Your letter of August 14 to Paley on the subject, and c) Paley's answer to you of September 11th. d) Your letter to the Joint Chiefs of Staff of September 16, 1944. e) There is also enclosed a draft of a letter to be sent to Smertenko by the State Department in answer to his letter of July 24, 1944, but it seems that this draft was not used and a shorter letter was mailed saying that they referred his letter to the War Refugee Board.

In all our communications there is mention of several warnings on behalf of the Allies to the Germans that if Poison Gas is used, retaliation will be undertaken in kind. I don't have any of these statements, nor do I have a possibility to find them. It would take a long time to place them and I don't think it is important. If it were important you would have mentioned it in your communication to the Chiefs of Staff. From your letter I understand you have in your possession all the documents of the Chiefs of Staff.

4) I am not sure if it is important to report to you, but I will do it anyhow. Finger and I had a chat with Hertzberg – it was rather short – about 45 minutes. He started out point blank by asking me what I intend to write in the report, so I told him the following points:

a) There is no use to regurgitate and repeat what others have already said. If there is any justification for the Commission, we have to say something new in form and content.

b) I intend to give a short survey of the philanthropic tradition of the Jews towards their kinsmen in distress. Jewish philanthropy has no equal among the nations of the world. I

will stress the fact that between 1881 and 1914, 2-1/4 million Jews migrated from Eastern Europe (more than 2 million of them went to the U.S.), – and Jewish organizations in Germany, France and Great Britain were created to enable these Jews to leave Russia, including buying their ocean fare, apart from a diversity of other forms of help. The main organization of this enterprise was established by the German Jews, the Hilfsverein. However, this tremendous generosity and sacrifice of time and money was not only altruistic; it had also an element of self-interest. The oldest established Jewish communities in Europe were interested to divert this flood of immigrants to the U.S. They were frightened lest many of them will remain in European countries which would be an embarrassment, if not a danger to the Jews in the Western countries. However, the U. S. was their last country of refuge. There was no way to send them anywhere else. Hence, fund raising philanthropic organizations were created in this country, chief of which was the Joint Distribution Committee, organized and controlled by the American Jewish Committee.

A second sketch I have in mind is the attitude of the Zionists (that is, those that were in power and led the Zionist organization and were in control of its funds) were not primarily interested in the fate of the Jewish people in Eastern Europe, but rather in the building-up of Palestine by a new generation and a new kind of Jew, different from the masses in Nalewisky and Schnipischoks. When the catastrophe took over the Jews the only organization that was in place to extend help was the traditional philanthropic kind, that is, the JDC. However, as the dimension of the disaster grew with the outbreak of the war, the problem was no longer a matter of philanthropic help alone but mainly a problem to be faced by political means, pressure on the Government, and mobilization of public opinion.

The same thing can be said about the Zionists. It was no longer a matter of selecting individuals who are idealists and ready for self-sacrifice to redeem Palestine, but a political

problem of how to save masses of Jews, as I said, through pressure on the government, influencing legislation in Congress, and arousing public opinion.

c) The Jewish leadership acted on several false assumptions of which I mention only two. One, because Churchill and Roosevelt were against Hitler and fight Nazi Germany, they were automatically friends and allies of the Jews. This was not the case. They were enemies of the Nazis but not friends of the Jews. If one wishes to use strong words, and I do not suggest using them, one cannot but come to the conclusion that the Western powers were not only indifferent but they undertook active steps to prevent the rescue of the Jews of Europe. They were nonmilitary co-belligerents of the Nazis as far as the Jews were concerned. Two, that Hitler's allies and satellites were partners in carrying out the Final Solution. The Jewish Leadership considered all of them as if "they are one". This was not the case, with the exception of Vichy; France and to some extent Slovakia, all the others resisted, to one extent or another to carry out the destruction of the Jews of Europe. Some of the countries and their governments like Finland, Denmark, and Bulgaria were not anti-Semitic; the others were anti-Semitic but in the traditional sense, that one can discriminate against Jews; one can indulge in violent acts against them periodically; but basically they were against total extermination; it was even inconceivable to them that such a thing is possible and permissible. There are mountains of documentation to prove it.

d) Had the Jewish leadership not been deluded by these two false assumptions, they probably would have acted differently than they did.

Then I mentioned several concrete problems that had to be faced and dealt with; the problem of identity; the problem of the offer to release the Jews from Transnistria; the offer of Horthy to release the Jews from Hungary; the offer of Bulgaria to release

Jews; and finally, the various offers from the Nazis, including Eichmann's through Brandt – to save the remnants of the Jews.

Hertzberg said that this presentation shows that subconsciously I am determined to have a commission of scholars and public figures to put their names and approval and confirmation that only one group among Jewry was right, and this was our Group: "you wish us to say in academic language now what you said in propaganda language 35 years ago, namely, that philanthropy and quiet contacts were not enough; that one had to treat the governments of FDR and Churchill not as friends of the Jews, but as enemies, or quasi-enemies, and that a great part of the Jews could have been saved if on the part of the Jewish leadership a more activist policy had been pursued including the encouragement of the satellites to relieve the plight of the Jews in their countries and to release many of them. This is a perfect mirror of what you said then, and this is what you say now, but being a professor and not any more in politics, you use a different style. There are several dangers inherent in it. One is that Begin will exploit it politically, saying that even an impartial Commission has condemned the Jewish leadership, and that he was right to save Israel from the power of these inept leaders and their successors."

He also said one has to take into consideration when one speaks about the background of the Jews in the 30s and early 40s that they were really scared for their own status. They had to fight for their own survival and couldn't have had much of a mind to save others.

None the less, he says he is in general agreement, if not with all, at least with some of the ideas I expressed, and in other respects he would even go further because he is a much greater opponent of the Jewish leadership than I am – perhaps because he knows them better.

As far as public office and standing is concerned, he already achieved whatever he could and there is nothing else in the offing. "I have nothing to lose."

A major if not the main reason he sees eye to eye with me on certain basic points is a conversation he had recently in Geneva with Riegner whom he regards with awe. At that conversation he asked Riegner what he thinks would have happened if the Jewish leadership would have adopted different methods in their efforts on behalf of the Jews of Europe. Riegner told him that between 3/4s and a million Jews could have been saved in addition to those who survived.

But, he said, like virtue, even though it is difficult to achieve, one has to appear as virtuous. Whether we can be objective or not, we have to appear objective and therefore he suggested the Review Committee of academicians over which he will preside, and the members will be Wyman, Feingold, Hilberg, and he will try to persuade General Arad (the head of Yad Va'Shem) to be part of it.

Hertzberg is leaving for Israel I believe for a month and he would like to get in touch with you. He said that he will call you, but you may call him at the Dan Hotel.

He invited me to his home to see his library and to have a more leisurely chat. But since I have no car, he suggested that the Fingers and Winona come. Anyhow, since he is leaving next week, such a visit is not contemplated as far as I am concerned. He wants my draft of the report to be ready, if possible, by the end of February, because in February he moves to Israel for a sabbatical and he will stay in Jerusalem on Mt. Scopus, and I didn't understand exactly what he is going to do there. He also told me he is going to deliver a revolutionary speech at a convention organized for the occasion of the 100th Anniversary of Zionism. He spoke full of fire, and I didn't understand, a word.

There is a possibility that after I submit my draft the whole thing will explode and there will be a crisis which I shall not regard as a tragedy, though Finger is in a very fighting mood, by far more so than I, which is actually unfair to him because

I am in no fighting mood at all, while he is an extremist in his attitude toward the leadership during the Holocaust.

5) By the way, Eli is Hertzberg's *bête noire* and he wants him to be fired unconditionally on March 1st. He complains mainly about Eli's behavior at the World Jewish Congress archives.... "He behaves like an inquisitor." I didn't try to get into an argument, defending Eli except to say that it is known that the only Jewish organization that is not accessible for researchers is the World Jewish Congress. To this he said he is responsible for the archives and if we will send somebody else, he will be admitted to look through the files.

6) Since I am at it I should like to tell you something about Wyman: he is in trouble from many quarters. The speech he delivered at the colloquium in November aroused passionate antagonism and he gets insulting letters and telephone calls, even threats, calling him an anti-Semite. The main argument is that by declaring that the Jewish leadership did not have a plan how to fight for the rescue of the Jews of Europe he, on the one hand, absolved the Nazis, and on the other, presents the Jews in a very negative light. The fact is that he became frightened and doubts his own premises. There is also pressure on him from the publisher to revise his book again, and they appointed a special editor. He is near despair and believes that now the publication of it will be delayed for another two years.

There are a few more things I wanted to tell you, but this missive became too long and I will do it on another occasion.

Cordially

מרלין היקר,

תודה עבור מכתבך מה־30 בנובמבר. אני מצטער שהטרדתי אותך בקשר לתוכנית הבי. בי. סי. (אם כי טרם שמעתי ממך בנידון). כנראה שלא יצא מזה דבר. אחרי כל הרדיפה אחריי, פתאום לאחר שהסכמתי וקבענו הכול, בלומשטיין צלצל וטען שאין לו תקציב, היות והוא הזכיר סכום גדול לכיסוי ההוצאות, הצעתי חצי מזה והשאיר על חשבוני. הוא התלהב מאוד. ואחרי שבוע אמר שוב שאין לו תקציב לפני חודש פברואר, וכך הדבר נשאר באוויר. הייתי מציע לבוא לגמרי על חשבוני, אלא שהיה לי רושם שהוא נמצא בלחץ בעניין זה (למשל, מרטין גילברט בטח מתנגד חריף לשיתופי), ומצדי מסופקני שיפנה שוב ומסופקני אם אני אסכים.

נפגשתי כאן עם הרצברג, שמסר לי ד"ש ממך (אכלתם צהריים כנראה בקבוצה). דיברנו קצת על הוועדה שלכם. אמרתי לו שבמקום לנסות להסתיר את העובדות המבישות (חוסר המעש, המלחמה בנו וכו') צריך לספר את כל האמת, אולם לנסות לנהוג כלפיהם (המנהיגים וייו, גולדמן, ב"ג סילבר וכו') וכו') במידת הרחמים ולנסות להסביר את גודל ההלם. אבל בעיקר דיברנו על ניסיון לעשות כאן משהו ביחד בקשר לבעיות היסוד של היחסים בין יהודי אמריקה והאומות בכלל ובין יהודי מדינת ישראל. בעיות הזהות של האומה הישראלית והיחסים בין דת לאום ומדינה. לא הצעתי שנסכים לפתרון, אלא שנסכים שזו בעיה רצינית ביותר וגורלית וכי יש לדון בה. הוא טען שהוא מסכים בהתלהבות. אבל מה זה שווה איני יודע. הוא בא לבלות כאן בירושלים חצי שנה החל מתחילת מרס. הוא יהיה באוניברסיטה העברית בירושלים במכון ללימודים מתקדמים (ויטל מבלה שם שנה).

היה כאן כנס גדול – "מאה שנות ציונות", והוא הרצה די מעניין והרבה יותר פתוח מאשר תיארתי לי. אין לי סבלנות לדווח לך תוכן. בשיחות אתי טען: "אני לא פוחד, כבר ניצחתי והפסדתי בכל הבחירות האפשריות". אבל השיחה בינינו נקטעה כי קיבל פתאום הודעה שרבין ופרס מחכים לו לפגישה בכנסת... הדבר היחיד הקונקרטי שחשבתי עליו היה לארגן כאן סימפוזיון על מכלול הבעיות היסודיות, והוא הסכים להשתתף. וגם אני אשתתף, ואם יצא מזה משהו כדאי מאוד יהיה שגם אתה תשתתף, וכן יהיו כמוהו אנשי ממסד. בקיצור ניסיון ל"ויכוח לאומי". אני בטוח שויטל יסכים וכן ויילר וכמובן אגסי.

בסימפוזיון שהיה על הציונות היו עשרות מרצים ונושאים, לא הייתה הרצאה אחת על הציונות לאחר הקמת המדינה. הייתה הרצאה אחת – "המדיניות הציונית בתקופת השואה". כמובן שהלכתי ובקי ואני כמעט חלינו. דוקטורנטית צעירה ניסתה להוכיח באנליזה ארוכה של יהודי טרנס-דנייסטריה, שהסוכנות עשתה כל מה שאפשר ושאי אפשר היה לעשות דבר. אקצין ישב ראש, וגנין דיבר לפניה על סילבר וטרומן, נתן לנו קומפלימנט. ושמעתי שאקצין סיכם בסוף (אני עזבתי כמובן באמצע) די באריכות ונתן לנו קומפלימנטים גדולים מאוד.

מצב בריאותי ללא שינוי. אני לוקח 'טיירואיד' כבר חודש, לעת עתה זה לא הזיק (מכך חששתי וכן הרופא המקומי), אבל גם לא עזר הרופא האמריקאי שהציע ניסיון זה וכן סטיינברג מציעים שאמשיך עוד חודש, וכך אעשה. אין לי גם תוכניות לבוא לאמריקה. אין לי גם תוכניות מה לעשות כאן. אבל אולי יתפתח משהו, אם כי אני רואה מעט מאוד אנשים, ואיני רואה מה אפשר לעשות מלבד סימפוזיון. אם הרצברג לא יתחרט אולי יצא מזה משהו. אנא חשוב על הדבר, אולי יש לך הצעות. נפגשתי כאן לשתי שיחות ארוכות עם לואיס וואלינסקי (זה שכתב את הדו"ח של הקונגרס היהודי העולמי). הוא גר ליד בוסטון. סיפרתי לו עליך ועל המכון ואמרת שדאי שתיפגשו. הוא בא בניו-יורק לעיתים רחוקות (אבל נתתי לו את הכתובת שלך) ואתן לך את שלו.

L. J. Walinsky, 100 Elm st. COHASSET, MASS. 02025.

(617)383-6327

הוא כלכלן במקצוע (היה פעם שותפו של בוב נתן). אינו "ציוני" אבל די יהודי ברוחו. אפשר היה לעשות אתו דברים לו היינו פעילים ולו היה יותר צעיר קצת (הוא בערך 75) ולו היה בניו-יורק. אשתו מאוד ניו אינגלנד. לדעתי לא יהודייה. הוא אדם נחמד ביותר ואינטליגנטי. הדו"ח שלהם הופיע בהוצאה מסחרית על ידי אדם שנשמע מעניין מאוד בווינגטון, בימים הקרובים אקבל את הספר ואשלח לך את שמו. מקווה שהכול בסדר אצלכם. ברכות חמות לשנה החדשה לווינונה ולך מנילי, הבנות וממני.

למרלין שלום וברכה,

תודה עבור מכתבך מה-16 לדצמבר. קראתי בעניין רב את תקציר הנקודות שאתה רוצה לכלול בדו"ח שלך. אני מסכים לכל הנקודות ואני מקווה שאיך שהוא תמצאו פורמולה שהממסד הנוכחי יוכל לקבל, אחרי הכול הם אישית לא היו מעורבים אז. פינגר הוא האיש האידיאלי למצוא מין נוסחה שתאפשר לך לומר מה שצריך בצורה שהם יוכלו לקבל אותה.

בינתיים בטח קיבלת את מכתבי על השיחה שלי עם הרצברג, כעת אני מבין שהוא רצה ללמוד ממני מה כוונותינו, וזה שדיברתי אתו מעט ובאופן כללי דווקא היה טוב. יש לי כמה נקודות שדיברנו עליהן כשהיית כאן ושאינן מזכיר: בראשי פרקים ותמצות.

1) השמדת היהודים אופשרה בגלל המלחמה. לו לא הייתה מלחמה זה לא היה קורה. אצל הגרמנים זו הייתה מטרת מלחמה וחזית חשובה, אולם לא אצל בעלות הברית, בעיקר בגלל הבלבול של בעיית הזהות (כשאמרו פולנים, יוונים וכו', טענו משרדי החוץ, זה כלל גם יהודים, פולנים, יוונים וכו'). זה היה כך בעיקר באמריקה, מי מהיהודים העז אז לדבר על אומה יהודית, והלא יהודים חששו לגעת בעניין בגלל החשש שיאשימו אותם באנטישמיות. אחרי הכול למה השווה אותי סטיפן ויז להיטלר, וכמובן גם גולדמן שהרי הוא חזר על הטיעון.

2) הטיעון שאי אפשר היה לעשות כלום הוא פסול לא רק מפני שאינו נכון עובדתית, הוא פסול עקרונית, חייבים היו לנסות, וכאן מוכרחים להזכיר בפירוש ובאובייקטיביות את העבודה שלנו. ולו הגופים היהודים כולם, או אפילו רק הציונים היו מנסים כפי שאנו ניסינו היו מקבלים תוצאות פי כמה וכמה. אפשר היה להשפיע על רוזוולט להקים לא "וור רפיוג' בורד" אלא "ג'ואיש רסקיו בורד", ולא ב-1944 אלא ב-1943 וכו' וכו'.

3) צריך להדגיש את עניין ולנברג כשלעצמו וגם כדוגמה שגם בשטח זה היו בטח עוד אפשרויות, וכן להזכיר שזו הייתה פעולה של ה"וור רפיוג' בורד". כך כדאי להזכיר את ענין הדרכונים הספרדים שפרנקו אישר. אגב בפעילות שלנו כדאי להזכיר את עניין הגז המרעיל, כדבר שניתן היה להשיג לו הייתה דרישה רחבה לכך. אולי יש סיכוי שהרצברג יראה יתרון לעצמו על ידי זה שיתמוך כהיסטוריון בגילוי האמת, ובלמוד זכות על כוונותיהם הטובות של המנהיגות שהוכו בהלם מגודל האסון.

מה שאתה מספר על וימן הוא עצוב ביותר. קיבלתי ממנו מכתב קטן כמנהגו בכל כריסטמס, ולא הזכיר מילה על ההרצאה, רק אמר שהספר שוב נדחה בגלל עוד קיצוצים שרוצים ממנו.

האם אני הייתי צריך לדבר עם אניטה שפירא על XXX? בקי שמעה בסוד מחברה שלה (בקי עובדת באוניברסיטה בנוסף ללימודיה), ש-XXX פנה לשפירא בבקשה לעשות משהו כאן. אני הולך עוד מעט לפגישה אתה ולא אזכיר דבר אלא אם היא תשאל. אני גם מרצה השבוע בפני הסטודנטים שלה. אגב, גנין הופיע אמש בתוכנית רדיו ודיבר בשבחנו. זה היה במסגרת של סקירה על מאמרים במגזינים בחו"ל והנושא היה מאמרו של פנקהאואר. אני מצרף העתק של מאמר מה'ג'רוזלם פוסט', הכותב הוא חבר של סול סטרן, שלא היה לו כל ידע או רקע עלינו, אבל הוא עיתונאי חרוץ וטוב, וכתב מאמר זה תוך כמה ימים (בנוסף לעבודתו כעורך לילה) ולאחר שתי שיחות אתי. הרושם להפתעתי (לעת עתה) חיובי יותר משיצפיתי, ויותר מהפרסומים הקודמים. טלפונים ממכרים וזרים אליי, תגובה חיובית ביותר במערכת כלפי רפפורט. הוא מתלהב מכל העניין ומוכן לעבוד על ספר, אלא שהוא רוצה בשיתוף פעולה לא רק אתי אלא של סול סטרן, שלדבריו יש לו ידע רב והמון חומר, והוא רפפורט יכול לכתוב מהר מאוד ולגמור את הספר בחודש או שניים. אלמלא היו לו שלושה ילדים קטנים הייתי מציע לך להביאו לניו-יורק לעבוד בעריכת הספר שלך. אבל זה לא מעשי כעת, אולי בקיץ הבא באם תבוא לכאן. מה דעתך על המאמר? אין לך מושג באיזו מהירות הוא קרא את החומר שהוא מצטט (והוא קרא ממש) ובאיזו מהירות הוא כתב וערך את המאמר ביחד אתי (אני רק תיקנתי שגיאות והן היו מרובות). האם אפשר להביא לכאן עותק מהספר שלך? יש סיכוי מסוים שאבוא לניו-יורק בחודש הבא לשבוע-שבועיים, אבל איני בטוח. זה בעיניי בריאות שטרם הסתדרו, אם כי אני עדיין לוקח לניסיון רפואות 'טייראיד', אלא שסטיינברג כתב לי שיש להמשיך עוד חודש-חודשיים. הצרה היא שלא מצאתי כאן רופא מתאים.

כאן הפסקתי ואני ממשיך היום, יום א'. בינתיים ראיתי את אניטה שפירא והיא לא הזכירה את XXX. אבל ביום רביעי זה אני מרצה בסמינר שלה על פעולותינו בזמן ההשמדה. השיחה כמובן לא סוכמה, אבל נוצר קשר ואולי יהיה המשך, אבל למרות שהיא רק בת ארבעים וכמעט צברית, היא יותר גטואית משנינו.

בינתיים קיבלתי הזמנה מהטלוויזיה להופיע בתוכנית ראיונות בשידור חי ביום שני בעוד שבוע, וגם זה בגלל המאמר של רפפורט.

הדבר הכי מעניין זה שפרופ' אסא כשר שראיתי לפני כמה חודשים והצעתי לו לקיים כנס (קולוקוויום) על "דת ולאום", פתאום החליט לעשות את זה, אמנם קטן, רק 3 שעות ורק 4 משתתפים. עם קהל באולם של כמה מאות באוניברסיטת תל-אביב, הוא יהיה הפותח והמנחה ואני המרצה הראשון. הוא פילוסוף דתי (קצת?), הולך בדרכי ליבוביץ', לא מסכים לעניין ההפרדה, אבל הסכים (וזה העיקר) שיש לעורר ויכוח בשאלות אלו. אם זה יצליח בטוחני שאניטה שפירא תסכים לעשות כנס על "מהי ציונות במדינת ישראל" או משהו מעין זה. אולי בכל זאת יתפתח דיון קצת יותר רחב ויעבור לחוגים יותר רחבים. חבל שאתה לא כאן. כמובן שייתכן גם ובכלל העניין עוד יתבטל כי תאריך מדויק טרם נקבע. לעת עתה זה תחילת מרס. מה-בי. בי. סי. לא שמעתי יותר מאז כתבתי לך. אשלח להם את המאמר. נשמע מה הוא יענה. מה נשמע אצל לארי ג'רויק?

אולי כדאי שתשלח העתק של המאמר להרצברג. זה גם יופיע כנראה במוסף שלהם שמופץ באמריקה, כך שזה אולי יגיע אליו.

הבנות ונילי בסדר ומצטרפות בברכה לך ולווינונה לשנה החדשה,

שלך בברכה

14 בינואר 82

למרלין שלום רב,

רק כמה נקודות ששכחתי במכתבי אליך מלפני כמה ימים. קודם כול חשוב מאוד לדעתי להסביר את ההבדל המהותי של "המועצה להצלת העם היהודי באירופה" שזה בערך היה הניסוח שלנו ובהצעת ההחלטה בקונגרס, ובין מועצת פליטי מלחמה. ועיקרון שני שבו אנו כן ניצחנו, העיקרון של פעולה רשמית ברמה הגבוהה ביותר, מועצה של שלושת השרים החשובים ביותר, ופעולה בהיקף מתאים ובתקציב ממלכתי גדול. אמרתי לך שדובויס ופאלי דיברו על כחמישים מיליון דולר שאפשר היה להשתמש בהם מקרנות הנשיא בלי ללכת לקונגרס, וכמובן שגם מהקונגרס אפשר היה לקבל כסף. ואז באו אנשי הממסד היהודי והרסו את היקף הפעולה עם התרומות שלהם, אלמלא הם ייתכן וכל הפעולה שלהם הייתה בהיקף הרבה יותר ועל רמה אחרת

בכלל. כמר כן הם גם הרסו במידה רבה את יחסינו אנו עם ה"וור רפיוג" בורד" וגם זה הזיק לעניין כולו.

לגבי הרצברג, אתה צריך להסביר לו שפחדו ממה שיאמר בגין בעניין הממסד היהודי-ציוני של אז הוא פחד שווא. חוץ מאשר ביחס למלחמה באנגלים, הוא היה איש ממסד גמור. הראה לו את הכתבה ב'הארץ' של חביב כנען, בה הוא אמר שהם עשו כל מה שאפשר היה. הוא מעולם לא אמר מילת ביקורת אחת לא אז ולא כל השנים מאז. גם בהתקפות החמורות שלו עליהם זה היה שלא לחמו באנגלים והלשינו על אנשי המחתרת.

אתמול הרציתי אצל אניטה שפירא, והיה דווקא די מוצלח ומעניין (גם גנין בא לשמוע, בגללה, לא בגללי, אם כי היה רחוק – בסמינר הקיבוצים ברמת אפעל). חצי הזמן (שעה וחצי פלוס) היה ויכוח בתשובה לשאלות והיא השתתפה באופן פעיל ביותר ודי באהדה לרוב הדברים. בסוף אמרה לי שקיבלה מכתב ממשהו שרוצה לכתוב דוקטורט עלינו, ולא זכרה את השם. נדברנו שהיא תתקשר ותאמר לי. אמרה שהיא בהחלט מעוניינת בדוקטורט על הנושא (בנוכחות כמה אנשים שעמדו לידינו) אלא שכמובן היא לא יכולה להחליט בלי להכיר את האדם. היא אמרה זאת לדעתי לסטודנטים שלומדים לתואר שני וחלק ימשיך לדוקטורט (היה שם לפחות אחד שכבר עובד על כך).

אנא שאל את XXX אם הוא רוצה שאתערב אצל אניטה שפירא, כמו כן אם הוא רוצה לדעת אם אני יכול לדבר עם יוסף נדבה, ואפילו עם רודי הכט. עם שניהם אני עלול להועיל אבל בטח לא להזיק, אני חושב. כאן הכול מתדרדר יותר מהר משחששנו, ולא ברור לי בכלל מה קורה בימית. כשם שלא ברור לי מה עושה או רוצה אריק (מלבד להיות ראש ממשלה כמובן).

פרידה ילין-מור שאלה מה שלומך (יש לה מכתבים מיאיר אליך וקסטות שנתן ראיין אותי, ורצתה רשות למסור זאת למוזיאון לח"י) וכן אמרה שהיא מחכה למכתב ממך באיזה עניין (נדמה לי המאמרים בעיתון של יעקבסון, או זה ועוד משהו). אמרתי שאזכיר לך, ביקשה שלא אעשה זאת כי היא לא רוצה להטרידך, אז עשיתי בלי רשותה. סליחה.

בברכה לווינונה ולך
שלך בידידות

January 25, 1982

Dear Hillel,

Thank you for your letter of December 28, 1981. As I remarked in my previous letter, the post offices at both ends are growing slower, and that is why it takes so long to get a reply.

Though the controversy about the "Bergson Group" concerning the rescue of the Jews of Europe took place 35 odd years ago, it doesn't take much to revive the embers. I am sending you copy of a letter from Feingold and the answer I have written for Finger. Since Feingold has sent copies of his letter to various people, it developed into a controversy and I don't know what the future developments will be. In the meantime, Lucy Dawidowicz resigned, and this morning Hertzberg called Finger telling him that he doesn't think he can be active on the Commission because he is going for a sabbatical to Israel at the beginning of March, so that he will be unavailable. By the way, he also mentioned that he is not too eager to get into a public controversy at this time. He stressed, however, that this is not the reason he cannot be active but only because he will not be here.

I am glad that you enumerated some points which have to go into the Report (if there will be a Report). Some of them, of course, I had in mind myself, but your definitions, it seems to me, are very effective.

I was impressed with the article in the Jerusalem Post and so were a few others, anyhow those who are in touch with me. It is a good, interesting and effective piece with teeth in it and quite a few brilliant expressions.

I hope your appearance on T/V was a success.

I don't think that the BBC is a finished business because they asked me here for several photographs of you which I gave them. I suggest that you deal with them patiently because it is quite

an important thing to appear on this most prestigious network in the world, even if your text will be reduced to a few minutes.

Jarvik gradually becomes a success. I don't know if it is a breakthrough yet – perhaps it is – but his picture was shown in a professional movie house in Los Angeles for three or four Sundays with overflow audiences. Hundreds of people queued up and couldn't get in. The write-ups and commentaries are all good and I am enclosing them. Now he is leaving for Berlin, Paris and London, in that order, and everywhere the picture will be projected. In Paris it will be shown for a certain length of time (it isn't clear to me how long) at the Pompidou (Beaubourg) Museum of Modern Art.

I am sending you the introduction of a thesis by a young girl, Lisa S. Kovitch at Brandeis University. It is interesting that she started out with the idea of writing her paper on Rabbi Wise and other leaders, considering them fighters and heroes, and in looking through the archives at Brandeis she began to ask herself some questions. When she wrote the paper she was only 21, and she practically did not see any of our material except perhaps a few issues of *The Answer*. Then, she went through the microfilms of the N. Y. Times between the years 1942-1945 and on the basis of the archives of Stephen Wise and other collections at Brandeis, she wrote her thesis. It doesn't have a wide range of documentation but it does have a great deal of common sense and restrained outrage as befits an academic work, especially in such an institution as Brandeis. She had difficulties finding a sponsor and then to have her subject accepted, but in the end she came out with flying colors. She, in her own words, "I am a Magna Cum Laude graduate of Brandeis University (1978) and was one of three students in the Near Eastern and Judaic Studies Department to receive honors at graduation. I worked throughout my senior year researching and writing my honors thesis." She has sent her thesis and an accompanying letter in connection with the N. Y. Times story about the Commission,

and she offered her services. I invited her to N. Y. and had a long conversation with her. She is now 25, lives near Philadelphia, is married, and has a job in Bloomingdale's as a saleswoman on commission, earning about \$20,000 a year. She is willing to give up her job to come every week for two or three days to New York where she will live with a girlfriend, without having to pay rent, and is willing to be compensated for one year about \$12,000 plus train fare. Though for me she would be an ideal assistant, I think it is too complicated and it wouldn't work out. Though her husband, also a young man, was with her (he works for an electronics firm and it seems he earns a very good salary), he expressed a willingness for any arrangement I would make in order to give her a chance to collaborate with me in the Commission. They seem to be sincere but the technicalities are too complicated. I didn't yet give her a definite answer but regretfully nothing will come out of it.

I am sorry that your health is not perfect though, of course, it is good that there is no deterioration. Still it is a bother.

It isn't clear to me whether you intend to come to the States and, if you do, when, and for how long. Please let me know.

While Hertzberg will be in Israel you will have plenty of time to talk to him about some plan of activities in the U. S., though personally I have to be frank and tell you that I am extremely skeptical about it.

The general situation as far as Israel is concerned you know better than I, except that you seem to be more emotionally concerned, while I am too tired to sustain this emotional torture.

There is nothing special to report. Since XXX knows that he no longer has a job (beginning March) he is very perturbed and is under extreme strain... He is no longer of much help to me except that I gave him an assignment to write a chapter of the Report about activities of some of the Jewish organizations in this country. He tells me every day that he is working on it. My own work, at least the first phase of it, is about finished

and I am giving my manuscript to Finger the coming Thursday, February 2. As I have already written you, there is a possibility that he may not like this introductory part of the Report and then a point of crisis will be reached one way or another. For the time being he withstands bravely all the pressures, but after all, this is not his life's ambition. One becomes tired of the monotony of these pressures. However, he is in difficulties in some respects: 1) his feeling is that without me he wouldn't know how to go about it, or how to find a replacement, and 2) it seems that Eisner told him that the report has to be in the spirit of my conversations with him and of the opinions you and I expressed in Jarvik's picture. He told Finger clearly that the money he gives (and it amounts to \$140,000) is on condition that he is not being fooled as he was fooled by the Holocaust Department that he has financed at City University. By fooling he means that one whitewashes the leadership uncritically, or with too many qualifications. Probably he didn't express it in these words but this is what I understand from Finger, who keeps on telling me I cannot betray Eisner's trust.

Please convey Winona's and my own fondest regards to dear Nili and the girls.

Cordially

P.S. I am enclosing also the new title page of the Yale catalogue and two additional pages enumerating new material. But the documents from the National Archives (State Dept.) Library of Congress Archives (also State Dept.) from Hyde Park and other official documents (I have sent her this Summer several hundreds of them) are not classified yet and she told me on the phone that it may take at least six months until these new documents will be catalogued and then new pages added to the catalogue listing them by subject source and category. The reason it will take so long is that on one hand their budget is cut and on

the other they received a couple of new more very important collections. But we are still almost at the top of the first ten – used by researchers.

March 18, 1982

Dear Hillel,

I haven't written so far, and I actually don't know what to tell you. Perhaps I should start with the Holocaust Commission. This Monday I gave Finger my draft for the Introduction. It is a piece of 120 pages and actually contains the essence and general orientation of the whole Report. There is a good chance, though not a certainty, that after the academic Review Committee will have read it, the whole thing will explode. What I really mean is that the Commission will not necessarily go out of business, but my connection with it will be severed. Were this to happen I would be only too glad, – because it was a drag on me, and since I am by nature very skeptical, I didn't even see sufficient justification for giving it, so far, so much time. However, if it will be accepted, even with some revisions or toning down, it will still be an important event, because so far none of the literature, even that sympathetic to us, has formulated the ingredients of the responsibility of the Jewish leadership the way I have done it. Not that I think it is brilliant; I am never able to judge the quality of my writing, but the approach in itself is new and devastating, though, of course, presented in a moderate tone and well documented.

In the meantime there is flak all around the Commission and, practically speaking, concentrated on Finger. There is no use going into detail describing the various pressures on the part of the academic community dealing with the destruction of

the Jewish people of Europe and the Jewish organizations, but there is one instance I would like to tell you about, for it is extremely curious, to say the least. We asked several experts to write papers on specific subjects. I suggested that we also write to Bauer asking him to do a 10,000 word paper about the Europa Plan (Rabbi Weissmandel and Gizi Fleishmann). He answered that he wants to know if his paper will appear under his byline, and if the Report will be published in book form. Usually Finger does not take a step without consulting with me, but in this case he answered Bauer that full credit will be given to him.

I thought that this is not enough, and I sent Bauer a cable (in Finger's name) that the paper will appear under his byline though not necessarily representing the opinions and conclusions of the Commission. Then, by chance, on Monday, Finger learned Bauer was in town and got in touch with him. Bauer retreated and said that though Hertzberg told him to cooperate, and he was willing to write the piece – however, upon his arrival in the U. S. he asked Wiesel what this Commission is all about, and Wiesel told him not to touch it because it is a “maharyka” by Eisner to give a black eye to the American Jews and its leadership, which is an obsession with him probably because of his failure to be accepted by the Jewish establishment.

Apart from that, it is not clear to me if this was Wiesel's argument or Bauer's, because I did not hear what Bauer said, but only what Finger answered, but the argument was that he does not want to write a piece, parts of which may be taken out of context and used by the Russians against Israel, by the Arabs, as well as anti-Semites all over. He (Bauer) thinks that the Europa Plan was a serious proposal and it presented a potential chance to save great numbers of Jews and this was not seized upon by the Jewish organizations. If he writes it, then it might hurt the Jews and the Jewish people. What is ironic about it is that I suggested asking Bauer for a piece only because in his last book he said exactly what I just quoted: that indeed there was

a chance that was not seized upon. Anyhow, such an incident (among many) as well as the book by Shabtai Tevet about the Arlosoroff assassination and the storm around it, shows that the Commandment (if I am not mistaken it is the First one of the Ten) that God will visit the sins of the fathers upon the third generation was not an empty phantasy. It works in life to an amazing extent...

In the meantime, there is a mix-up. There is a certain Samuels (he says he knows you) who works now at Simon & Schuster. Samuels got in touch with Finger and Matzozky thinking that this is the same thing, and saying that Simon & Schuster is interested in the project. Both Finger and Eli saw Samuels separately and somehow they did not learn about each other's meeting – and some complications could develop. I explained this to Eli both before and after the meeting. Anyhow, Samuels told Eli that he is looking for somebody to write a book which reflects the Report of the Commission, but should be written not in the form of a formal report, because this would not be a commercially profitable proposition. This is how things stand.

I continue to work on that volume of documents and I am making some progress. The trouble is that each time new and more sensational documents appear, it is difficult to stop and say, enough is enough. To give you one example, I am enclosing an article by Sharon Lowenstein which appeared in the American Jewish History, which is edited by Feingold. They gave it first billing, which, by the way, shows Feingold's ambivalence. This is a chapter taken from a 700-page dissertation for a Ph.D. It seems that the last version was already accepted by the professors, and she will get her doctorate in August. I find this article, so far, the most interesting of all which were written about us. She understands all the nuances and writes about our attitudes and ideas almost matter-of-factly.

I spoke to her at length on the phone and I gave her some additional material which she did not have. But the revelation

that Morgenthau acknowledged without our campaign that he would not have been able to do anything in order to convince Roosevelt to create the WRB was news to me; not that I didn't deduce it from the documents I already have, but from the viewpoint that this particular conversation between him and Paley and DuBois and others, I didn't see and in fact neither Wyman nor anyone else saw it before. The reason why they did not see it, is that, after the Executive Order was issued, they stopped reading the Morgenthau Diaries – which has thousands and thousands of pages, and they transferred their attention to the activities of the WRB itself.

I was very glad to hear from Saul Stern that you are writing a book with Rapoport. It sounds very promising, mainly because I got the impression from your letters that he is a fast writer and understands quickly complicated propositions. I fervently hope that something concrete and exciting will come out of it. (Going through my papers, I found a few more notes I jotted down when I read Agassi's book.) I don't know exactly to which version they apply, but the page numbers are indicated.

I cannot shed any more tears for what is going on in Israel. They have dried up in the last few years, but I know that in the end it will not be good. Generally speaking, my state of health leaves something to be desired but otherwise I am up and around.

Winona and I send you and Nili and the girls our fondest regards.

Cordially

April 16, 1982

Dear Hillel,

I hope the reason you did not write for the last few weeks was not because you are annoyed with me about something, but because you are busy working with Rapoport on some kind of a book or pamphlet to be published soon. If my second assumption is correct, I am glad, first because you are busy with a constructive thing and for the first time your endeavors will be invested in a cooperation with somebody who will grasp not only the essence of your ideas but also their relevancy to what we did and stood for in the past, and to what is going on today.

I did not write for a plethora of reasons and it will take a couple of pages to enumerate them all, or even a good part of them. But generally speaking my mood is gloomy and more and more I perceive the futility of any effort and hence one feels despondent. As a reaction to all this, though somewhat unnatural or illogical, is that I work, work and work regardless how lousy I feel psychologically and how bothered I am by my ailments.

I believe I have written you that a meeting of the academic review committee, discussing my long introduction to the report, will bring to an explosion and the end, at least to my connection with the project. However, it did not work out that way. What did happen was something I did not expect: it isn't that they were critical but none of them, and they were four (Wyman, Hilberg, Braham and Paula Hyman, Dean of the Jewish Theological Seminary), just didn't understand what I am talking about. They were not even in a position to argue or discuss the issues. That they didn't like it I am sure; yet their criticism was usually about details, data of a technical nature, and surprisingly, in most cases they were just wrong. Interesting and perhaps fascinating is that the most outspoken critic was Wyman. This I understand because being for us in the sense that he, in his book, if it will

ever be published, will credit us with having played an important role, feels that he has to manufacture artificially "objectivity". This objectivity he believes should first of all be demonstrated in such an unnecessary letter which he sent to The Post, correcting a statement which, if he didn't say it, in those words, nonetheless made it clear throughout his address, but even a better opportunity was to show how critical he is of my draft. He was both tense and embarrassed and I actually felt for him. My sympathy went out to him mainly because even before his book is published there is already tremendous pressure exerted on him from three directions: the ultra-Zionists of an integral Israel, and at any event those fanatic Hassidim of Begin. On the other hand, the pressure comes from the bureaucracy, not only because they are afraid of the truth concerning the past, but mainly because being extremely anti-Begin they are certain that the whole thing is concocted by him in order to rehabilitate the Irgun and to show what the Irgun in the U. S. did, standing alone against all the Jewish organizations. The third party are the few academic people whose business became the Holocaust, and though they hate each other's guts and for good reason, they do not want anybody to upset their method of telling the story, or to present a new approach to looking at the past.

A curious example and perhaps not so curious, is that Goldberg and even Eisner, as well as all the members of the academic review committee raised an alarm that at the very beginning I attacked Stephen Wise. The arguments are various: some say one shouldn't do it at the beginning but somewhere at the middle or the end; some believe that one should treat Wise with reverence. What astonished me is that I did not remember writing anything about Wise at all because it didn't come to it yet. (I have a chapter about Wise which is not very complimentary, but nobody saw it yet, because this is a part of the draft of the report itself, and no mention is made of it in the introduction.) So I kept on asking where did I attack Wise? On

what page is it? And they kept on saying “at the beginning.” But I kept on asking what page? What page? And after hemming and hawing, somebody found the place and said it is Page 1-2 of the preface. (The preface is separate from the introduction.) In this preface I explained why it is necessary to have a Commission, and my argument is that everything was explored: governments, nations, leaders, individuals and groups:

However, one subject has not been the theme of thorough investigation – the activities of those who were at the rudder of the major Jewish organizations in the U.S.

This is not to say that the subject was not touched upon by any historians of the Holocaust. Those who wrote about that period could not but tell what the heads of the Jewish community in the country did or failed to do during these years. But all these references were only part of a larger tableau of the Holocaust and not a theme in itself. This was taboo, or so it seems.

The result was that some excellent books about the Holocaust were basically misleading about the role of the American Jewish leadership; for example, *While Six Million Died*, a best seller by Arthur D. Morse, a pioneer in the field. He was the first to undertake thorough research regarding the U.S. Government and came out with astounding revelations as to the indifference, callousness, and in some cases plain wickedness of the Administration, not sparing FDR himself. The facts were there. The events were presented, on the whole, both vividly and accurately, and it created a sensation when the press and the reading public learned of the heartless and in a sense, anti-Semitic, policies of the American Government. Then why is it a misleading book? It is misleading because the presentation is such that the Jewish leadership, especially the venerable Rabbi Stephen Wise, emerges not only as

a champion of the cause of the Jews, but having a halo of saintliness and martyrdom, – a man trying everything humanly possible to save the Jews of Europe –, a man who with pertinacity knocked his head against a wall. Thus we get an image of a Jew who, though he was not under Hitler, was nonetheless a victim, too, in the fight to save the Jewish brethren in Europe. The impression is that, though he was not physically harmed by the Germans, he was nonetheless a victim of hostile forces. Morse's presentation was a juxtaposition of wicked American bureaucrats and an indifferent President versus the indefatigable fighter for alleviating the plight of the Jews in Europe. This is not a completely accurate picture, as will become evident when scrutinizing the sequence of events recorded in abundant documentation – with all due respects to Wise's many important achievements in other endeavors.

After having read it over again, I still do not think I attacked Wise but rather Morse, but maybe I should have written it in a more restrained way, though I tried my best to be as moderate as possible. Anyhow, there was no explosion, and the changes they offered were negligible. Now it went to Goldberg for his approval, and then it will go to all the members of the Commission who will assemble in a first session on May 6th. Why May 6? Because Eisner is leaving the country shortly after that. What might be of some significance is that my draft impressed two people: one is Eisner who called it a work of genius, and the other is the editor of Simon & Schuster who told Finger that he has rarely read a story told in such an interesting way and style, and asked him not to look for any publisher because he is eager to publish it. He explained to him, however, that he does not want to sign a contract now because one still has to figure out how to publish a book which is not a report, but only based on a report, yet independently written for the general public.

Next week I hope to begin to explain to Finger that the best thing for all concerned, especially for me, but no less for him, would be for me to get out of the whole thing. It takes up too much of my time and I am, after all, decades out of contact with these people and I don't have enough patience or interest to be debating with them, especially since there is nobody to debate with. I am not sure whether Finger will willingly buy it because he is actually faced with two difficult dilemmas. With me, the controversy is getting too hot for him, and without me he would not know exactly how to proceed, though I worked out for him an exact outline of chapters and even of people who could and would write chapters on each subject. On the other hand, one cannot write a report by compiling pieces written by twelve or thirteen people. There has to be some unity and purpose.

There is another problem: who is going to finish the book for the publisher? I personally am almost determined to get out of it even if it would imply a strain in relations with Finger which, by the way, is not a certainty.

I am enclosing one clipping from the N.Y. Times about Jarvik's film. As you know, it was shown in Berlin, Paris and London, except for Germany. I don't think it made a great impression. Now he is showing it (for tickets) at the Little Carnegie Theatre for a couple of days, and he will see how it goes. In Los Angeles it seems that it went well in that the few days it ran it was to an overflow audience.

To give you an idea how much emotion this Committee and my connection with it aroused, before anything actually was done, it is enough to read the enclosed article by Lucy Dawidowicz. It is so vicious that it is incredible. There is hardly one sentence that does not drop with hatred and poison. Though she writes about us very little – and in a very disparaging way – yet whatever she writes about others is only a commentary about her main point – which is how bad we were. She once wrote, if you remember, an article about Perfidy, and in that article she

gave us almost full credit for the creation of the War Refugee Board, but she said the WRB achieved nothing. This time, she says that the WRB achieved saving tens of thousands of lives, but she takes away the credit from us by having created it.

Yet the conclusion that nothing could have been done – she says that even we, with all our flair for publicity and public relations, did not succeed to change America. There is another paradox: the only two pictures used in an article where she writes about dozens of personalities and organizations, are not about them but about us. It isn't that she did not try, or the N.Y. Times Magazine did not try. They just couldn't find anything about the activities of any of the Jewish organizations. I was the only one who provided them with pictures, and they have chosen two. The Rabbis, I believe, are very impressive. As you will notice, picture credit is given to the Institute which, to my surprise, is getting \$350.00 for them.

Mentioning the Institute and money, I received a check through Yampolsky from the Betty Bergson Kook Foundation in the amount of \$4,500.00. I took note that most of it is earmarked for Agassi. I don't know what to tell you about how you should handle the financial problem with him, whether through the Institute or directly. By the way, will his book appear? From your letters it is not clear to me.

How is your health. My hunch is that it greatly improved, and I hope I am right. Write to me a few lines how you feel physically. Mentally there is no use asking you because it probably mirrors what I feel and think.

You may remember what I told you when I was in Israel last, that March and April will be critical months for Israel and for Begin. If the last part of the Sinai is not surrendered there will be real trouble. And if it is surrendered there will also be real trouble. It is a no win situation. The image of Israel is a disaster, and not without justification. But somehow I am coming to the conclusion that not only Israel and especially its government are

bent on self-destruction, by hook or by crook, but so are others, both in the region as well as outside of it. There is so much to talk about that I am frightened to put my own thoughts on paper.

Winona and I send our fondest regards to Nili, Asti and Becky.

Cordially yours

April 19, 1982

Dear Hillel,

I hasten to send you Vincent Canby's review of Jarvik's film. I cannot remember when Canby (who is rather a severe critic and often mercilessly deprecating) has written such a 100% positive review. Usually, even when he praises a film, he always finds a flaw, but this time he didn't find any.

To some degree it may counterbalance Lucy Dawidowicz's piece. Judging from the excitement of the few people who are in touch with me, it is a world-shaking event. Lucy's article in my estimation is a storm in a tea cup, – first, very few people probably read Dawidowicz's article because it is so badly written. It is a continuous non sequitur, patched up incoherently and having one aim in mind: to vilify us. Second, because one shouldn't exaggerate the number of people who are interested in this subject. All in all I would say about 10,000 people read it. If I will live long enough I will settle accounts with her, but totally and completely. I will treat it as a document, analyzing its pathology, its ignorance and its irrational, paranoid hatred. I will make it into a tomb of shame. I may sound angry but I really am not. I am saddened as well as disgusted with the Jewish sickness which instead of healing with time grows worse. Despite

the fact that scores of officials and leaders of the various Jewish organizations vilified us, engaged in character assassination, persecuted us, especially you, neither then nor now do I feel any hatred towards them except one: Sol Bloom. As I said, if I live long enough I will give a portrait of him, in all his villainy, and it was multi-dimensional. And now Lucy Dawidowicz is added to this repertory, so there are two.

Winona and I saw the picture which premiered at the Little Carnegie theatre (it has 290 seats, 150 were sold and 20 were for invited guests) the tickets selling at \$6.00. It is still a losing proposition. The little ad (in the NYT) enclosed which appeared the same day as Canby's review cost \$2,000 (incredible). The arrangement with the distributor is quite bad – the film will be shown through May 16 but only at noon, which is the worst time for viewing, except, of course, for Sundays. There is no way to break even. With Canby's article and the Daily News giving it a three-star rating, it probably could be shown in the evening, twice a night, which may result in a small margin of profit, apart from the importance that many people will see it.

To come back to the film, it is a thoroughly revised version, probably done in some respects under the pressure of establishment Jews. Riegner appeared as a central figure; Goldmann on one hand speaks much longer, and some of the ridiculous things he said like "I knew him"; "he is my good friend", "I used to visit his country house" were taken out. The State Dept. man who is barely intelligible babbles a lot. He also gave longer excerpts from the interview, with DuBois and Pehle. Jarvik also changed the film in the sense that he paired the people – Goldmann/Riegner and Pehle/DuBois; you and me (not all the time. but several times).

On the other hand, he made you, so to speak, the star of the drama and you came out terrific, better than at any time I have seen this picture before – really impressive. This also may be the reason that Canby, who was not coached by anyone and did

not even see Jarvik, was so impressed by you and considers you a champion.

I am not sure whether you received my letter before last, because you never acknowledged it and I never heard from you. I don't have it at hand so I cannot give you the date.

I am also enclosing a few notes about Agassi's book which I mentioned in one of my previous letters but which I failed to include.

If you have patience please write a few lines.

Winona and I send our fondest regards to Nili, Asti and Beck, and of course to you.

Cordially

June 21, 1982

Dear Hillel,

I didn't write all this time probably in part for similar reasons that you did not communicate, and part because I found myself in the center of a storm (only a little more than of tea cup dimensions) in connection with the Commission.

But before going into it I feel I should say something about the war. I would consider it strange not to mention it in a long letter at this date. The truth is that I cannot read with real interest the Israeli press. When I have a paper before me I have a feeling of queasiness similar to that when a plate of food is served to me which I know I could not digest. Yet, in spite of the euphoria and phantasmagoric plans and the building of castles in Spain, my feeling is that the situation is quasi-catastrophic. Not that the catastrophe will come about tomorrow, in a month, or in years to come. There are no measuring rods to approximate

the date but it must come. The result must not be apocalyptic but somebody, whether Begin or Peres or whoever will have to surrender unconditionally to the Americans as far as the West Bank, Gaza and East Jerusalem are concerned. Surrender is an ugly thing under any conditions, and although the morale of the people – who are a strange combination of exemplary fighters and “yordim” – is not very high, anyhow it will break its spirit, and its negative chain of reactions is difficult to foresee.

As you know, I don't believe anything can be done with this generation and with this leadership, whether it was headed by Golda, or Rabin, or Begin, or Peres – it is doomed. Whether Becky's generation is more mature and attuned to reality I am not sure either, one way or another. That she is active in the “Peace Now” movement is very good. I don't agree with you that this movement is a screen for doing nothing. It does what a non-revolutionary element is capable of doing within a specific historic context in a given society.

Abstractly speaking, there are two avenues that one should follow, either separately or simultaneously. One is our idea about the recognition of the Palestinian nation both in Jordan and the West Bank, on the condition that it has a representative leadership based on bona fide elections, and that the territory on the West Side of Jordan is demilitarized.

As to what Israel should do in the meantime, I have written a paper about two years ago which I have sent out to a few people and, as you know, nothing came of it. (I am like one of those Jews of Shalom Aleichem's Kasrilovka who argued daily in the early morning hours in the “Beis Midresh” on the Napoleon – Russian strategy during his invasion of Russia).

The second avenue, perhaps more realistic and easier to achieve in a comparatively short time, is an approach to Assad. After Sadat – he is the most serious and intelligent Arab leader and probably more honest and sincere than the Egyptian was. To make serious approaches to him now could probably prove

productive. It is my conviction (inasmuch as one may speak about such things in terms of conviction) that he is interested in a peace settlement with Israel. He offered it twice. (Sadat, until his visit to Jerusalem, was hesitant to express the words “official peace treaty”; he called it a peace agreement and remarked that it must take a generation before a reconciliation and a peace treaty would become possible.)

Assad did not express these hesitations. He told Kissinger – why should one spend so much time, energy and brains concerning a couple of hundred meters, instead of tackling the whole problem about a formal peace with Israel. When, during the negotiations with him (about the separation of forces), the question came up whether to include a clause of not permitting terrorists to infiltrate Israel from Syria, he indignantly rejected it, saying it is an insult to him and to his people: “we are honorable men and if we sign an obligation we mean to keep it, and shall keep it, without having tricky ideas in the back of our minds,” or words to that effect. Now, to get even with Egypt and Sadat, whom he considered a traitor, leaving him in the lurch after the war, Assad probably thinks that he could achieve it now, not by war – which he evidently could not win – but by making peace with Israel at the expense of the PLO, and partial satisfaction of his ambition in Lebanon.

One shouldn’t sheepishly espouse the idiotic attitude of the African and “third world nations” that the haphazard and artificial boundaries drawn up by the Colonialist powers are in their very nature sacrosanct. They are nothing of the kind. They are a result of the savage scramble among the Colonialist powers against each other for larger chunks of territory; little did they know that it was not much of a blessing.

Begin and Sharon suddenly became champions of a unified Lebanon as if it were an aspiration of the people in that country. This is not the case. The unification of what is called Lebanon came not at the insistence of the Christians or even the Moslems

but of the French. The Moslems considered themselves Syrians for all intents and purposes. The Christians, on the contrary, did not want a large Lebanon; they wanted to keep the territory they inhabited throughout the generations as it was, but as an Independent country. They fought many wars for it. During World War I and more precisely in 1920 they still hoped to achieve an independent Lebanon without Moslems, and they already knew that if their sanjak will be enlarged to include Moslems there will be trouble. Even now, many if not most strive for partition to bring about a separation between them and the Moslems.

I am aware of the many complicating geographic, demographic and other factors which would make such a solution difficult, but not as difficult as reuniting Lebanon under one strong government. It is just not in the cards. I cannot see for the life of me how the Christians will be able to fuse or even co-exist with the Moslems, who always were intolerant, and especially now under the influence of Khomeini. It was the Moslems who welcomed the PLO with the intention of becoming the dominant power in the country against the Christians.

The idea is to arrive at a conclusion opposite to that which is sought now: how to separate the Christians from the Moslems. It is not my impression that the Moslems have developed a distinct Lebanese national consciousness, but rather they still continue to consider themselves South Syrians.

I don't mean to say that this should be a *conditio sine qua non* on the part of Israel, but Israel should let it be known, not through secret intermediaries which could be interpreted as a conspiracy, but publicly – that it will not oppose the reunification of a part of Lebanon (predominantly Moslem) with Syria because it will not see it as a threat to its security and vital interests. Only the annexation of all of Lebanon, depriving the Christians of the right to self-determination would be considered by Israel as a threat to its security.

It goes without saying that peace between Israel and Syria

has to be based on a demilitarized Golan. Israel's acquiescence to the partition of Lebanon would probably please and satisfy everyone concerned.

I jotted down these lines for whatever they are worth. They maybe all wet, but this is how I feel at this moment. It seems to me that those who don't read the map, whether technically, geographically, historically or emotionally, the way I just described it, don't know what the tragedy of Lebanon is all about.

2) First of all, my compliments on your lecture at the yearly Symposium at Tel Aviv University. I think it was very good and clear, inasmuch as such a complicated proposition can be made understandable.

3) You raised a plethora of questions in your letter and I don't know whether I could answer on their merits all of them.

The Institute has no money apart from the \$4,500. It existed to some extent on the money I got from Paris (the Tunisians) and then my fee from the Commission. Most of the miscellaneous expenses, including Winona's compensation for her work, I charged to the Commission. How much the Institute owes me I don't know because I didn't figure it out yet, roughly speaking about \$4,000. On the other hand, it was a great relief because I did not have to worry about paying the rent, telephone, electricity, American Express, Eli, and the miscellaneous expenses. To keep the office of the Institute going, without special activities, requires about \$1,100.00 a month. As far as activities are concerned, it depends on what one wants to do.

4) I wish I could convince you that the history and the records of our work will be brought to a conclusion (if nothing happens to me in the meantime and I continue to live and function). But I work under extremely difficult conditions because I have no help, that is. I have no systematic help. Even when XXX worked a very few months with me he was excellent in digging up interesting documents. He is also useful in an exchange of views and opinions about certain problems. On the other hand, he will

never do what I ask of him if he is not interested, or does not consider it important. He never does anything by himself even when I prepare the material. He can only tell me that it is good, or one should omit it. I do not speak from an editorial point of view because he doesn't know English well. But I do speak from the point of view of structure and methodology. In this he is of little help and in certain cases he causes confusion... Anyhow, he is out of the picture because after his nervous breakdown, I told him to take a job, any job which has nothing to do with intellectual, academic or research work. After a couple of weeks of hesitation, he listened to me and got a job practically the same day. He works now in a wholesale stationery outfit, gets about \$260 a week and probably will be promoted in a month or two to work with computers, and then his salary will be at least \$300 a week if not more. Thus his work is very hard physically and also from the point of view of time. He has to be there at 9 o'clock and work till 5. In order to get there, he has to get up at 7. Nonetheless I agreed that we will work on weekends in the sense that I will prepare for him a chapter for the documentary record, and during the weekend he will write out his remarks. Then, whatever I will accept as making sense, and he usually makes sense, I will give to Winona to type. Several chapters are ready anyhow so there is a good chance that this volume is in the making and will be ready within the foreseeable future. I speak in terms of months and not years, or even a year.

5) Among the many complicating factors there is also (and this is not the least of them) my health condition. It is not satisfactory because I have something in my stomach that Steinberg cannot diagnose, and it actually wakes me up every night. It is a terrible ordeal. Winona, too, as everyone of us who has eaten so much cholent, does not feel at her best. Nonetheless we put ourselves together daily and we perform a day's work.

6) This brings us to the question of a vacation. If we go for a vacation, then the work on the volume will have to be interrupted

for about 8 weeks. To go for a shorter vacation does not help me nor Winona. It is difficult to explain but the fact is that when we go, it takes us a week upon arrival to wind down, and it takes us about a week at the other end when the vacation comes to a close. I didn't decide yet what to do and I will let you know.

7) David Shapiro will write a satisfactory book. It will not create a revolution. No book will create a revolution. Perhaps mine will if all the volumes will be published, but short of that he is an excellent candidate. I don't share your somewhat negative appraisal of his doctoral dissertation. His chapter about us is a good one. Though his thesis is on the Emergency Committee for Zionist Affairs, but if you read it carefully there is a great deal of criticism of that body and the people who composed it. But, of course, he didn't dare speak articulately – to call a spade a spade – and only people with a keen sense of analysis would detect that his whole thesis is an indictment against the Zionists regardless of the heaps of documentary material about their activities and achievements. But I cannot go into detail, nor am I sure that I will convince you. Of course there are other people who would do a more articulate work about us. One is the girl Kovitch whom I have written you about. Her dissertation, though at Brandeis, I found terrific, both her attacks on the Jewish leadership, and the credit she gives us. Even a better candidate is a fellow by the name of David Pinsky. In order to have an idea of his attitude, I am enclosing quite a few pages of his doctoral dissertation (on the Response of the Jewish organizations in the US to the Holocaust. He is still basically confused considering us revisionists).

I think that you have to offer each of them (whether we decide upon Pinsky or Kovitch) at least \$3,000, plus probably \$1,000 for traveling expenses, Xeroxing and typing. This is a rough estimate and generally speaking I am not sure if either of them has the time to do it, or for this amount of money.

David Shapiro has the advantage over all of them because he

knows Hebrew and English equally well, and he is probably one of the greatest experts on the whole period. He is right that as a member of the Institute for Contemporary Jewry the prestige of his study will probably be greater than that of Pinsky, or Kovitch, or Eli.

8) It is true it took me some time until I answered Shapiro, and I promised to send him some material. He didn't write me three times, only once. On the other hand, I phoned him before that and made a certain arrangement with him that since he has thousands of documents in his possession he should go through them and pick out those which are relevant to our activities and mail them to me against a certain financial compensation. I told him what this compensation will be and his reaction was enthusiastic. Since then I heard no more from him about it. His letter concerning the paper for Bar Ilan arrived later.

The trouble is that he wanted me not just to give him a few documents but actually to give him the material for his whole work. I was too busy at the time and too much under stress from the Commission, and I just couldn't take up a great deal of my time to provide material for others. I keep on doing it but it interferes greatly with my own work.

9) While speaking about material: I don't have the final report of the War Refugee Board, but Rapoport can definitely get a copy either at the library of the Hebrew University (probably also at the library at Tel Aviv University, or at the Central Zionist archives, or perhaps at Yad Vashem archives). I will try to get it from Hyde Park, telephoning them, offering to pay in advance, but I don't know whether I will succeed. To go to Hyde Park and spend a day (even then they will not give it to you on the spot, but will mail it to you, which sometimes takes ten days or two weeks) would be a bother to me, but I will do what you suggest.

I tried to reach Wyman, to ask him whether he has a copy, or at least those parts which have to do with the financing of the Committee, but he doesn't live in Amherst (he lives somewhere

in the country) and I don't have his telephone number there. I will try to find it.

10) Tel Aviv University should write directly to Yale to get the microfilm of our material. It is a possibility that they will get it free – or for \$100 or \$200. If they don't pay I will pay it from here.

11) I didn't read Mike's book nor shall I. (He is very annoyed and hurt). Therefore, I don't know exactly what you are talking about. I do know that one of his motivations was a vendetta against you, and if you noticed, he didn't mention the name Bergson. My cooperation with him expressed itself in discussions. (Of course if a man talks to me for so many years he picks up ideas and makes them his own, usually in a distorted form). I couldn't, nor do I think could you, say that you don't want to talk to him. Nor could I in good faith tell him that he cannot have any access to the archives, when total strangers do have. Yet certain things I refused to give him, and if he refers to me I was not quite aware of it simply because I didn't read the book. (He gave me some pages of MSS and I reluctantly drew his attention to some factual errors). I looked through the Index and I saw very few references to me, and I was under the impression that they were of no consequence. So if you think that there was what you call collaboration, it is not based on fact. I was not even aware that he mentions the Institute. I will now look up in the Index and see if he did. I cannot see the connection. As far as that episode of your resignation as Chairman of the Hebrew Committee, I don't know what he wrote in the book and I am sorry that it annoyed you, but as I told you a hundred times and I will repeat it until the end of my life, I just don't remember what it was all about and there is no use going back to it. Even under torture I don't think I would remember it. It may sound incredible to you, as indeed it does to me, but there is probably a psychological subconscious reason for this blank in my memory. (see P. S.)

12) The Commission, as I mentioned, created a storm, anyhow

in the establishment. There is now enough material to write a book about it, and perhaps a book will come out of it by itself. Perhaps not the report but the storm. You read the article by Lucy Dawidowicz, but there is tremendous pressure on Finger and also on Goldberg. There is a campaign of character assassination and academic disqualification directed against me personally in a very nasty way. At the first meeting of the Commission the spirit there was more or less the same as when we met some of the Jewish leaders who asked that we withdraw the text of Ben Hecht's *Ballad of the Doomed Jews of Europe*. Strangely enough, the man who attacked me most virulently was Martin Peretz (you will remember him at a meeting we had with Hertzberg). He is absolutely sure that I am an agent of Begin and the whole thing is a conspiracy that came from Herut. Goldberg opened the meeting with the words: "I call the meeting to order and I have to state that I did not join the Irgun." In the meantime, a letter arrived from Yehuda Bauer. I don't want to dwell in detail about the turmoil it created. If you will have time and patience you will read the enclosures which include:

- a) Bauer's letter;
- b) Finger's letter (which I have written for him but he used only about 35% of my text);
- c) My answer to Bauer;
- d) My letter to Finger about terminating my association with the Commission; and
- e) My letter to Goldberg.

Finger is, of course, relieved but on the other hand he is confused and somewhat lost and he told me that he envies me and his only hope now is that Eisner will refuse to subsidize the Commission and then he will get rid of this headache. He said he never in his life had a similar experience.

Give my fondest regards to Nili, Asti and Becky.

Cordially

P. S. Addition to p. 9 No. 11. Sure I remember that suddenly I became Chairman of the Hebrew Committee and that you remained in charge of the Political Department which, in any case, was the central function of the Committee. There are two documents in my possession: one, your letter of explanation to the members of the Hebrew Committee as to what happened, and a letter from me, I believe in answer to yours. I didn't read them and I postpone reading them for a number of reasons, but mainly because I have a feeling that in our political analysis you proved right and I was wrong. But I'll come to it when I'll need it for the History.

הלל קוק ושמואל מרלין, 1986

הלל קוק ופרופסור דייוויד ויימן, 1987

הלל קוק ופרופסור דייוויד ויימן, 1987

שמואל מרלין, 1975

הלל קוק, גילי קוק, וינונה מרלין, שמואל מרלין, 1979

לילי וואלי פיילר, ניו יורק, 1982

הלל קוק, ניו יורק, 1987

UNITED NATIONS		
<u>31 December 1974</u> (Expiration date)	No. <u>618</u>	
	INFORMATION MEDIA <u>Alternate</u>	
	NGO-REP	
	NAME <u>KOOK Hillel</u>	
	INSTITUTE FOR OF <u>MEDITERRANEAN AFFAIRS</u>	
 Issuing Officer		

תג זיהוי של הלל קוק כמשקיף מטעם המכון לענייני אגן הים התיכון, 1974

למרלין שלום רב,

יתקשר אתך אדם בשם פדהצור, הוא רוצה לעשות עבודה דוקטורט עלינו (לא ברור לו על איזה אספקט), דוד ויטל הסכים להיות המנחה שלו. הוא טייס בחברת מעוף (מה שהיה פעם ארקיע) וגם לומד לאט כמובן. איני מכיר אותו טוב אבל מלבד העניין לכשעצמו, הוא חבר קרוב מאוד של חנן – אחיה של נלי. תן לו קצת זמן והרבה עצות. מצטער להטרידך.

מצרף העתק מה'קונגריישנל רקורד' שמישוהו שלח לי. הנאום של קארסקי די מעניין, אם כי בחלקו לא מצלצל אמין. אבל איך ייתכן שלא שמענו עליו בזמנו או שאני שכחתי. ייתכן שהוא אז הדגיש את הצד הפוליטי של היהודים, אבל הנאום שלו הרשים אותי.

מה המצב הכספי של המכון? ז'ק כתב ששלח לך 2,200 דולר. האם ההוצאות הנוספות (שבטח ישנן) בקשר עם הדו"ח הן מהמכון, או שהם משתתפים? ז'ק ישלח לך צ'ק על 4 או 5 אלפים דולר באמצע מרס. אנא הבא בחשבון שברצוני להשתמש ברוב הכסף בכדי לאפשר לאגסי לפרסם את ספרו. אגב, האם יהיה יותר טוב לתת את הכסף ישר להוצאה של יואל, או לתתו לפרופ' אגסי (אגב בשנה שעברה שלחתי ליואל 2,000 דולר והוא פרט אותם לשקלים, כך שחלק מהכסף פשוט התאדה מפירות השקל).

לחזור לקארסקי, אני כמעט בטוח שהבי.בי.סי. ראיין אותו בשביל הסרט שלהם. אגב שלחתי להם את המאמר ב'פוסט', והוא טלפן ואמר שהוא מסכים "לכל מילה". הוא שוב רוצה שאני אבוא, בעקר באם רשת אמריקאית גדולה תרכוש מהם את זכות ההקרנה בארה"ב. אני לא נוטה לנסוע אבל ייתכן ואסע בכל זאת, ביקשתיו לשלוח לי כמה מהשאלות שהוא ישאל אותי. אמר שישלח, אבל טרם הגיעו. (לא שמזה אפשר ללמוד הרבה, כי הן הוא יכול בתוכנית עצמה לשאול שאלות נוספות).

רואיינתי כאן בטלוויזיה (בשידור חי), היה ככה. הספקתי בעיקר להסביר את יוזמת השלום שלנו ביחס לפלסטינאים, אולם חוץ מהשמצה מהדה בושס לא הייתה תגובה פומבית, וגם לא יכלה להיות. עזר ויצמן צלצל בהתלהבות (בגלל מה שאמרתי על בגין) וראש עיריית באר-שבע א. נאווי, שהוא ערביסט ומפא"ניק ותיק, מתלהב מאוד ורוצה לעשות משהו עם זה.

איזה אדם שלח לי ספרון בשם המוצלח 'גטופוליס', אבל מסיבות הפוכות
ממה שזה נשמע לך ולי. אבל בלתי שיגרת. אני מקווה שהכול בסדר אצלכם, ושמתב ממך בדרך. אם לא נא כתוב.

בברכה לווינונה ולך

May 10, 1983

Dear Hillel,

I know I shouldn't bother you with questions, but there are a couple of things which I don't understand and perhaps you could be of help.

1) Enclosed is a letter from Wise to Weizmann which is interesting in several respects. First, that he says his real purpose in seeing FDR was the Hoskins' conspiracy and not the question of rescuing the Jews of Europe (though he mentioned it in the conversation but this was not "the real purpose").

Second, in the same conversation in which he protests a possible statement "enjoining silence with respect to Jewish claims in Palestine" he asks, however, that the Saudi prince should not be permitted to make a statement about Palestine, and indeed he thinks that the Jewish Army statement should not have been permitted to be made.

Third, what Roosevelt said about Weizmann is not much of a compliment. But the reason I am writing you is that he refers to a statement by the Jewish Army Committee "the issuance of which you rightfully call to account." I don't remember Roosevelt ever having called us to account in connection with the Jewish Army statement, unless he refers to Lucas' anger in the Senate, or Mrs. Roosevelt's telling you, if I remember well, that "My Uncle Abraham Reports" was hitting below the belt – but this last cannot be because the Uncle Abraham ad appeared several months later. The Bermuda ad appeared on May 4th. Perhaps I don't read the letter correctly and he does not refer to Roosevelt but to Weizmann having called to us to account. But then he speaks only about his talk to the President and it is confusing. Should you by any chance remember anything about it, please drop me a line or two.

2) You told me how Senator Johnson, visiting the State

Department, put an end to the Hoskins' conspiracy and he was even fired or transferred. If you have patience, please tell me your recollection in as much detail as possible. It is important because everybody takes credit for scuttling Hoskins' initiative.

Winona and I send our fondest regards to dear Nili, Asti and Becky and, of course, to yourself. I still hope to hear from you.

Cordially

428 East 83rd Street

January 3, 1984

Dear Hillel,

1) I feel terribly embarrassed and a heavy load on my conscience that I didn't write you all this time. There is a combination of reasons of which the main one is probably my mood that is growing darker as time passes. My own life and the conditions in Israel to which, after all, it was dedicated for so many decades, as well as in the Western world in general, have undergone such substantive changes for the worse, that I don't think they are still reversible though, of course, one never knows for sure. To fully realize these catastrophic changes one cannot judge them, as Jabotinsky used to say, by the headlines of the last newspaper. An elderly person like myself cannot judge the changes he underwent by looking in the mirror, comparing it with what he saw yesterday: the change is usually insignificant and in most cases indiscernible. However, if one looks at a photo taken 40 years ago, or even 10 years ago, one is startled, if not dismayed and frightened at the changes. The same thing is with Israel and the Western world. One has to compare the present situation with what it was decades ago.

Since the beginning of the State no government really wanted to seek a sensible solution to the Palestinian problem, as well as of their own problem as a State. However, nobody, I believe, except one person, Shwadron, (whose pamphlet I received when I was in the Knesset) – nobody thought that one should expel the Arabs and to make the Jewish State Judenrein in the reverse. Even Shwadron didn't say it the way it is now being discussed openly, not only by Rabbi Kahane and the Gush Emunim but in the general press. True, the general press doesn't advocate it, but the papers report this proposition of getting rid of the Arabs one way or another, by hook or by crook, as a legitimate topic, and it pops up in various forms. Even the outside world, or rather the governments, are not shocked and outraged but they look upon it as something natural to Jews from whom one cannot or should not expect anything better, more humane and more civilized. But this is only one aspect that is frightening, if one still cares to think about the destiny of Israel, and in this connection also about the moral and cultural nature of the Jews in the Diaspora. There is no real opposition in Israel to this kind of thinking because if you scratch any Zionist Israeli you will find that he is somehow, though in a sublimated and rationalized form, for it. In a sense, and for the short haul, it is perhaps better that there is no powerful opposition to the government and its ideological shapers and motivators like the Gush Emunim, Rabbi Kahane, and the other groups of the same ilk, because if it were, it would not be a public discussion but more probably some kind of a civil war and chaos.

As I mentioned more than once to you before, Begin was no innovator. He took over the ideological, political and spiritual luggage of Mapai and added a tremendous amount of his own. Now, if the Ma'arakh would come back to power, I don't think they would dare, or wish, or would be in a position to change anything basically.

I am sending you four articles by Shipler which appeared in

the N.Y. Times in case you didn't have a chance to see them. Even for me it was a disturbing experience to read them, though there is not one detail in them that I didn't know. But their concentration within the framework of a well-constructed exposition seemed to me devastating. My feeling is that he gave an objective picture, without malice or prejudice, and it is good that it was published, revealing the true soul and system of the government of the Jewish State which was supposed to be "a light for the nations."

The thought associations of many of the details, mainly in language, are horrifying, and I would never have the moral courage to spell them out. Also enclosed is a copy of the conclusions of the Pentagon's Commission investigating the disaster of October 23 in Beirut. On its own it is also an interesting document though in quite a different field and nature.

2) The experiment with Lisa Kovitch seems to work out and is achieving its purpose. True, she is not as brilliant or as knowledgeable as I thought, but she is intelligent and informed enough for the job. She is methodical both in work and in her mind and is dedicated to the job with enthusiasm, which is not a negligible thing. There is another good quality that I didn't know about: she is also a professional or semi-professional in book and publicity graphics. Apart from that, her husband, who works in an electronics industry, has the possibilities to photograph texts in reduced form, as well as pictures at no cost. As an example, I am enclosing a few pages so that it may give you an idea of what I am talking about. So far, I received 5 chapters and three more she will bring on the 14th of January. The whole volume will have – depending on the limits of one volume – between 17 and 20 chapters. It seems that in the next 3 months or so we will be through with it, anyhow, I hope so. Of course, what I will have from her is not going to be the final word. I am still working on some editing, revisions, additions and deletions. But this is not a difficult job and would not absorb any length of time. The

main thing is to have the book in definite chapters – a framework for each subject. My difficulty is that I was overwhelmed by my own material and I was rather confused and undecided what to cut out and what to leave in, and where exactly each piece of manuscript should belong. She is very helpful in this respect and I rely on her that she will finish the job in the same satisfactory form that the first chapters show.

3) I was still distracted and somewhat under pressure with the Commission on the Holocaust and this for 2 reasons: a) Though Finger used in his Report more than 50%, if not 70%, of my material, I had no patience to read it carefully, he did not give me any credit in any place. My concern was not of a personal character and not even my surprise at the cowardice of this man, though he is not dishonest; he was just frightened to mention my name because he knew that by doing it the whole thing may collapse, and this is probably true. His subservience to Goldberg is incredible though, to my surprise, he changed his mind about him and told me that it seems I was right about this man from the beginning. That he is sincere in saying it is not because he wants to placate me, but mainly because Goldberg promised Finger \$5,000 – but he never delivered it – and it is questionable if he will ever get paid. Anyhow, all this, though annoying and disturbing, is of no great importance. What worried me is that they may copyright the material in a book which they are publishing themselves (not by a professional publisher) and then I may have difficulties in using my own material within another context. I asked Esther Margolis about it and, strangely enough, she herself is not very well acquainted with problems of copyright. She wanted me to go to her lawyer, assuring me that it will not involve any fee or expenses. Well, I could not accept her offer because I have no time, no patience, and no nerves for it. Then she remembered that there is a sure formula to protect oneself, and this is to get a letter from Finger stating that the material I submitted to the Commission was not on an

exclusive basis, but that I can use it in any way or form, and on any occasion. I typed out such a text which Finger signed and returned to me immediately.

There is another thing about credit which I asked him to do, which he agreed to. There was no chapter about the Emergency Committee or the Bergson Group. Before leaving for Europe in September I had very harsh talks and correspondence with him about it, the result of which I concocted at the last minute a certain compilation of documents and excerpts from various books about our activities. He agreed that he will include this as a document but not in the text of the Report, except one page in which he refers to this compilation of documents. It does not sound bad and probably it is better than having a chapter written by somebody else.

4) I am enclosing a report which will give you an exact picture of the financial situation at this moment.

I have spoken to Neiman and he said “no”, simply and definitely. He said he is fully committed to the Technion, or whatever it is, I don’t remember any more.

I spoke to Paul Yanovich, who was very friendly, and who said, at least twice, “I love Peter.” We spoke Hebrew. He said that if my intention is to the general procedure, then it is OK. Otherwise it is “no,” simply and definitely, because he is totally committed to something – the Institute of Be’er Sheba or Sde Boker, I don’t remember any more. Of course, I had to talk to them but it is a very unpleasant experience.

5) Rapoport’s manuscript arrived here and Saul Stern is working very hard on it, mainly because he expects \$2,000 or more for the editing job. I read the manuscript and I don’t want to express my opinion before I know what you think about it, or Esther Margolis, or Saul Stern, except for my conclusion: It should be published and, if possible, soon, despite all my reservations, which are many and substantive. I say “soon” because it is my impression, but only an impression, that both

Esther and Saul will not consider the latter's edited version the final one, but they visualize to still write another one which may prove to be the final one.

6) Someone in cooperation with a foundation (I don't know which) published a 17-volume work on the Holocaust. In one of the volumes they reproduced your letter about the threat of using gas against the Nazis and all the documents of the Chiefs-of-Staff.

Winona's health seems to have improved considerably. The tests here proved negative, and also her foot is about healed. About my own health and feelings, I told you at the beginning of the letter, but I came across a line from Kafka that is very congenial to me:

"The Day of Judgement is in reality a summary court in perpetual session."

If you have a few minutes time and patience, please write to me about your own health, and though we don't celebrate, Winona and I wish you and dear Nili and the daughters a good New Year, good health, and any other satisfactions that you may wish to have.

Cordially yours

P. S. On second thought I decided to send you not only a few pages but a complete little chapter. It is not yet edited, though as I have written you, it needs editing in several respects. On Page 43 the Xerox people superimposed the note on the ad, but this is just a mistake which I didn't catch while making the Xerox. In the original the note is separate from the ad and doesn't cover up the lower part with the coupon.

March 20, 1984

Dear Hillel,

In my last letter (Feb 27) I have written to you that Lisa Kovitch's work slowed down considerably in the last couple of months and, as you know, her explanation was that she was exceptionally busy with her other work. To tell the truth, though I believed her argument, it didn't stand to reason and I suspected there must be something else, probably connected with her health, though she is young and sturdy. I asked her if it had anything to do with her health, but she denied it. Now it became clear to me that what she told me about her other work was just an excuse, being embarrassed to tell me the real cause, but under pressure of the time table she wrote to me recently the real cause. Enclosed is a copy of her letter. I spoke with her yesterday on the phone and she didn't sound too well, though she kept reassuring me that she will finish the work without any remuneration, after receiving at the beginning of next month her last payment of \$400.00. I have no doubt that she means it and she will do it. But this is not the question. The question is whether she will be well enough to work intensively. If not, I am in a quandary. About 2/3rds of the work is done, but the 1/3rd or so is crucial. Apart from the fact that what she has done still has to be edited by me and retyped by her, I will wait until the end of this month and then I will try to arrive at a certain decision. It is not easy for a variety of reasons: first, because I felt comfortable with her and she filled the bill, more or less satisfactorily; and second, to find somebody new is a very complicated thing, unless I decide to have no editor for the last 1/3rd of the work and do it myself. This, too, is difficult because of the abundance of material and I am somewhat tired to sort it all out without advice from somebody.

It is, in a sense, a fluky situation, but it happens. In the case

of Wyman, even a worse thing happened. He gave his manuscript to the publisher, who gave it to an editor quite a few months ago. The editor disappeared with the manuscript and cannot be found. After undergoing tremendous aggravation which seemed to have bordered on a nervous breakdown, he succeeded to convince the publisher to print his text as it is, except that he will condense it. He now seems to be in a better mood and probably the book will be published sometime by the end of this year, or the beginning of next.

2) I have spoken to you on a couple of occasions and, if I am not mistaken, I have also written you about some information concerning Johnson's intervention at the State Dept. about Col. Hoskins. When I was last in Israel you gave me a copy of Marshall's letter to Johnson. I cannot find in my archives Johnson's letter to him and I don't know exactly what he complained or protested about to Marshall. Of course, it had to do with the suggestion to gag public opinion as far as Palestine is concerned. Actually the documents show that he (Hoskins) didn't make this suggestion explicitly but only hinted at it. The State Dept., under Hull, snapped up the hint and undertook an initiative to issue a statement on behalf of the President and Churchill and, if possible, other Allied nations, calling for a cessation of any public discussion for the duration. It was a purely American initiative and the British went along with it quite reluctantly. It seems they had somewhat of a keener sense for the constitutional right of free discussion. Of course, behind all this fury were not so much the Zionists, who propagated the Biltmore Program of the Jewish Commonwealth after the war, as our activities for a Jewish Army and the activities for rescue in the transition period before the establishment of the Emergency Committee to Save the Jewish People of Europe.

The Hoskins' incident is a protracted one and went through various "ghilgulim", but our intervention through Johnson and

probably also through Langer dealt with the first phase of Spring 1943. It seems, however, that the repercussions lasted for years, as you will see from a memorandum from somebody at State Dept. to Grew, who was at that time Undersecretary of State. What the occasion was, to open up this case in the State Dept., isn't clear to me but I am sending you the document just to show you that the State Dept. accused Sen. Johnson of having leaked the news in April or May 1943. Drew Pearson's column which appeared much later (Aug. 8, 1943) says that "Senator Langer of N. D. served notice that if the State Dept. puts through this plan, he will demand an investigation."

I am sorry to bother you with all this since, after all, this was not a major campaign of ours, but it is clear that thanks to your initiative both the War Dept. and the State Dept. got frightened. What I would like to know from you, if you have patience, is for you to tell me what you remember about Johnson's intervention with the State Dept. On more than one occasion you mentioned, that as a result of this intervention, Hoskins was either fired or sent back to the War Dept. If I pay attention to it at all, it is because the Zionists take credit for having succeeded to impress Roosevelt to suppress this initiative. Since modern Jewish historiography lends tremendous importance to this conspiracy, initiated by the State Dept. and described in detail how the Zionists came out triumphant, I think it is worthwhile for us to tell our part of the story (Note the chronological sequence: Johnson intervened on June 9, 1943, while Wise saw FDR on July 22, 1943). By the way, in Rabbi Wise's letter to Weizmann of July 23, 1943, copy of which I mailed you some time ago (it is a curious document), he says that FDR swore he doesn't know anything about it. In fact, however, I have several documents which FDR initialed in his own handwriting, both the communication to the British to join the U. S. in the prohibition to discuss controversial matters during the war as well as the text of the statement to be issued itself.

While mentioning Wise's letter to Weizmann, and if you still have it, you will see that Wise said to Roosevelt that if the Saudi prince will speak of Palestine it will create trouble by us: "It would be certain to evoke most acrimonious and unwholesome discussion such as aroused as a result of the statement of the Army Committee, the issuance of which you rightfully called to account." I believe I asked you at the time to what he referred, as I don't remember any rebuke by Roosevelt against our ads, except one which Mrs. Roosevelt informed you that her husband considered it "hitting below the belt." If you remember anything about it, I would appreciate it if you would tell me. That is, again, if you have time and patience.

I am sending you the last financial statement. The Yanowicz contribution was in the same spirit as usual.

I am also enclosing an article about Riklis, though I don't know if it is of any interest to you. But here it made the front page of Sunday's New York Times.

Cordially

April 2, 1984

Dear Hillel,

1) Enclosed are two clippings from the NY Times about the Report of the Holocaust Commission. It wasn't yet released but somehow, for reasons which are too complicated to explain, the N Y Times got an advanced copy and published the story. You will see that they also published a shorter version in the Sunday edition. It seems the Report will be released in book form towards the end of this month.

Last year, before leaving N.Y., I tried hard to convince or

force Finger to have a chapter on us which I prepared in a hurry. Actually it is not a summary of what we did, but a collection of interesting documents and excerpts from historians rating to our work. After some haggling, Finger agreed to include only the second, though the major, part of that collection. It seems to me, though I cannot judge, that it is interesting and may be one of the more important parts of the publication, though it will be given not within the text of the Report but as a special unit, an appendix, or something of the kind. For weeks and months I still had to argue with him about certain details of that chapter, but slowly he went along and agreed to most of my suggestions. Of course, I didn't yet see the book itself so I am not sure if it is actually in, and if everything is in there as promised, but I cannot conceive of Finger, who is basically a very honest man, to play such a trick.

The N.Y. Times stories had repercussions, and similar pieces appeared, as far as I know, in the Boston Globe, the Los Angeles Times and the JTA sent out a very detailed story. All in all, the Report is a very incoherent and contradictory document because it contains about 50% of what I have written (though it was revised several times over) and artificially grafted some summaries of what various organizations did, and apologetics why they didn't do more. The general impression of people who saw it is rather confusing. They don't know if it is a report that condemns the leadership or defends it. Typical is Hertzberg's sentence which the N.Y. Times also printed: "Guilty, but with extenuating circumstances." I appeared on CBS T/V in a night program and got several speaking invitations, most of which I refused.

2) Lisa Kovitch's condition didn't improve and for me this is a severe blow, because what it means is that I will have to finish the volume myself, which is a bother. My patience grew thin to concentrate on the selection of the documents. In this respect she was a great help. It is a stroke of bad luck. I have no energy

to ask somebody else because it may delay the completion of the work and cause me all kinds of problems by getting involved with a new person, and I don't even know who it can be.

3) I would like to have your reaction, if you will have any and you will be willing to convey it to me: I am inclined to apply for American citizenship. Why now? The truth is that there was no good reason why I didn't do it for the last few decades except the feeling that I was somehow averse to it, despite the legitimacy in both countries of dual citizenship. You are the most qualified person to understand the nature of this aversion. However, a thing which has nothing to do with ideology, with philosophy, with personal commitment, gave me an emotional push to do it. I was pickpocketed again and my wallet contained, among all the other papers, the alien registration card. This time the event was also somewhat violent because the technique is for the pickpocket to have some iron bars in his trousers and to push strongly against the victim, thus hurting the person, and while he is hurt he doesn't think of his wallet because the hurt is a great shock. It happened on the 79th St. bus as I was about to get off on Fifth Avenue. Since this happened twice, I got fed up with asking for a new alien registration card and I was thinking, why shouldn't I have a passport? It makes little sense logically but I am conveying to you the way it happened. Do you think it would be a mistake for my life's record to get American citizenship? As you explained to me, the Israeli authorities don't pay any attention to it, and the Americans – the same. Not to have had American citizenship was to me a handicap in several respects and to some extent, it still is.

Apart from everything else, I am in such despair about conditions in Israel, both its government and the people, that my feelings of attachment and identification grow gradually weaker and dimmer. If you have anything to say about it, please do, and of course I will take it in due consideration.

Please convey Winona's and my own fondest regards to dear

Nili, Asti and Becky. There are rumors that you are coming, ototo... What is the truth about it?

Cordially

June 15, 1984

Dear Hillel,

1) I didn't write because I am depressed, frustrated and distracted by a never ending chain of trivialities. You are right when you say that at our age one has to expect a variety of "mekhushim", and it seems to me I have them all starting with the eyes, nose and teeth, and ending with the soles of my feet,

2) Anyhow I am in the doldrums and my almost continuous self-psychoanalysis is not easy to discuss, let alone by letter. Often an expression of Rabelais crosses my mind, though there is no real analogy. He probably was the greatest humorist or satirist of all times apart from being a practicing physician, a monk who escaped a monastery, a vagabond, a philosopher, a theologian and a revolutionary in many a field of thought and conventions, yet before he died he expressed regret that he was not born to a peasant family, because "a cabbage-planter has always one foot on the ground and the other not far from it." As I said, this is not an analogy (ein hamashal domeh lanimshal) – but if I were free to choose my destiny I wonder whether I would have chosen one that contains so much fury and imagination that has driven me all my life, and looking back with mixed feelings and confused appraisal – both of excitement in having participated in the greatest human adventure in history, – the re-establishment of the State of Israel – yet having been an organic part of a people and civilization which was wiped out,

which cannot be resurrected, or renewed and duplicated: “dos Yiddishe folk”. And to the aspirations, the vision, the aim of a Hebrew renaissance both achieved and yet wasted, distorted, and above all dishonored, parading in shame as a society of obscurantism, sick materialism, crazy messianism that brought about hallucinatory evil deeds, racist attitudes, and prisoners of some distorted primitive and murderous memories of a most ancient past. The reality has nothing to do with the vision to which we dedicated our lives. With all this I don’t mean to say that it ended in dust, but the rebirth of a new, normal, sane and creative Israel is not to be expected in my lifetime; perhaps in one or two generations hence.

3) Yet I am compulsively busy, still working like mad, that is, writing, revising, researching, reading new material, etc. Apart from all that, I hoped to hear from you in connection with my letter of April 2, and I also expected to receive the documents Rapoport gave you. I am glad you became interested in them and read them. Be that as it may, I feel guilty for not having written you.

4) Now, to come down to more earthly things: I have written that I intend to apply for American citizenship and I hoped you would tell me what your reaction is. Meanwhile I received a questionnaire and after reading the oath of allegiance, I came to the conclusion that this is not for me. The oath begins with the words:

“I hereby declare, on oath, that I absolutely and entirely renounce and abjure all allegiance and fidelity to any foreign prince, potentate, state or sovereignty, of whom, I have heretofore been a subject or citizen;”

Then follows the positive part of defending and supporting the Constitution and laws of the U.S.

It is difficult for me to understand how all those tens of

thousands, if not hundreds of thousands of Israelis who consider themselves (and probably many of them really are) tremendous patriots of Israel can give such an oath. The same goes for all those American Gush Emunim people who settled on the West Bank or the Golan Heights, but nonetheless keep their American passports.

I thought that American citizenship implies a positive oath of allegiance to America without renouncing anything, especially in such categorical terms, though if this were the case there is still a contrast and conflict which was the reason that for decades I was averse to apply for American citizenship, though it caused me some difficulties and handicaps.

I was told that one can obviate this oath by obtaining a certain letter from the Naturalization Department confirming that they are aware that the applicant holds and will continue to hold Israeli citizenship, or something to that effect. I don't believe in it and I have no time or patience to find out, so I am forgetting about the whole thing for the foreseeable future.

5) I still think it is worthwhile to publish Rapoport's manuscript especially since Esther Margolis is a bona fide publisher. The reason for my opinion is not that it is a good book – it is not – but because I think it is good to have as many books published about us – good, bad or indifferent. So far, no good book appeared and I don't consider Agassi's book anything but good. Yet I suggested – I believe I was the only one – who advised you that it should be published. Nothing terrible happened, nor will happen, but though I didn't see anything in the press, some people have already read it and many more will read it in the future. I understand there was an interesting symposium about the book and it was reported at length in the Jerusalem Post. I didn't see it yet and I'll try to get a copy both of the symposium and the report in the newspaper, that is, if my information is correct. I still think that Agassi's work is a mishmash of many things; in some respects a misunderstanding and in others

confusing – it is nonetheless a testimony to something very important that existed, as well as an attempt to explain and interpret some ideas, though esoteric, yet challenging the conventional clichés and beliefs which are the fountainhead of a great deal of our major troubles and disasters – and the future is still open to even greater misfortunes.

Rapoport is of a different kind but nonetheless tells a story, again distorted but in essence of great importance that something was done against the opposition of a wide coalition of Jews and non-Jews of governments of mighty powers. The obstructionism is of no less importance than our own work and struggles, precisely because we didn't win greater victories (if victories there were) because of this obstructionism, this united front of the Jewish leadership and FDR and the British. In history the reasons for a defeat (and there is little doubt that ultimately we were defeated on all fronts and our successes were meager and too late) are often more important and edifying than the struggle undertaken on behalf of a great cause, or in the defense of the security and survival of a people, or a group, an entity – and our struggle was literally for the survival of the Jewish people of Europe.

6) I am sending you a report of a conversation Nahum Goldmann and Stephen Wise had with Samuel Rosenman on Oct. 6, 1943 (I am not sure if you have seen it). What I find intriguing is why FDR read our ads with such interest and was so emotional about them. I only know of three instances:

The one from Goldmann's memorandum of his conversation with Rosenman. It appeared on the day of the March of the Rabbis in Washington (on Oct. 6, 1943). I try to understand what caused the anger and threats. I am sending you a copy of the New York Times which appeared one day before – on October 5th. The only change in the text of the Washington Post was in the paragraph about the word "Today" preceding Wednesday, October 6, etc. Could it be that what enraged FDR was the fact that it speaks of 500 Rabbis representing 3,000,000 Jews and then parallel to the

item about the Day of Intercession by 6,000 Christian churches, or the Petition to the President? In retrospect I am impressed with the power and candor of our language, though the style was polite and the appeal to the President respectful. Perhaps the compactness of the information and the open indignation were precisely the causes which provoked FDR's ire and made his blood boil, to an extent that he had to threaten to undertake collective punishment against all the Jews and all the Zionists. Your recollection that the Zionists in general, and Stephen Wise in particular were in panic is correct.

The second case I know of is from Wise's letter to Weizmann, July 23, 1943, about the meeting he had with the President the day before (I sent you a Xerox of the letter some time ago). In that conversation, if you remember, Wise reminded Roosevelt that an ad of the Jewish Army Committee "of which you rightfully called to account" – I wonder to which ad he refers. It could be one of the Bermuda ads (two versions: "to Gentlemen at Bermuda" in the Washington Post, April 20, 1943, and "...Bermuda was a cruel mockery" in the New York Times on May 4); or the ad with the appeal to Churchill (New York Times, May 16, 1943); or any of a dozen other ads during the three months before July 22, 1943, the day Wise saw FDR. I am wondering how Wise knew about FDR's displeasure since I am not aware of any meetings between Wise and Roosevelt between Dec. 8, 1942 and July 22, 1943? I am also wondering whom FDR called "account to": Wise? the Zionist leadership? the leaders of all the Jewish organizations? In perusing the reams of documents which were declassified in the last ten or fifteen years, I couldn't escape the impression that the Administration, including the White House, were confused and not sure that we really acted independently without a hidden understanding and coordination with the Zionist leadership (The British even thought that the Americans, too, are in the conspiracy). At all events, the President and the real court Jews – Rosenman – Frankfurter (Wise only pretended or

aspired to that role) actually thought that the Jewish leadership, if it tried hard enough, could liquidate us. The latter surely tried hard enough not only because they were told to, but mainly because it was in their own interests. The interests of the anti-Jewish Administration and the Jewish leadership coincided, if not identically. It is in part because of that confusion that Roosevelt accepted the Hoskins proposal to make no distinction and gag them all. In parenthesis I should like to point out what kind of dupes the Zionist leaders were – Weizmann, Wise, Goldmann, etc.: they revered Sumner Welles as the greatest friend of the Jews, almost a “khasid umot ha’olam”. In fact, he, like every policy organization, played the good cop who offers the suspect or accused a cigarette and a smile, while the bad, cop is a brute who beats the guy up and threatens him with dire punishment.

In a sense, this intention to punish all the Jewish leaders for our “crimes” reminds me that when the British Administration was furious at the underground, they arrested the leaders of the Jewish Agency, the Mayors of the larger towns, etc. (not Ben Gurion because he was at the “time in Paris – “the black Saturday”. Of course the analogy is faulty because it took place after the Haganah joined the underground and blew up the bridges, which was considered, and rightly so, an act of terrorism. But the fact is that the British didn’t succeed to arrest Begin, Yezernitsky, Gidi, Nathan, Sneh, because they knew how to protect themselves, therefore the British saw a compensation in the arrest of civilian leaders, many of whom were totally innocent. The American Administration – through a dozen agencies working on it – tried to liquidate you but didn’t succeed, because of the protection of our friends in Congress and in other high places. But one should not think that the Zionists, whether in conspiracy with us or not, were not a nuisance to the Administration with their constant hammering about Palestine as a Jewish Commonwealth – to be decided during the war for a project to be materialized after the war. This looked to FDR and the State and War Departments,

as well as to the OSS, as provocative and harmful for “the prosecution of the war” (what ever that might have meant). So they decided to gag them all mainly because of our activities. And it seems to me that one is justified that the main credit for thwarting the Hoskins’ scheme is due to us, or rather to your interventions.

The third indication that FDR read our ads is through Mrs. Roosevelt. I am not familiar with the conversation you had with her, but it is my impression that she referred to Ben Hecht’s “My Uncle Abraham reports”. Smertenko also told me on several occasions that when she spoke about her husband’s rage in connection with the ads, she wept.

If you remember something more concrete, or a more correct version please let me know, if you have patience.

I am intrigued by FDR’s obsession with our ads. I don’t think FDR really saw the newspapers, but only summaries of them – and perhaps clippings. If this is the case, I wonder who it was who, during the turmoil of battle on the various fronts and many problems the President had to deal with, thought it important to bring to his attention our ads. If I had any help I would try to clarify such problems, but as things are I am left guessing.

7) I said before that I know of only two meetings between Wise and FDR (the first was in a delegation of five representatives of all the major Jewish organizations). I am mentioning it, and it seems to me I have on occasion spoken to you about it, or written you, because the main theme of criticism by the Zionists and their attacks against us was that we are not representative of the Jews neither here, nor in Palestine, or anywhere else, asserting that the Jewish Agency is the officially recognized representative to deal with the government here, or in Great Britain, or in other capitals. They propagandized their influence, their connection with the great and mighty. The leaders of other Jewish organizations like Wise and Proskauer, etc, had different claims and explanations for their legitimacy and influence, while

always implying that we are interlopers and con-men, while they have mighty influence upon the Administration, especially the White House.

As to Rabbi Wise, they created the myth of how close he was to FDR, how accessible the White House was to, him, as if he could freely see the President whenever he chose. He saw him alone, as I mentioned, once or perhaps twice during the war years.

As to Weizmann, I am not sure if Churchill saw him even once. Every time Weizmann asked to see the Prime Minister he referred Weizmann's communication to somebody else, explaining that he cannot see him because whenever he does, he cannot sleep at night (that is, before he was Prime Minister). Which reminds me of the joke that a "kabtzan" came to a rich man asking for a "Nedava" נדבה. The rich man rang for his butler and said: "Throw him out; listening to him breaks my heart."

At the press conference announcing the establishment of the Hebrew Committee of National Liberation, answering a question of a journalist who repeated this charge, you said that they – the Zionist leadership are not free people. They are controlled by the British, etc.

8) To tell you about the convolutions of the Report on the Holocaust would take pages and pages, of the little I know, because I tried my best to leave Finger alone and was only in rare contact with him, except about this chapter or appendices about the Emergency Committee. Until it took final shape (which I enclose) I had to intervene with him several times because in the first printing of the Report it was so distorted, so incomprehensible, that if I didn't know Finger I would surely think it was intentionally sabotaged. It had no title, that is, the Emergency Committee to Save the Jewish People of Europe; it was not listed in the table of contents; the sequences of the pieces were all mixed up; two pages were missing. I told Finger that it reminds me of the Jewish joke of writing (ניה) with seven

mistakes, though it is only spelled with two letters. I don't think it was conspiratorial sabotage but it showed that Finger was reluctant to give in altogether because Goldberg and the others were against it, and he had to maneuver to put it in. But when he prepared it for the printer he did it in a most sloppy way. I also succeeded to convince him, or rather pressure him to make some revisions in that chapter signed by Goldberg and Hertzberg as well as in a few other places. I didn't yet see the second printing; it will be delivered by the end of next week. But in the meantime he sent out (so he promised me) the revisions in the appendix No. 6 (with the correct name of the Emergency Committee and the sequence, etc.) to all those who received copies of the first printing. I hope he kept his word. In the past he promised several things and in certain cases he did not keep his promise.

The first printing was 300 copies (about four or five hundred pages – they are not even numbered consecutively). The second printing will be 500 copies. But it is not really printed like a book, but typeset in the office and photographed and duplicated like offset. It is a new process I am not familiar with. Anyhow, the first 300 copies were disposed of like hot cakes – 150 sent to the members of the Commission, to the various Jewish organizations, and the press. The rest was sold at \$15 a copy, I believe. When I will receive copies of the new printing I will send you one airmail, though quite heavy, much heavier than let's say a 500-page book. I am quite sure you will not be interested in reading it, but you may wish to leaf through it.

Except for the pre-publication story in the New York Times which was picked up by the wire services, some newspapers, and the Anglo-Jewish press, it did not cause a ripple. I didn't read it except the few pages I guessed had to do with us. I am both bored with this, and annoyed. Finger paid a visit last Friday to the office and was extremely apologetic, saying that he was faced with a dilemma – to have any report at all but treating my

name taboo, or throw in the sponge without issuing a report. He chose the second alternative, first, because he felt a certain responsibility; and second, because he thinks that having used most of my draft and having added material about the activities of the various Jewish organizations, the result was a balanced overview, avoiding conclusions, leaving the readers to judge. Well, I refuted his opinion and told him that it is not a coherent document, lacking any sensible structural form and analytical content. It is self-contradictory and in certain respects absurd, apart from being a distortion of historical events. He took my criticism as he usually does, in a friendly spirit. To my surprise, some people like Riebenfeld found the Report very interesting and ordered three additional copies, after having read it. Eisner is satisfied, even takes some pride in it, though it is the opposite of what he wanted at the beginning; but somehow it helps him to be accepted by the Jewish establishment. Finger is happy because it suddenly made him famous (this happened mainly because of the passionate controversy around my name), and Goldberg is in Seventh Heaven. On the other hand, I heard that some of the establishment people are unhappy because it contained some criticism of the leadership of their organizations, and some journalists of the Anglo-Jewish press criticized the Report because it contained nothing new; it's a poor rehash of things that were published years ago.

9) I had a three-hour conversation with Feingold. He was extremely friendly and most generous with compliments, having read my original draft. He praised my style ("you are a very talented writer") and said that my draft is not only interesting but illuminating. During our conversation he kept on writing and said that he learned from me important things: for instance, that the Jews were afraid to write their own history because they were embarrassed by their defeats. These are his words, not mine, I didn't say them, but this is what he understood from my opinion about Jewish historiography. But the main thing, he said, is that

I must publish my draft in a somewhat amplified – book form – and he believes that potentially a publisher may be interested.

Of course, this is not on my mind. I am beside myself that Lisa Kovitch became ill and didn't yet recover. Too many complications occurred from the original mishap which triggered a chain reaction. Every week she says that in a few days she may be able to resume work, but she is still handicapped. Of course, she recovered a great deal but is still in pain (in her left leg) and it is no use going into clinical details. The fact is that I remained stuck, and though I tried to continue the work by myself, I need help. On the other hand, I have no patience to start with somebody new, which would require coaching and probably endless discussions about style, language and various points. I'll see, perhaps next week she will be well enough to resume work. If not, in despair I'll ask for help from somebody else. There are several candidates.

10) You asked me who will publish it if it is finished. And where will the money come from? I know these are weighty problems, perhaps even of a decisive nature. But I am not worried. I'll see what can be done when I'll have a finished product of at least one volume. There are now changes in the publishing world and such books are much more difficult to have published than in the past. But as I said, we will see.

11) I hope you finished reading the documents Rapoport gave you and you will have a chance to return them to me through Arav. If it will happen soon, I may give him a copy of the Report.

12) There is no use re-evaluating the timing of the Proclamation of the Hebrew Committee of National Liberation. Any timing would be as bad or as good. The time we did it had great advantages. Even at that time the problem of identifying the specifically chosen victims of Hitler was still sorely needed. The refusal of FDR to recognize this fact persisted after the War Refugee Board was created. His instructions to Robert Murphy to choose carefully the some odd 900 refugees for Oswego so

that it does not appear as a purely Jewish group is characteristic. The demand of the Hebrew Committee to re-establish temporary shelters in Palestine is of great importance, at least of having been on the record; that is, if history is of any value. Apart from that, the Hebrew Committee didn't weaken, in my analysis, the rescue campaign but strengthened it.

True, the hysterical attacks on behalf of all the Zionist institutions and their satellites culminated with the Proclamation of the establishment of the Hebrew Committee of National Liberation, but they started from the beginning and grew in crescendo with each passing month, often with each passing day. The campaign to influence or pressure the signers of the Proclamation on the Moral Rights of the Palestinian and Stateless Jews took place in a most feverish atmosphere at the end of 1942 and the beginning of 1943. In fact, it continued for a couple of years – this effort became a permanent institution with a special staff. I have copies of the list of all the nearly 3,000 signers whom the Zionists contacted at least once, and many several times. (I got the list from the Zionist archives, with the marks near every name, indicating their answer or disposition.) It seems that apart from the 46 or so Rabbis who withdrew their signatures – I don't understand exactly how one can withdraw one's signature – and the case with Mrs. Brandeis' denial that she ever signed (we reproduced the card with her signature) the results were meager. Some promised, probably to get rid of being bothered, but they never contacted us. The scandal atmosphere created in connection with Ben Hecht's ad "70,000 Jews for Sale" broke out in February 1943. Wise's letter to Ickes is dated December 27, 1943. His letter to Truman was in May 1943, Waldman's demand to deport you (his conversation with the State Department people and all the epithets attached to you including "racketeer") was expressed on January 10, 1944. Church's resignation was November 22, 1942. But the most vicious, villainous campaign was around the Rescue Resolution before, during and after the

hearings, which took place in November-December, 1943. I read the proceedings with incredulity. You certainly remember the experience: how can one forget such malice and passionate evil? A curious detail which I am not sure if I gave it to you, is about the short dialogue between Rabbi Berlin and Sol Bloom:

Bloom: It goes without saying that you are against the Roger's-Baldwin Resolution:

Berlin: No, on the contrary, I am 100% for it.

Bloom: I can't understand; all the Zionist leaders besieged me to explain why this Resolution is a calamity and must not pass, and you, a member of the World Executive of the Z.O. are for it. (From a report by Berlin to the Zionist Executive in Jerusalem, Jan. 16, 1944.)

I can go on and on, but I know that you may wonder why I am enumerating things which you know first-hand.

On the other hand, had we postponed the Proclamation of the Hebrew Committee, the turn and impact of events might have induced us, for one reason or another, not to proclaim it at all, or to postpone the decision time and again, until it would have been too late to compel Begin to espouse, at least in principle, the idea of Hebrew sovereignty, threatening the Zionists to proclaim a Hebrew provisional Government.

I don't want to give you the impression that I am arguing the point you made. For all I know you may be right, except that it is difficult to know for certain what the results would have been – whether it would have given us a better name, greater influence, and substantially less abuse which, in turn, would have made a radical difference. The basic idea of the Hebrew Nation, the distinction between Hebrews and Jews still holds good, in fact much more so, because with the establishment of the State it is no longer a matter of ideology but, in my view, (and I am certain in yours as well) it is a matter of being, or not being. The destiny of both Israel and the diaspora depends upon this solution we proposed. We personally may not live to see the day, but it will

certainly come, when this conception of ours will prevail and becomes the basis for the existence of the State as well as the welfare, liberties and creativity of the diaspora.

13) I had a long phone conversation with Sol Stern this morning and it was a most disturbing experience. I called up to find out how you are and also to ask him about Rapoport's book. But he was mainly eager to speak enthusiastically about how interesting and fun Israel is. I asked him what he means – and in the course of the conversation it became clear to me that he has some fascination mixed with a strange sympathy for the Gush Emunim people and their crazy terrorists, their passion to expel the Arabs, to make pogroms and do what the anti-Semitic countries wanted to do to us, but actually did not. (I speak about the pre-Hitler period). My mind is blocked – perhaps because of creeping senility: I cannot understand how a man who was in the vanguard of the civil rights movement, that is, for greater rights for the negroes; who is a progressive in every respect, hates the American establishment in all its levels, and doubts the validity of American democracy; the same man, when it comes to Israel, every human aberration, every evil instinct, every violent act, every obscurantist madness is O. K. or almost O. K. He didn't express it in these exact words, but he almost suffered a stroke when I said that Israel is the only voluntary totalitarian country in the sense of total consensus when it comes to basic issues. He said among other angry things that Israel is one of the freest, most democratic and progressive, pluralistic societies in the world, perhaps the greatest and purest. To me it is not a new but a very said experience.

14) I hope you and Becky had a good time in London. Where is she studying? In the London School of Economics, or in another university? It seems to me that the London School is one of the best, but the others are also first-class.

Everybody who saw you and spoke to you, told me how good you look and how fine you feel. I am not surprised because both

in Paris and in Israel last year I got the impression that you are in very good shape. Keep up the good work – as far as your health is concerned – despite your mood that may not be very high.

15) To end with some sad items: Max Geltman died of a convergence of multiple diseases, but in the last account it was the heart. (It always is.) He suffered terribly in the hospital for about three weeks and wanted to die, but the doctors did not permit him. I liked the man and though he was an extremist – a Communist, Trotskyite, the far left, then the far right (Buckley), Gush Emunim and everything that it goes with, even religion, he was interesting and even fascinating till the end, though his body shrunk to a pitiful bundle of decay.

He wanted, in the tradition of Sholem Aleichem, to have a good party for his friends and family after his death, and it took place on a Sunday a couple of weeks ago. We were there and his wife asked me to say a few words, which I did. Others also spoke. But he, unfortunately, didn't hear me, otherwise he might have approved and perhaps even enjoyed.

Another piece of sad news is about Joe Chaikin. He underwent a third coronary bypass (open heart surgery) and during the operation which lasted more than six hours he got a stroke, which paralyzed the left part of his body, and he lost his speech, not only from the point of view of sound but of constructing words by writing them down on paper. Yet, there is a certain amount of consciousness in his brain and there is hope that with physical therapy and speech therapy he may recover part of his capabilities. I think he will recover a great deal. It seems he is aware of his condition, probably vaguely, and his ego is terribly hurt. Anyhow this is what Chickie believes. It is a terrible blow to her.

How is everybody? How did Becky acclimatize herself in London? How is Asti and Nili? It is good that you didn't come here now – it is the worst weather not only in my memory but

also of people of my age born here. It is something hallucinatory. Even nature went wild and out of kilter. It cannot control itself.

Winona sends everybody her love and so, of course, do I.

You probably received my letter of April.

Cordially

WM wm

encls.

P. S. I got only one document – Isaiah Berlin's report of a conversation with Goldmann dated Nov. 15, 1943. (By the way, also before the establishment of the HCNL.) But you told me that you have a second interesting document. If you can lay your hands on it easily, please mail it to me. "Yikar shkhakhtit" (עיקר שנחתית): What are your plans? I understand that you intend to come here for a more or less protracted visit. Could you tell me approximately when to expect you, so we can synchronize and not miss each other?

July 13, 1984

Dear Hillel,

Thanks for your comprehensive, thought-provoking and, in part, polemical letter of June 26. A few days ago (July 9) I wrote you about two practical matters and I mentioned that I'll come back to your last letter. I feel an urge to engage in a "shmus" with you on several topics, though I am not sure if I'll succeed to make myself better understood; or on the contrary, that it will only add misunderstanding and confusion to the subject.

1) It is a melancholy experience that for all these years I failed to clear up the misconception you have that I consider our

work during the 1940's a failure or defeat. Of course, the main reason is that I said so in our conversations and correspondence. But probably also because of my own shortcomings, on certain occasions, of analytical exposition of complex problems.

I always thought, and was proven wrong, that when I speak of our failure, you would automatically understand what I mean by that, without having to get into systematic analytical explanations. I'll try to do it in this missive, as short as I can (despite my inclination to verbosity) because this is a crucial problem: without a correct self-evaluation we shall never be able to explain correctly the nature, the scope and the achievements of our work (and precious little time is left to do it ourselves).

My evaluation has to be viewed on three separate, yet inter-related levels. One is the practical achievements in various fields including primarily our direct responsibility for saving tens of thousands, perhaps hundreds of thousands of Jews who would otherwise have perished under Hitler. Here I agree with you totally and without any qualifications and reservations.

In my estimate, thanks to us – through the WRB and our constant pressure on Pehle and the others of the newly established Board – our suggestions and plans we submitted to it – about 250,000 Jews had been saved. Of course it is difficult to prove it scientifically and statistics are vague, unverifiable (under the circumstances they could not be), and in some cases contradictory. But if one reads carefully the official history of the War Refugee Board (2 volumes) and the thousands of relevant documents, cables, letters, plans, instructions, reports, etc., spread over at least 3,000 pages, one can without difficulty identify the actions inspired directly by our proposals and suggestions in the various memoranda we submitted and the talks you had with DuBois, Pehle, and probably with the others. If one tries to add up the results of the WRB's activities in their totality in the various countries and through various means, the results are considerably more impressive than they themselves

computed. One also should keep in mind that whatever the JOINT, the Orthodox, the World Jewish Congress, the American Labor Committee, the ORT, individuals and groups of the French underground did, was facilitated by the WRB. Without its diplomatic contacts, its agents, its money and general umbrella, practically nothing, or very little could have been done by these groups and organizations. If it were not for the puny sums that the JOINT and other Jewish organizations offered to the WRB to finance its activities, much more could have been done. It is difficult to conjecture how much, but probably the scope of rescue would be different in kind and not in degree, that is, if the finances would have come from FDR's discreet fund, he actually offered, if I am not mistaken (and I don't want to look it up now) ten million as a beginning, instead of, under the circumstances, only one million was given to organize the offices, or rather the personnel, to appoint the few agents and establish contacts with a number of American Embassies abroad.

By the way, I don't remember if I have written you, that the WRB worked closely and probably mainly with the OSS (later the CIA). I enclose a document which is quite extraordinary. Olsen was instrumental in arranging Wallenberg's mission to Hungary (he was responsible for saving literally thousands of lives. One may perhaps surmise that Wallenberg, being an agent of the OSS, was arrested, if this is the word (kidnapped is more accurate) by the Russians when they occupied Budapest. The Russians sent a luxurious limousine for him, saluted him with the greatest respect, and during the few minutes while luring him into the car, treated him as if he were a VIP of the first order. It is very intriguing that when he left, he told his entourage: "It is not clear to me whether the Russians invite me to a banquet to honor me, or as a criminal to be sent to Siberia," or words to that effect. (I cannot look it up at the moment.)

My correspondence and the contacts with the various archival branches of the War Department where the Bill Donovan papers

are scattered – is a story in itself, and since nothing came out of all the effort (including a trip by Eli to a place in Pennsylvania), there is no use going into detail about the larger subject of what happened to the reports the OSS received about the Holocaust and were given to Arthur Goldberg, who seems to have criminally put them somewhere in files which would take a tremendous effort – time and money – to discover. Perhaps someday somebody will. My impression is that a great deal of these documents were destroyed.

Anyhow, to come back to your impression that I am not conscious of our contribution to the rescue of the Jews: I am aware, and, after all, I dedicated years of my life to bring the documents into some order to prove it and explain it. I have done it in great detail in a variety of my MSS including numerous documents.

I also agree totally with all the other achievements you mention in your letter, including the awakening, activating and energizing of American Jewry, which in later years overshot the mark. I attribute the whole resurgence of self-confidence and daring activities of the Jews on Israel's behalf, and their generosity, to our activities. In my first outline of a book telling our story, written probably in September 1961, about a quarter of a century ago, I have said:

“...Having proclaimed the Hebrew Committee of National Liberation with the undertones and functions of a government-in-exile, it forced the vacillating and frightened Zionist leadership (“The Jewish ‘Agency for Palestine’”) to proclaim on May 14, 1948, the State of Israel. Under the impact of all these events (which I enumerated in the outline – S. M.) American Jewry gained a new dignity and greater self-confidence – free from previous inferiorities and inhibitions. With generous heart the American Jewish community opened its purse in an outburst of charity unprecedented in history – financing the transfer and

settlement of hundreds of thousands of Jews – and put the newly born state, so to speak on its feet...”

At that time, a quarter of a century ago, you weren't, as usual, impressed (and for good reason: What is there to be impressed by?) but Betty liked it very much and so did Ratner. Hecht wrote a strange letter, just for curiosity's sake I am enclosing it (also retyped because it is difficult to read) as well as my letter to him a day or two before he wrote me.

Today, I would not write exactly, in the same vein because, as you remarked rather mildly in your last letter, the Jews go from one extreme to another – from cowardice to arrogance and self-righteousness, interfering where it is not their business to interfere, for instance in the question of the U.S. – Russian relations and the Jackson Amendment, which was humiliating to the Administration (Nixon, Ford, Kissinger), and a slap in the face to the Soviets, regardless how much one may hate them, and I don't think anyone feels a greater aversion to them than I. It is my conviction that in the long and not so long range the results were negative, I hope not catastrophic.

To this point of having unleashed the energies which were channeled toward calamitous directions, I will return in the latter part of this missive.

I also believe that we didn't just make “propaganda” for the Irgun, nor that only the reorganization of the Irgun was our initiative and our work. This in itself would not suffice. What we have done was, first: we made the acts of violence of the Irgun understandable to public opinion in the U.S. and France; secondly, we created conditions by the mobilization of so many important and celebrated personalities that the British could not undertake draconian steps against the Irgun and the Yishuv. To express it more simply: we saved the Irgun and the Yishuv from political and, to some extent, physical obliteration by the British. This, in turn, with our creation of the Hebrew Committee of

National Liberation and the steps taken to create a government-in-exile, led to the Proclamation of the State by Ben Gurion. All this I have written about in great detail in my manuscripts. In this respect we achieved great historic things.

On this level we are fully justified in claiming that we scored impressive and unprecedented achievements. Our successes deserve exhaustive historical and analytical treatment and, as much as possible, to be fully documented. I have to repeat: there is no disagreement between us. But there are other levels concerning which I am profoundly disenchanted that we failed. To be serious and credible, we have to evaluate our work not only for what we achieved but also what we failed to achieve. After all, we know the truth that we were not imposters or charlatans. We were a group inspired by a grand design – a vision and aims of tremendous scope, yet not utopistic but realizable. In this grand design we failed. In this field the great aims which we proclaimed and professed remained unfulfilled:

a) The Jewish people of Europe were not saved, nor the majority of them; not even what Weizmann had hoped for before the war that could be saved – two million – or what Jabotinsky thought about the evacuation – a million. Regardless how important each life saved is, the millions were extinguished, as Ben Hecht, I believe, told me once “Like a single candle in the night.”

b) We didn’t achieve the creation of a Jewish Army of fifteen or twenty divisions. In all probability we were responsible for the British agreement to create the Jewish Brigade when the war was practically over, and the scope and composition of that Brigade it is better not to talk about – though a great many of them were active in illegal immigration and, of course, Dov Gruner came from the Brigade.

c) We didn’t achieve a free Palestine or a Hebrew Republic of Palestine. I don’t have to tell you what the Jewish State is; I don’t think anyone is more critical of it than you are, and you

gave expression to your critical evaluation in the strongest and most vivid terms.

We championed the establishment of a Hebrew Republic in a free Palestine – free for all – Hebrew and the non-Hebrew Palestinian population – on these higher levels of vision: of struggle, of dedication, of education, of conviction – we failed, we were defeated, not only the vision didn't become reality, but what happened is that the establishment of the State of Israel is the opposite of what we visualized, and instead of progressing toward normalization, it degenerates into a racist, crazed, obscurantist society, where crime is rampant, demoralization is endemic in the system of government, and in the very nature and composition of the society. All the plagues are contained in that body politic, either immanent or patent, and what is worse than anything else is the tendency to mass suicide and the proclivity to demolition of the state and self-destruction of the people. What hurts me more than anything else is that Israel became an instrument of death, not so much of the Arabs, but of Jews. Israel is the most exposed place in the world, where daily, death stalks around the corner.

It is in this sense that I feel defeated. Perhaps I should not say that we were defeated as a group; perhaps you don't share this feeling and you are exhilarated by what was achieved. One cannot deny that the very establishment of the State of Israel is perhaps the greatest event in history, at all events the most bizarre, in the sense that it defied all the norms of human behavior and the laws of nature. The Israeli military victories are also an extraordinary and astonishing phenomenon. All this is true. But does it outweigh the annihilation of "dos Yiddish Folk"?

You know my thesis – that the establishment of the State of Israel cannot and should not be considered a Happy Ending to the Holocaust. Auschwitz has no Happy Ending. But I believe that the opposite is true; the sudden conversion of the

Zionists to a Jewish State in 1942 and their obsession with the Commonwealth idea, to be established after the war – the Holocaust was facilitated because no appropriate measures and steps were taken to stay the hand of Hitler. Only we understood that the conditions demand to desist from the agitation and public struggle for Palestine (in the sense of its political status after the war) and concentrate only on rescue. With all the Zionists, the Commonwealth became an *idée fixe* and wrought tremendous havoc in the struggle for the survival of the Jewish people of Europe. Israel, in this sense, was not a “happy ending” but an extremely high price in human lives.

As mentioned, we unleashed tremendous energies among the Jews in general, and the youth in particular, but we didn’t – how could we? – know for what aims the new dynamism will be used. What I said about the campaign for rescuing Russian Jewry is also relevant, but probably with much graver and dangerous consequences, about the variety of groups which sprang up in the last 17 years of a religious-racist fanaticism. Our activism at the time was rational and controlled. But we were misunderstood by our “followers” or “disciples” of a generation or even two, later, like Rabbi Kahane and his followers, and Rabbi Levinger, the Gush Emunim, Techyia, etc. I don’t mean to say that all of them know about our activities, but some of them – the leaders – do know. This is not just a bizarre coincidence (though the phenomenon is bizarre) that all these fanatics of the Gush Emunim, Techyia, like Marcia/ Feinstein, Bobby Brown, Nimrod, and others, are so insistent in seeking my personal friendship and continue to do so with sincere enthusiasm, though they know exactly where I stand. But they disregard our present opinions, and what appeals to them and thrills their emotions are the example we set during the time we were active. In this distortion of our views and actions lies the grave danger to the very destiny of Israel.

The Gush Emunim and the Arabic Jews constitute the character

and temper of the country. Many years ago I said that Meir Kahane is not a lunatic fringe type – he is the open exponent of what most Israelis feel, think and hope for, but don't dare express openly or publicly. And what that temper is, one cannot define in a simple formula – but it is definitely racist and murderous. There are reasons for it and one can understand it, but not condone or justify it in any way, not only because these are evil and pernicious but also, if not mainly, they are suicidal. You are quite right about some qualities of a considerable number of people in Israel who are dynamic, talented, etc. but they are also corrupt and constantly confused.

The Bohemians in cultural countries are not plagued with crime. In Israel they are not only non-conformist, permissive and bizarre, but in many cases an Israeli is talented and dynamic and at the same time criminal in a literal sense, whether he is in the country or abroad. I read somewhere that proportionately the number of Israelis on the Most Wanted list of Interpol is inordinately high – I don't remember the exact figures, but if I am not mistaken, they actually top the list. Among them are a number of talented people, especially in the entertainment and artistic spheres. In social or political thinking they are either totally disinterested, or wildly chauvinistic and irrational.

The demographic composition – the Arabic Jews – is a problem which perhaps may never be solved satisfactorily, as it wasn't solved in any Arabic country as far as the general population is concerned, regardless of the influence the French and British had on these countries – and one should not underestimate the scope of this influence. The imperialist powers gave their colonies and protectorates a language, a judiciary and European culture; Algeria till now is for all intents and purposes, French. Before liberation it was totally French. I doubt if Ben Bella understood Arabic. Anyhow, most of the educated classes didn't know Arabic. To a lesser extent, this can be said also about Tunisia. It is characteristic that whenever Bourguiba made a speech in Arabic, the propaganda underlined

what a fine Arabic he speaks. India had no language until the British taught them English. Despite the fact that the colonial powers introduced educational, social and judicial institutions, none of the fifty or more odd countries who were under colonial rule developed even a semblance of a democratic and humanist regime. These people, whether African Islamic, pagan or Asiatic in their variety of oriental religions (if one can call them religions – as Christianity or Islam), none of them have the capacity or the innate inclination to live within the framework of a European system of government. There is no reason to believe that the Jews of Arabic countries who constitute the majority of the Jewish population in Israel will become amalgamated to the European population. All the signs indicate an opposite direction or orientation. The Askhenazim take on more and more of the Levantine and Arab psychology. The terrorist group now on trial is a typical Arabic phenomenon. Though most if not all of the participants are Ashkenazim. Despite all their confessions and love of country and devotion to God, it is Islam and not Judaism – and not European.

Something also has to be said about the outstanding personalities in the field of literature. Actually, in my ignorance, I am aware of only three very talented people: Amos Oz, Alef Bet Yoshua and Aharon Appelfeld. None of them is really great, and despite the fact that they are translated into English and French they are parochial. I don't want to touch now upon the themes of their novels – I am not even familiar with them – but it is interesting that they are looking for the origins of Israel's predicament. Somehow you get the impression they are almost on the right track, when they suddenly swerve and wind up in absurd thoughts and solutions. It is also discernible in them disturbing inclinations, especially in Amos Oz. First, they are obsessed with the psychic subconscious guilt and ambivalence towards the Arabs. Now there is a second or an additional phase in their search. Amos Oz, for instance, wants to understand the mentality, motivations and the furies of the Arabic Jews. There is nothing

wrong with that, except in my estimation it is somewhat sterile because they don't come to any conclusions: they are mostly bewildered. I am saying all this in order to give some explanation, or perhaps it is only a rationalization, of my feeling that Israel as a social and political entity is in for great trouble and upheavals but scarcely for any basic re-evaluations and reforms. As I always try to emphasize, I don't mean that it is hopeless. I only say that there is nothing to hope for in my lifetime.

3) The third level is personal. To me, it isn't as the Zionists say "a third" of the Jewish people were exterminated, or "six million". To me, my own world and, in an existential sense, my life was destroyed. I was organically a part of what was called "Dos Yiddishe Folk". This was the essence of everything which constitutes the emotional and intellectual roots of the person. It was a people; it was a language; it was a civilization; it was an environment; and it was fun despite all the difficulties, pressures, tensions and suffering. But as an individual I was whole. I became a Zionist probably at the age of 12, but not later than 13, and I never thought of other Jews than those whose language I spoke; whose literature I read, whose life I lived; though my horizons widened, my learning both in Kishinev and then abroad multiplied, and my outlook, I would say, became universal. But neither in Kishinev nor later in my peregrinations, including the years in Warsaw, did I think about Zionism solving the problem of the Jews of Morocco or Yemen. Though I knew because I studied, that there are Jewish communities in various countries, but even in the various Zionist and Revisionist conventions I never met delegates from Arabic countries, though we had delegates from Sephardic communities such as Yugoslavia. I also knew that there is a large and very important Jewish community in the U.S., but I never thought of the Jews in America as people who have to be redeemed, all the present assertions of Zionists to the contrary. Nor was I terribly impressed with the Zionist-Socialist experimentations in Palestine because, to me, the pathos of all

the idealizations of the Chalutzim – that they work and they till the soil – was not a sensation. I happened to have seen and lived with Jews who worked very hard (Myiga'at kapayim). I have seen Jewish peasants in Bessarabia and I have known about Jewish peasants, thousands of them, in the Ukraine and the Crimea; in any event, many more than there were in Palestine.

What fired my imagination and mobilized my energies was the idea of statehood and territorial concentration. I didn't think it was necessary to prepare the Jews to become laborers, or engage in agriculture, or to acquire military prowess (I have expatiated about this in my manuscript). Lev Bronstein (Trotsky), who led an army of rabble against professional and seasoned generals of the White Russians, Ukrainians and the Poles, was not a worse commander or Minister of War than Rafel or Dayan – and what is important is that the best officers in Trotsky's army were Jews, as the Jews were among the best soldiers and officers in both World Wars (In the Second World War, of course, on the side of the Allies only). But on a more personal note, the self-defense experiment in Kishinev – because in this I participated. I remember how every year at the season of Passover and Easter the goyim of Kishinev were afraid of our group, numbering 80 or 90, when we walked in the streets in black leather uniforms. How they locked their doors and lowered their gates. To me it was clear that the Jews of the ghettos, of the Nalievkies, of the shtetls, don't have to be prepared before coming to Palestine, but when in Palestine on the spot, things will sort themselves out. They will till the land; they will engage in commerce; they will build industries; they will defend themselves. The main thing is to have large masses of them evacuated, concentrated in a land where they will become the dominant factor.

All this went up in the smoke of the crematoria or other kinds of what is called in Hebrew "shivat mitot Meshvnott", except in the case of the Jews of Europe it was not seven, but seven hundred or seven thousand kinds of death. So, on this personal level, I cannot overcome the obsessive feeling that I remain an

“ever meduldal”. Of course, I live, and work, and sometimes enjoy myself, but everywhere I am a stranger and a refugee, whether in the U.S. or even in Israel, though in Israel less than in the U.S. There is no remedy, let alone consolation, for that. I believe Kipling calls triumph and defeat “the two imposters”. For poetic imagery it is O.K., but in life and history there are basic if not decisive differences. The problem is not with the Dramatis Persona but with history, which is more often than not, an imposter.

While I mentioned above the name of Trotsky, it occurred to me how cruelly unfair and distorted historiography is. That is why it is difficult to form an opinion about whether a certain individual, group, party, or a nation is to be considered victorious or defeated, or partially either of them. I was thinking of Kerensky (the Encyclopedia Britannica gives him a sparse 20 lines). When I came to Paris in 1930, the first thing I did was to find the Revisionist headquarters and perhaps see Jabotinsky. I found the place, walked up a couple of flights, opened the door and saw a strange thing: a man with a crew cut furiously pacing the room, his gaze directly not exactly on the ceiling but to some invisible horizon, shouting at the top of his voice (in Russian) – and I didn’t understand what was going on. In a corner of that room I saw a girl at a typewriter and I asked her where the Rasviet is. She said it was the next room, and then I understood that this man shouts his dictation to the girl at the typewriter. The door to the other room was open – and there was the Rasviet – the headquarters of the Revisionist executive, or whatever it was called. Jabotinsky wasn’t there at that hour, or day, but there were three or four people, among them a young blond girl, and all spoke Russian. I asked who the man next door was, and they told me it is Kerensky. At that time events of the Revolution were still fresh in my mind and I was flabbergasted.

Since that time I became acquainted to some extent with the history of the Russian Revolution, and I still read a book

once in a long while about it, and it seems to me that it offers some illumination of that epoch. But the irony, if not to use a much stronger word, is in the perception that it was Lenin who made the Revolution, while Kerensky was some kind of a “nebech.” The truth is, as you know, there were two Revolutions; one in February 1917, and the other in October (according to the Gregorian calendar). Everyone heard about Lenin and the October Revolution; very few know anything about what happened before.

The fact is that the Bolshevik party under Lenin, who resided in Switzerland, was not particularly interested in the events, nor did he believe in the possibility that a revolution would break out in Russia. He gave orders to the small minority group of Bolsheviks in Petrograd to discourage the strikes and the upheaval of the Petrograd Soyuz, which was in the forefront of the unrest. In a speech in January 1917, he told a Swiss audience (he was then age 46) that it was doubtful whether “we the old would live to see the decisive battles of the coming revolution.” It was the liberals, the Mensheviks, and social Democrats that brought about the revolution. It was Kerensky and his colleagues who brought about the abdication of Nicolai II, and it was he, on August 25 (September 7, 1917) who declared Russia as a republic and the convocation of a national assembly representing all political parties and groups which pursued any ideological or political aim.

The Soviets who played a main part in the Revolution Lenin treated with contempt, but afterward, when told that it is serious, he made a deal with the German intelligence or Ludendorff or both permitting him return to Russia in that famous sealed train. The quid pro quo was the termination of the war against Germany; to quit the alliance with Great Britain and France; and that he and his party will agitate among the soldiers to desert en masse and leave the front and to rebel against the officers. Kerensky was transformed from a name to a metaphor, meaning weakness, vacillation and indecision. The facts vindicate this notion only to a certain extent: he did arrest Trotsky and Kamenev, but he couldn't

lay hands on Lenin because he was not in the country, and when he came he was in hiding and couldn't be found. But it is also true that he didn't order the shooting of all the leading Bolsheviks, the vast majority of whom were Jews, mainly Trotsky, who actually was the man who orchestrated and then led the October Revolution. He could have taken other measures, but this was not his vision of a liberated Russia. His vision was a democratic country based on a constitution, guaranteeing the widest civil liberties, and to honor them. For this and for other circumstances which cannot be sorted out in the general chaos which engulfed Russia, Kerensky was defeated both in the field of battle (because he continued the war against Germany and against the will of the Army); and second, against the Bolsheviks because they were ruthless, totalitarian murderers. So, here we are, and you can have your pick.

This leads to another association of ideas: practically everyone has the greatest contempt for the Weimar Republic, blaming it for permitting Hitler to come to power. I don't want to nudge you with my opinion about the Weimar Republic, except for one decisive fact, namely; that the militarization of Germany, in violation of the stipulations of the Versailles diktat, began by the Republic and was continued by Hitler on a larger scope and accelerated pace. However, it started on a significant scale during the Weimar Republic practically immediately after the defeat in World War I. But this re-militarization was disguised, first, not as an Army but as police forces and para-military groups, and almost all the training was done in Russia. You are familiar with the Kellogg agreement, one of the main purposes was the re-militarization of Germany. Rathenau in other ways, too, defied the victors, but it is also true that they didn't take draconian measures to wipe out the Nazi Party at the beginning in the early 20's. Again, they didn't do it mainly because of their devotion to the constitution and to the process of law.

This brings us to the central problem of mankind: how can one preserve democracy without using totalitarian means against

totalitarian groups in the frame of that democracy. But this is not a subject worthwhile to discuss at this point.

Someone close to our own hearts and own personal experience. Was Jabotinsky triumphant, or defeated? Or, to what extent was he in either? There are more things to discuss but I'll do it next week. I'll answer your questions about the Report, etc. Perhaps I'll squeeze it in during the week-end.

Winona and I send you and dear Nili Asti and Becky our fondest regards,

Cordially

Nov. 25, 1985

Dear Hillel,

As I didn't hear from you, nor did I expect to, since you told me you will write to me after you make up your mind about your permanent residence, I take it that you didn't yet arrive at a decision. Through the grapevine, however, (Lily through Becky) I heard you are more or less inclined to come here in the near future. In all probability it would be a good thing, anyhow so it seems to me.

However, one shouldn't entertain any illusions that one can do anything publicly in this country along the lines of our thinking. Regardless of how detached I try to be I am nonetheless affected by all the negative developments not only in Israel but equally among the Jews in this country. As I have told you and written on many occasions, I am getting more and more the feeling of some kind of a lunatic asylum encompassing ever larger numbers of what we call Jews or Jewish groups – in Eastern Europe we used to call it “Oif der yiddisher gass”.

Despite of all the patting of one another's back, the relations between Israel and the U.S. Government are precarious and can take a turn for the worse any time.

Two new books appeared: one is by Rabbi Lookstein titled *Were We our Brothers' Keepers?* – the Public Response of American Jews to the Holocaust – 1938-1944, with a foreword by Eli Weisel. Since Lookstein didn't know where to mail it, he asked me to forward it to you – he wrote you a dedication of great admiration.

The second book – at long last – is by Nurenberger titled *The Scared and the Doomed*. It is in two editions – one hard cover, and one soft cover by a small publisher who prints books mostly at the author's expense. The deal between Nurenberger and this publisher was that Nurenberger bought 1,000 copies for \$7,500. This Canadian house seems to have a distributor here in New York (an Englishman) and he told Nurenberger that he is optimistic. Nurenberger was here for about four days; took up a lot of my time; I believe I gave him some contacts and ideas in connection with attempts to get some attention in the general press; but the arrangements were somewhat silly because the soft cover appeared before the hard cover, and I told him one cannot start a publicity campaign with a soft cover. One has to wait for the appearance of the hard cover. So the tentative publication date is December 1. I also promised to write an article for the Yiddish newspaper which appears in Brooklyn. I believe it is called the *Yiddische Freie Press* but I am not sure. This, too, is a bother but I am afraid I will have to do it.

The two books so far are the best as far as we are concerned, only in the sense that they have a more genuine and correct appreciation of our work in this country. Of course these two books have only this in common. Otherwise they are quite different.

Lookstein did a scholarly work in the conventional sense, while Nurenberger's is a kind of hodgepodge and sometimes has no rhyme or reason. He introduces all kinds of subjects

only tenuously connected with each other and despite all his enthusiasm and praise of our work and the persona dramatis, he doesn't actually tell in orderly fashion what we have done. But whoever will read the book may be impressed because it is written with great feeling, and he comes more to the truth than anyone else so far including Wyman. Anyhow, he sent you the book airmail and you probably received it by now. If you have patience, do peruse it. It is worthwhile.

We returned from our trip very exhausted – the charter from Paris didn't leave and we were transferred to Pakistani airlines and were in Orly for 8 hours. It took us quite a couple of days to straighten out. Apart from that, one always finds a plethora of little things on returning and it takes some time until one clears the heap – either by throwing most of the things out or, in certain cases, to take care of them.

If you have time and the inclination, please send me a few lines.

Cordially

P. S. Enclosed are 2 separate bills from Steinberg. When I received them I wanted to pay them, but then I thought perhaps I should send them on to you so that you can see them and advise me. I will pay them immediately after I hear from you.

January 16, 1986

Dear Hillel,

I feel I should be in closer contact with you, but the trouble is there is nothing of special interest to report. Despite all the odds and the shortage of time, I still persist in my work, though

without help, since I think I cannot afford to continue with Lisa Kovitch.

She had a baby and seems to be happy, and her health practically recovered. I am not sure that she is her old self. I spoke with her on the phone and she has written a couple of letters, and she sounds alright, but anyhow this is all theoretical. I told her to have patience.

I have added to my text a few pages, to be incorporated into the Introductory, in the light of the fact that we cannot claim or complain that nothing is written about us by historians. Anyhow, to say now that Bergson is ignored would be disingenuous and wouldn't concord with the facts. I believe that my addition takes care of that to a sufficient degree and the writing itself is probably interesting, that is, for those who are interested.

Nurenberger is very hurt that you didn't acknowledge his book and praise it. He expected that we will be besides ourselves with ecstasy. I feed his ego as much as I can and I have even written a long review of the book for the Yiddish newspaper, the *Algemeiner Yiddishe Journal*. Whether he liked it, or the editor will like it, I am not sure, but I was under pressure from him and he took up some time both by being here several times, and by having written this article in Yiddish. Though it is my mother tongue, the last article I wrote in Yiddish goes as far back as 1939. Since I practically don't use the language, I found out that the writing was not as easy as I had imagined.

Enclosed is the first page of the NY Times Book Review section which gave its appraisals of the best books of the year, both fiction and non-fiction. The list is rather short; only a very few books in each field. It is interesting that they put Wyman's *The Abandonment of the Jews* at the top of the list. I think that at least from his point of view, it should be of great satisfaction.

By the way, the NY Times adopted a consistent attitude towards that subject, not only as far as Wyman is concerned, but also towards other books which lately appeared (there are

several). In a short review – a couple of paragraphs of Haskel Lookstein's book *Were We our Brothers' Keeper?* they reproached him for his lenient dealing with the role of the Jewish leadership, and mention that this is an enigma (I don't know if they used this specific word) that has to be illuminated and answered, or words to that effect. I was surprised and found it significant.

You probably heard that Sidney Zion published in paperback Ben Hecht's *A Child of the Century* with a foreword of his own. He promised to send it to me "immediately" but I didn't get it. Therefore, I cannot tell you what his angle was.

I hope your health is stabilized and perhaps even improved. I would like to hear from you how it is.

Winona and I send our heartfelt regards to dear Nili,

Cordially

Feb. 5, 1986

Dear Hillel,

Just got your letter of Jan. 25 and hasten to write, not because I have something significant to tell you but rather out of nervousness and sadness mixed with anguish which your report about your state of health provoked in me. I walked around all day like in a daze and could not concentrate on anything else. It is just because we are so close for almost an eternity, and the idea that you are physically not in good shape is difficult to be reconciled to. Perhaps the effect your letter had on me is because it also reflects my own problems which are beyond my control. All the "meykhushim" grow worse, if not alarming, and new ones are being piled up.

As to your arthritis, it is true that I have great experience

because I suffered many years from multiple arthritis and my left hip, as you know, had to be replaced under conditions where I had only a 50% chance of survival. But for years Dr. Himmelstein succeeded to keep me going with certain exercises which I followed. He also told me there is a drug called Endocin, but he was reluctant to prescribe it because it contains aspirin, which may reactivate the ulcer. However, it happened I had a bad attack on a Thursday (Himmelstein was not available for several days) and the pain was so excruciating that Steinberg sent me to someone who prescribed Endocin, without warning me of any side effects. I took, I believe, only one or two pills and the pain disappeared overnight. Since then I take it once in a while when I have pains, and it helps. I personally consider it a miracle drug. It isn't just a pain killer but it is also therapeutic, especially if there is a muscle strain, or some kind of nerve hits the muscle; it is 100% effective. Whenever I took it for such a purpose it solved the problem practically within a day. I spoke to Hanan and asked him if he knows of anyone with whom I could send a few pills for you to try out, if you will wish to. I cannot mail them because they will be squashed regardless how I pack them. Hanan said he may know of somebody who leaves for Israel Saturday night and he will let me know.

Steinberg is against Endocin. Christodolou gave me substitutes but they are of no use. One is Advil (motrin), or Anacin, triple strength – which I didn't even try.

As far as the knees are concerned, I, too, began a few months ago to feel weakness in them as well as pain. (I reached Himmelstein the day before he retired, and I was actually his last patient). He said this is part of my multiple arthritis but believes I can overcome it and strengthen the knees by exercise. I am sending you a copy of these exercises as I jotted them down when I came home. Unfortunately, I am under such pressure both health wise and my work that I didn't yet start them. I hope that by next month, if the mammograph of my breasts will show no

serious deterioration in the lumps there (they grew and changed for the last eight months or so), then I will try to begin making the exercises, and hope I will have patience to do it. I will do it because I am a great admirer of this Himelstein.

Despite everything, I hope your condition will improve. Strangely enough, all these things more often than not suddenly improve considerably by themselves, including the Parkinson's.

2) Though I know it sounds incredible – and nobody can understand it, I am still working on the same subject: this is the History of our Group both in documentary format as well as historical narrative. Some of the plethora of difficulties is that there is a serious change in the historiography during the last couple of years. The thrust of my previous drafts was that the responsibility of the Jewish leadership in the free countries was taboo and one must not discuss and analyze its behavior and policy during the war years. At the beginning, the activities of our group and our organizations were practically ignored by historians, though many books appeared in the form of memoirs, or contracted reports about the establishment organizations and their leaders.

Then when historians began to mention us, it was not out of objectivity but as a stratagem to disguise their subjectivity under a phony objectivity. After the appearance of the books of Deborah Lipstadt (*Beyond Belief*); Wyman, Penkower (which is in a sense more articulate than Wyman's) despite the latter being vastly superior in every respect; Lookstein; Nurenberger (who is closest to the truth); it is no longer possible to assert that we are ignored. So for the last few weeks I decided to undertake a bold revision of the Introduction, which is in fact a revision of the main thesis. In my new version I say that in the beginning, that is, in 1939-1940 there was nothing; then suddenly an epoch-making event took place – – – our appearance on the scene of history. We launched a series of campaigns which became the center of almost all the preoccupations of the Jewish establishment.

The main driving force of the activities of the Jewish leadership was not to mobilize for rescue – but to fight us. They also tried to imitate us, feebly and halfheartedly, without conceptualizing what it was all about except their post-mortem planning for a Jewish Commonwealth after the war, regardless of whether there will still be Jews in Europe for such a Commonwealth.

The history of the war years of the Jews in the U.S. (in cooperation with non-Jews) is essentially what we did (and the reaction of the Governments of the Western powers and of the Jewish establishment to us.) The leadership of the Jews on their own did practically nothing. The failure of historiography, though it progressed from totally ignoring us – to gradually increasing our “marks” and giving us ever greater credit, though with a lot of apologetics, still keep us on the margin, though an ever wider margin, while in fact we were the center and not the margin.

All this I try to say not in a spirit of self-glorification but to shed light on what happened during that period. As long as historians will not see it in this perspective, their work will remain anti-historical. By the way, several other new books about the Holocaust appeared in the last couple of months but they don’t seem to touch the problem of the attitude and policy of the Jewish leadership in the West, except Lipstadt.

3) Kovitch was waiting rather impatiently to resume work, but I have no budget for it. For the year 1985 I had, between Paul Y and Jack, to scrape together more than \$10,000, (not to speak of the 7 or 8,000 I put in the Institute from the Licht legacy). Nonetheless I think that by next month I will resume her work despite the total lack of funds.

4) You asked me weighty questions which I have no clear answer to, only vague and uncertain speculation. I don’t think, anyhow at the present, that Gorbachev will inaugurate a new policy because; paradoxically as it may sound, in Russia the people are enslaved, and yet still freer than the leader who if not a prisoner or a hostage, at all events kept in a straitjacket – which is

Communism. To change the regime substantively means to break loose from Communism which aims at ever expanding the empire until the whole world will be under their domination. It is not unlike the hope that in the foreseeable future Israel will change since it is also in a straitjacket of an ideology – which is Zionism. Israeli leaders sincerely believe that Israel must be a Jewish Zionist State, or it cannot be at all. To try to change this outlook through public discussion or education is an impossibility. Only some kind of apocalyptic event from the outside may perhaps change it, but then the results will not be positive.

To come back to the Russians, I had the impression that there were people who were inclined to change, one was Malenkov and he lasted only a few days before being ousted by Khrushchev. Malenkov made startling statements like putting an end to the past and launching a new policy which will seem unbelievable to the Western world. He also started with a visit to Great Britain, and though I don't remember the contents of his speech I do remember how greatly impressed I was with the new style and new language and daring pronouncements.

As to Khrushchev, he was a complicated person but he, too, wanted to change Russian policy radically on condition, however, that he should be admitted, so to speak, as a member of the Club; on an equal footing with other heads of state at that time. There is a certain similarity to De Gaulle's proposal to create a triumvirate of shaping and executing a common strategy on a world scale; actually to establish a new concept of European powers but on a larger scale. Khrushchev considered the world being ruled by an elite club – De Gaulle and Eisenhower – and he wanted to join that club. But Eisenhower was a nonentity in every single respect, while American foreign policy was entrusted to a paranoiac and crazy mystic – John Foster Dulles. Instead of trying to understand Khrushchev and clarify what he means, he undertook, if you remember, a policy which he coined "brinkmanship", and encircled Russia with nuclear bases in an

incredibly provocative way. Anyhow, the situation deteriorated though the status quo was precariously preserved. All the subsequent trouble: the Vietnam disaster, the instability of the world, the strains in the Western alliance can be traced to John Foster Dulles, who created a fever on a global scale with his forty-five anti-Russian alliances.

There seems to be a contradiction in what I said about the inability of Gorbachev to change, while two of his predecessors were oriented to change. But the times were different and Stalin's policy of internal terror came to an end. An "end" is a somewhat misleading term because there is still plenty of internal terror in Russia today.

You asked me if I am still as pessimistic as I was. Whatever pessimism may mean I am certainly more so than before. This country is in a grave crisis under a smokescreen of stupid rhetoric and dangerous experimentation. To characterize Reagan's policy in one sentence, I would say that it is of "shrecken di genz" (to frighten the geese). The fact is that several times he solemnly declared that the Sixth Fleet containing two aircraft carriers, engaged in maneuvers in the Mediterranean, in the neighborhood of Libya, for the purpose of ascertaining American rights to international waters. Yet they halted at the crazy line Quaddafi delineated as part of Libya. Not one plane dared penetrate one mile into the Gulf of Sidra. This surely is a manifestation of a paper tiger. The Americans now hint again that they will bring back the Fleet and this time they will go into the Gulf of Sidra.

I hope you and dear Nili will come here, and at least we will talk.

Winona sends you and Nili her best wishes.

Cordially

מפתח שמות

אולברייט	נשיא כבוד של המכון.
אורדנג, מוריס	חבר של קוק.
אימבר	חבר של קוק ושל מרלין.
בלומשטיין, רקס	מפיק ובמאי סרטים דוקומנטרים בריטי שעבד בבי. בי.סי. התחיל בהפקה של סרט דוקומנטרי על ארה"ב והשואה. ראיין את קוק ואת מרלין. הסרט לא הושלם.
בלוק, אפי	חבר אישי של קוק.
בן אליעזר, אריה	חבר בתנועה הרוויזיוניסטית והאצ"ל. ב-1940 נסע לארה"ב שם הצטרף למשלחת הארגון. ב-1943 חזר לפלסטינה במסגרת המאמצים להפעיל מחדש את האצ"ל. ב-1949 נבחר לאסיפה המכוננת מטעם חירות וכיהן כחבר כנסת של חירות ואחר כך הליכוד עד 1973.
בן עמי, יצחק (מייק)	מהמייסדים של הארגון. פעיל בעלייה בלתי לגלית באירופה משנת 1937 עד 1939. ב-1940 מצטרף למשלחת האצ"ל בארה"ב והיה חבר מרכזי בוועדים השונים. חזר ארצה על סיפון האלטלנה. כתב את זכרונותיו בספר: שנות זעם ימי תהילה שראה אור ב-1984.
ברמן, אהרון	פרופסור להסטוריה באוניברסיטת המפשייר. למד עם פרופסור דייוד ויימן במהלך לימודי התואר הראשון וכתב על ועד השחרור. חבר של קוק ומרלין.
גנין, צבי	היסטוריון ישראלי ופרופסור באוניברסיטת תל אביב שהמתמחה ביחסי יהדות ארה"ב וישראל. חבר של קוק. הזמין אותו כמה פעמים להרצות בפני תלמידיו.

<p>עורך דין במשרד האוצר האמריקאי. מילא תפקיד בחשיפת מאמצי משרד החוץ האמריקאי לחסום ידיעות על גורל היהודים באירופה וחסימת מתן ויזות ליהודים שניסו להמלט מאירופה הנאצית. ממחברי הדו"ח Report to the Secretary on the Acquiescence of This Government in the Murder of the Jews.</p>	<p>דובויס, ג'וזיה</p>
<p>במאי יהודי אמריקאי. יוצר הסרט "מי יחיה ומי ימות" על ארה"ב והשוואה. היה מהראשונים שראו את קוק ואת מרלין.</p>	<p>ג'ארוויק, לארי</p>
<p>יהודי דרום אפריקאי במקור. הצטרף ללח"י ב-1945. היה מעורב ברצח ברנדוט, ונעצר ונכלא על ידי הבריטים. לימים נהפך לעיתונאי, מוציא לאור וסופר. ערך ביחד עם ישראל אלדד את "זמן ישראל".</p>	<p>גולדפוט, סטנלי</p>
<p>ד"ר אלכס הדני רפאלי. ממייסדי האצ"ל. חבר במשלחת האצ"ל בארה"ב וכיהן סגן נשיא הוועד להצלת יהודי אירופה. אחרי המלחמה חזר ארצה ונהפך לתעשיין מצליח.</p>	<p>הדניירפאלי, אלכסנדר</p>
<p>ידידה של הלל ושל מרלין. אמנית ישראלית. חבר התנועה הרוויזיוניסטית, חבר בתנועת האצ"ל, נציג ההסתדרות הציונית החדשה בשווייץ, תעשיין וזוכה פרס ישראל לשנת תשמ"ח. שיתף פעולה עם פעילות המשלחת וחבר של קוק ומרלין.</p>	<p>הכט, דינה הכט, ראובן (רודולף; "רודי")</p>
<p>חבר של קוק ומרלין.</p>	<p>הלמן, יהודה</p>
<p>היסטוריון אמריקאי, פרופסור מאוניברסיטת מסצ'וסטס אמהרסט, שנודע בזכות מחקריו בנוגע לתגובתה של ארצות הברית לגרמניה הנאצית. היה ההיסטוריון הראשון שכתב על פעולות המשלחת בצורה חיובית. חבר קרוב של קוק.</p>	<p>ויימן, דויד</p>

הייתה מזכירתו של קוק בחברת ההשקעות שיסד.	ווקר, שרה
עיתונאי וסופר יהודי-אמריקאי ניצול שואה. חתן פרס נובל לשלום לשנת 1986 על פעילותו למען זכויות אדם. עסק בפעילויות רבות להנצחת זכר השואה. הכיר את קוק במהלך שנותיו הראשונות בארה"ב.	ויזל, אלי
פרופסור אמריטוס להיסטוריה ולמדעי המדינה באוניברסיטת תל אביב.	ויטל, דוד
חבר של הלל.	וכסנברג
בנקאי. חבר של הלל.	ורדי, יצחק
משורר עברי. מהמייסדים של התנועה הכנענית. מכר של קוק.	רטוש
אשתו של ערי ז'בוטינסקי בנו של זאב ז'בוטינסקי.	ז'בוטינסקי, אביבה
בנו של זאב ז'בוטינסקי. פעיל בתנועת בית"ר. פעל בוועד למען הקמת צבא עברי וסייע להקמת ועד החירום להצלת העם היהודי באירופה. כיהן כחבר כנסת בכנסת הראשונה מטעם סיעת חירות. פרש מהסיעה ביחד עם קוק ב-1951 כאשר שניהם הקימו סיעות יחיד. בשאר שנותיו היה פרופסור למתמטיקה בטכניון. חבר קרוב של קוק.	ז'בוטינסקי, ערי
רעיתו של נתן ילין מור.	ילין מור, פרידה
היה מלוחמי האצ"ל ואחרי קום המדינה הקים את הוצאת הספרים "הדר". עבד עם קוק ומרלין על איסוף מסמכים שקשורים לפעילות הוועד.	יואל (יעקב עמרמי)
רואה החשבון של הוועד ושל הלל בשנים המאוחרות יותר. חבר משפחה קרוב.	ימפולסקי, ג'אק

לרנר, אבא פתחיה	כלכלן יהודי אמריקאי. לרנר היה תלמידו של ג'ון מיינרד קיינס ונחשב לממשיך דרכו. היה חבר במכון לענייני הים התיכון.
מץ, אלי	במהלך התואר הראשון שלו באוניברסיטת אמהרסט, למד עם פרופסור דייויד ויימן. לימים עוזר מחקר של מרלין. כתב על פעילות המשלחת.
מרגוליס, אסתר	חברה טובה של הלל. עיתונאית ומוציאה לאור אמריקאית.
נאדל, ברוך	עיתונאי וסופר. חתן פרס סוקלוב לעיתונות לשנת 1972. היה פעיל בהגנה, פלמ"ח והלח"י. כתב על הלל לעיתונות במהלך שנות ה-70.
נילסן, ואלי	חבר של הלל וחבר במכון לענייני הים התיכון.
נימן, סמואל	איש עסקים וחבר של קוק.
נירנברגר, מ.	היסטוריון. פרסם ספר על פעילות הוועד בשם The Scared and the Doomed; The Jewish Establishment vs the Six Million.
סטולמן, ג'וליוס	איש עסקים אמריקאי הקים את מכון "תבל" למחקרי מדיניות.
סטיינברג	רופא אמריקאי. טיפל גם בקוק וגם במרלין.
סטרן, סול	חבר של הלל. עיתונאי יהודי אמריקאי. התחיל לכתוב ספר על קוק ורעיונותיו.
סמרטנקו, יוהאן	חבר בפעיל בוועדים שהקימו חברי המשלחת. לימים נהפך לסופר ומרצה.
ערב, דב	בעלה של לאה ערב – זוג חברים טובים של קוק.

פאלי, ג'ון	עורך דין במשרד האוצר האמריקאי. ממחברי הדו"ח שחשף את הסתרת משרד החוץ האמריקאי את הידיעות על גורל היהודים באירופה (Report to the Secretary on the Acquiescence of This Government in the Murder of the Jews). המנהל הראשון של הוועד לענייני פליטים.
פדהצור, ראובן	עיתונאי ומרצה ישראלי. חבר של קוק.
פטמי, נסראללה	פרופסור ללימודי מזרח תיכון באוניברסיטת פרליי דיקינסון בניו ג'רזי. נולד באיראן שם כיהן כחבר פרלמנט. הגיע לארה"ב ב-1946. חבר בוועד המנהל של המכון לענייני אגן הים התיכון.
פיילר, לילי וואלי	זוג חברים קרובים של הלל ומרלין.
פינגר, סימור מקסוול	שליח ארה"ב באו"ם בין השנים 1956-1971 ופרופ' לממשל באוניברסיטת סיטי, ניו יורק. כיהן בנשיא המכון.
פנקאור' מרטין	הסטוריון אמריקאי שכתב על מדיניות ארה"ב בזמן השואה וגם על פעילות המשלחת בארה"ב.
ציון, סידיני	סופר ועיתונאי אמריקאי וחבר קרוב של הלל. התחיל לכתוב ספר על הלל.
קארפאט, קמל	הסטוריון אמריקאי ממוצא טורקי. חבר במכון לחקר אגן הים התיכון.
קוליץ, צבי	סופר, פוליטיקאי, מפיק קולנוע ותיאטרון ישראלי. היה חבר בתנועה הרוויזיוניסטית וחבר קרוב של קוק.
קוק, בטי	אשתו הראשונה של קוק. נולדה בקנזס סיטי. פגשה את קוק בניו יורק ב-1940. הצטרפה לפעילות הוועד ולימים נשאה לקוק. נפטרה ממחלת הסרטן ב-1964. היו להם שתי בנות אסטרה ורבקה.
קוק, אסטרה (אסטי)	בתו הבכורה של קוק.

קוק, רבקה (בקי)	בתו השנייה של קוק.
קוק, נילי	אשתו השנייה של קוק.
קוק, עמנואל	בן אחיו (נחום) של הלל.
קוק, הרצל	אחיו של הלל קוק.
קינן, עמוס	סופר, מחזאי, פזמונאי ופובליציסט ישראלי. היה חבר בלח"י וחבר של קוק.
קריגר, בן (בניה)	חבר קרוב של קוק.
קרים, מתילדה	הייתה חוקרת ביולוגיה, מראשוני חוקרי האיידס וחברה טובה של הלל קוק במהלך שנות ה-60. תמכה בפעולות המכון לחקר ענייני אגן הים התיכון. ממייסדות האגודה האמריקאית לחקר האיידס.
רוזנבלום, דורון	עיתונאי וסטיריקן ישראלי. זוכה פרס סוקולוב לעיתונות לשנת 1998. חבר קרוב של קוק. כתב עליו מספר כתבות בעיתון הארץ.
רוזנבלט, מוריס	לוביסט יהודי אמריקאי ותומך בפעולות של הוועדים השונים של המשלחת. חבר קרוב של קוק.
ריבנפלד, פול	חוקר ושותף בעשייה של המכון לענייני אגן הים התיכון.
ריקליס, משולם	איש עסקים ישראלי-אמריקאי חבר של הלל.
רפפורט, לואיס	עיתונאי וסופר ישראלי ממוצא אמריקאי. מחבר הביוגרפיה של הלל קוק Shake Heaven and Earth.
שנקמן, לאונרד	איש עסקים יהודי אמריקאי, חבר של הלל וחבר במכון לחקר ענייני האגן הים התיכון.
שפירא, דויד	הסטוריון שעסק בחקר פעולותיו של ועד החרום להצלת יהדות אירופה. היה עוזר המחקר של מרלין במהלך תקופה קצרה.

תמיר, שמואל

חבר באצ"ל. ממייסדי תנועת חירות. כיהן כחבר
כנסת מטעם גח"ל. הקים את מפלגת המרכז החופשי.
בשנת 1973 הצטרף לליכוד עם חברי מפלגת המרכז
החופשי. כיהן כשר המשפטים ממשלת בגין משנת
1977 עד 1980. חבר קרוב של קוק ומרלין.

**האינסטיטוט (המכון
לחקר ענייני אגן הים
התיכון)**

The Institute for Mediterranean Affairs. הוקם
על ידי קוק ומרלין ב-1958. בין פרסומיו: דו"ח על
בעיית הפליטים הפלסטינים; דו"ח על קפריסין; ספר
על מאזן הכוח החדש במזרח התיכון ושלוש במזרח
התיכון.

**The Palestine
refugee problem;
a new approach
and a plan for a
solution**

A study published in 1958 by The Institute for Mediterranean Affairs.

We Will Never Die

A pageant written by Ben Hecht and produced by the Irgun delegation as part of the campaign to raise American public awareness of the Nazi genocide. It was staged at Madison Square Garden before 40,000 viewers and then traveled across the U.S. In Washington DC it was seen by high ranking government officials, diplomats and the first lady, Eleanor Roosevelt. The musical score was written by Kurt Weill.

War Refugee Board	Established on January 22, 1944, by President Franklin D. Roosevelt. It was tasked with the "immediate rescue and relief of the Jews of Europe and other victims of enemy persecution." Historians attribute its establishment to the activities of the Treasury Department and to the public relations campaign run by the Irgun Delegation.
70,000 Jews for Sale – political advertisement	Ad written by Ben Hecht and sponsored by the Emergency Committee to Save the Jews of Europe that appeared in The New York Times on February 16, 1943. The ad drew attention to an American press account that Romania might release 70,000 captive Jews. It was a part of a series of ads meant to bring the Holocaust to public attention.
Ballad of the Doomed Jews of Europe – political advertisement	Ad written by Ben Hecht and sponsored by the Emergency Committee. It was published on September 24, 1943 in the New York Times.
Bermuda – political advertisement	Ad written by Ben Hecht and sponsored by the Committee for Jewish Army criticizing the Bermuda Conference which was initiated by the Allies to confront the growing refugee problem in Europe.
The Answer Magazine	Magazine published by the Irgun delegation from 1943-1948.
The Cyprus dilemma; options for peace	A study published in 1967 by The Institute for Mediterranean Affairs.

Jabotinsky, Eri	Son of Ze'ev Jabotinsky and lifelong friend and colleague of Kook. In 1940 he joined Kook and the other members of the Irgun delegation and was an active member of the Emergency Committee to Save the Jews of Europe. Together with Kook he was elected to the constituent assembly in Israel in 1949 and in 1951 both left the Herut list and established single member lists. After serving one term in the parliament he became a professor of Mathematics at the Technion University.
Zion, Sidney	American writer and journalist. Friend of Kook.

ORGANIZATIONS & PUBLICATIONS

Irgun delegation committees	Committee for a Jewish Army of Stateless and Palestinian Jews (1940-1943); Emergency Committee to Save the Jews of Europe (1943-1944); Hebrew Committee of National Liberation (1944-1948); American League for a Free Palestine (1945-1948).
Bergson Group	Unofficial term used to refer to the Irgun delegation.
Betty Bergson Kook Foundation	Charity foundation established by Kook in memory of his wife Betty who died of cancer in 1964.
Institute for Mediterranean Affairs	Research Institute founded by Kook and Merlin in 1958. Was active until the late 1970s. Organized a number of symposia on issues related to the Middle East and the Mediterranean region.

Dr. Steinberg	Personal physician of Kook and Merlin.
Stern, Saul	Jewish American journalist and close friend of Kook.
Strelsin, Alfred	Advertising tycoon whose brother had died while serving in the Jewish Legion, and who became chairman of the executive board of the Committee for a Jewish Army, and paid for many of the advertisements.
Van Paassen, Pierre	Was a Dutch-Canadian-American journalist. He was one of the first non-Jews in America to write favorably about the campaign to establish a Jewish national home in Palestine. Collaborated with the Bergson Group and was a member of the Committee for a Jewish Army of Stateless and Palestinian Jews.
Wise, Stephen Samuel	Prominent American Jewish leader and reform Rabbi. Was head of the Emergency Zionist Council and leader of the opposition to the Bergson Committee activities. Fought to get Kook deported from the United States.
Yampolsky, Jack	Accountant and close friend of Kook. His father, Louis Yampolsky, was the pro-bono accountant of the Irgun delegation committees.
Yanovich, Paul	Personal friend of Kook.
Yellin-Mor, Nathan	One of the founders and leaders of the underground Lehi movement. Was a lifelong and close friend of Merlin from their days together in Warsaw. They co-edited the Beitar paper <i>Die Tat</i> together.

Rafaeli, [Hadani] Alexander	One of the original members of the Bergson Group and member of the respective committees. After the war he returned to Israel where he became a successful industrialist. In 1993 he wrote a memoir about his life and activities during the war: <i>Dream and action: the story of my life</i> / Alex Rafaeli.
Rapoport, Louis	American born writer and journalist. Writer and editor for the Jerusalem Post and author of numerous books. He became a close friend of Kook and wrote his only biography <i>Shake Heaven and Earth; Peter Bergson and the Struggle to Rescue the Jews of Europe</i> . Rapoport died in 1991.
Riklis, Meshulam	Israeli-American businessman and close friend of Kook.
Rosenblatt, Maurice	D.C. lobbyist while working with the National Committee for an Effective Congress. He lobbied for the rescue of Holocaust refugees and the creation of the State of Israel. Close friend and colleague of Kook.
Rosenblum, Doron	Israeli Journalist and writer. Winner of the Sokolov Prize for journalism in 1998. Close friend of Kook. Wrote several articles about him in the 1970s.
Shankman, Leonard	American businessman and close friend of Kook.
Shapiro, David	Israeli historian. Researched the work of the committees.
Smertenko, Johan	Vice chairman of the American League for a Free Palestine, Executive director of the Emergency Committee to Save the Jews of Europe.

**Nielsen, Waldemar
(Wally)**

Mr. Nielsen had a varied career working both in the American government, later on in research and educational foundations, and finally writing about philanthropic foundations. He and his family were close friends with Kook from the 1950s through the 1970s. He helped Kook and Merlin with the Institute providing it with administrative, political and financial assistance.

Nurenberger, Max

U.S. army war correspondent during World War II, and friend of Kook and Merlin. Nurenberger wrote "The scared and the doomed: The Jewish Establishment vs The Six Million" about the conflict between the Irgun delegation and the American Jewish establishment over issues of rescue.

Pehle, John

Attorney at the U.S. Treasury Department. One of the authors of the Report to the Secretary on the Acquiescence of This Government in the Murder of the Jews. The first director of the War Refugee Board.

Peretz, Don

American Jewish Professor of Middle East Politics at State University of New York, Binghamton, where he was Director of the Middle East Program and a professor of political science. Participated in the Institute for Mediterranean Affairs activities. Was an active participant in the conference on the Palestine Refugee Problem in 1958.

Krim, Mathilde	A medical researcher and the founding chairman of amfAR, American Foundation for AIDS Research. Close friend of Kook during the mid – 1960s and contributor to the Institute for Mediterranean Affairs.
Lerner, Abba	American economist. Associate of Kook and Merlin and member of the board of the Institute for Mediterranean Affairs.
Margolis, Esther	American editor and publisher. Founder of Newmarket Press. Close friend of Kook.
Matz, Eli	Israeli American historian who completed his undergraduate degree under the supervision of professor David Wyman. Worked closely with Samuel Merlin at the Institute during the late 1970s and 1980s and writes occasionally about the ideas and political activities of the Irgun delegation.
Morgenthau, Henry	The United States Secretary of the Treasury from 1934 to 1945. The Report to the Secretary <i>on the Acquiescence of This Government in the Murder of the Jews</i> , was written during his tenure. This led to the creation of the War Refugee Board.
Nadel, Baruch	Israeli investigative journalist and writer. Winner of the Sokolov award in 1972. He was active in the Haganah, the Palmach and the Lehi. Close friend of Kook during the 1970s and wrote a number of articles about him for the Israeli paper <i>Yediot Achronot</i> .
Neiman, Samuel	Jewish-American businessman. Close friend of Kook.

Jarvik, Laurence	Director and producer of <i>Who Shall Live and Who Shall Die?</i> (1981); a documentary about America's response to the Holocaust during the Second World War in which he interviewed Kook regarding the activities of the Emergency Committee.
Keinan, Amos	Israeli writer, playwright, and publicist. A member of Lehi and friend of Kook.
Kolitz, Zvi	Lithuanian-born Jewish film and theatrical producer and a writer whose short story <i>Yosl Rakover Talks to God</i> became a classic of Holocaust literature. Was a member of the Revisionist movement. Close friend of Kook and Merlin after the war. Lived in New York City.
Kook, Nahum	Brother of Kook. Surgeon who worked in the Hadassah hospital. Was known during the war as one of the doctors who treated Irgun wounded fighters. Was granted the "Beloved of Jerusalem award (Yakir Yerushaliym) in 1974.
Kook, Astra [Asti]	Daughter of Hillel Kook and Betty Bergson Kook.
Kook, Becky	Daughter of Hillel Kook and Betty Bergson Kook.
Kook, Nili	Second wife of Hillel Kook.
Kovitch, Lisa	Worked as assistant to Samuel Merlin during the mid – 1980s.
Krieger, Ben (Benya)	Longtime friend of Kook and Merlin.

Eisner, Jack	Holocaust survivor and Jewish philanthropist. Financed and initiated the Goldberg Commission. Was in close contact with Merlin during the 1980s.
Finger, Seymour	U.S. Ambassador to the United Nations from 1956 to 1971 and Professor of Government at City University, New York. Served as President of the Institute for Mediterranean Affairs.
Ganin, Zvi	Israeli historian who wrote about the relationship between American Jews and Israel. Was friends with Kook and invited him to lecture in his history classes at Tel Aviv University.
Greenberg, Uri Zvi	An Israeli poet and longtime member of the Revisionist Movement. He was a member of the first Knesset on behalf of the Herut Party. Close friend of Kook and Merlin.
Hecht, Reuven (Rudi)	Israeli industrialist and philanthropist. Member of the Revisionist movement and of the Irgun, representative of the new Zionist Organization in Switzerland. During the war years he was active in the Irgun delegation's Hebrew Committee for National Liberation. Was a close friend of Kook and his late wife Betty.
Hellman, Yehuda	Executive vice chairman of the Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations. Personal friend of Kook and Merlin.
Imbar	Business associate of Kook.

Berman, Aaron	Professor Emeritus Hampshire College. He was a student of Professor David Wyman and wrote his graduate thesis on the Hebrew Committee of National Liberation. Interviewed Kook and Merlin.
Bloom, Sol	Congressman from New York City (1923-1949). He was the chairman of the House Foreign Affairs Committee from 1939 to 1947 and in this context interrogated Kook during the hearings surrounding the Rescue Resolution in December 1943. Was a firm opponent of the Emergency Committee to Save the Jews of Europe rescue activities.
Chaikin, Chickie (Miriam)	Was a member of the Hebrew Committee, and personal friend of Kook and his late wife Betty.
Chaikin, Joe	American theatre director, actor and playwright. Founder of the Public Theatre. Close friend of Kook and Merlin. Brother of Miriam (Chicki) Chaikin.
Danon	Member of the Irgun.
Pinchas (Pierre), Delougaz	Chicago archaeologist and member of the Hebrew Committee for National Liberation.
DuBois, Josiah Ellis	American attorney at the U.S. Treasury Department who played a major role in exposing State Department obstruction efforts to provide American visas to Jews trying to escape Nazi Europe. He wrote the Report to the Secretary entitled "On the Acquiescence of This Government in the Murder of the Jews", which was instrumental in convincing President Roosevelt to create the War Refugee Board. Served as a leading official in the War Refugee Board. Collaborated closely with both Kook and Merlin.

Names Index

Barker, James

UK based film director and curator of the Imperial War Museum Holocaust permanent exhibit. Was part of a planned BBC documentary about the American response to the Holocaust which never came through. Interviewed Kook and Merlin.

**Ben-Ami, Mike
(Yitzhak)**

Ben-Ami was born in Palestine and joined the Irgun in 1933. Upon his arrival in the US in 1940 he became a member of the Irgun delegation and an active member in all the political action committees. He wrote a memoir on the activities of those years entitled *Years of Wrath, Days of Glory: Memoirs from the Irgun*.

Ben Eliezer, Aryeh

Member of the Irgun delegation in the United States, until his return to Palestine in 1943. He was voted into the Israeli parliament in 1949 on behalf of the Herut party and remained a member of parliament until 1973.

**Bergson Kook,
Betty**

First wife of Hillel Kook. Born in Kansas City Kansas, as Betty Caplan. Moved to NYC in 1940 where she met Kook. She became an active member in all of the committees and wrote articles in the Committee's newspaper *The Answer*. In 1947 she went to Europe where she aided illegal immigration of refugees to Palestine. She and Kook were married in Israel in 1950. She passed away in NYC in 1964. They had two daughters together.

also speak directly of the writer. As letters, they were intended both to speak and not to speak – they are testimony to a personal, at times very private, conversation, that took place over the course of years. In this sense they are a memorial or monument to the past activity of Kook and Merlin – mediated through their present needs, desires, disappointments, and physical ailments. Almost each one of the letters opens with reference to the writing itself; an apology for not having written earlier, an admonition for not having been answered, an apology for not having much to say, or for saying too much.... These musings attest more than anything to the physicality of the letters – to the piece of paper that constitutes a memorial to a time past.

Finally, and perhaps not leastly, the correspondence is between two men one of whom was my father, and the other, his close friend. The correspondence, therefore, also tells my story. As a child I accompanied my father in his travels back and forth, from our home in Israel to New York City and back. Every few years we would pack up and move; for me, a child, the passage was marked by different schools, different friends, different languages. I was aware only superficially of the hopes and the angst that propelled these moves. Reading through this correspondence is like reading a map of my childhood and young adulthood; providing physical and political coordinates that contextualize the childhood memories and experiences enabling me to add more and more layers to reminiscences and memories. The letters also give meaning and depth to a friendship – between my father and Merlin - that was always there, a permanent background or backdrop to my father's other life. While my understanding of my father's world deepened as I matured, this correspondence adds an important dimension to this understanding, providing a wider and deeper context for my own development.

Rebecca Kook

Herzliya, 2022

"Apart from everything else, I am in such despair about conditions in Israel, both its government and the people, that my feelings of attachment and identification grow gradually weaker and dimmer. If you have anything to say about it, please do, and of course I will take it in due consideration. And to the aspirations, the vision, the aim of a Hebrew renaissance both achieved and yet wasted, distorted, and above all dishonored, parading in shame as a society of obscurantism, sick materialism, crazy messianism that brought about hallucinatory evil deeds, racist attitudes, and prisoners of some distorted primitive and murderous memories of a most ancient past. The reality has nothing to do with the vision to which we dedicated our lives. With all this I don't mean to say that it ended in dust, but the rebirth of a new, normal, sane and creative Israel is not to be expected in my lifetime; perhaps in one or two generations hence." (15/6/1984)

* * *

The letters collected in this volume constitute a collection of documents – or together, constitute a single document. A document which tells multiple histories; a public official history of a particular strata of the pre-state Jewish Yishuv; a history of two men who played a prominent role in the struggle to gain independence; and a history of the early years of the Israeli state – its second-tier political figures, its civil society, its aspirations, struggles and identities. As a document it provides us with the subjective perspective of two personae as they ruminate and remember their own past.

But this collection of letters is also, at the same time, a monument. The letters are very personal, physical documents, handwritten and typed, read and reread, that convey, through their words, a sentiment that speaks directly to the recipient, but which

person” to continue his legacy, to succeed where he has failed, to act where he feels he cannot - to help him move forward. The continual failure to jumpstart the Institute for Merlin, and this search for the “one” for Kook, leaves them marooned – each, in their own way – in a state of limbo. A liminal position, in between, unable to stay put, unable to be satisfied with the present reality, but equally unable to move forward.

In the final estimation, this is a correspondence that tells the story of two political exiles. Caught between belonging and alienation, they are at home neither here nor there. Both feel deeply connected to a geographic and historical “place,” and yet both seem to be anxiously anticipating the reimagining and reconstituting of that place to become something else; to become more like what they had once imagined it would be. They feel “stuck” in the reality of this place which they fail to relate to. As Kook writes to Merlin in 1974:

It is evidently clear to me that I need to act in the US and not here. But something prevents me...perhaps I too am infected with the general “illness” so common here – of feeling a part of some kind of fortified ghetto, anticipating an apocalyptic struggle which is imminent and which we cannot escape, a feeling that we cannot exit from the Jewish community... in short – a purely emotional [irrational] feeling. (25/4/74)

Oddly, the two life stories that began in the general displacement of East European Jewry at the beginning of the 20th century, also ends in a deep sense of displacement – despite the fact that they had achieved their national aspirations. For Merlin – the exile is slightly more concrete, living in a small apartment in New York City, without ever shooting roots into the local soil, and traveling constantly between New York, Paris and Tel Aviv. In exile everywhere. In despair, everywhere:

– to the point where even I find them unconvincing. And fundamentally – there is no one to speak to.” (Independence Day, 1974)

As the frustration mounts, so does their preoccupation with the past. Starting from the late 1970s, the correspondence reverts back to discussions of their activities during the 1940s; it conveys an urgency in regard to documenting their past, defining who they were and what they did, and their struggles for recognition. It seems that for Kook at least, documenting their past activism during the Holocaust and the years leading up to the establishment of the state becomes the way to engage with the present. And his prescient warning about the dangers of forgetting still ring true:

Without the history of our rescue activities during World War II, the world will never confront the response of the Jewish Zionist leadership and without that, there is no healing for the mental harm that the extermination did to the Jews of that generation – and which they are transferring to the coming generations. There is practically no chance for an Israeli national renewal. Israel will continue to see itself as a refuge for Jews who think they are candidates for a new Holocaust – instead of a national renewal there will be a ghetto with an army which will become more and more brutal with time. And despite this.... I believe there is still hope. (12/7/79)

By the 1970s, Kook and Merlin are aging, and the sense of disappointment and ennui is not only political but also deeply personal and existential. For Merlin it is the growing recognition that the Institute will not serve as a vibrant political think tank – but if anything as a repository for the documentation of their past. And for Kook, it is the continuous search for the “one

They observe the progression of Israeli political identity and life from the sidelines, always with a deep sense of regret at what could have been.

In the first decade of this correspondence, when the correspondents' involvement in public life was a close tangible memory, the letters resonate with the energy and sense of urgency which clearly characterized their lives decades earlier; the desire to influence public life, to set a national and political agenda. For Kook this is the desire that a new path for him would be forged. He would find the right person, establish the right venue. His political world view would come to fruition and he would be able to set Israel on the right course.

I am not planning to speak much – I am planning to start traveling all over the country.... The most important thing – you won't believe it – is that New York no longer exists in my mind.... I feel liberated. It is a miracle.... Despite everything I see no other option than to stay here for an unlimited time and to try and do something. One cannot find out other than through experience and one cannot do anything without first becoming real residents..... I do not know how or what I will do but no matter what the price (emotional and financial) whatever happens I will try to act. (13/8/1966 & 17/11/66)

As the years pass however, in the second and third decade, the correspondence documents their gradual disillusionment and sense of alienation. For Kook this is accompanied by a growing sense that he lacks a voice – a voice which had served him so well in the past:

"My feeling is most difficult. It is hard for me to express myself. Since I do not write, but rather speak to others – and when I do my thoughts come out garbled and confused

The correspondence tells many stories. It reveals a private, and hence usually hidden dimension, of the life stories of two public personae, narrating their efforts to negotiate a life outside of the public arena and away from public attention. They write each other often – at times once and even twice weekly. They communicate easily and with a deep sense of intimacy. They share the mundane activities that made up their daily life and routine; they report to each other of their ailments, their daily encounters, the subway rides and the weather, issues of finances and gossip – personal life challenges. Underlying the correspondence, however, are their continual efforts to make sense of this different stage of life; expressions of an almost quixotic sense of hope mixed with deep disappointment and despair. Merlin and Kook were no longer active men of history, yet they were unwilling and unable to abandon their hopes and aspirations for the state of Israel for which they had fought their entire lives.

In this sense, the correspondence also tells a story of many people of their generation – a generation who had dedicated their lives to the achievement of Hebrew sovereignty in Israel, who were closely aligned with one political side or another, but with the establishment of the state and the party system and its institutional politics, were gradually excluded from the hierarchies of power. In the case of Kook and Merlin this sense of alienation was very strong – but they were not alone in it. Israeli society of the 1950s and 1960s included many people with a myriad of diverse political views and visions who failed to find a place in the newly established state. Kook and Merlin's correspondence tells a different Israeli story – a gaze at Israeli politics told from the perspective of those who were once at its core and were now in the periphery. It also, however, sketches a different vision for Israel – the path not taken. Both Kook and Merlin have a clear and well-developed political worldview on what needs to be done, and how Israel should be constituted.

Europe, and the Hebrew Committee for National Liberation. They promoted vastly successful public relations campaigns to advance their causes, recruiting leading members of the American cultural, intellectual and political elite. They staged pageants, printed full page advertisements in the leading newspapers and led marches to Washington. They wined and dined the political cultural and business elite of the United States and established close ties with many. The dramatic tactics they adopted were controversial and made them the target of intense opposition especially within the established Jewish community in the United States and beyond. In 1948 they returned to Israel and were both elected to Israel's constituent assembly on the Begin-led Herut list. Kook served one term and did not run for reelection. Merlin left the party in 1953. By 1954 they had both retired from public political activity. Kook was thirty-nine, and Merlin was forty-four.

By the mid-1950s, both were living back in NYC. Kook had married and became a successful businessman, while Merlin, married as well, and always the intellectual between the two, wrote and tried his hand at publishing. In 1958 they established the Institute for Mediterranean Affairs with Merlin as the acting chair. The Institute aimed to produce policy-oriented research. Kook continued with his various business ventures until 1966 when, following the death of his wife, he moved back to Israel with his two daughters. It is at this point that the correspondence with Merlin begins. The correspondence spans two decades from 1966 until 1986. It includes 154 letters written in both Hebrew and English. The correspondence was amongst the documents found in Kook's personal library after his death in 2001 and is only now being published. It documents the enduring and deep friendship forged between two men who worked together and collaborated politically at a time of great political and ideological intensity.

* * *

Introduction

This volume brings together for the first time an unpublished correspondence between two friends, and lifelong political partners – Hillel Kook and Samuel Merlin. It brings to light a unique friendship which conveys, through the subjective perceptions of hindsight, the story of the most turbulent years of the 20th century. In ways it mirrors the century itself; beginning with hopes for a new future of political change, continuing with a growing recognition of the barriers that potentially obscure the possibility of change itself, and ending deeply ensconced in reminiscences about the past against the backdrop of renewed uncertainty and the reemergence of old antagonisms and conflicts.

Hillel Kook was born in Lithuania in 1915 and emigrated to Palestine with his family in 1924. Son of Rabbi Dov Kook and nephew of first Chief Rabbi of Palestine, Rabbi Abraham Isaac Kook, Kook grew up in Jerusalem to an orthodox family. In 1931 he was one of the founding members of the Irgun and quickly became a follower and admirer of Zionist leader Zeev Jabotinsky. In 1937 Kook was sent to Europe to supervise and promote the illegal immigration of Jews to Palestine. With the outbreak of World War II, he traveled to the US at the request of Zeev Jabotinsky to continue political activities aimed at building support for the establishment of a Jewish Army.

Kook met Merlin in NYC in 1940. Merlin was born in 1910 in Kishinev. He studied history at the Sorbonne in Paris, and upon his return to Warsaw became an active member of Beitar, editor of the Beitar newspaper *Die Tate* and close affiliate of Jabotinsky. Kook and Merlin led what became known as the Irgun delegation to the US. From 1940-1948 they established a number of political action committees, most notably the Committee for a Jewish Army, The Emergency Committee to Save the Jews of

Acknowledgements

The work on this volume was the product of a collaboration. Professor Maoz Azaryahu, Professor of Geography and Head of the Herzl Institute for the Study of Zionism at Haifa University, encouraged me in this project from the beginning. He provided invaluable assistance by reading through the letters, supervising the editing, and advising every step of the way. The volume would not have cohered without his constant support. Renate Schein performed an extremely careful reading and rereading of the letters and her excellent judgement and literary eye were invaluable. Eli Jacobs did a wonderful job in editing the introduction and providing critical advice and support throughout the project. He helped me imagine it into being during many sleepless nights.... Thanks are also due to Dr. Anton Berkovski and to Carmit Warburg as well as Mika Kopels for their editorial assistance. Thanks also to Alexandra Viets and Lynn Schler for reading and providing helpful comments. Support for the project came from The Institute for Mediterranean Affairs and from the Herzl Institute for the Study of Zionism at Haifa University.

Hillel Kook | Samuel Merlin Correspondence 1965-1986

Editor: **Rebecca Kook**

The Herzl Institute for the Study of Zionism
University of Haifa